

BİLECİK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA

Nazım TUNÇ
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Murat ERCAN

BİLECİK, 2010

BİLECİK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA

Nazım Tunç
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Murat ERCAN

BİLECİK, 2010

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

 <p>BİLECİK ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ</p>	<p>YÜKSEK LİSANS/DOKTORA</p> <p><u>JÜRİ ONAY FORMU</u></p>
---	--

Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından tarihinde tez savunma sınavı yapılan Nazım Tunç'un "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma" konulu tez çalışması Kamu Yönetimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE

(TEZ DANIŞMANI) : Yrd. Doç. Dr. Murat ERCAN

ÜYE : Prof. Dr. Ayşe NUHOĞLU

ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Hakan KARAKEHYA

ÜYE :

ÜYE :

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanması ve gerçekleştirilmesi sürecine katkıları olan bazı kiőtileri anmak istiyorum. Öncelikle, tezin baőtından itibaren desteğini esirgemeyen eőtım Ayőt'e ve "Baba, tez bitmedi mi?" diyerek alıőtma motivasyonumu artıran Beyza'ya minnettirim. alıőtmanın olgunlaőtmasında katkıları olan tez danıőtmanım Yrd. Doç. Dr. Murat Ercan'a ve değerli meslektaőtım Cumhuriyet Baőtısavcısı Özman Gültekin'e, İdari iőtlemlerde yardımlarını esirgemeyen Akif Tetik'e müteőtekkirim. Ayrıca, alıőtmanın tamamlanması için zaman ayıran jüri üyelerine teőtekkürlerimi ifade etmek istiyorum. Son olarak, tez metninin düzenlenmesi ve biçimlendirilmesi konusunda yardımcı olan Bekir Gür'e de teőtekkürler.

ÖZET

CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞTIRMA

Nazım TUNÇ

Temel felsefesini onarıcı adalet kavramından alan ve Anglo-Sakson kökenli olan uzlaşma kurumu, yirminci yüzyılın ikinci yarısında Kıta Avrupası hukuk sisteminde de yaygınlaşmış ve 2005 yılından itibaren Türk ceza hukuku ve ceza muhakemesi hukuku alanında yapılan köklü değişiklikler ile hukuk sistemimize girmiştir. Uzlaşma kurumu; 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile mevzuatımızda ilk şeklini almıştır. Søjelerden gelen artan talepler ve uygulamada ortaya çıkan sıkıntılar sebebiyle, 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler uyarınca, uzlaşmaya ilişkin tüm düzenlemeler CMK'da toplanmıştır.

Uzlaşma kurumu klâsik ceza adalet sistemini tamamlayıcı bir hukukî kurum olup, modern çağın ihtiyaçları ve yargılama søjelerinin talepleri ile ceza hukuku alanında uygulama alanı bulmuştur. Uzlaşma hem mağdurun zararının telafi edilmesi hem de failin pişmanlık duyarak affedilmesine imkân tanımaktadır. Dahası, yargının iş yükünü hafifletmekte ve tarafları barıştırmak suretiyle toplumsal barışa hizmet etmektedir.

Klâsik ceza adaleti için yeni bir kavram ve uygulama olan uzlaşma kurumu, bu tezde üç bölüm altında incelenmiştir. Birinci bölümde, uzlaşma kavramının temellerini aldığı onarıcı adalet kavramı, kavramın tarihsel gelişimi, uzlaşma kavramı, uzlaşmanın amacı ve hukukî niteliği ortaya konmuştur. Yine birinci bölümde, uzlaşma kurumunun tarihsel gelişimi, ceza hukuku ve ceza muhakemesinin genel ilkeleri ile ilişkisi, uluslararası hukukî belgelerdeki yeri ile bu kurumun mukayeseli hukuktaki durumu ele alınmıştır. İkinci bölümde uzlaştırma uygulanmasının hukukumuzdaki mahiyeti, genel koşulları, haksız fiil ile oluşan zararın tespiti ve uzlaşma ile varılan edimin belirlenmesi tartışılmıştır. Üçüncü bölümde ise uzlaşmanın uygulanma şekli ve uzlaşmanın soruşturma ve kovuşturma aşamasında uygulanmasına göre izleneceği yöntem konusunda değerlendirme yapılmıştır. Bunun dışında uygulamadan kaynaklı

aksaklıklara değinilmiştir. Dahası, uzlaşma müzakerelerinin işleyişi ve uzlaştırmacının atanması ile uzlaştırmacının uyması gereken temel ilkeler değerlendirilmiştir. Keza, uzlaşma girişiminin başarılı ya da başarısız sonuçlanması hâlinde, soruşturma ve kovuşturma aşamasında doğurduğu hukukî neticelerin neler olduğu tartışılmıştır. Aynı bölümde uzlaşmanın genel olarak doğurduğu diğer hukukî neticeler de belirtilmiştir.

Sonuç bölümünde uzlaşmanın, artan farklı taleplere verilen haklı ve yerinde olarak getirilmiş bir düzenleme olduğu, ancak uzlaşmanın beklenilenin aksine yeterince uygulanmaması ve sebepleri ile bu kurumun nasıl yaygınlaşabileceği konusunda değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Uzlaşma, Onarıcı Adalet, Uzlaştırmacı, Müzakere, Ceza Hukuku.

ABSTRACT

CONCILIATION IN CRIMINAL PROCEDURE LAW

Nazım TUNÇ

Having originated from the notion of “restorative justice” and from Anglo-Saxon legal tradition, conciliation has entered first to the Continental European laws and then to the legal system of Turkey, with the radical changes introduced by the new Turkish Penal Code (TPC), Law Number 5237, in 2006. In its first legal form, it was introduced in TPC, the Code on Criminal Procedure (CCP, Law Number 5271), and Child Protection Law (Number 5395). In response to the demands of the people and in order to solve practical issues, all laws related to conciliation was brought together under the CCP Law Number 5271.

The institution of conciliation is a supplementary legal practice to the conventional penal/judiciary system. It was integrated into the conventional legal practice in order to meet the needs of the modern age and demands of the people who are subject to the judiciary.

I discuss conciliation, which is new to the conventional judiciary in Turkey, in three chapters. In the first chapter, I lay out the notion of “restorative justice,” its historical roots, and the notion of conciliation as well as its legal aims and characteristics. I also briefly present the relationships between criminal code, code of criminal procedures, and conciliation. Moreover, from a comparative perspective, I look into how conciliation is situated in the legal systems of several countries, including the US, Britain, Germany and France among others.

In the second chapter, I analyze how conciliation is situated in Turkish Penal Code. I especially focus on the conditions of conciliation, damage estimation due to an unjust act, and getting positive results through it.

In the third chapter, I assess how conciliation is put into practice in legal proceedings, investigations, and prosecutions. Moreover, I point out current bylaws and procedures in conciliation processes, including the appointment of a conciliator. Furthermore, according to whether legal consensus is reached or not, I examine the legal results and implications of a conciliation effort in legal investigations and

prosecutions. Similarly, I study the general legal meanings and implications of conciliation.

In the conclusion, I review my findings and results. I conclude that conciliation is a proper and just judiciary procedure that takes into consideration of increasing demands of the people and especially legal professionals who have a difficulty in handling a heavy workload. On the other hand, as opposed to the inflatory expectations from the institution of conciliation, it has not been implemented widely. I point out the reasons for this issue and provide some suggestions for increasing implementation of it.

Keywords: Conciliation, Restorative Justice, Conciliator, Negotiation, Criminal Law.

İÇİNDEKİLER

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ONARICI ADALET VE UZLAŞMA

1.1. ONARICI ADALET	4
1.1.1. Onarıcı Adalet Kavramı, Amacı ve İlkeleri	6
1.1.2. Onarıcı Adalet Kavramının Tarihsel Gelişimi	9
1.2. KLASİK CEZA ADALETİ İLE ONARICI ADALET ARASINDAKİ FARKLAR	11
1.3. UZLAŞMA	13
1.3.1. Uzlaşma Kavramı ve Amacı	13
1.3.2. Uzlaşmanın Hukukî Niteliği	17
1.3.3. Uzlaşmanın Tarihsel Gelişimi	19
1.4. TÜRK CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞMA	23
1.4.1. Türk Ceza Hukukunda Uzlaşmanın Tarihsel Gelişimi	24
1.4.2. 5560 Sayılı Kanun Öncesi Düzenlemeler	25
1.4.3. 5560 Sayılı Kanun Sonrası Durum	26
1.5. UZLAŞMADAN BEKLENEN FAYDALAR	27
1.5.1. Yargımın Ağır İş Yükü	29
1.5.2. Muhakeme Haklarının Kötüye Kullanılması	30
1.5.3. Suçluluğun İspatındaki Zorluklar	30
1.5.4. Søjelerle İlgili Nedenler	31
1.5.5. Toplum Bakımından	33
1.6. ULUSLARARASI HUKUKTA UZLAŞMA	35
1.6.1. Avrupa Konseyi Nezdinde Uzlaşma	36
1.6.2. Avrupa Birliği Nezdinde Uzlaşma	37
1.6.3. Birleşmiş Milletler Nezdinde Uzlaşma	39
1.7. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA UZLAŞMA	40
1.7.1. Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukukunda Uzlaşma	43
1.7.2. İngiltere Ceza Hukukunda Uzlaşma	46
1.7.3. Almanya Ceza Hukukunda Uzlaşma	49
1.7.4. İtalya Ceza Hukukunda Uzlaşma	51

İÇİNDEKİLER (Devam)

1.7.5. Fransa Ceza Hukukunda Uzlaşma	53
1.7.6. İspanya Ceza Hukukunda Uzlaşma.....	55
1.8. UZLAŞMANIN CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLKELERİ KARŞISINDAKİ DURUMU	57
1.8.1. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma	58
1.8.2. Hak Arama Hürriyeti ve Uzlaşma.....	60
1.8.3. Adalete Ulaşma ve Uzlaşma	62
1.8.4. Masumiyet Karinesi ve Uzlaşma	63
1.8.5. Eşitlik İlkesi ve Uzlaşma.....	65
1.8.6. Bağımsız ve Tarafsız Hâkim İlkesi ve Uzlaşma	67
1.8.7. Re'sen Araştırma ve Maddi Gerçeği Araştırma İlkeleri ile Uzlaşma	68
1.8.8. Aleniyet İlkesi ve Uzlaşma	70
1.8.9. Silahların Eşitliği İlkesi ve Uzlaşma.....	71
1.8.10. Kusur Sorumluluğu ve Cezanın Şahsiliği İlkesi İle Uzlaşma	72
1.8.11. Cezanın Bireyselleştirilmesi İlkesi ve Uzlaşma.....	73
1.8.12. Yüz Yüzelik, Sözlülük İlkeleri ve Uzlaşma.....	74

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMANIN KOŞULLARI

2.1. UZLAŞMANIN KOŞULLARI.....	75
2.2. SUÇUN UZLAŞMA KAPSAMINDA OLMASI.....	75
2.2.1. Şikâyete Bağlı Suçlar	76
2.2.2. Yasa Koyucu Tarafından Kanunda Özel Olarak Belirtilen Suçlar	77
2.2.3. Şikâyete Bağlı Olmasına Rağmen Uzlaşma Kapsamı Dışında Kalan Suçlar.....	78
2.3. UZLAŞMA KAPSAMINDA OLMASINA RAĞMEN UZLAŞMA KAPSAMI DIŞINDA BAŞKA BİR SUÇU İŞLEMENİN AMACIYLA YA DA BU SUÇLA BİRLİKTE İŞLENEN SUÇLAR	80
2.4. MUHAKEME VE CEZALANDIRMA ŞARTLARININ VARLIĞI.....	81
2.5. MAĞDURUN GERÇEK KİŞİ VEYA ÖZEL HUKUK TÜZEL KİŞİSİ OLMASI	82
2.6. ŞİKÂYETE TABİ SUÇLAR BAKIMINDAN ŞİKÂYET KOŞULU.....	83
2.6.1. Şikâyet Kavramı.....	83
2.6.2. Şikâyetin Hukuksal Niteliği	84
2.6.3. Şikâyet Süresi.....	85
2.6.4. Şikâyet Etme Yetkisi.....	85
2.6.5. Şikâyet Uzlaşma İlişkisinden Doğan Sonuçlar ve Değerlendirme	87
2.7. UZLAŞMANIN YETKİLİ KİMSE TARAFINDAN YAPILMASI	89
2.7.1. Uzlaşma Hak ve Yetkisi, Uzlaşma Teklifinin İki Tarafa Yapılması Zorunluluğunun Bulunmaması.....	89
2.7.2. Sonuç.....	95
2.8. ZARARIN GİDERİLMESİ KONUSUNDA ANLAŞMAYA VARILMASI	95
2.8.1. Zararın Belirlenmesi, Maddi ve Manevi Zarar	95

İÇİNDEKİLER (Devam)

2.8.2. Zarar veya Mağduriyeti Giderme Yöntemleri.....	97
2.8.3. Zararın Tespiti.....	99
2.9. UZLAŞMADA EDİM	100
2.9.1. Edimin Belirlenmesi	100
2.9.2. Edimin Yerine Getirilmesi	101
2.10. UZLAŞMANIN CUMHURİYET SAVCISI VEYA HÂKİM TARAFINDAN TESPİTİ	102

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM UZLAŞMA USULÜ ve SONUÇLARI

3.1. SORUŞTURMA AŞAMASINDA UZLAŞMA	104
3.1.1. Suçun İşlendiğine Dair Yeterli Şüphenin Cumhuriyet Savcısı Tarafından Tespiti.....	104
3.1.2. Suçun Uzlaşma Kapsamında Olup Olmadığının Tespiti	107
3.1.3. Taraflara Uzlaşma Teklifinde Bulunulması.....	108
3.1.4. Uzlaştırmacı Atanmaksızın Uzlaşmanın Gerçekleştirilmesi.....	119
3.1.5. Uzlaştırmacı Vasıtasıyla Uzlaşma.....	121
3.1.6. Uzlaşma Müzakereleri	132
3.1.7. Uzlaşma Sonucu.....	140
3.1.8. Soruşturma Aşamasında Uzlaşmanın Hukuki Sonuçları	144
3.2. KOVUŞTURMA AŞAMASINDA UZLAŞMA.....	150
3.2.1. Kovuşturma Evresinde Uzlaşmaya Başvurulabilecek Haller	152
3.2.2. Uzlaşma Usulü	154
3.2.3. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşmanın Hukuki Sonuçları	157
3.2.4. Birden Fazla Şüpheli/Sanık Bakımından Uzlaşma	160
3.3. UZLAŞMANIN DİĞER SONUÇLARI	160
3.3.1. Uzlaşma ve Müsadere	160
3.3.2. Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Hakkı	162
3.3.3. Uzlaşma ve Tekerrür	163
3.3.4. Uzlaşma ve Ceza İlişkisinin Sona Ermesi.....	163
3.3.5. Uzlaşma ve Şikâyetin Geri Alınması	163
3.3.6. Uzlaştırmacı Formlarının Bastırılması, Dağıtımı ve Tutulacak Kartonlar..	164
SONUÇ.....	166
KAYNAKLAR	170
ÖZGEÇMİŞ.....	178

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Ankara Barosu Dergisi
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AK	: Avrupa Konseyi
Any.	: Anayasa
AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BM	: Birleşmiş Milletler
C.	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGK	: Ceza Genel Kurulu
CMK	: Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Usulu Kanunu
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
DİDK	: Danıştay İdari Daireler Kurulu
Ed.	: Editör
HPD	: Hukuki Perspektifler Dergisi
İBK	: İçtihadı Birleştirme Kararı
İİK	: İcra ve İflas Kanunu
m.	: Madde
RG	: Resmî Gazete
Sa.	: Sayı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
TBBD	: Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
THD	: Terazi Hukuk Dergisi
TMK	: Türk Medeni Kanunu
Uz. Yön.	: Ceza Muhakemesi Kanununa göre Uzlaşmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik

- vb. : ve benzeri
vd. : ve diğeri

GİRİŞ

Uzlaşma, modern çağın getirdiği yenilikler, insanlar arasındaki iletişimin ve ilişkilerin farklılaşması, yargılama süjelerinin yargılama harici bırakılması, fail ve özellikle pasif konumda bulunan suçtan zarar görenin göz ardı edilmesinin aksine bu süjelerin merkeze alındığı klâsik ceza adalet sistemine tamamlayıcı esnek alternatif uyuşmazlık çözüm sistemidir. Uzlaşma klâsik ceza adalet sisteminin toplum içerisinde belirtilen bu değişikliklere cevap vermemesi nedeniyle sonradan getirilmiş ve klâsik ceza adalet sisteminin alternatifi olmamakla beraber tamamlayıcı olarak getirilen düzenlemeden ibarettir. Ceza Muhakemesi Hukukunda, mağdurların haklarının korunması ve suç faillerinin topluma kazandırılması amacıyla ortaya çıkan mağdur-fail uzlaştırması, dünyada hızla gelişmiştir (Özbek, 2007:127). Uzlaşma kurumu temellerini onarıcı adalet felsefesinden almaktadır. Ceza muhakemesinde uzlaşmada etkili olan onarıcı adalet, özellikle Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya'da oldukça yaygın olarak kullanılan, Anglo-Sakson menşeli bir kavramdır. Yeni ve gelişmekte olan bir kavram olan onarıcı adalet fikrinin temelinde, genel olarak, suçtan doğrudan etkilenen kişilere (mağdur, fail ve toplum) suça verilecek tepkinin belirleneceği sürece doğrudan katılma imkânı verilmesi ve mağdurun uğradığı zararların giderilmesi yatmaktadır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 1).

Uzlaşma kurumunun suçtan zarar göreni merkeze alarak mağdura ceza adalet sisteminde aktif rol vermesi ile beraber, haksız eylem sebebiyle uğradığı zararı belirleme ve sağlanan imkânlar ile fail ile bir araya gelmesi sağlanarak zararını eski hâle getirtme ve bunu belirlemede etkili olması sağlanmıştır. Bunun yanında faile de pasif olmaktan sıyrılıp sebep olduğu zarardan dolayı bu zararı düşünme imkânı sağlanarak pişmanlık göstermesi sağlanmış ve suçtan zarar görenin gördüğü zararı giderme ya da eski hâle getirme imkânı sağlayan bu katılımı sebebiyle cezalandırıcı adalet sisteminin yargılama ile vereceği zarardan kurtulma olanağı kazandırmıştır. Failin sağlanan bu avantajın yanında sabıka alması engellenmiş olmaktadır. Dolayısı ile yargılama süjelerinin özgür iradeleri ile vardıkları edim ile memnun oldukları bir müessesedir. Onarıcı adalet uygulamalarının temel unsurları, ilgili kişilerin sürece kişisel olarak

katılımlarını mümkün kılması, suç probleminin toplumsal çerçevede değerlendirilmesi ve toplumsal katılımı sağlaması, problem çözücü bir yaklaşıma sahip olması ve uygulanmasındaki esneklik olarak sayılabilir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 12). Bu anlamda uzlaşma, toplum düzenini sağlamada yeni bir alternatif uyuşmazlık çözüm yoludur.

Ceza muhakemesi hukukunda, mağdurların haklarının korunması ve suç faillerinin topluma kazandırılması amacıyla gelişen uzlaşma, mağdur ve failin, özgür iradeleriyle kabul etmeleri hâlinde, tarafsız bir uzlaştırmacının yardımıyla, suçtan ortaya çıkan sorunların çözümüne aktif olarak katıldıkları bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç hukukumuzda yeni girmiş bir kavramdır. Mevzuat ile düzenlendiği günden bu güne geçen kısa zaman içerisinde uygulamada doğan ihtiyaçlar ve uzlaşma kurumunun ilk düzenleme biçiminin de karışık olduğu fark edilerek nitekim 5560 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler uyarınca bu kurumun çerçevesi, uygulanma şekli doğuracağı hukukî neticelerin de belirlendiği Ceza Muhakemesi Kanununda yerini almıştır. Henüz yeni bir kurum olan uzlaşmanın toplumun ihtiyaçları ve zamanla ortaya çıkacak daha farklı gereksinimlerle değişeceği açıktır.

Bu tezde onarıcı adalet kavramı ile ortaya çıkan uzlaşma kavramı, amaçları ve hukukî niteliğinin tespiti ile beraber bu kuruma duyulan ihtiyaçlar ve yargılama süjelerinin taleplerini irdelemeye çalıştım. Uzlaşma kurumunun genel olarak klâsik ceza adalet kavramına tam olarak bir alternatif değil ancak klâsik ceza adalet sisteminin tamamlayıcısı olmasının sebeplerini ve kurumun gerekliliği konusunda tespitlerde bulunmaya çalıştım. Fikir vermesi bakımından uluslararası hukukî belgelerdeki yeri ve mukayeseli hukukta özellikle Anglo-Sakson hukuk kökenli ülkeler ile Kıta Avrupası hukuk sistemlerinden farklı ülkelerde bu kurumun uygulanması ile başarı durumları ve uzlaşmanın farklı uygulanma şekilleri ile bu ülkelerin uzlaşmaya bakış açıları bakımından ele aldım. Hukukumuzda yeni girmiş olan bu kurumun ceza hukuku bakımından şartları ve uygulama alanı konusunda araştırmalar olmakla beraber uzlaştırmaya esas olan ve failin sebep olduğu zararın belirlenmesi ile beraber suçtan zarar gören ile failin uzlaştırmacı aracılığı ile üzerinde anlaştıkları edimin belirlenmesi koşullarını inceledim. Devamında, uzlaşmanın uygulanma şekli konusunda soruşturma aşaması ve yerine göre kovuşturma aşamasında uygulanma şekli üzerinde durdum. Soruşturma ve kovuşturma aşamalarında uzlaşmanın olumlu ya da olumsuz

sonuçlanması bakımından doğuracağı hukukî neticeleri mevzuat çerçevesinde değerlendirdim. Uzlaşmada uzlaştırmacının rolü ve atanması ile uzlaştırmacının uyması gereken temel ilkeler konusunda değerlendirmeler olmakla beraber uzlaştırma müzakerelerinin şekli, nerede yapılması gerektiği ve uzlaştırma müzakerelerinin seyri konusunda tespitlerde bulundum.

Ceza hukukunda adalet ile toplumsal barışın sağlanması ve korunması ile bozulan toplumsal barışın ve düzenin eski hâle gelmesi hedef alınmıştır. Uzlaşmanın ceza hukukunun amacına ne şekilde hizmet edeceği tezde genel olarak ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle bireyler (fail ve suçtan zarar gören) arasında bozulan ilişkilerin uzlaşma süreci ile ne şekilde tamir edildiği açıklanmaya çalışılmış, mikro düzeyde olan bu birey ilişkilerinin genelde toplumsal barışı ve düzeni sağlamaya dönük pozitif katkıları üzerinde tespitlerde bulunulmaya çalışılmıştır. İlerleyen zaman içerisinde toplumların ekonomik ve sosyal düzeylerinin gelişmesi sonucunda her alanda olduğu gibi hukuk alanında da değişimler yaşanmaktadır. Hukukun organik yapısından kaynaklı olarak değişen şartlara ve zamana göre kendini yenileme ihtiyacı doğmaktadır. Bu anlamda başlarda özel hukuk alanında vücut bulan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemleri zaman içerisinde ceza hukuku alanında da benzer gereksinimlerle farklı ceza adalet sistemleri üzerinde çalışmaları ortaya çıkarmıştır. Uzlaşma kurumu ceza hukuku alanında bu arayışların bir sonucudur. Bu anlamda tezde genel olarak uzlaşmanın ceza hukuku alanında yerini almasının yasal mevzuat ile belirlenmesi yerinde görülmüştür. Yine açıkladığımız gerekçelerle uzlaşmanın mevcut düzenleme yapısının değişmesi, adliyelerde iş yükünü azaltmaya dönük olarak farklı ve daha basit yöntemlerle uygulanabileceği ve kapsamının genişletilmesi konusunda önerilerde bulunulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ONARICI ADALET ve UZLAŞMA

1.1. ONARICI ADALET

Uzlaştırma kurumunun incelemesine geçmeden önce bu kurumun düşünsel temelini irdelenmesi gerekir. Bu hâli ile uzlaştırmanın düşünsel temeli olan onarıcı adalet (*restorative justice*) kavramı üzerinde durmak gerekir. Düzen anlamına gelen hukukun temel amacı, gerek bireysel gerek toplumsal çıkar çatışmalarını gidererek toplumsal düzen ve barışı sağlamaktır. Bu nedenle ana hedefleri barışı, düzeni, güvenliği ve eşitliği sağlamak olan hukuk, toplum içinde yaşamın bir güvencesidir (Gözübüyük, 2005: 1–3,18). Ceza hukukunun amacı da, haksızlık teşkil eden insan davranışlarından hangilerinin suç olarak tanımlanması gerektiğine ve bu davranışların hangi koşullar altında işlenmesi hâlinde suç oluşturacağına dair esasları belirlemekten (Özgenç, 2008: 35) ibaret görülmüştür. Bu anlamda toplumun güven ve sürekliliği ile devamını sağlayan hukuk kollarından biri de ceza hukukudur. Ceza hukuku ile toplumun düzeninin bozulması hâlinde toplumu oluşturan tüm bireylerin ortak ilişkilerinden ortaya çıkan toplum gücü ile hukuka aykırı oluşan fiil ya da eylemlerin ilintili olduğu bireyleri cezalandırma yolu klâsik ceza adaleti kavramını geliştirmiştir. Klasik ceza adalet sisteminin tartışıldığı yerde farklı adalet sistemleri geliştirilmiş bunların içinde klâsik ceza adalet sistemine tamamlayıcı olarak kabul edilen onarıcı adalet kavramı geliştirilmiş ve desteklenerek şekil verilmiştir.

Onarıcı adalet, ceza yargılamasında mağdurun farkına varılmasıyla doğan ve gelişen bir anlayıştır. Bu anlayışın temellerinin Aristoteles'in, denkleştirici veya düzeltici adalet anlayışına kadar uzandığı da ileri sürülmektedir (Töngür, 2008: 290). Nitekim Onarıcı adalet anlayışı, mağdur, fail ve devlet arasındaki ilişkiye dayanır. Bu anlayış, devletten ziyade suçun işlenmesiyle mağdura ve topluma verilen zarar üzerinde yoğunlaşarak, suça karşı farklı bir yönden yaklaşır. Ayrıca bu anlayış, öncelikli olarak suçlunun cezalandırılmasını değil, zararın tazmin ve telafisini amaçlar. Devletin hukuk kurallarının ihlal edilmesi ile cezalandırma ikinci bir unsur olarak görülür (Tarhanlı, 2008: 11; Jahic ve Yeşiladalı, 2008: 15; Özbek, 2005a: 112). Cezalandırıcı adaletin

karşıt kavramı olarak onarıcı adalet anlayışı, daha geniş anlamda kullanılmakta, sadece mağdura yönelik değil aynı zamanda suçun failine yönelik de bir takım iyileştirici tedbirleri kapsamakta, bu sayede suçla bozulan toplumsal düzenini yeniden tesis etmeyi amaçlar (Soygüt Arslan, 2010: 285; Jahic ve Yeşiladalı, 2008: 16).

Onarıcı adalet kavramı, klâsik ceza adalet sisteminin faileri ıslah edemediği, davranışları değiştirmedeği ve yeniden suç işlemelerini önleyemediği gerekçeleri ile beraber ceza adalet sisteminde unutulmuş suç mağdurlarının bu durumlarına yönelik artan talepleri üzerine özellikle gelişmiş toplumlarda ceza adalet sistemine karşı duyulan memnuniyetsizlikten ortaya çıkmıştır. Onarıcı adaletin bu şekilde özellikle ortaya çıkması 1970'lerde olmuştur (Çetintürk, 2008: 10-11; Soygüt Arslan, 2010: 284). Klasik ceza adalet sisteminin tersine onarıcı adalet, işlenmiş bir suçtan etkilenen tarafların tümünü, suçun ortaya çıkardığı zararlı sonuçları ve suçun geleceğe yönelik etkilerini nasıl giderecekleri konusundaki meseleyi toplu olarak çözmeleri için bir araya getiren bir süreçtir. Onarıcı adalet anlayışında mümkün olduğu ölçüde zararın tazmini ve telafisi veya suçun neden olduğu zararın ve yaralanmanın giderilmesi olarak da değerlendirilmiştir.

Bu açıklamalar ışığında klâsik ceza adalet sisteminde genel olarak bir tarafta devlet dururken fail merkeze alınmış olup, mağdur genel anlamda ceza adalet sisteminin dışına itilmiştir. Yine klâsik ceza adalet sisteminde faile verdiği zararları giderme ve bu yolla suçluluğu ispat hâlinde ceza almasından sakınılması yoluna gidilmemiştir. Onarıcı adalet sisteminde ise üçlü mekanizma temelli olarak yapılanmaktadır. Mekanizmanın ayaklarını ise birey ilişkilerin toplamından oluşan toplum, mağdur ve fail oluşturmaktadır. Yine modern hukuk anlayışımıza göre, ceza en son çaredir. Suç işleyen bir kişiye ceza vermek yerine, ona topluma yeniden uyum sağlamasını sağlayacak alternatifler sunulması, yerinde bir yaklaşımdır (Kunter vd.,2007: XII).

Mağdur fail uzlaştırması da, onarıcı adalet adıyla bilinen akımın en eski, en gelişmiş ve en çok uygulanan yönüdür. Onarıcı adalet anlayışı, suçtan zarar görenlerin, mağdur olan kişi ya da toplulukların, ailelerin ve failerin, adalet sistemine aktif olarak katılımını teşvik eder. Bu katılım, failin sebep olduğu maddi ve manevi zararı gidermek için çaba göstermesi suretiyle gerçekleşir. Bu sayede failin, topluma yeniden kazandırılmasına yardımcı olunur, mağdurlara daha çok yardım ve destek sağlanır ve

toplum içindeki dostane ilişkiler güçlendirilerek toplum barışına katkıda bulunulur. Çeşitli politika ve uygulamalardan oluşan ve suçun beşeri etkilerine ilişkin farklı sistematik anlayışlar içeren onarıcı adaletin temeli, suçtan zarar gören kişilerle suç işleyen kişiler arasında doğrudan müzakereye olanak tanıyan bir sürece dayanır (Özbek, 2007: 134-135). Dolayısıyla onarıcı adalet kaynağı sebebiyle mağdur, fail ve devlet arasındaki ilişkiye dayanır. Bu anlayış, devletten ziyade suçun işlenmesiyle mağdura ve topluma verilen zarar üzerinde yoğunlaşarak, suça karşı farklı bir yönden yaklaşır. Ayrıca bu anlayış, öncelikli olarak klâsik ceza adalet sisteminde failin cezalandırılmasını değil, zararın tazmin ve telafisini amaçlar. Devletin hukuk kurallarının ihlal edilmesi ikinci bir unsur olarak görülür(Özbek, 2005a: 112).

Onarıcı adalet kavramının ayrıca klâsik ceza adalet sistemine alternatif mi yoksa tamamlayıcı mı olduğu konusunda tartışma bulunmaktadır. Nitekim onarıcı adaletin, resmileştirilmiş olan bir ceza adalet sistemine alternatif olarak geleneksel yargılamadaki suçlama ve suçluluktan ziyade sorumluluk ve zararın onarımına odaklanarak tarafların iletişimi ve insanileştirilmesi aracılığı ile adalete erişme çabası ile (Jahic ve Yeşiladalı, 2008: 16) klâsik ceza adaleti sistemin alternatifi olarak değerlendirilmiştir. Ancak klâsik ceza adaletinin yerini onarıcı adalete bıraktığı söylenemez. Bunun aksine onarıcı adalet ile kabul görülecek bir kısım suçlar açısından klâsik ceza adaleti sisteminin tamamlanması sağlanmaktadır. Zira, onarıcı adaletin şekil bulduğu alternatif çözüm yolu ile uyuşmazlığın çözümlenmesi sağlanmaya çalışılır. Onarıcı adalet ile suçtan zarar gören mağdur ile failin arabulucu aracılığı ile çözüme ulaşmama hâlinde klâsik ceza adaletinin yargılama ve suçun sübutu ile faili cezalandırma bu defa devreye girecektir. Zaten onarıcı adalet programlarının temel ilkelerinden biri, mevcut ceza adaleti sisteminin yerini almak değil, ceza adaleti sistemini tamamlamaktır (Bahriyeli, 2008: 432).

1.1.1. Onarıcı Adalet Kavramı, Amacı ve İlkeleri

Onarıcı adalet kavramı özellikle Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya'da oldukça yaygın olarak kullanılan Anglo-Sakson menşeli bir kavramdır. Onarıcı adalet kavramının temelinde genel olarak, suçtan zarar gören kişilere (mağdur, fail ve toplum) suça verilecek tepkinin belirleneceği sürece doğrudan

katılma imkânı verilmesi ve mağdurun uğradığı zararların giderilmesi yatmaktadır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 11).

Onarıcı adalet işlenmiş olan bir suçtan etkilenen tarafların tümünü, suçun ortaya çıkardığı zararlı sonuçları ve suçun geleceğe yönelik etkilerini nasıl giderecekleri konusundaki meseleyi toplu olarak çözmeleri için bir araya getiren süreçtir (Soysal, 2005: 212). Bununla beraber, onarıcı adalet, genellikle bir kolaylaştırıcının yardımıyla, mağdurun ve failin ve uygun olduğu durumlarda bir suçtan etkilenen diğer bireylerin veya toplum üyelerinin suçtan doğan sorunların çözümü için, hep beraber etkin olarak katıldığı herhangi bir süreç (Pelikan, 2008: 22) olarak da tanımlanabilir.

Adalet, bir şeyin yapılmasının gerekliliği konusundaki güçlü manevi duygunun yansıması olarak tanımlanabilir. Onarıcı adalete göre, bu manevi duygunun tatmin edilmesi için yapılması zorunlu olan şey, eşitliğin tesis edilmesi veya yeniden tesis edilmesidir. Onarıcı adaletin amacı, bozulan ilişkilerin onarılmasıdır ve bu nedenle onarıcı adalet doğal olarak ilişkilerle ilgilenmektedir. Bu nedenle insanla ilgili olan bir adalet anlayışının başlangıç noktası ilişkiler olmalıdır. Klasik ceza adalet sisteminin ceza hukukundaki yansıması, tecrit edici cezayı hedefleyen ve bireylere odaklanan cezalandırıcı adalet anlayışıdır. Bu adalet anlayışı taraflar arasındaki husumet duygusunun artarak devam etmesine neden olmaktadır. Ancak adalet, insan ilişkilerini düzenleme ve koruma ile ilgilenmelidir. Eğer ilişkilerde eşitlik bozulduysa, adalet, bu durumun onarılması için neyin gerekli olduğunu tespit etmelidir. Onarıcı adalet sürecine suçtan doğrudan etkilenen kişilerin katılması da, onarıcı adaletin esas olarak ilişkilere odaklanması nedeniyledir. Toplum, bireyler arasındaki ilişkilerden oluşur. Bu nedenle bu ilişkilere verilen herhangi bir zarar, topluma da zarar verir. Üstelik ilişkiler toplumsal bağlamda ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle toplum, ilişkilerin onarılmasında ve gelecekteki haksızlıkların önlenmesinde önemli bir role sahiptir (Çetintürk, 2008: 45-47).

Bununla beraber bireylerin kendi aralarındaki ilişkilerin toplamı ile meydana gelen toplum, bireyler arasındaki ilişkinin bozulması durumunda devreye girecek ve tarafları bir araya getirerek ilişkinin bozulmasından önceki hâle getirme girişiminde aracı olacaktır. Yukarıda açıklandığı üzere onarıcı adaletin hem en eski uygulama şekli

ve hem de en uygulanabilir sistemi olan uzlaşma ile ilişkilerin eski hâle gelmesi mümkün olmaması durumunda klâsik ceza adaleti sistemi devreye girecektir.

Bu doğrultuda onarıcı adalet anlayışının kabul edildiği bir sistemde, yalnızca mağdurun zararlarının giderilmesi amaçlanmamaktadır. Mağdurun tatmin edilmesi bu sistemin en önemli ögesi olmakla birlikte, toplum önünde suçlu olarak yansıyan failin kişiliğinde meydana gelen sosyal ve psikolojik etkilerin ve yine bozulan toplum düzeni ve barışının da onarılması sağlanacaktır. Buna karşın onarıcı adalet anlayışının tümü ile ceza adalet sisteminin bir alternatifi olmamakta ve ancak onunla birlikte uygulanması gereken sistem olduğunu kabul etmek gerekir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 59). Failerin genelde işledikleri suç sonucunda yarattıkları zararın kişisel ve insani boyutunu nadiren anlamaktadırlar. Failin işlenen suç sebebiyle ortaya çıkan tahribatı düzeltmeleri konusunda klâsik ceza adalet sisteminde genel olarak fırsat verilmediği görülmektedir. Cezalandırıcı adalet sisteminde faile belki de cesaret verilerek işlenen suçu inkâr etmesine sebebiyet vermektedir. Bu nedenlerle failer işlenen suç sebebiyle pişmanlıklarını dillendirmemekte kendi sebep oldukları eylemleri açıklamaları konusunda fırsat verilmemektedir (Jahic ve Yeşiladalı, 2008: 16). Bu anlamda onarıcı adalet ile faile pişmanlık göstermesi fırsatı verilerek sebep olduğu zararı telafi etme imkânı tanınması da amaçlanmaktadır. Bu anlamda mağdur fail uzlaşması, onarıcı adalet adıyla bilinen akımın en eski, en gelişmiş ve en çok uygulanan yönüdür (Özbek, 2007: 134).

Onarıcı adaletin temel önceliği, toplum menfaatleridir. Bu menfaatleri başta toplumsal barış ve düzen oluşturmaktadır. Ancak bu öncelik, tarafların aralarındaki anlaşmazlığa çözüm bulmalarına yardımcı olmayı da içerir. Kolluk teşkilatı, yargı ve infaz sistemi, fail ve mağduru, hukuka ve toplum menfaatlerine uygun şekilde uzlaşmaya teşvik etmelidir. Ceza adaleti, sosyal yargı sistemine yeni bir anlayış ve muhteva kazandırmak için, onarıcı adalete ve sorun çözücü yaklaşıma uygun bir zemin oluşturmalıdır. Bu bağlamda mağdur fail uzlaşması çok uygun bir yöntemdir (Özbek, 2007: 134).

Onarıcı adaletin yukarıda açıklanan içeriklerine göre üç temel ilkesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, suça verilecek toplumsal tepkiye, mağdurun, maruz kaldığı zararın mümkün olduğu kadar giderilmesinden ibarettir. Buna göre, çatışmanın

sosyal ilişkilerde bir bozulma olarak anlaşılması ve verilen zararın iyileştirme yollarının aranmasından ibarettir. İkinci unsur olarak failin, mağdura karşı gerçekleştirdiği eylemin etkilerini anlamaya ve bundan dolayı sorumluluğunu kabul etmeye teşvik edilmesidir. Gönüllülük prensibinden hareketle faile katılımcı olması sağlanmakta ve bu suretle fail, sürece aktif olarak girmektedir. Fail, işlediği veya sebep olduğu suç ve verilen zararı anlama ve mağdurun zararını gidermesi ve iyileştirmesi ile beraber eski hâle getirmesi sağlanarak failin ceza alması engellenmiş olacaktır. Üçüncü ilkesi olarak da mağdura, suçun etkilerini doğrudan faile anlatabilmesi, ona sorular sorabilmesi ve suç nedeniyle ortaya çıkan zararın en iyi şekilde giderilebilmesi amacıyla faille bir araya gelmesi için fırsat verilmesi ile beraber toplumun sürece katılmasının sağlanmasını oluşturur. Bu unsur ile suçun, bir arada yaşayan insanların ilişkilerinde kırılma ve bozulma olarak algılanmasıyla başlar. Sosyolojik bir kavram olarak çatışma bu bakış açısının boyutunu değiştirmesini ifade eder. Bu paralelde bozulan mikro düzeydeki ilişkilerin eski hâle getirmesi sağlanarak bozulan toplum dengesinin de yeniden tamiri sağlanmış olacaktır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 11-12; Pelikan, 2008: 22-23).

Bu temel ilkeleri ile beraber onarıcı adalet uygulamalarının, ilgili kişilerin (özellikle mağdur ve fail, gerektiği durumlarda aileleri ve toplum) sürece kişisel olarak katılımlarını mümkün kılması, suç probleminin toplumsal çerçevede değerlendirilmesi ve toplumsal katılımı sağlaması, problem çözücü bir yaklaşıma sahip olması ve uygulanmasındaki esneklik olarak sayılabilir. Onarıcı adalet düşüncesi, sadece bir takım uygulama modellerinden ibaret değildir. Onarıcı adalet, onarıcı cezaevi, onarıcı polis gibi ceza adalet sisteminin bütün yönlerine şekil verebilecek ilkelere sahip olduğunu göz ardı etmemek gerekir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 12).

1.1.2. Onarıcı Adalet Kavramının Tarihsel Gelişimi

Kurumsal olarak onarıcı adalet kavramının, resmîyet kazanması yakın dönemde olsa da, felsefi kökleri eski çağlara dayanır. İlk kez 1970'li yıllarda kullanılan bu adalet anlayışı, bütün toplumlar için insanlık tarihinin büyük bir bölümünde ceza adaleti bakımından az veya çok hâkim olmuştur. Bu anlayışın izlerine Afrika, Latin Amerika, Asya, Kanada ve Yeni Zelanda'da yaşamış pek çok eski kültürün tarihinde rastlanabilir

(Çetintürk, 2008: 24). Tüm dünyayı etkileyen toplumsal değişim ve dönüşümler ile birlikte modern çağın, adalet sistemlerinin değişmesine katkıda bulunmaması ve etkilememesi mümkün değildir. Nitekim kurumsal olarak onarıcı adalet kavramının, felsefi kökleri eski çağlara dayansa da yaygınlaşması ve resmiyet kazanması yakın döneme ilişkin olmuştur.

Gerek ceza hukuku anlayışında gerekse mağdurun korunması noktasındaki gelişmeler sonucunda fail ile mağdur ve yargılama makamlarının işbirliği yapmalarını gerektiren kurumlar hukuk sistemlerine girmiş ve uygulanmaya başlanmıştır. Bu düşünceler ile beraber hareket edildiğinde ceza hukuku alanının sadece klâsik ceza adalet sisteminden ibaret olmadığı kabul edilmiş ve alternatif adalet sistemleri içerisinde onarıcı adalet kavramı üzerinde de durulmuştur (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 57).

Ceza adalet sisteminin aslında daha yeni düşünce olmasına rağmen, günümüz ceza hukuku sistemlerinin temel yapısını oluşturmaktadır. Bu alandaki önemli bilim adamlarının çoğu, suçun önlenmesi bakımından mevcut cezalandırıcı yapıya, değişmez tabi hukuk ilkeleri gibi dogmatik biçimde bakmaktadır. Bu kişiler, diğer tarihsel adalet düşüncelerine ve suçla mücadele yöntemlerine ilgisiz kalmakta ve bunların modasının geçmiş olduğunu düşünmektedirler. Bu düşünce doğal olarak onarıcı adalet fikrinin karşısında durulmasına sebebiyet vermiş olup onarıcı adaletin gelişmesine karşı bir önemszenmeyişe yol açmıştır (Çetintürk, 2008: 24).

Onarıcı adalet kavramının kurumsal olarak yerleşmesi ve fikirlerinin belirlenmesi açısından düşünürlerin tespitlerine ve eserlerine değinmekte fayda vardır. Bu doğrultuda 1985 yılında *Cezalandırıcı Adalet, Onarıcı Adalet (Retributive Justice, Restorative Justice)* adlı kapsamlı ilk kitapla incelemelerde bulunan Howard Zehr'dir. Bu kitap ile geleneksel ceza adalet sisteminin ilkelerine karşı çıkılarak; onarıcı adalet, mevcut adalet sistemine alternatif olarak sunulmuştur. Bu çalışmalar daha sonradan Amerika'da Mark Umberit ve İngiltere'de Martin Wright ve John Harding üzerinde oldukça büyük etki oluşturmuştur. Bu yazarlar ise onarıcı adalet ve uzlaştırmayı aynı çerçevede değerlendirmişler ve suça karşı etkili bir tepki olarak tarafların karşılıklı görüşmelerinin önemini vurgulamaya devam etmişlerdir (Çetintürk, 2008: 30).

Bu temel eserler ve tespitlerle birlikte son zamanlarda Avrupa'daki bazı uygulayıcıların (özellikle Avusturya'da Crista Pelikan, Belçika'da Ivo Aertsen, Fransa'da Bonafe-Schmidt ve Amerika'da eğitim almış Thomas Trenczek, Elmar Weitekamp ve Heike Jung) etkisiyle onarıcı adalet konusunda Anglo-Sakson fikirleri daha fazla kabul edilmeye başlamıştır (Çetintürk, 2008: 31).

1.2. KLASİK CEZA ADALETİ İLE ONARICI ADALET ARASINDAKİ FARKLAR

Daha önce açıklandığı üzere onarıcı adalet, cezalandırıcı adalet anlayışının temel ilkelerinden farklıdır. Buna göre; onarıcı adalet ile failleri, doğrudan haklarını ihlal ettikleri kişilere karşı sorumlu tutarak, mağdurun ve toplum üyelerinin rolünü artırmayı, bu şekilde onların duygusal ve maddi kayıplarını gidermeyi, diyalog ve müzakere için fırsat sağlamayı ve problemin çözülmesi amaçlanmaktadır (Soygüt Arslan, 2010: 292; Bahriyeli, 2008: 432). Ceza adalet sisteminde; suç devlete karşı yapılmış eylem olarak yapılmış görülür ve ayrıca suç olgusu ile uyumsuzluğu devlet ve fail arasında görülür. Temel amaç geçmişe yönelik olarak kişinin suçlu olup olmadığını tespit etmektir. Toplumsal zarar göz ardı edilir. Toplum, sürecin dışında durur ve devlet tarafından soyut olarak temsil edilir. Rekabet ve bireysellik teşvik edilir. İşlemler devletten faile doğru yapılmakta, bununla beraber fail, sistemde pasif durumda iken mağdur ise sistemin dışında kalmaktadır. Eylem sebebiyle sorumluluk ile failin ceza alması anlaşılır. Suç sosyal, ekonomik ve siyasi boyutlarından bağımsız olarak sadece hukukî terimle açıklanır. Ceza yargılaması ile suçluluğun sabit olması hâlinde sorumluluk devlete karşı olur. Tepki failin geçmiş eylemine yöneliktir. Failin üzerinde kalıcı damga kalmaktadır. Failin pişmanlığı, mağdurun affetmesi herhangi bir önem taşımamaktadır. Yargılama ve cezanın infazında eylemler profesyoneller tarafından yürütülür (Çetintürk, 2008: 60).

Onarıcı adalet sisteminde suç, bir kişinin diğer kişiye karşı yaptığı haksızlık olarak tanımlanır. Temel amacı ceza adalet sisteminin tersine geleceğe dönük olarak sorunun nasıl çözüleceğidir. Suç, kişiler arasında bir uyumsuzluk olarak kabul edilir ve toplumsal zarar ön plana çıkarılıp bunun giderilmesi hedeflenir. Toplum, mekanizmanın dışında değil yardımcı bir öge olarak sürecin içerisinde yer alır. Rekabet ve bireysellik

değil karşılıklı birliktelik teşvik edilir. Mağdur ve fail sürece aktif olarak katılım sağlarlar. Fail sorumluluk üstlenmeye teşvik edilir bununla beraber mağdurun ise ihtiyaçları maruz kaldığı zarar dikkate alınır. Failin ceza almasının hedeflenmesinin aksine, failin eylemin etkilerini anlaması ve bunların giderilmesi için alınacak kararlara katılması önem kazanır. Suç sadece hukukî kavramalar olarak değil sosyal ekonomik ve siyasal boyutları ile birlikte değerlendirilir. Sorumluluk soyut bir kavram değil somut olarak mağdura karşıdır. Failin eyleminin zararlarına yönelik tepki algılaması vardır. Fail bakımından ise, geleceğe dönük kalıcı damgalanmasından ziyade onarıcı faaliyetleri ile giderilmesi amaçlanır. Faile pişmanlığı için ve mağdura affetmesi için imkân tanınmaktadır. Süreç, profesyonellerin yanında doğrudan tarafların katılımı ile yürümektedir (Soygüt Arslan, 2010: 292-293; Çetintürk, 2008: 60).

Özetle onarıcı adalet kavramı ceza hukuku geleneğimizde hakim olan klâsik ceza adalet sisteminden farklılıklar arz etmektedir. Klasik ceza adalet sistemi genel olarak kanun hükmünü ihlal eden ve suçluluğu ispat edilen kişinin mağdurla birlikte devletin kural ve düzenini bozması dolayısıyla failin yargılanarak cezalandırılması ve cezanın çektirilmesi sonrasında yeniden topluma kazandırılması için uygun yöntemlerin kullanılması esasına dayanmaktadır. Onarıcı adalet sisteminde ise bireysel ilişkilerde meydana gelen bozulmalar ile tek başına suçun mağduru olduğu düşünülen kamu düzeni değil doğrudan suçtan zarar gören mağdurun cezalandırma politikasında etkin rol verilmiş bulunmaktadır. Bunun yanında faile klâsik ceza adalet sisteminin aksine sahip olunan pasif süjelik pozisyonu etkinlik kazanarak sebep olduğu zararı gidermesi sağlanarak eski hâle getirmesi sağlanmış olmakta bununla beraber cezalandırılmaktan kurtulması sağlanmaktadır.

Modern ceza hukukunun bir sonucu olan onarıcı adalet, bireye karşı işlenen suçun klâsik ceza adalet sistemine farklılık olarak sadece ilişkilerin toplamından oluşan topluma karşı değil aynı zamanda bireye karşı işlendiğini kabul eder. Bununla beraber onarıcı adalet kurumunda suçun öncelikle bireye karşı işlendiğinin kabulü ile failin işlemiş olduğu suçun sonuçlarını yine kendi çabası ile ortadan kaldırmasını öngörmektedir. Bu doğrultuda bazı uyuşmazlıkların, yargıya intikal ettirilmeden arabuluculuk, uzlaştırma kurulları ve tespit komisyonları gibi resmi bir kimliği bulunan kurullar aracılığıyla çözüme kavuşturulması olanağı yaratılmalı bir başka ifade ile uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması açısından alternatif uyuşmazlık çözüm

yollarına işlerlik kazandırılması (Tanrıver, 2000: 76) gibi önerilerde bulunmaktadır. Bu yönlü çok taraflı ve gelişen dünya şartları ile yaşam koşulları ve teknoloji benzer şekilde adalet yapılanmasında çağın gereklerine uygun teknikleri tespit ve uygulamaya zorlamıştır.

1.3. UZLAŞMA

Bu bölümde uzlaşma kavramı, uzlaşmanın amacı ve tarihsel gelişimi ele alınacaktır.

1.3.1. Uzlaşma Kavramı ve Amacı

Esas olarak Anglo-Sakson hukukuna özgü bir kurum (Centel ve Zafer, 2008: 471) olan uzlaşma (*conciliation*), kelime anlamı olarak, ortaya çıkan uyuşmazlıkların, barış içinde (Yılmaz, 1986: 756) tarafsız bir kişinin yardımıyla güvenli ve denetimli bir ortamda mağdurla failin karşılıklı kabul edilebilir bir çözüm bulabilmek amacıyla bir araya gelmelerine olanak sağlayan bir süreç (Çetintürk, 2009: 34-35) olarak tanımlanmıştır. Kelimenin kökeni olarak *reconciliation* olarak da (Turhanlı, 2008: 12) kabul edilmiştir. Alternatif uyuşmazlık çözüm yolu ile tanımlamasında ise uzlaştırmanın, taraflardan tümüyle bağımsız objektif konumda olan üçüncü bir kişinin, çekişmeli olan taraflara, somut olayın koşullarına ve özelliklerine göre çeşitli çözüm önerileri getirerek tarafların bu önerileri müzakere etmeleri sağlamak ve tarafların bu önerilerden birisi üzerinde anlaşmalarını sağlamaktır (Aras, 2009: 65).

Başka bir anlatımla uzlaşma; soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile kanunda belirtilen suçlarda failin bir edimi yerine getirmeyi, mağdurun da bununla yetinmeyi kabul etmesi hâlinde, soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığı veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilmesini, kovuşturma aşamasında davanın düşmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasını sağlayan müessesedir (Ünver ve Hakeri, 2010: 708).

Uzlaşma alternatif uyuşmazlık çözümü yöntemlerinden arabuluculuğa benzer. Kelime Latince *conciliare* kökünden gelen ve "düşüncede birleştirme (*to unit in thought*)" anlamına gelen ingilizce *conciliation* kelimesinin karşılığıdır (Soysal, 2005: 215).

Genelde kavramsal olarak uzlaşma ve arabuluculuk eşanlamlı olarak kullanılabilir (Turhanlı, 2008: 12). Ancak, kavramların uygulaması bakımından, arabuluculukta, arabulucunun uyuşmazlıkların çözümünde aktif rol alması bunun aksine uzlaşmada ise uzlaştırmacının (*conciliator*) taraflara karşı yansız olmasının yanında, ayrıca çözüm önerisi ve telkinde bulunmaması bakımından bizim de katıldığımız görüşe göre arabuluculuk kavramının özel hukuk uyuşmazlıkları için bununla beraber uzlaşma kurumunun ise ceza uyuşmazlıkları için kullanılması (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 45-46) daha doğru olacaktır. Çoğu zaman arabulucu taraflar arasında belirli bir süre devam eden müzakere sonucu bir çözüme ulaşılamaması nedeniyle devreye girer. Uzlaştırmada ise uzlaştırmacı taraflar arasındaki uyuşmazlığı çözmek için iki tarafın ortak yönlerinden hareketle bir çözüme ulaşmaya çalışır. Uzlaştırmacının uzlaştırma faaliyeti sırasındaki pozisyonu belirleyici olmaktan çok tavsiye edici niteliktedir. Arabulucu ortak bir çözüme ulaşmak için taraflara çözüm önerileri sunar ve onları ikna etmeye çalışır. Bu yönüyle arabulucu daha müdahâlecidir. Hem uzlaştırma da hem arabuluculukta tarafların çözüm önerilerini kabul zorunluluğu yoktur (Soysal, 2005: 215).

Uzlaşma, suçun sadece hukuk kurallarının ihlal edilmiş olmasından öte, mağdurun haksızlığa uğraması olarak algılandığı onarıcı adalet modellerinin en eski ve en yaygın olarak kullanılanlarından biridir. Asıl olarak soruşturma şartı, istisnai hâllerde ise kovuşturma şartı olarak öngörülen uzlaşma (Taşkın, 2010: 39) yeni bir ceza muhakemesi kurumudur. Uzlaşma bir yandan mağdurun korunmasına, diğer yandan, muhakemenin olabildiğince erken bir aşamasında uyuşmazlığı sona erdirerek yargının iş yükünün hafiflemesine, nihayet insanları barıştırmak suretiyle daha kalıcı bir sosyal barışa hizmet etmektedir (Şahin, 2009: 67).

Uzlaşma ve uzlaştırma kavramlarının değerlendirilmesine gerek vardır. Ceza yargılama sistemimizde Ceza Muhakemesi Kanununun 253. maddesinde başlık uzlaşma olarak tarif edilmiş ise de madde içeriğinde ise uzlaştırma tabiri kullanılmakta olup Ceza Muhakemesi Kanununda uzlaşma ile ifade edilmek istenen usul aslında uzlaştırma olduğu da değerlendirilmiştir (Özbek, 2005b: 295). Bunun aksine uzlaşma ile bir uyuşmazlığın, tarafların süreç içerisinde anlaşılabilirlikleri veya anlaşmaları olarak tanımlanmış yine uzlaştırma ise tarafların uzlaştırmacı veya Cumhuriyet savcısı ve mahkeme tarafından anlaşılabilirlikleri uyuşmazlığın giderilmesi biçiminde açıklanacağına

göre kavramsal olarak karışıklığa sebebiyet vermeyecek şekilde, uzlaşma ya da uzlaştırma kavramlarının bir diğ erinin yerine kullanılmasında sakınca bulunmamaktadır. Nitekim uygulamada da kavramların her ikisi de aynı anlamda kullanılmaktadır. Yine uzlaşmanın, uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur ya da suçtan zarar görenin kanun ve yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırma süreci sonunda anlaşt ırılmış olmalarını anlatır. Uzlaştırma ise uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin, kanun veya yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaşt ırmacı aracılığıyla ya da hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından anlaşt ırılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini ifade eder (Altıparmak, 2009: 79). Buna göre, uzlaşt ırmanın bir süreci profesyonellerin katılımıyla tarafların uzlaşma sonucuna ulaşmalarını ifade ederken uzlaşmanın ise sürecin sonunda oluşan tabloyu anlattığına göre bu tezde oluşabilecek kavram karmaşasına sebep olmamak üzere yeri geldiğinde uzlaşma veya uzlaştırma kavramları bir diğ eri yerine kullanılacaktır.

Anlaşma, uyuşma, pazarlık, pazarlıklı adalet, sulh gibi kavramlarla da ifade edilen uzlaşma, ceza muhakemesinde s üjeler arasındaki işbirliğinin bir çeşididir. Temel amaç bir yargılama kararına ulaşılamamasını değil, tarafların, işbirliği hâlinde belirli bir sonucu elde etmeyi denemeleridir (Şahin, 2005: 776). Uzlaşma kurumunun buna göre, suçun işlenmesinden sonra şüpheli ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, hâkim veya Cumhuriyet savcısının ya da onların atayacakları bir uzlaşt ırmacının girişimleriyle çözmek, adaleti sağlamak ve mağduru tatmin etmektir. İşlenen fiilden dolayı ortaya çıkan zarar giderilince, şüpheli ile mağdur arasında tezahür eden çekişme giderilmiş olur. Gerçi uzlaşma dışındaki bir kısım yollarla da zararın giderilmesi olanakları vardır. Ancak uzlaşma kurumunda, fail ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşması ile hem mağdurun veya suçtan zarar görenin, zararının giderilmesi hem de manen tatmin olması söz konusudur (Sezer, 2010: 55; Şahin, 2005: 777). Yine failin, ceza almasını engellemek suretiyle, yeniden topluma kazanılması sağlanmaktadır. Bununla beraber uzlaştırma ile devletin fazladan yargılama masrafına katlanması engellenebilir ve uygulamada hâkim ve Cumhuriyet savcılarının daha önemli olabilecek iş ve işlemlerine zaman ayırmaları sağlanmaktadır.

Buna göre, modern ceza adalet sisteminde uzlaşma ile suçun işlenmesinden sonra fail ve mağdur arasında meydana gelen çekişmeyi, bir uzlaştırmacının girişimini sağlayarak çözmek ve adaleti sağlamaktır. Failin neden olduğu zararın giderilmesi, fail-mağdur arasındaki barış, uzlaşmanın asıl unsurunu oluşturur. Fail-mağdur arasındaki uzlaşma dışında da, tazminatın sağlanması olanaklıdır. Ancak uzlaşma kurumunda, zararın giderilmesi ve onarım yanında ayrıca bir moral unsur da vardır. Bu nedenle fail ve mağdur arasındaki uzlaşma suçun faili bakımından cezanın özel önleme fonksiyonuna yardım ettiği gibi mağduru ve genel olarak kamunun da yararlarının korunmasını sağlar. Fail, uzlaşma ile işlediği suçun sorumluluğunu kabul edip üstlenerek ve sonuçlarını gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını da elde etmiş olacaktır. Böylece failin ceza sorumluluğunu tespit ve zararın giderilmesi için gereken yapılmış bulunacağından, mağdur bakımından da adalet yerine getirilmiş olur (Malkoç ve Yüksektepe, 2005: 643-644; Balo, 2005: 377). Fail ve mağdur arasındaki uzlaşma, bundan başka, kamuda da, fiille ihlal edilmiş olan hukuk kurallarının geçerliliğini vurgulamış ve dolayısıyla kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet etmiş olacaktır (Taşdemir ve Özkepir, 2007: 1210; Malkoç ve Yüksektepe, 2005: 644).

Uzlaşma kurumu, uyuşmazlığın yine yargı dışı yolla ve fakat adli makamların denetiminde çözümlenmesini amaçlayan bir yöntem olarak da açıklanmıştır. Ayrıca fail ve mağdurun suçtan doğan zararın giderilmesi konusunda anlaşmalarına bağlı olarak, devletin de ceza soruşturması veya kovuşturmasından vazgeçmesi ve suçun işlenmesi ile bozulan toplumsal düzenin barış yoluyla yeniden tesisini sağlayıcı bir hukuksal kurum olarak ifade edilmiştir (Yaşar, 2007: 1500). Uzlaştırma, suçun sonuçlarına yoğunlaşmakta, adalet sürecine mağdur, fail ve onların aileleri ile toplumun katılmalarının önemini vurgulamaktadır. Uzlaştırma, uzman bir uzlaştırmacının bulunduğu bir ortamda mağdur ve fail arasındaki kurulan kişisel bir ilişki ile tarafların uyuşmazlığı kendilerince en iyi çözümü bularak çözmelerini de amaçlamaktadır (Çetintürk, 2009: 39). Tarafların yanında uzlaşma kurumu ile önemsiz suçlardan dolayı koşulları oluştuğunda yargılamadan kaçınılması dava ekonomisi de sağlanmış olacaktır (Taşkın, 2010:40).

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından uzlaştırma, ceza adaleti sistemlerinde her geçen gün daha da önem kazanmakta, hapis cezasına ve kovuşturmayla alternatif olarak (Özbek, 2007: 128) geliştiğine dikkat çekilmiş ise de onarıcı adaletin bir

uygulama şekli olan uzlaştırma kurumu ceza adalet sistemine alternatif bir müessese değildir. Daha önceden işaret edildiği üzere uzlaştırma, ancak klâsik ceza adalet sistemine tamamlayıcı bir kurumdur. Uzlaştırma kurumunun bir yardımcı unsur olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira uzlaşma kurumu ile uzlaşma kapsamına giren suçlarda devlet ceza verme yetkisinden tümü ile vazgeçmemektedir. Dolayısıyla failin ceza alma durumu tamamıyla kalkmamıştır. Nitekim ister soruşturma aşamasında olsun ister kovuşturma aşamasında şartları olması hâlinde uzlaşma girişiminde bulunulur. Ancak uzlaştırmanın başarısız sonuçlanması hâlinde klâsik ceza adalet sisteminin gereği olarak soruşturma veya yargılamaya devam olunarak kesinleşen hüküm ile fail hakkında yaptırım uygulanabilecektir. Nitekim dünyanın değişik ülkeleri uzlaşma kurumunu farklı amaçlarla kendi hukuk kaynakları arasına katmışlardır. Dolayısıyla her ülkede farklı düşüncelerle alternatif uyumsuzluk yollarının benimsenmesine gidilmiştir.

1.3.2. Uzlaşmanın Hukukî Niteliği

Uzlaşma; yeni ve yaptırım benzeri bir kurum olarak açıklanmış, ağır olmayan suçlarda, toplumun suç ile bozulan kamu düzenini, “ tarafların barışması” yolu ile yeniden ihdas eden, mağdurun zararını da giderilmesi suretiyle adaleti yerine getiren kurum olarak nitelendirilmiştir. Uzlaşma, devletin ceza verme hakkını ortadan kaldıran sebeplerden sayılmış nitekim 5560 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmadan önce, uzlaşmaya “şikâyet şartının gerçekleşmemesine” bağlanan sonuçların bağlanacağı kabul edilmiş idi (TCK m. 73/8). Ancak, bu fıkra, 5560 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. Nitekim mevcut yasal düzenlemesi karşısında uzlaşma kurumu, sadece Ceza Muhakemesine dair CMK'nın 253, 254 ve 255. maddelerinde düzenlense de, uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde, Cumhuriyet savcısının iddianame düzenlemesinin yolu kapandığı için (CMK m. 253/19), kamu davasının mecburiliğini kabul eden bir sistem içinde, uzlaşmanın, devletin ceza verme hakkını ortadan kaldıran bir sebep olduğu kabul edilerek uzlaşmanın maddî ceza hukuku yönünden Ceza Kanununda düzenlemesi yerinde olacağı değerlendirilmiştir (Kunter vd., 2007: 1212).

Uzlaşma, aynı zamanda “dava açılmasını engelleyen” muhakeme şartlarındandır. Nitekim uzlaşmaya tâbi olan suçlarda, uzlaşma yolu denenip, olumsuz bir sonuç alınmadan, iddianame düzenlenemez. Bu nedenle, uzlaşmanın denenmesi, yeni bir

“ceza muhakemesi şartı” olmuştur. Uzlaştırma yapılmaması, iddianamenin iadesi sebebidir (CMK m. 174/1-c) (Kunter vd., 2007: 1213). Öztürk ve Erdem de uzlaşmaya bağlı olan bir suç sebebiyle kamu davası açılma şartını tarafların uzlaşmamalarına ya da uzlaşmamalarına bağlı olarak mevcut durumu yeni bir dava şartı olarak yorumlamışlardır (Öztürk ve Erdem, 2008: 98). Bu özellikleri ile uzlaşmanın nitelik olarak ceza muhakemesi kurumu olduğu vurgulanmıştır.

Nitekim uzlaşmanın ceza muhakemesi kurumu mu yoksa maddi ceza muhakemesi alanında mı kalacağı sonuçlarına örnek olarak, eğer uzlaşma ceza hukuku alanına ilişkin düzenleme ise o zaman TCK'nın 7/2. maddesine göre zaman bakımından lehe uygulama ilkesi ile uygulamaya ilişkin hükümler uzlaşmaya da uygulanacaktır. Dolayısıyla geçmişte karar verilen ve uzlaşma kapsamında kalan ancak henüz kesinleşmemiş olan tüm kararlar için kurum olarak kalkması hâlinde dahi uzlaşmaya ilişkin hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağına değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla beraber, ceza muhakemesi alanında kalan bir müessese ise derhâl uygulanırlık ilkesi uyarınca yürürlüğe girdiği tarih ve sonrasına ilişkin uygulama bulacaktır (Çetintürk, 2009: 387-390).

Uzlaşma kurumu mevzuatta ilk düzenlenişinde 5237 sayılı TCK'nın 73/8 maddesi ile 5271 sayılı CMK'nın 253 ilâ 255. maddeleri arasında yer verilerek kabul edilmişti. Mevzuatın ilk düzenleniş şeklinin yeterli olmaması ve uygulamada beklenen hedefin gerçekleşmemesi ile beraber bu konuda boşlukların olması ile yeniden düzenleme yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda 5560 sayılı Kanun ile TCK'nın 73/8 maddesindeki hüküm yürürlükten kaldırılarak uzlaşma kurumunun düzenleme alanına göre CMK'nın 253 ilâ 255. maddeleri arasında düzenlenmesi sebebiyle kurumun bir ceza muhakemesi kurumu olarak kabul edilmesi gerektiği düşünülmüştür (Yaşar, 2007: 1500-1501).

Benzer şekilde uzlaşmanın düzenleme koşullarına göre 5560 sayılı Kanun sonrası tamamıyla ceza muhakemesinde açıklanmış olması ve şartların da bunun içinde değerlendirilmesi sebebiyle ayrıca cezanın ve davanın düşürülmesi üzerindeki etkisi itibarıyla TCK'da düzenlenmesi gereken uzlaşma niteliği itibari ile muhakeme hukuku yönü ağır basan bir Ceza Muhakemesi Kurumu hâline getirildiği de savunulmuştur (İpek ve Parlak, 2009: 4).

Uzlaşmanın usul ve esaslarının uygulanması yönü ile ceza muhakemesi kurumu olduğu gibi, ceza ilişkisinin sona ermesine yol açması dolayısıyla ayı zamanda maddi ceza hukuku kurumu sayılmalıdır. Bu nedenle uzlaşmanın karma nitelikte bir yapısı olduğu kabul edilmelidir. Diğer taraftan uzlaşma, kovuşturma açılmasını veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi etkisi dolayısıyla kovuşturma engeli teşkil etmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 53). Bu açıklamalar ışığında kurumun, salt ceza muhakemesi kanununda düzenlenmesi onun bir ceza muhakemesi kurumu hâline getirmediği açık olmakla birlikte etki doğurduğu alanlar maddi ceza hukuku ile ceza muhakemesi hukuku içerisinde değerlendirme yapılması gerekmektedir.

Kurumun hukukî niteliği konusunda öğretilerde farklılıklar olsa da karma görüş de kabul edilmekle beraber ceza ilişkisi, usuli bir işlem nedeniyle, başka bir anlatımla mahkemeye devam edilemediği için sona erdiğinden, fail ile mağdur uzlaşmasının, muhakeme hukuku ögesi olma özelliğinin, maddi ceza hukuku alanına göre daha ağır bastığı da nitelendirilmiştir (Centel ve Zafer, 2008:473).

Hukuksal bir kurumun sadece hangi kanunda düzenlenmiş olduğuna bakılarak onun hukukî niteliğini belirlemek mümkün değildir. Uzlaşmanın fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisini sona erdirmesi ve mağduru koruyup faili topluma kazandırmanın yollarını araması, devletin ceza vermek hakkını ortadan kaldırması bakımından bir maddî ceza hukuku kurumudur. Aynı zamanda uzlaşmanın, kovuşturma koşulu olması, dolayısıyla uzlaşmaya başvurulmamasının iddianamenin iadesi sebeplerinden sayılması, bu yola başvurulmadan failin cezalandırılması yoluna gidilememesi gibi özelliklerinden dolayı ise ceza usul hukuku kurumu olarak görmek mümkündür (Çetin, 2009: 9). Bu özellikleri sebebiyle hukukî nitelik bakımından uzlaşmanın karma bir kurum olarak nitelendirilirken lehe sonuç doğurması bakımından uygulanmasının geriye yürütülmesi gerekir.

1.3.3. Uzlaşmanın Tarihsel Gelişimi

Yargıya intikal eden davaların büyük bir kısmı, taraflar arasında gerçek bir ilişki veya tarafların takındıkları tutumlar arasındaki boşluğu azaltıcı nitelikte girişim yoksunluğundan kaynaklandığı kabullenilmektedir. Zaman zaman da taraflarda uyuşmazlığa bir çözüm getirme uğraşı yerine inatlaşmak, süründürmek, gününü

göstermek istemine tanık olunmaktadır (Yücel, 2008: 176). Yargısal faaliyet içerisinde klâsik ceza adalet sisteminin ortaya çıkardığı bu gibi sorunlar sebebiyle alternatif çözüm yolları arayışı sonucu olarak ve temellerini onarıcı adalet sisteminden alan bu süreç neredeyse tüm dünyada farklı şekillerde hem uygulama alanı bulmuş hem de farklı düşüncelerle uygulanmaya gelmiştir.

Mağdur-fail uzlaştırması, gerek Anglo-Sakson hukukunda, gerek Kıta Avrupası hukukunda uzun ve başarılı bir geçmişe sahiptir. Mağdur-fail uzlaştırmasının, 1974 yılında Kanada’da (Ontario, Elmira), iki çocuğa karşı açılan bir ceza davasıyla doğduğu kabul edilir. Bu davada, yirmi iki defa mala zarar verme suçu işleyen ve daha önce hiçbir ceza almamış olan çocuklar suçlarını kabul etmişlerdir. Açılan davada, Mennonite kontrol memuru (*probation/parole officer*) ve Mennonite gönüllü koordinatörü, davaya bakan hâkime, çocuklarla mağdurların görüştürülerek terapiye dayalı bir yol izlenmesini önermişlerdir. Hâkim, başlangıçta bu teklife kuşkuyla yaklaşmış, fakat daha sonra çocukların, mağdurlara verdikleri zararı öğrenmeleri için onlarla görüşmelerine ve kendisine bilgi vermelerine karar vermiştir. Çocukların mağdurlarla da görüşmesinin ardından, mağdurların sigorta kapsamı dışında kalan zararları belirlenmiştir. Bu husus hâkime bildirildiğinde hâkim, çocukların bu zararı tamamen tazmin etmelerine karar vermiştir. Bu uygulama daha sonra “mağdur-fail uzlaştırma programı” (*victim-offender reconciliation program, VORP*) olarak adlandırılmıştır (Özbek, 2005b: 290-291).

Amerika Birleşik Devletleri’nde ilk mağdur-fail uzlaştırması programı, 1978 yılında, Indiana, Elkhart’da, Denetimli Serbestlik Bölümünün bünyesinde başlamıştır. Bu program kısa sürede, toplum kökenli ve kamusal olarak finanse edilen bir program hâline dönüştürülmüştür. Mennonite Merkezî Komitesinden Howard Zehr ile Birleşik Devletler Ceza Adaleti Bürosu, mağdur-fail uzlaştırma programının temel kurucusu ve geliştiricisi olarak tanınır. Program, Elkhart’tan sonra Birleşik Devletler’in her yerine yayılmıştır (Özbek, 2005b: 291).

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda, İngiltere, Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinde de, benzer şekilde programlar vasıtasıyla alternatif uyumsuzluk çözümleri üzerinde çalışılmaktadır (Özbek, 2005b: 291). 1970’li yılların ortalarında ve 1980’li yıllarda, mağdur fail uzlaştırma programı adıyla anılan bu

programlar, günümüzde daha çok “mağdur fail arabuluculuk programı” (*victim-offender mediation programs, VOM*) şeklinde adlandırılmakta (Özbek, 2007: 131) ise de temel amaç profesyonel arabulucular vasıtasıyla fail ve suçtan zarar görenin bir araya gelmelerini sağlamaktır.

Uzlaşmanın Fransa’da, kentsel bölgelerde yaşayan kişilerin artmakta olan mağdur olma korkusu ve güvensizlik hissine karşılık proaktif ve önleyici bir mekanizma olarak geliştirildiği de iddia edilmiştir. Hükümet tercihi olarak kentsel bölgelerde vatandaşlık ve dayanışma ilkelerine dayanan yine bu doğrultuda vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını sağlayan ve bunu önemseyen bir siyaset ürünü olarak geliştiği ifade edilmiştir. Bununla yargının artan iş yükünün hafifletilmesi hedeflenmektedir. Nitekim Fransa’da savcılarının yoğun iş yükü ve uyuşmazlıkların çözümlenmesinde oluşan gecikme sebebiyle toplumda oluşan bu kaygı ve endişelerle beraber hafif suçların çözümü konusunda özellikle doksanlı yıllarda çeşitli yeni girişimler ortaya konmuştur. Adalet ve Hukuk Organı buna örnek olarak verilebilir. Toplumsal Suç Önleme Konseyleri bünyesinde, aktif, vatandaşların geliştirdiği sosyal arabuluculuk ve uzlaşma faaliyetleri, savcılar tarafından külfet olarak görülen gündelik suçlara hâlk tabanı düzeyinde çözüm getirmek üzere kullanılmıştır. Nitekim bu Toplumsal Suç Önleme Komisyonlarının hafif suçlarda toplumsal çekişmenin önüne geçmesi bununla beraber gündelik olarak sık rastlanan hafif suçlar sebebiyle oluşan uyuşmazlıkların çözümü konusunda gösterilen başarı dolayısıyla akabinde yasal yollarla desteklenmiştir (Coronas, 2008: 113).

Uzlaşmanın doğuşu konusunda farklı düşünceler varsa da toplumlarda adalet anlayışın tesisi konusunda oluşan farklı düşünceler ve toplumların talepleri ya da suçtan zarar gören mağdur veya fail bakımından ileri sürülen farklı talepler doğrultusunda alternatif uyuşmazlık çözümü yollarına gidilmiş bu da devletler ölçeğinde biri diğerinden farklılıklar göstermektedir. Ancak uzlaşmanın uygulamasından kaynaklanan yapısı gereği, zira, uzlaşma kurumunun uygulamasına göre yasal düzenlemelerin uygulamayı takip ettiği bu suretle uygulamadan sonra geldiği anlaşılmaktadır ki bu durumda uzlaşmada başlangıç anını belirlemede sıkıntı doğurmaktaysa da zaman içerisinde yapılacak inceleme ve araştırmalar tarihi sürecin netleşmesinde katkı sunacaktır.

İlk mağdur fail uzlaştırma programının oluşturulduğu Ontario'daki başlangıcın ardından (Özbek, 2007: 133), bazı ceza hukukçuları, mağdurun faille toplantı yapmasındaki menfaatlerine şüpheyle yaklaşmışlardır. Mağdur fail uzlaştırmasının her mağdur için uygun olacağını söylemek kuşkusuz mümkün değildir. Uzlaştırmacılara verilen eğitimde vurgulanan ilk husus, uzlaştırmanın, hem mağdur hem fail için başvurulması gönüllü bir seçenek olduğudur. Kuzey Amerika ve Avrupa'da, yirmi yıldan uzun süredir yapılan binlerce uzlaştırmada edinilen tecrübeler, uzlaştırmanın kendilerine bir seçenek olarak sunulduğu mağdurların çoğunun, bu süreci tercih ettiğini göstermiştir (Özbek, 2007: 133).

Birleşik Devletler'de yapılan çalışmalar, hem mağdurların, hem faillerin uzlaştırmadan yararlandıklarını; katılımcıların uzlaştırma sürecinden tatmin olduklarını ve uzlaştırma sonunda ceza adaleti sistemine daha olumlu baktıklarını göstermiştir (Özbek, 2005b: 291-292). Bu hâli ile uzlaştırmanın düşünsel temeli olan onarıcı adalet kavramının yaygınlaşması ve üzerinde yoğunlaşılması ile paralel olarak uzlaştırmanın daha da yaygınlaşacağı açıktır.

Uzlaşmanın farklı kesimlerin farklı talepleri ile uygulamaya konması ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Farklılıklara rağmen genel olarak uzlaşma en azından iyi niyetli bir yaklaşımı öngördüğünden tarafların uyuşmazlığa ilişkin kararlı bir tavır takınma öncesi girişilmesi ve sürecin kullanılmaya çalışılması ve bunun ihtiyari olması hâlinde başarı şansı yüksek olacaktır (Yücel, 2008: 177). Bu hâli ile uzlaşmanın uygulamaya dönük olarak ister klâsik ceza adalet sistemine alternatif bir yol ister klâsik ceza adalet sisteminin tamamlayıcısı olsun öğretilerde uygulamada var olması gerektiğine ilişkin genel kabul gördüğü değerlendirilmektedir. Henüz yeni bir alternatif çözüm yolu olarak uzlaşma kurumu, klâsik ceza adalet sisteminin tamamlayıcısı olmakla beraber uygulamada da bu durumun kabulü ile aksaklıkların çözümüne ilişkin destek sağlanması gerekmekte olup bunun yasal düzenlemelerle temel aksaklıkların çözüme ulaştırılması gerekmektedir. Uzlaştırmanın modern ceza hukukunda yer alması yine onarıcı adalet kavramı ile paralel şekilde yapılması dolayısıyla tarihsel gelişimin onarıcı adalet temel alınarak incelendiği de görülmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 56-59).

1.4. TÜRK CEZA VE CEZA MUHALEMESİ HUKUKUNDA UZLAŞMA

765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulu Kanunu hükümlerindeki eksiklikler ve uygulamadaki sorunlar nedeniyle uyuşmazlıkların kısa sürede çözümlenemediği, yargının iş yükünün önemli ölçüde arttığı görülmüştür. Öte yandan klâsik ceza adaleti sistemine alternatif olarak, onun eksikliklerini tamamlaması beklenen onarıcı adalet adı verilen felsefi yaklaşım giderek yaygınlaşmıştır. Diğer ülkelerde olduğu gibi uzlaşma kurumu, müessese olarak düşünsel temelini onarıcı adalet kavramından almakla mevzuatımıza girmiştir.

Aynı paralelde Türk Ceza Kanunu gerekse de Ceza Muhakemesi Kanunu'na ilişkin hükümet tasarılarının uzlaşmayı düzenleyen maddelerinin gerekçeleri de bu hususa vurgu yapmaktadır. TCK Hükümet Tasarısının 39. maddesinin ve CMK Hükümet Tasarısının 265. maddesinin gerekçesinde; çağımızda suç mağdurlarının yararlarının korunması hususunda duyarlılığın ortaya çıktığı, XXI.Yüzyıl adalet sisteminin mağdurların tatminini ön plana çıkardığı, günümüzde salt fiilin cezalandırılmasının yeterli olmadığı, zararın giderilmesi ve onarımın, adaletin temel amacı olduğu, uzlaşmanın hedefinin fail-mağdur çekişmesini bir uzlaştırmacının girişimiyle çözümlenerek adaleti sağlamak olduğu, failin mağdurun zararını gidermesi ve fail-mağdur barışının uzlaşmanın asıl unsurunu oluşturduğu, uzlaşmada zararın giderilmesi ve onarım dışında moral unsurun da söz konusu olduğu, bu nedenle uzlaşmanın fail açısından cezanın özel önleme fonksiyonuna hizmet ettiği gibi mağdur ve genel olarak kamunun yararlarının korunmasını da sağladığı, uzlaştırma sayesinde failin, fiilinin sorumluluğunu üstlenerek ve sonuçlarını da gidererek toplumla yeniden bütünleşme olanağını elde ettiği, uzlaşmanın uygulanmasıyla kamuda da haksız fiille ihlâl edilmiş bulunan hukuk kurallarının geçerliliğinin vurgulanmış olacağı, böylelikle kamusal barışın yeniden kurulmasına hizmet edileceği vurgulanmıştır. Tasarıların gerekçelerinde belirtildiği üzere uzlaşma kurumunun yaygın bir şekilde uygulanması hâlinde toplumsal barışın sağlanması konusunda önemli bir adım atılmış olacaktır (Çetintürk, 2009: 451-453).

Uzlaşma kurumunun amacının kamusal barışın tesisi olduğu ve bu amacın TCK'nın amaçlarıyla örtüştüğü görülmektedir. Gerçekten de TCK'nın 1. maddesinde kanunun temel amaçları sayılırken toplum barışını korumak ve suç işlemesini

önlemekten bahsedilmektedir. Aynı şekilde ceza muhakemesi hukukunun amacı da maddi gerçeğin araştırılması suretiyle adaletin tesisi ve hukukî barışın sağlanmasıdır. Dolayısıyla uzlaşmanın amacının ceza muhakemesinin amacı ile de örtüştüğü görülmektedir.

1.4.1. Türk Ceza Hukukunda Uzlaşmanın Tarihsel Gelişimi

İnceoğlu/Karan'a göre, Türk toplumunda ve özellikle aile içi uyuşmazlıkların giderilmesinde, uzlaşma yöntemine uzun yıllardır geleneksel olarak yaygınlıkla başvurulmaktadır. Ancak bu yöntemin ceza adaletinin bir parçası olarak kabul edilmesi ve uygulanması konusunda büyük tartışmalar yaşandığı vurgulanmıştır. Bununla beraber sosyolojik yapısı ile beraber genel olarak hukuk bir modernizasyon aracı olarak görülmüştür. Bu nedenle uzlaşma gibi “gayri resmî” olarak nitelendirilebilecek yeni bazı kurumların ceza adaleti sistemi içerisinde yer almasına şüphe ve korku ile yaklaşıldığı (İnceoğlu ve Karan, 2008: 45) savunulmuştur. Bu görüşün yanında Türkiye’de yargı fonksiyonunun ağır iş yükü altında etkinliğinin azaldığı bir gerçektir. Özellikle tarafların serbestçe tasarruf edebilecekleri konularda gerek hukuk yargılamasında gerekse ceza yargılamasında alternatif çözüm usullerinin öngörülmesi önemli bir işlevi yerine getirecektir (Soysal, 2005: 217). Bu pratik faydalarının yanında, uzlaşmanın felsefî bir temeli de bulunmaktadır. Uzlaşma, doğası gereği gönüllü bir süreçtir ve şayet bireyler uzlaşma süreçlerine katılıyor ve bu süreçlerden çıkan kararlara saygı duyuyorlarsa, uzlaşmanın en az geleneksel ceza hukuku yöntemleri kadar o bireylerdeki adalet duygusunu tatmin ettiği söylenebilir.

Ceza Hukukunda, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 73/8 maddesi ile beraber (RG 12.10.2004, Sa. 25611) ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253,254 ve 255. maddeleri ile (RG 17.12.2004, Sa. 25673) uzlaştırmaya başvurulması olanaklı kılınmıştır. Temel olarak Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenen uzlaştırma aynı zamanda 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 24. maddesi (RG 15.07.2005, Sa. 25876) ile düzenlenmiştir. Bundan sonra 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun 2. maddesi ile Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinde geçen uzlaşma ibaresi metinden çıkarılmış aynı Kanunun 24 ve 25. maddeleri ile uzlaşmayı düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253 ve

254. maddeleri tamamıyla değiştirilmiş, ayrıca bu Kanun'un 41. maddesi ile Çocuk Koruma Kanunu'nun 24. maddesi değiştirilerek “Ceza Muhakemesi Kanunu’nun uzlaşmaya ilişkin hükümleri suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanır” amir hükmü kabul edilmiştir.(RG 19.12.2006 Sa. 26381). En son olarak 5918 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 8. maddesi ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253. maddesinin 3. fıkrasına ek fıkra (RG 09.07.2009, Sa. 27283) getirerek kanuni düzenleme olarak son bulmuştur.

5560 sayılı Kanun'un 24. maddesi ile değişik CMK'nın 253/24 maddesinin “...Uzlaştırmanın uygulanmasına ilişkin hususlar, yönetmelikle düzenlenir...” amir hükmü uyarınca Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan Ceza Muhakemesi Kanunu’na Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik ile (RG 26.07.2007 Sa. 26594) uzlaştırmanın uygulanması ayrıca yönetmelik açısından ikmali ile ceza hukuku anlamında yasal düzenleme tamamlanmıştır. Sonuç olarak uzlaşmaya ilişkin olarak Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253, 254 ve 255. maddeleri ile Uzlaştırma Yönetmeliği esas alınarak ceza soruşturma ve kovuşturmalarında uygulama yapılmaktadır.

1.4.2. 5560 Sayılı Kanun Öncesi Düzenlemeler

19/12/2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerden önce uzlaşmaya ilişkin olarak TCK'nın 73/8. maddesi, CMK'nın 253-255. maddeleri ve 5395 sayılı ÇKK'nın 24. maddesinde düzenlemeler bulunmaktaydı. 5560 sayılı Kanun öncesinde uzlaşma kurumuna ilişkin olarak mevzuattaki düzenlemelere bakıldığında ikili bir yapı olduğu görölmektedir. Uzlaşma kurumunun uygulanması, işleyişi, sonuçlarına ilişkin olarak CMK'nın 253. maddesinde düzenleme varken, uzlaşmanın dava açılmasını önleyici veya kamu davasını düşürücü etkisi olduğu göz önüne alınarak TCK'nın m. 73/8'de de temel bir düzenleme yer almaktaydı. Buna göre uzlaşma kurumunun uygulanması için failin iddia edilen suçu işlediği hususunda kabulde bulunması, suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişiisi olması gerektiği, suçun takibinin şikâyete bağlı olması gerektiği, mağdurun zararının tümü veya büyük bir kısmının fail tarafından giderilmesi gerektiği düzenlenmiş, bu şartların bulunduğunun hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından tespit edilmesi hâlinde kamu davası açılmayacağı ya da kovuşturma aşamasında ise, davanın düşürölmesine karar

verileceği düzenlenmişti. Öte yandan çocuk faillere yönelik olarak da 5395 sayılı KK'nın 24. maddesinde ayrı bir düzenleme mevcuttu. Çocuklar açısından uzlaştırmanın uygulanabileceği suçlar yetişkinlere göre daha kapsamlıydı. Buna göre, şikâyete tâbi suçların yanı sıra çocuk faillerin işlediği iddia olunan, alt sınırı iki yıla kadar ki bu süre 15 yaşından küçük suça sürüklenen çocuklar açısından üç yıl hapis cezasını gerektiren suçlar olarak belirlenmekle beraber taksirle işlenen tüm suçlar uzlaşma kapsamında idi.

1.4.3. 5560 Sayılı Kanun Sonrası Durum

Uzlaşmanın mevzuatımıza TCK'nın 73/8'inci maddesi, CMK'nın 253,254 ve 255 maddeleri ve KK'nın 24. maddesi ile girdiği, 01/06/2005 tarihinden itibaren aradan geçen zaman içerisinde farklı sebeplerle yeni düzenlemeye ihtiyaç olmuştur. Uzlaşma kurumunun ilk düzenleme şekli ile yeni ve reform niteliğinde olması, yeterince özümsememiş oluşu, yasal düzenlemelerin uzlaşmaya ilişkin bazı önemli hususlarda yetersiz oluşu, mevcut düzenlemelerin bu kurumun uygulanmasında ve yaygınlaşmasında etkin olmaması gibi sebepler uzlaşmanın istenen ölçüde yaygınlaşmaması sonucunu doğurmuştur. Uzlaşmadan beklenen fayda istenildiği ölçüde sağlanamamıştır. Öğretide uzlaşma kurumuna ihtiyaç duyulmasının en başta gelen sebeplerinden biri olarak yargının ağır iş yükünün azaltılması ihtiyacı gösterilmesine rağmen aksine uzlaşma kurumunun ceza muhakemesini uzattığı, uygulayıcıların iş yüklerinin artmasına yol açtığı görölmüş, bu durum da uzlaşma kurumunun yaygınlaşmasına önemli bir engel oluşturmuştur.

Artan eleştiriler sonrasında uzlaşma kurumuna ilişkin yasal düzenlemelerde önemli değişiklikler içeren 5560 sayılı Kanun 06/12/2006 tarihinde TBMM'de kabul edilerek 19/12/2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun'un 45. maddesiyle, TCK'nın 73/8. maddesi yürürlükten kaldırılarak ikili yapıya son verilmiş ve kurum sadece CMK'da düzenlenen bir müessese hâline getirilmiştir. Uzlaşmanın bir usul hukuku kurumu olduğu ve CMK'da uzlaşmaya ilişkin ayrıntılı düzenlemelerin yer aldığı, bu nedenle uzlaştırma kapsamına giren suçları belirleyen hükmün de CMK'da yer almasının daha uygun olacağı hususu, TCK'nın 73/8. maddesinin kaldırılmasına gerekçe gösterilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu m. 24'de uzlaşma kurumu çocuğa özgü

düzenlenmişken, bu madde 5560 sayılı Kanun'un 41. maddesiyle değiştirilerek, CMK'nın uzlaşmaya ilişkin hükümlerinin suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanacağı öngörülmüştür. Nitekim uzlaşmaya ilişkin bu mevzuat yelpazesinin genişliğinin son bulması isabetli olmuş olup, hem uygulamanın daha kolay gerçekleştirilmesini sağlamış hem de tek bir elde toplanması sağlanmış görülmektedir. Bununla beraber Çetintürk, ayrıca kurumun maddi ceza hukukuna mı, yoksa ceza usul hukukuna mı ait olduğu konusundaki tartışmaları sona erdirmesi bakımından faydalı olduğunu değerlendirmiştir (Çetintürk, 2009: 455-456).

En son olarak 5918 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 8. maddesi ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 253. maddesi 3. fıkrasına ek cümle getirerek düzenleme kanuni düzenleme anlamında son hâlini almıştır. Söz konusu düzenleme ile kamu yararı ve uygulamada yaşanan ve soruşturma ile yargılama devamında ayrıca yargıda gecikmeye mahâl vermemesi bakımından uzlaşma kapsamında kalan bir suç ile uzlaşma dışında kalan bir suçun birlikte işlenmesi hâlinde uzlaşma prosedürünün uygulanmayacağına dair düzenlemedir.

Genel olarak 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle, uzlaşma kurumunun yaygınlaşması için genel itibariyle olumlu adımlar atılmıştır. Ayrıca kurumun uygulanışına ilişkin usul ve esasları göstermek üzere Uzlaştırma Yönetmeliği çıkarılmış, CMK'nın 253. maddesinde netlik kazanmayan bazı hususlar yönetmelikle açıklığa kavuşturulmak istenmiştir.

1.5. UZLAŞMADAN BEKLENEN FAYDALAR

İçinde bulunduğumuz bilim ve teknoloji çağı ile birlikte bireysel ve toplumsal ihtiyaçların artış göstermesi hukuk sistemlerinin bu gelişime adapte edilmesi zaruretini doğurmuş ve bu nedenle dünya çapında yeni arayışlara girilmiştir. Bundan hareketle modern toplumların uyuşmazlık çözümleri ile ilgili olarak mahkeme sisteminde karşılaştığı aksaklıklar ve sorunlar, çeşitli reformların yapılmasına kaynaklık etmiştir. Bireyler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözümünde devlet mahkemeleri eliyle yürütülen yargısal faaliyetlerin yetersiz kaldığının fark edilmesiyle yeni kavramlar ve teknikler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bireyler mahkemelerin ve yargısal mercilerin müdahalesi olmaksızın uyuşmazlıklarını mahkeme dışı barışçıl, dostane yollarla çözme

arayışlarına yönelmişlerdir. Nitekim pek çok gelişmiş ülkede devlet yargısı üzerindeki iş yükünü azaltabilmek ve tarafları daha fazla tatmin edecek çözüme ulaştırabilmek amacıyla uyuşmazlıkların çözümünde bireylerin başka yollara başvurmaları teşvik edilmektedir (Biçkin, 2006: 34-39).

Modern toplumların uyuşmazlık çözüm sürecinde mahkeme sisteminde karşılaştıkları sorunlar, bu sistemde bir reform yapılması ihtiyacı doğurmuştur. Bireyler resmi mercilerin müdahalesi olmaksızın uyuşmazlıklarını çözebilecekleri yollara yönelmişlerdir. Bugünkü yargı sisteminde yaşanan şikâyetler, mahkemelerde uyuşmazlık çözümü için aşırı zaman ve para harcanması, her geçen gün artan yargılama giderleri ve aşırı iş yükü nedeniyle adalete ulaşmakta güçlük çekilmektedir. Mahkemelerde tarafların katılımının yeteri kadar sağlanamaması, yargılama usullerinin anlaşılabilir ve karmaşık olması, kazan-kaybet savaşları alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvurunun temel nedenlerini belirlemiştir. Bu bir bakıma devletin yargılama faaliyetinin olumsuz yönlerini de gözle önüne sermektedir. Nitekim her ne kadar devlet yargısında uyuşmazlıkların çözümünde uygulanan kanunlar objektifliği sağlamış olsa da modern devletin olgunlaşması, toplum hayatının gittikçe karmaşıklaşan yapısı ve koşulların hızla değişmekte olması kanunların her zaman somut olayda yaşanan soruna çözüm getirmesini imkânsız kılmaktadır (İldır, 2003: 56).

Kunter vd. ile Tanrıver alternatif çözüm yollarının belirlenmesi ile birlikte, dava sayısının azaltılması için gereken önlemlerin bir an önce alınması ve bu bağlamda, çekişmesiz yargı işlerinin dava gibi işlem görmesinin engellenmesi, tahkimin etkinliğinin ve yaygınlaştırılmasının sağlanması ve alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına işlerlik kazandırılması (Kunter vd., 2007:1213; Tanrıver, 2000: 82) üzerinde durulmuştur. Bunun gibi bazı uyuşmazlıkların, yargıya intikal ettirilmeden arabuluculuk, uzlaştırma kurulları ve tespit komisyonları gibi resmi bir kimliği bulunan kurullar aracılığıyla çözüme kavuşturulması olanağı yaratılmalı bir başka ifade ile uyuşmazlıkların çözüme kavuşturulması açısından alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına işlerlik kazandırılması (Tanrıver, 2000: 76) haklı olarak ayrıca vurgulanmış ve önerilmiştir. Adalete ulaşma açısından yargılama makamlarına işlevsellik kazandıracağı ve mevcut yasalarla belirlenen alan dışında kalan yargı faaliyetinin daha kısa zamanda çözüme ulaşacağı ve etkinlik kazanacağı açıktır.

Alternatif çözüm uyuşmazlıklarından uzlaştırma ile, taraflar çözüm sürecine aktif olarak katılmaktadırlar. Müzakereler gizli yürütüldüğünden taraflar arasındaki ilişkiler zarar görmeden gelecekte de yürümektedir. Uyuşmazlık daha az gider ile ve daha seri bir şekilde çözümlenmektedir. Uzlaşma ile her iki tarafın kazançlı çıkması hedeflenmektedir. Tarafların bozulan ilişkileri yeniden dengelendiğinden geleceği gözetilen bir anlayışı içinde barındırır (Aras, 2009. 62-63). Burada uzlaşmanın bazı temel tercih nedenlerini farklı yönleri ile aşağıda açıklandığı şekilde sıralayabiliriz.

1.5.1. Yargının Ağır İş Yükü

Uzlaştırmanın ceza adalet sistemine ne faydası olduğu yolundaki bir soruya genellikle verilecek ilk cevap, sistemin iş yükünü azaltması ve ceza muhakemesini hızlandırması şeklinde olacaktır (Çetintürk, 2009: 195). Tarafların yeterince katkı sunmadığı klâsik yargılama sonucunda verilen kararların kartopu etkisi şeklindeki dolaylı yansımaları da uzlaşmada olmayacaktır. Klasik yargılama sonucu verilen kararlar tarafları tatmin etmediği hâllerde, bu durum yeni suçların işlenmesine, dolayısıyla yargıya yeni iş yüküne sebep olmaktadır. Tarafların özgür iradesiyle ortaya çıkan uzlaşmada, bu tür sorunlar yaşanmayacaktır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 35). Sosyal ve ekonomik karmaşıklıkların yanında teknolojiye meydan gelen ilerlemelerin yanında, adliyede ağır iş yükünün yanında bu iş yükünün karmaşılaşması ile beraber mekanizmada kaçınılmaz tıkanıklık uzlaşma sisteminin arayışlarını güçlendirmektedir. Benzer şekilde Cumhuriyet artan iş yüküne karşı uygulamacıların sayısında durağanlık bulunması, alt yapı yetersizlikleri gelişen dönüşümleri ya da değişimleri karşılayabilecek durumda bulunmadığını vurgulamıştır (Şahin, 1998: 223-224). Uzlaşmanın kabulü ve yaygınlaşması ile uyuşmazlıkların adliye dışında çözümlenmesi sağlanacak ve adliyede uzlaşma dışında kalan uzlaşma içerisine alınmaması gereken daha nitelikli kural ihlallerinin hâlli imkânı sağlayacak ve muhtemel olarak vicdanlarda oluşacak ceza adaleti sistemine olan güvensizliği bertaraf edecektir (Bahriyeli, 2008: 437).

Alternatif uyuşmazlık çözümlerinden uzlaşma ile taraflar, birlikte barış içerisinde seyir eden müzakere ile dostane çözüme ulaşmış olurlar. Bu şekilde ulaşılan dostane çözüme ulaşmaları, tarafları anlaşmanın koşullarına uyma olasılığını,

kendilerine zorla kabul ettirilen bir karara nazaran daha ağır basar (Ildır, 2003: 63). Tarafların bu şekilde buldukları çözüme bağlı kalmaları aralarında önceden oluşmuş olan uyuşmazlığın büyümesini engeller ve düşmanlığın önüne geçerek muhtemel yeni hak ihlallerini engellemiş olacaktır. Bu itibarla yargıda oluşması muhtemel yeni iş yükünün önüne geçmiş olacaktır.

1.5.2. Muhakeme Haklarının Kötüye Kullanılması

Klâsik ceza adaleti sisteminin imkânlarından hakkın kötüye kullanılarak, işlenen kural ihlali yargılaması faaliyeti sırasında suçtan zarar gören, ya da failin suçun sübutuna yönelik olarak delillerin araştırılması sırasında yargısal faaliyeti yapan uygulayıcıların daha fazla mesai vermesini gerektirebilecek delil araştırmalarını isteyebileceklerdir (Şahin, 1998: 224). Örneğin, ceza adalet sisteminde; kasten yaralama suçuna yönelik yapılan yargılamada failin, fazladan tanık dinlenilmesi yönünde talepte bulunması, suçun unsurlarının tespiti açısından keşif talebinde bulunulması, ya da benzer diğer delillerin toplanılmasının talep edilerek bu yönde yargılama faaliyetinin uzatılmaya çalışmasının önüne uzlaşma ile geçilebilir. Zira, uzlaşma ile tarafların bir araya gelmelerinin sağlanarak uygun koşullarda yapılacak gizli müzakere ile meselenin çözümlenmesi, belli süre şartına bağlanmak üzere sağlanacaktır.

1.5.3. Suçluluğun İspatındaki Zorluklar

Uzlaştırma uygulamaları aracılığı ile uzlaştırmanın yaygın olarak uygulaması durumunda devlet açısından ceza adalet sisteminin masraflarında büyük bir tasarrufa neden olacaktır. Buna göre, uzlaştırma uygulamalarının bir sonucu olarak ceza adalet sisteminin iş yükünün ve mahkûmiyet sayısının azalmasıyla, devlet mahkeme ve cezaevi için gerekli bir takım harcamalardan kurtulabilecektir (Çetintürk, 2009: 198). Sosyal yapıda, ekonomi ve teknolojiye meydan gelen gelişmelerle birlikte suçların daha karışık hâl aldığı tartışmasızdır. Buna göre değişen şartlara ayak uydurma bakımından suç ve suçlu ile mücadele zorlaşmış durumdadır. Buna göre suçluluğun ispatı daha masraflı olabilmekte ve ispatı bakımından aynı paralellikte daha fazla zaman ihtiyacı doğurmakta ve teknik imkânların kullanılması ve bu yönde delil araştırma ihtiyacını zorunlu hâle getirmektedir. Uzlaşma ile kovuşturma aşamasında ya da temelde

soruşturma aşamasında bu şekilde işlenen karmaşık kural ihlallerinin tarafları arasında zaman ve masraf kaybı olmaksızın uyuşmazlık, çözüme kavuşturulabilecektir.

1.5.4. Süjelerle İlgili Nedenler

Burada yargılama faaliyetinin öznelere olan iddia, savunma, yargılama ve müdahil makamları açısından incelenecektir.

1.5.4.1. Yargı Aktörleri Bakımından

İddia makamını temsil bakımından savcı için bir biçimde mahkûmiyet kararı elde etmiş ve muhtemel bir beraatın getireceği itibar kaybından kurtulacağı değerlendirilmekle birlikte savcının suçların aydınlatılması başarısı noktasında yüksek bir orana ulaşma arzusu da uzlaşmayı iddia makamı açısından cazip kılacaktır (Şahin, 1998: 226).

Yargılama makamını temsil eden hâkim açısından ise, bütün taraflarca kabul edilebilecek bir çözüm bulunmuş olması ile birlikte uzlaşma ile sonuçlanan kararların denetim merciine götürülerek bozulması ihtimali hemen hemen hiç bulunmaz. Bu itibarla hâkimin, kariyeri açısından önem taşıyan uyuşmazlık sonuçlandırma oranını yükseltilmiş olmaktadır (Şahin, 1998: 226). Bununla beraber hem ilk derece mahkemeleri hem de yüksek yargı açısından iş yükünü azaltacaktır. Böylece mahkemelerin, diğer uyuşmazlıklara ayırabilecekleri zaman artacaktır. Uzlaşma, uyuşmazlıkların daha kısa sürede ve daha az masrafla çözülmesine imkân sağlayacaktır. (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 35)

Aynı şekilde müdafinin de uzlaşmadan beklentileri vardır. Buna göre failin, klâsik ceza adalet sisteminde yargılama faaliyeti sonrasında suçluluğun ispatı ile alacağı muhtemel yaptırımlardan sıyrılmasını sağlayacaktır. Böylelikle failin yerine getireceği ve anlaşma sureti ile varılan edimin yerine getirilmesi daha kabul edilir olacaktır. Bu durumda müdafii açısından, müvekkil nazarında itibar kazanması söz konusu olacak ve müdafinin uzun sürmesi muhtemel yargılama faaliyetinden dolayı zamandan tasarruf edecektir (Şahin, 1998: 226). Bu açıklamalar ışığında bir diğer süje olan mağdur vekili açısından uzlaşma ile suçtan zarar görenin hakları gözetilmiş olacaktır. Vekili olduğu

mağdur veya suçtan zarar görenin haksız fiil sebebiyle uğradığı maddi veya manevi zararı telafi edilmiş olur. Benzer şekilde vekili olduğu mağdur açısından itibar kazanması ve zamandan tasarrufu söz konusu olacaktır.

1.5.4.2. Fail Bakımından

Klasik ceza adalet sisteminde fail cezalandırılarak toplumsal bakımdan reddedilmekte ve suçlu olarak damgalanmaktadır. Uzlaştırmada ise fail neden olduğu zararı gidermeye çalışan bir insan olarak değerlendirilmekte ve kendisine olumlu şeyler yapan bir kişi şeklinde davranılmaktadır (Çetintürk, 2009: 189). Fail açısından uzlaşmanın doğrudan etkileri olacağı kaçınılmaz olacaktır. Buna göre fail yargılama ile oluşabilecek stres, gerginlik gibi faktörlerden kurtulmuş olacaktır. Bunun yanında fail uzlaşmaya konu olan yargılama ile suçluluğun ispatı sonucu muhtemel sabıka kaydından kurtulacaktır (Şahin, 1998: 227). Mahkûmiyet olmayacağı için, mahkûmiyete bağlı hak yoksunluklarına tâbi tutulmayacaktır. Mahkûmiyet kararı verilirse bile fail, klâsik yargılama sürecinde mağdurdan daha fazla etkilenecektir. Bu süreçte bazı temel hak ve özgürlük kısıtlamalarına da muhatap olabilecektir. Uzlaşma sonucunda ortaya çıkan karar, kendi iradesinin de etkili olduğu bir karar olacaktır. Kabul edebileceği bir çözüm şeklinde anlaşmış olacaktır. Uzlaştırma sürecinde fail, eylemi nedeniyle mağdurda yarattığı etkiyi görebilecektir. Uzlaşma bir anlaşma ile sonuçlandığından, mağdur da tatmin olacaktır. Böylece, klâsik bir ceza muhakemesinin sonucundan tatmin olmayan mağdurun muhtemel intikam alma girişimlerinin de önüne geçilmektedir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 34).

1.5.4.3. Mağdur Bakımından

Mağdur bakımından ise, uzlaşma ile klâsik ceza adalet sisteminde bir çığır açılmış olacak böylelikle eskinin aksine, merkeze konulan fail dışında mağdurun varlığı kabul edilmiş olacak ve mağdurun hakları gözetilmiş olacaktır. Buna göre mağdurun uzlaşma ile süje olarak yeri kabul edilmiş olacak ve suçtan görülen zararın uzlaşma ile telafisi yoluna gidilmiş olacaktır (Bahriyeli, 2008: 436). Mağdurun, faille oluşabilecek husumetin önüne geçilmiş olacak buna göre suç sebebiyle bozulan ilişkilerin tamiri ve eski hâle getirilmesi söz konusu olacaktır. Benzer görüşlerle Şahin de mağdurun ceza

muhakemesinde daha etkili rol oynaması ile birlikte, mağduru koruyucu, onun zararının daha çabuk ve tatmin edici bir biçimde giderici bir ceza adaleti (Şahin, 1998: 227) sağlanabileceğine vurgu yapmıştır.

Uzlaşma kapsamında kalması düşünülen suçlar, bireysellik yönü ağır basan suçlardır. Başka bir deyişle, toplumdaki çok bireyi ilgilendirirler. Bu tür suçlarda mağdurlar klâsik yargılama sonucunda uzun bir süre sonra failin cezalandırılmış olmasından yeterince tatmin olmamaktadırlar. Daha etkili olan, suçun işlenmesinden hemen sonra mağdurların tatmin edilebilmeleridir. Keza; uzlaşma sürecine aktif bir şekilde katıldıkları için, mağdurlar, uyuşmazlığın kendi istedikleri şekilde çözümünde de etkin rol almaktadırlar. Mağdura yönelen eylem sonucunda, mağdur, yapılan yargılama sonucu elde edeceği tatminden çok daha fazla tatmin sağlar. Mağdur, uzlaştırma sırasında yanıtı ancak fail tarafından verilebilecek soruları sorma imkânına sahip olur. Faile, ne hissettiğini anlatma fırsatı bulur. Faili gördüğü, onunla konuştuğu için korkuları azaldığı gibi intikam duyguları da azalır. Suçun mağduru olmak dolayısıyla yaşadığı travmayı daha kolay atlatması sağlanır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 33-34). Netice olarak, mağdur uzlaştırma da eski sistemin aksine süreç içerisinde pasif olmak yerine aktif duruma gelmiş olmaktadır. Bu sebeple yönlendirilen değil, yeni düzen ile artık aktif olduğundan süreci yönlendiren bir pozisyon kazanmaktadır. Mağdurun haksız eylem ile oluşan zararı kolay ve hızlı bir şekilde karşılanmakta ve ayrıca hukuk mahkemelerinde dava açma külfetinden kurtulmuş olmaktadır (Çetintürk, 2009: 185).

1.5.5. Toplum Bakımından

Uzlaşma kurumu ile fail ve mağdurun yeniden topluma kazandırılması toplum açısından son derece önemlidir. Çünkü toplumun dağılması ve parçalanması toplumu zayıflatacağından, bir suç nedeniyle bozulan ilişkilerin onarılması toplum üyelerinin yeniden bütünleşmesinin sağlanması büyük önem arz etmektedir (Çetintürk, 2009: 191). Uzlaşma toplum barışına katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Uyuşmazlık, uzlaşma hâlinde sadece ceza hukuku bakımından değil, hukuk sisteminin ilgili bütün alanları açısından gündemden kalkmış olmaktadır. Uzlaşmayla sonuçlanan olaylarda, tarafların adalet sistemine olan güvenlerinin artması sağlanır. Faillerin toplumla yeniden

bütünleşmeleri sağlanır. Uzlaşmayla sonuçlanan olaylarda örneğin, cezaevlerinin olumsuz etkilerinin giderilmesi sağlanacağı tartışmasızdır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 34).

Benzer şekilde toplum açısından ise uzlaşma, uyuşmazlıkları mahkeme dışında, fakat ceza adalet sistemi içerisinde mağdurun suçtan uğradığı zararı gidermek suretiyle toplumsal yarar sağlayan çok önemli bir kurum olarak da kabul edilmiştir (Kunter vd., 2007: XII). Sonuç olarak, klâsik ceza adaleti bireye karşı işlenen suçun aynı zamanda toplumun tümüne karşı işlendiğini bu suretle barışın bozulduğunu kabul etmektedir. Bozulan barışın, failin adil bir yargılanma sonucunda cezalandırılması ile sağlanabileceği anlayışına dayanmaktadır. Uzlaşmanın düşünsel temeli kabul edilen onarıcı adalet, bireye karşı işlenen suçun aynı zamanda topluma karşı işlendiği anlayışına dayanmakla birlikte klâsik ceza adaleti sisteminden farklı olarak suçun öncelikle bireye karşı işlendiğini, failin işlemiş olduğu suçun sonuçlarını yine kendi çabası ile ortadan kaldırmasını ön görmektedir.

Bu düşünceden hareketle fail ve mağdur arasındaki uzlaşma suçun faili bakımından cezanın önleme fonksiyonuna yardım ederken, mağdurun ve genel olarak kamunun yararlarının korunmasını da sağlar. Mağdur ile fail arasında meydana gelen uyuşmazlığı bir uzlaştırmacı aracılığı ile gidererek adaleti sağlamayı hedefleyen uzlaşma kurumunun asıl unsurunu, failin neden olduğu zararın giderilmesi, fail-mağdur arasındaki barışın tesisi oluşturmaktadır. Uzlaşma mahkemelerin iş yükünü azaltıp, ağır neticeli suçlara da yeterli zaman ayrılmasını sağlayıp, adaletin daha güvenilir bir şekilde ve gecikmeksizin tecelli etmesine, taraflar arasındaki anlaşmazlığın büyümeden, kin duyguları kabarmadan, her iki tarafın da kabul edebileceği bir şekilde sonuçlanmasını sağlayarak kamusal barışın kurulmasına önemli katkıda bulunmaktadır. Mağdur ve fail işi iyi bilen bir uzlaştırmacı yönetiminde bir araya geldiklerinde birbirlerini daha iyi tanıma fırsatı bulmakta ceza adalet sisteminde çok önem verilmeyen soruşturmada söz sahibi olmayan pasif durumdaki mağdurlar seslerini duyurma olanağını bulmakta failer de sorumlulukların farkına varıp özür dileme imkânı bulmaktadır.

1.6. ULUSLARARASI HUKUKTA UZLAŞMA

Uzlaşma ile klâsik ceza adaleti sisteminin uyuşmazlıkların yargılama makamları tarafından mahkeme önünde çözülmesini öngören anlayışı sebebiyle gerek özel hukukta gerekse ceza hukuku alanında mahkemelerin iş yüklerinin artması, klâsik ceza adalet sistemi yoluyla uyuşmazlığın çözümünde hem zaman hem de emek açısından uzun bir süreç gerektirmesine yol açmıştır. Ayrıca ceza adaleti açısından bakıldığında, klâsik ceza adaleti sisteminde yalnızca failin ceza yoluyla ıslahına ve yeniden topluma kazandırılmasına odaklanılması, mağdurların geri planda kalmalarına yol açmıştır. Alternatif uyuşmazlık çözümüne ilişkin olarak duyulan ihtiyaçlar ve modern çağın getirdiği talepler uluslararası alanda örgütlenmiş mekanizmalarda da Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi birçok uluslararası kuruluşun onarıcı adalet modellerini gündemlerine almalarını sağlamıştır. Elbette ki bu uluslararası kuruluşların başta uzlaşma olmak üzere onarıcı adalet modelleri alanında aldıkları kararlar, bu kuruluşlara üye olan ülkelerde gerekli yasal düzenlemelerin yapılarak uzlaşma ceza adaleti sistemlerinde kullanılmasında önemli rol oynamıştır (Şenli, 2009: 31-32). Ülkeleri, yasalarında uzlaşma kurumunu düzenlemeye sevk eden sebeplerin başında; iş yoğunluğu altında çalışamaz hâle gelmiş mahkemelerin iş yükünü hafifletmek, ihtilafları kısa sürede çözmek, ispatı zor olan suçlarda bu yolla adalete ulaşmak, daha az maliyetle adalete ulaşmak ve fail ve mağdurun aleni olan yargılama sürecinde zarar görmesinin önüne geçmek olmuştur.

Özellikle mağdur hakları konusunda yaşanan gelişmelere paralel olarak, 1990'ların sonundan itibaren ceza adalet sisteminin gelişimini teşvik etmek amacıyla, sadece ulusal düzeyde değil, uluslararası düzeyde de onarıcı adalet kavramı ekseninde uzlaşma konusunda çalışmalar yapıldığını görmekteyiz. Bu konuda asıl olarak Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan üç uluslararası belge büyük önem taşımaktadır. Bunlardan birincisi Avrupa Konseyi'nin, Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilen 1999 tarihli Ceza Hukukunda Uzlaşmaya İlişkin Tavsiyedir. İkincisi, Avrupa Birliği Konseyi tarafından 2001 yılında kabul edilen ve uzlaşmaya ilişkin hükümler de içeren Ceza Muhakemesinde Mağdurun Konumuna İlişkin Çerçeve Karardır. Üçüncüsü ise Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından 2002 yılında kabul edilen Ceza Adaletinde Onarıcı Adalet Programlarının Kullanımına İlişkin Temel İlkeler Hakkındaki karardır (Çetintürk,2009:

236). Bu paralelde uluslararası belgelerde uzlaşma kurumunun işleyişi konusunda açıklamalarda bulunulacaktır.

1.6.1. Avrupa Konseyi Nezdinde Uzlaşma

Bazı üye devletlerin değişik hukuk dallarında uzlaşma konusunda yaşanan gelişmeler Avrupa Konseyi'ni de etkilemiştir (Çetintürk, 2009: 238). Nitekim Avrupa Konseyi'ni de bu yönde etkileyen üye ülkeler Avrupa Konseyi'ni harekete geçirmiş ve bu doğrultuda diğer ülkelerde de gelişimini sağlamak amacıyla ilkelerin belirlenmesi bakımından değişik toplantı ve çalışmaların yapılmasının yolu açılmıştır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 62). Avrupa Konseyi'nin cezai uyuşmazlıklarda uzlaşmanın bir alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemi olarak kullanılması amacıyla en ayrıntılı çalışmaları yapan uluslararası kurum olduğu söylenebilir. Avrupa Konseyi'nin cezai uyuşmazlıkların çözümüne bir şekilde değindiği on iki adet tavsiye kararı bulunmaktadır. Bu kararların bir kısmı konuya mağdur eksenli bakarken bir kısım kararlar ise fail eksenli bir bakış açısıyla alınmış kararlardır. 1999 tarihli R 99 (19) sayılı tavsiye kararı, Avrupa Konseyi'nin cezai uyuşmazlıklarda uzlaşmanın uygulanmasına ilişkin aldığı en önemli karardır. R 99 (19) sayılı tavsiye kararının ve diğer tavsiye kararlarının bağlayıcılığı olmayıp, sadece isteyen devletlere mevzuatlarında uzlaşma kurumuna yer verirken bazı ilkeleri dikkate almaları önerilmektedir (Nuhoğlu, 2010: 86, Şenli, 2009: 32-34; Soygüt Arslan; 2008: 52-53).

Uzlaşmanın uygulanması bakımından Avrupa Konseyi'nin Ceza Hukukunda uzlaşmaya İlişkin R 99 (19) Sayılı Tavsiyesi 15 Eylül 1999 tarihinde Bakanlar Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Tavsiye, Avrupa Konseyi'ne üye devletlere, ceza adaletinin her aşamasında gizlilik ve gönüllülük ilkelerine uygun uzlaşma imkânının sağlanmasını ve uzlaşmaya ilişkin düzenleme yapılırken bu Tavsiyede yer alan ilkelerin dikkate alınmasını önermekte ve bu konularda teşvik etmektedir. Bu Tavsiye bağlayıcılığı olmayan bir belgedir ve üye devletler üzerinde sadece moral bir etkiye sahiptir. Ancak Tavsiye, yararlanmak isteyenler için destek sunmakta ve üye devletlerden, uzlaşma konusunda, Tavsiyede yer alan ilkeleri dikkate almaları istenmektedir. Tavsiyede, uzlaşma uygulamalarının başlaması ve geliştirilmesi sırasında ortaya çıkabilecek en önemli sorunlara cevap verebilecek açık ilkeler ve kurallar yer almaktadır. Tavsiyenin

giriş kısmında, klâsik ceza adalet muhakemesinin tamamlayıcısı veya ona alternatif bir seçenek olarak esnek, kapsamlı, problem çözücü ve katılımcı bir uzlaşma usulünün üye devletlerde geliştirilmesinin; mağdur, fail ve toplum da dahil olmak üzere ilgili kişilerin aktif olarak katıldığı bir ceza muhakemesi sisteminin kurulmasının; ceza davalarında mağdurun rolünün güçlendirilmesinin; sorumluluğunu üstlenmesi için failin desteklenmesinin ve böylece toplumla yeniden bütünleşmenin ve rehabilitasyonun sağlanmasının, suçun önlenmesi ve uyuşmazlıkların giderilmesinin önemi vurgulanmaktadır (Çetintürk, 2009: 240-241; Çetintürk, 2008: 104-105; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 64-65).

Avrupa Konseyi; tavsiye kararları dışında da suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine ilişkin olarak çalışmalar yapmıştır. Nitekim Avrupa Konseyi tarafından 26-29 Kasım 1990 tarihlerinde gerçekleştirilen “Yeni Sosyal Stratejiler ve Ceza Adalet Sistemi” konulu XIX. Kriminoloji Kongresinde benimsenen tavsiyelerde suçtan doğan mağduriyetin giderilmesine ilişkin hususlar da yer almaktadır. Bu doğrultuda, ceza adaleti sistemine iş akışını sınırlandırmak amacıyla ihtilafların çözümünde cezai olmayan vasıta ve tedbirlere de başvurulması gereği dile getirilmiştir (Özbek, 2006: 838). Ayrıca Avrupa Konseyi uzlaşma uygulamalarının geliştirilmesi hususunda konferanslar düzenlemek ve mali katkıda bulunmak, eğitim faaliyetleri düzenlemek suretiyle de üye ülkelere destek sağlamaktadır (Çetintürk, 2008: 108). Bunun dışında Avrupa Konseyi’nin “Adaletin Etkinliği için Avrupa Komisyonu” adı altında arabuluculuk konusunda AK’nin tavsiye kararlarını garanti etmek amacıyla araştırma yapmak üzere bir çalışma grubu oluşturulmuştur. Bu grup tarafından hukuk, aile, ceza ve idari konularda arabuluculuk ilkeleri bakımından bir anket hazırlanarak arabuluculuk hakkında ülkelerinin durumu, beklentilerini ifade etmeleri konusunda üye devletlere gönderilmiştir (Soygüt Arslan, 2008: 54).

1.6.2. Avrupa Birliği Nezdinde Uzlaşma

Bölgesel nitelikli örgütlerden AB hukukunun, üye devletler üzerindeki etkileri açıktır. Bu etkinin ceza hukuku bakımından dayanağı olan ilk belge, birliğin kurucu metinlerinden olan Amsterdam Anlaşmasıdır. Bu anlaşmada ceza hukukunda da, özellikle organize suçluluk, terör, uyuşturucu kaçakçılığı alanlarında işbirliği

sağlanması öngörülmektedir (Soygüt Arslan, 2008: 51). Nitekim bu anlaşma ile beraber üye devletlerin ceza hukuku Avrupa Birliği alanına girmiş olup bu anlaşma doğrultusunda üye devletlerin ceza hukuklarını uyumlaştırma yoluna girdikleri görülmektedir (Çetintürk, 2008: 108). Avrupa Konseyi'nin suç mağdurlarının durumuna ve uzlaşma usulünün uygulanmasına ilişkin aldığı tavsiye kararları sonrasında Avrupa Birliği'nde de uzlaşma ve diğer onarıcı adalet modelleri 1990'lı yılların sonundan itibaren tartışılmaya başlanmıştır (Şenli, 2009: 35).

Avrupa Birliği Komisyonu 14 Temmuz 1999 yılında suç mağdurlarıyla ilgili olarak yaptığı ilanla, Avrupa Parlamentosu, Konsey ve Ekonomik ve Sosyal Komite'den bu konuda bazı kural ve önlemler geliştirmesini istemiştir. Bunun üzerine 15 Haziran 2000 tarihinde Avrupa Parlamentosu bir karar almıştır. 1999 Ekiminde Tampere'de gerçekleştirilen Avrupa Konseyi toplantısında suç mağdurlarının korunması için asgari standartlar geliştirilmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Gerçekleştirilen çalışmalardan sonra 15-16 Mart 2001 tarihinde yapılan bir toplantı ile Ceza Muhakemesinde Mağdurların Konumuna ilişkin Çerçeve Karar kabul edilmiştir. Toplantı sonunda hükümet liderlerinin sonuç bildirgelerinde, bu Çerçeve Kararın mağdurların yargısal korumalarını geliştireceği ve çıkarlarını daha iyi koruyacağı ifade edilmiştir. Bu Karar, aynı zamanda suçun ortaya çıkardığı sonuçların mümkün olduğu kadar ortadan kaldırılabilmesi için ceza takibatından önce ve sonra mağdura yardım amacıyla bir takım önlemler alınmasını da öngörmüştür. Çerçeve Karar, suç mağdurlarının daha iyi korunması ve bunun geliştirilmesi için, mağdura saygılı davranılması, bilgi edinme hakkı, iletişim güvenliği, korunma ve tazminat hakkı, uzlaşma, mağdurlara destek verecek özel kurumlar gibi pek çok konuyu bazılarını genel ilkelerle bazılarını da detaylı olarak düzenlemiştir (Çetintürk, 2009: 246).

Çerçeve Kararı'nın 1/e maddesi uzlaşmayı tanımlamaktadır. Buna göre uzlaşma: “ceza yargılamasından önce veya sırasında mağdur ve fail arasında yetkili bir kişinin arabuluculuğu ile müzakere edilmiş bir sonuca ulaşma çabası”dır. 10. maddesi ise, devletlerin arabuluculuğu desteklemek için yapması gerekenler anlatılmaktadır. Her üye devletin, bu yönteme uygun olduğunu düşündüğü suçlar için uzlaşmayı teşvik edici çabalarda bulunması gerekmektedir. Her üye devletin, ceza davalarında fail ile mağdur arasında uzlaşma uygulaması sonucunda ulaşılan anlaşmanın göz önünde bulundurulacağını garanti etmesi gerekmektedir (Soygüt Arslan, 2008: 52).

1.6.3. Birleşmiş Milletler Nezdinde Uzlaşma

Avrupa Konseyi'nin yanında Birleşmiş Milletler nezdinde de “ıslah edici adalet” konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar ile “uzlaşma ve ıslah edici adalet” konusunda önerge hazırlanmıştır. Bu amaçla 23 temel ilke kabul edilmiş olup üye devletlerden herhangi bir talepte bulunulmamıştır (Nuhoglu, 2010: 86). 26 Ağustos–6 Eylül 1985 tarihleri arasında gerçekleştirilen, suçların önlenmesi ve suçluların tedavisini konu alan Birleşmiş Milletler Kongresi bir deklarasyonla kapanmıştır. Bu deklarasyonla mağdurların ceza muhakemesi hukukunda adil işlem görme hakkı, suçtan doğan zararların giderilmesi ve mağdur veya suçtan zarar görene yardım edilmesi ve bunların tedavi giderlerinin karşılanmasına dikkat çekilmiştir (Özbek, 2009: 1015-1016).

1985 yılında açıklanan “Suçtan ve Yetki İstismarından Mağdur Olanlara Adalet Sağlanmasına Dair Temel Prensipler Bildirisi'nde” rastlanmaktadır. Bildiride uzlaşma kavramına kısaca yer verilerek uzlaşmanın gayri resmi bir uyuşmazlık çözüm mekanizması olarak uygun görülen durumlarda mağdurun zararının giderilmesi amacıyla kullanılması gereği vurgulanmıştır. 1995 yılında Kahire'de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler Kongresi'nde onarıcı adalet konusunda çalışma yapmak üzere bir çalışma birliği kurulmasına karar verilmiş, birliğin yaptığı çalışmaların da etkisiyle Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi (ECOSOC) tarafından 24 Temmuz 2002 tarihinde “Ceza Adaletinde Onarıcı Adalet Programlarının Kullanımına Dair Temel İlkeler” kabul edilmiştir. Buna göre onarıcı adalet programı, onarıcı usulün uygulandığı ve onarıcı sonucun amaçlandığı herhangi bir yöntem olarak tanımlanmıştır. Onarıcı usul, mağdur fail ve/veya diğer toplum üyelerinin uyuşmazlığa bir çözüm bulabilmek amacıyla çoğu zaman bir kolaylaştırıcı yardımıyla bir araya gelmeleri olarak tanımlanmıştır. Uzlaşma, barışma, konferans ve cezalandırıcı halka bu usullere örnek olarak gösterilmiştir. Mağdurun zararının giderilmesi, failin topluma yeniden kazandırılması gibi konularda varılan anlaşma ise onarıcı sonuç olarak adlandırılmıştır. Bu ilkeler diğer BM kararlarının aksine üye devletler açısından bağlayıcı nitelik taşımamaktadır. BM'nin 2000 yılında Viyana'da, 2005 yılında Bangkok'da gerçekleştirdiği kongrelerde de onarıcı adalet kavramı hafif suçlar açısından ve genç suçluları ceza adaleti sistemi dışına yönlendirebilmek açısından bir çözüm olarak ele alınmıştır (Şenli, 2009: 36-37).

Bu temel ilkelerin belirlenmesi sürecinde en çok dikkat edilen hususlardan birisi de onarıcı adalet uygulamalarının ceza adalet sisteminin bir parçası ve tamamlayıcısı olarak düzenlenmesi, onarıcı adalet uygulamalarının uzlaşma ceza adalet sistemine alternatif olmasının veya onun yerine geçmesinin önlenmesi olmuştur (Çetintürk, 2009: 254).

1.7. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA UZLAŞMA

Avrupa Konseyi'ne üye devletlerden hareketle, pek çok ülkede son kırk yılda ceza hukuku ihtiyaçlara cevap vermede gerilemiştir. Bu sebeple ceza hukukundan boşalan alanın, ceza adaleti dışında bir takım tedbir ve müesseselerle, ancak dengeli bir biçimde doldurulması yaklaşımı benimsenmiştir (Özbek, 2006: 833). Bu düşünceden hareketle dünyada yaygın olarak hem yargılamada yaşanan aksaklıklar hem de klâsik ceza adalet sisteminin sùjeleri bakımından doğan ihtiyaçlar ve beklenen faydalar sebebiyle, alternatif ceza uyuşmazlıklarının çözümleri konusunda geliştirilen uzlaştırma kurumu, ülkeden ülkeye zaman ve uygulamanın niteliği farklılıklar gösterse de uygulamaya konduğu görülmüştür. Uzlaşmanın son yıllarda bu denli yaygınlaşması ve uygulamaya konulmasına rağmen, bu kurumun gelişiminde belli aşama kaydetmiş ve bir takım sıkıntıları aşmış olan ülkelerin tecrübelerinden yararlanılması doğal olarak desteklenecek bir adım olacaktır. Nitekim örneğin, 1970'li yılların sonunda çok az sayıda uzlaştırma programı mevcutken, bugün Kuzey Amerika ve Avrupa'da 1000'in üzerinde uzlaştırma programları mevcuttur (Çetintürk, 2009: 259). Bu somut veriler dikkate alındığında uzlaştırma kurumunun işleyişi bakımından uluslararası örneklerden faydalanılması gerekir.

Uzlaşmanın birçok ülkede hayata geçirilmesinde teşvik ve yasal düzenlemeler varsa da genel olarak hukuk sistemleri açısından benzerlikler gösterebilmektedir. Örneğin 1970'lerde Kanada ve Amerika Birleşik Devletlerindeki ilk uzlaşma uygulamalarından sonra, 1980'lerin başında uzlaştırma uygulamaları Avrupa'da yayılmaya başlamıştır. İngiltere'deki uzlaşma uygulamaları büyük ölçüde Kuzey Amerika ülkelerinden etkilenmiştir. Buna karşılık İskandinav ülkelerindeki gelişmeler daha bağımsız ve fakat bunlarla eş zamanlı olmuştur (Çetintürk, 2009: 260). Bu hâliyle

Anglo-Sakson Hukuk uygulamaları ile Kıta Avrupası hukuk uygulamaları bakımından bir farklılık ilk etapta göze çarpmaktadır.

Anglo-Sakson hukuk kaynaklı olan Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya ülkelerinde (Soygüt Arslan, 2008: 37) genel olarak mahkemelerde hukuk kurallarını en iyi, “mücadeleci sistem” aracılığıyla uygularlar. Mücadeleci sistemde; uyuşmazlığın tarafları arasındaki bir hukukî mücadele olup bu sistemde, failin suçlu olduğunun kesin olarak veya her türlü makul şüpheden ileri olarak kanıtlama yükü savcıya bırakılmıştır. Aynı paralelde müdafii ise failin masum olduğunu ispatlamak zorundadır. Hâkim ise taraflarla ilgisi ve menfaati olmayan bir kişi olarak, taraflar arasındaki mücadelenin üstünde kalarak tıpkı bir hakem sıfatı ile görev yaparak her iki tarafın belirli kurallara riayet ederek mücadele etmelerini sağlar (Özbek, 2005a: 92).

Mücadeleci sistemde tarafların uyuşmazlık konusu üzerinde tasarrufta bulunma yetkisi söz konusu olmakta, fail ikrarda bulunarak ithama karşı çıkma hakkından ve suçtan zarar görenin delil ikamesine zorlamaktan vazgeçebilmektedir. Bu anlayış ile uzlaşmanın hukukîliği ön plana çıkmaktadır. Failin suçluluğu konusunda anlaşma sağlanmışsa artık, uyuşmazlıklı bir yargılamanın gereksizliği ortaya çıkacaktır. Bu hâli ile uyuşmazlık yargılamadan uzlaşma suretiyle vazgeçme adalete uzlaşmada etkinlik bakımından daha olumlu olacaktır (Soygüt Arslan, 2008: 37). Dolayısıyla tarafların uzun sürebilecek bir yargılama faaliyetinden sıyrılmış olabileceklerdir.

Mukayeseli hukuk açısından değerlendirildiğinde, uzlaştırma uygulamalarına başlamanın ve geliştirmenin en iyi yolu, bu uygulamalara pilot projeler şeklinde başlanması olduğu kabul edilmektedir. Anglo-Sakson ülkelerinin ceza adaleti makamlarına oldukça geniş takdir hakkı veren maslahata uygunluk ilkesine dikkat edilmelidir. Buna göre, ceza davası açılma şartı için gerekli şartlarının oluşmasının yeterli olmadığı, aynı zamanda kamu davası açılmasında kamu yararının gözetildiği maslahata uygunluk sistemi (Toroslu ve Feyzioğlu, 2006: 30) yapısı gereği pilot projelerin uygulanmasına rahat bir zemin hazırlamaktadır (Çetintürk, 2009: 261). Bunun aksine Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde, kamu davasının mecburiliği ilkesi geçerlidir. Buna göre suç haberini alan savcılığın, soruşturmayı başlatması ve soruşturma sonunda failin suçu işlediğine dair yeterli şüpheye ulaşılması hâlinde iddianame düzenlemesi

zorunludur (Toroslu ve Feyzioğlu, 2006: 30). Bununla beraber açılan davanın iddia makamı tarafından takibi gerektiği görölmektedir. Bu yöntem ile uygulanması durumu mahkemelerin iş yükünü artıracakđ kaçınılmazdır (Soygüt Arslan, 2008: 42,43; Soyaslan, 2007: 353). Bu durumda kanunilik ilkesi uyarınca hareket edildiğine göre, iddia makamının tersi hareket etme olanağı bulunmadığından, ancak uzlaşmaya ilişkin bir uygulama içerisine girilmesi durumunun benzer şekilde kanunla düzenlenmesi gerektiği görölmektedir. Nitekim ölkemizde genel olarak Kıta Avrupası hukuk sistemine benzerlik göstermektedir ve yukarıda Türk Ceza Muhakemesi içerisinde tarihi gelişmede belirtildiği üzere, uzlaşmanın Türk Ceza Kanunu ya da Ceza Muhakemesi Kanunu içerisinde uygulanması ceza kanunlarında spesifik olarak düzenlenmesi üzerine uygulanabilirlik kazanmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde uzlaşmanın hapse alternatif olarak ve barıştııcı özelliği ön plâna çıkarken, Avrupa'da uyuşmazlığın telafi yolu ile giderilmesi ön plana çıkmaktadır (Çetintürk, 2009: 262)

Uzlaşmanın usulü bakımından Avrupa ölkelerinde uzlaşma görüşmelerinin kimi programlarda fail ve mağdurun yüz yüze getirilmesi suretiyle gerçekleşir ve tarafların bir araya gelmek istememeleri durumlarında ise uzlaştırmacının taraflarla ayrı ayrı görüşmesi şeklinde tamamlanır. Yaygın olan yöntem ise yüz yüze “doğrudan arabuluculuk” şeklindedir. İngiltere'de yüz yüze olmayan “dolaylı arabuluculuk” kabul edilmesine karşın Anglo-Sakson hukuk sisteminin parçası olan Amerika Birleşik Devletleri'nde ise yüz yüze “doğrudan arabuluculuk” olmayan görüşmeleri uzlaşma olarak kabul etmeme eğilimi bulunmaktadır (Soygüt Arslan, 2008: 43). Ölkemizde ise uzlaştırmacının, uzlaştırma müzakerelerini yürütürken yüz yüzelik veya taraflarla ayrı ayrı görüşmesi söz konusu olabilmektedir. Nitekim uzlaştırmacı taraflarla bir araya gelerek müzakereleri yürütür. Ancak gerek olması hâlinde taraflarla ayrı ayrı bir araya gelerek uyuşmazlığı olumlu sonuçlanmasını sağlamaya çalışır.

Uzlaşma uygulamaları fail veya mağdur merkezli olmasına göre de farklılıklar göstermektedir. Anglo-Sakson hukuk sistemlerinde uzlaşma mağdur merkezli olarak kabul edilmesine karşın Kıta Avrupasında bunun tersine fail merkezli olarak hareket edildiği görölmektedir (Çetintürk, 2009: 264).

Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde uzlaşma daha çok gönüllüler tarafından yürütülen bir faaliyettir. İngiltere'de ise ikili bir örgütlenme söz konusu olmaktadır. İkili örgütlenme içerisinde sosyal hizmet modeli ve bağımsız uzlaşma modelleri bulunmaktadır. Bu modellerden sosyal hizmet modelinde daha çok fail eksenli hareket edildiği ve uzman kişilerin etkin rol aldığı görülür. İkinci model olan bağımsız uzlaşma modelinde ise uzman kişilerin yönlendirici değil, ancak kolaylaştırıcı bir rol üstlendikleri bununla beraber suçtan zarar gören mağdur ve faile eşit mesafede durulduğu sistem olarak göze çarpmaktadır (Soygüt Arslan, 2008: 38). Bu paralelde Kıta Avrupası hukuk sistemlerinde kanunîlik sistemi kabul edildiğinden uzlaşmanın kanun çerçevesinde belli kurumlar tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Ülkemizde de uzlaşma, soruşturma ya da kovuşturma aşamasına göre Cumhuriyet savcısı ya da hâkimin gözetim ve denetiminde, atanmak sureti ile kamu görevlisi sayılan uzlaştırmacılar marifeti ile yürütülür.

Genel açıklamalar ışığında görülmektedir ki klâsik ceza adalet sisteminde yapılan dönüşümler ile tüm ülkelerde farklılıklar olsa da uzlaşmaya ilişkin hükümler uygulamaya geçirilmektedir. Yine bununla beraber uzlaşmanın ilk ortaya çıktığı ve kurumsal olarak kabul edildiği Amerika Birleşik Devletleri'nden başlayarak karşılaştırmalı hukukta uzlaşmayı değerlendirebiliriz.

1.7.1. Amerika Birleşik Devletleri Ceza Hukukunda Uzlaşma

Mahkeme kökenli alternatif uyuşmazlık çözümü kurumunun doğduğu ve geliştiği ülke Amerika Birleşik Devletleri uzlaşma konusunda da büyük tecrübelerle sahip olduğu kabul edilmektedir. Bununla beraber, temel amaç olarak, uyuşmazlıkların çözümlenmesini sağlamak ve hem ilk derece mahkemelerinde hem de temyiz mahkemelerinde yargılamanın daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amaçlanmaktadır (Özbek, 2009: 263-264).

Amerikan hukuk sisteminde uzlaşma kurumunun ortaya çıkışı politik ve sivil çatışmaların yaşandığı 1960'lı yılların sonlarına dayandırılmaktadır. Bununla beraber Amerika Birleşik Devletleri'nde 1964'de "Sivil Haklar Yasası'nın" kabul edilmesi ile mahkemelerin iş yükünde bir artışın olduğu, dosyaların karara bağlanmasını gecikmesini beraberinde getirmiş olmakla (Soygüt Arslan, 2008: 38) alternatif çözüm

arayışları başlamış bununla uzlaşma müessesinin kabul edilmesi kaçınılmaz olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde hem eyaletler düzeyinde hem de federal düzeyde uzlaşma kurumu hukuk sistemine dâhil olmuştur.

Uzlaşma kurumunun ortaya çıkışı belirtilen sebeplerin yanında, gecikme ve maliyetlerin ve mahkemeye gelen vakaların sayıca artması ve karmaşıklaşması nedeniyle, Amerikan hukuk sistemi, uyuşmazlıkların çözümünde alternatif yöntemlerin gelişmesini zorlamıştır. Amerikan hukuk sisteminde uzlaşmanın ortaya çıkmasında, tarafların gönüllü olarak davaların jüri ile görülmesi hakkından vazgeçerek daha basit, hızlı ve maliyeti düşük adalet elde etme gibi düşüncelerinin etkili olduğu görülmektedir (Macuncu, 2005: 62). Amerikan hukukçuları, failin sorumluluğunu kabul, suçunu ikrar ederek muhakeme hukukuna ilişkin haklarından vazgeçmesi hâlinde tam bir ceza muhakemesi yapılmasını anlamsız bir israf olarak görmektedirler (Şahin, 1998: 264).

Amerika Birleşik Devletleri'nde kendisine resmî olarak bir suç isnat edilen kişinin, hakkındaki suçlamaları cevaplamak üzere en kısa zamanda yargıç veya adli yetkilere sahip bir görevlinin huzuruna çıkarılmasını zorunlu kılmaktadır. Esas olarak fail, bu noktada genel olarak hakkındaki suçlamaları reddeder. Failinin suçsuz olduğunu iddia etmesi durumunda hâkim, duruşma günü için genelde iki ayı aşamayacak bir tarih tespit etmekle yükümlü kılınmıştır. Duruşma için bu süreyi aşacak bir gün belirlenmesi ancak failin rızası ile mümkün olmaktadır. Failin suçunu kabullenmesi durumunda hâkim hüküm giyilecek tarihi belirlemektedir (Çolak ve Taşkın, 2005: 728-729).

Benzer tespitlerle Amerikan hukuk sisteminde isnat, genelde soruşturmanın hemen başlangıcında ortaya konulmaktadır. Polisin ön soruşturması sonucunda şüphenin yeterli hâle gelmesi durumunda fail yakalanır ve hemen hâkimin önüne çıkarılarak iddia makamı tarafından mümkün olan en üst isnatta bulunulur. Bu isnadın tespiti ancak duruşma başlayana kadar mahkemenin muvafakatiyle değiştirilebilir. Failin yakalanma anından itibaren fail ile değil de müdafii ve iddia makamı arasında bir pazarlık görüşmesi yapılır. İddia makamı, failin isnadı kabul etmesi durumunda isnadı sınırlandırmayı teklif eder. Bu uzlaşma görüşmelerinde sadece isnat ile sınırlı kalmamakta ceza miktarı, tutuklamanın sona erdirilmesi, özel bir infaz şekli, şartla salıverme gibi hususlar da pazarlık konusu yapılabilmektedir. Uzlaşmanın konusunu ise

suç değil, ancak cezanın türü ve miktarı konuları belirler (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 74-75).

İddia pazarlığı (*Charge bargaining*) diye isimlendirilen uygulamada savcı isnat edeceği suçu kesin olarak belirler, fail de ikrarda bulunup bulunmayacağını kararlaştırır. İkrar hâlinde fail artık temyiz yoluna başvuramamaktadır. Hâkim ise cezanın miktarını belirleme konusunda pazarlık konusu yapılmadığından geniş takdir yetkisine sahip olmaktadır. Ceza pazarlığı (*Sentence bargaining*) uygulamasında pazarlık konusu edilen sadece isnat değil verilecek cezanın miktarı da pazarlık konusu yapılmaktadır. Burada doğal olarak hâkimi artık geniş anlamda cezanın belirlenmesi konusundaki geniş takdir hakkı elinden alınmış ve ancak iddia makamı ile müdafii arasında belirlenen cezanın verilmesi mümkün olmaktadır. Pazarlık konusu edilen ve belirlenen ceza miktarı konusunda hâkim tarafından kabul edilmemesi hâlinde fail uzlaşma önerisini geri alarak duruşma talep eder. Bunun yanında savcının taahhüde uymaması hâlinde failin ikrarı artık geçersiz duruma düşmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 75)

Pazarlık konusu edilen isnat ve cezanın miktarı ve niteliği konusunda failin isnat edilen suçlardan daha hafif olanından mahkûm edilmesini de kabul edebilir. Fail bu durumda olayın mahkemeye intikal ettiği takdirde tüm isnat edilen suçlardan cezaya çarptırılmamak için, isnat edilen suçlardan en az birinden kovuşturulması kaydı ile, suçlarını ikrar ederek uzlaşma yoluna başvururlar. Failin burada yine cezanın hafifletmesi amacı da doğal olarak ortaya çıkmaktadır (Çolak ve Taşkın,2005: 729).

Adaletin hızlı ve seri bir şekilde uygulanması bakımından hem adalete olan güvenin pekişmesi hem de suçtan zarar görenin bir yerde vicdanını rahatlatması açısından önemlidir. Ayrıca failin bu pazarlık sürecinde müdafii yardımından faydalanması ve özgür iradesi ile pazarlığa oturması bakımından bizce uzlaşmanın farklı bir uygulaması olarak makul görülebilecek bu sistem, eleştirilerek adil yargılanma ilkesine aykırılık ile sakınca bulunduğu ve mağduriyetin giderilmesi konusunda uzlaşmanın bir uygulaması olmadığı kabul edilmiştir (Soygüt Arslan,2008: 39).

Tüm bunların yanında uzlaşmanın sonucundan doğrudan doğruya etkilenecek olan iki süje, fail ve suçtan zarar gören görüşmelerin dışında tutulmaktadırlar. Gerekçe olarak ise, bu kişilerin oradaki varlığının, sorunların açıkça tartışılmasını engelleyebileceği, konu dışı, hissi veya başka bir biçimde önemsiz tartışmalara sevk

edebileceği endişesi ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, fail ve suçtan zarar görenin de hazır bulunabileceği küçük bir duruşma çerçevesinde uzlaşma görüşmelerinin yapılması da önerilmektedir (Şahin, 1998: 272).

Amerika Birleşik Devletleri'nde genel olarak, uzlaştırma hizmeti verenlerin büyük çoğunluğunu sivil toplum örgütleri oluşturmaktadır. Daha sonradan sırasıyla kiliseler, denetimli serbestlik kurumları, savcılıklar ve polis teşkilatları gelmektedir. Uzlaştırma yöntemine başvuru suç tiplerinin başında mala zarar verme, basit yaralama, hırsızlık gibi suçlar gelmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde uzlaştırmaya gönderilen dosyalardan %87'sinin yazılı bir anlaşma ile sonuçlandığı görülmektedir. Uzlaştırma programlarına mağdurun katılımı gönüllülük esasına dayanmakta iken failin katılımı bütün programlar açısından gönüllülük esasına dayanmamaktadır. Uzlaştırmacın temel görevi, suçtan zarar gören ile fail arasındaki diyalogu kolaylaştırarak, tarafların kendilerini güvende hissetmelerini sağlamak ve taraflara bir telafi plânı hazırlamaları için yardım etmek olduğu söylenebilir (Çetintürk, 2009: 294-295).

1.7.2. İngiltere Ceza Hukukunda Uzlaşma

Ceza muhakemesinde “kovuşturma mecburiyeti” ilkesinin karşısı “maslahata uygunluk” ilkesidir. Maslahat, emir, buyruk, madde, husus, dirlik ve düzenlilik anlamındadır. Hukukta maslahat, kamu yararı demektir. Bu nedenle, maslahata uygunluk şartına kamu yararı şartı da diyebiliriz. Kamu davasının açılması için kamu yararı aranmaktadır. Maslahata uygunluk kamu davasının görülmesi için de aranabilir. Dava açmada, kovuşturma mecburiyeti değil, kamu yararını kabul eden bu sisteme göre dava açılması için kanuni şartların bulunması yetmez, her dava için maslahata uygunluk diye ifade edilen gereklilik şartı da araştırılmalıdır. Yani, her olayda kamusal fayda düşüncesi ile lüzum takdir edilecektir. Bu nedenle maslahata öğretilen takdirilik ilkesi de denilmektedir. Eğer dava açılması suçtan meydana gelen zarardan veya suçlunun cezasız kalmasındaki toplum zararından daha büyük bir zarar doğuracaksa veya suçlunun şahsiyeti bakımından işlediği suça göz yummak daha faydalı ise dava açılmayabilecektir (Uğur, 2007: 258-259).

İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinde geçerli bulunan Anglo-Sakson Hukuku sistemi çeşitli yönleriyle Kıta Avrupası hukuk sisteminden farklıdır. Bu farklı yönlerden biri konumuz açısından iddia faaliyetidir. Bu sistemin kaynağı durumunda olan İngiltere’de bilinen anlamda bir savcı ve savcılık bulunmamaktadır. İngiltere’de işlenen suçların çok büyük bir bölümünün kovuşturması polis tarafından yapılmaktadır. Polis, suç haberini aldığı anda kovuşturmaya başlayıp işi yetkili mahkemeye götürüp götürmemek hususunda tam bir takdir yetkisine sahiptir. Bu konuda bazı kriterler vardır; “kamu yararı” “kamu düzeni” “usul ekonomisi” “failin yaşı” ve “hukuk kuralının anlamı ve amacı” gibi. Ancak 1946’dan beri bazı ağır ve devlet için tehlikeli suçları, herhangi bir maslahat mülahazası olmadan derhâl Cumhuriyet başsavcılıklarına (*Director of public prosecutions*’a) bildirmek mecburiyeti getirilmiştir. Bunlara örnek olarak vatana ihanet, rüşvet, kalpazanlık ve çocuklara karşı cinsel suçlar gibi suçlar sayılabilir (Uğur, 2007: 261-262).

Maslahata uygunluk çerçevesinde her ne kadar soruşturmanın kısa zaman içerisinde sonuçlandığı görülür ise de bu defa mağdurun suçtan zarar görmesi ve bunun göz ardı edilmesi ve failin yargılanma faaliyetinden ayrı tutularak ileride beraat etme imkânını ortadan kaldırdığı yönünde eleştiriler getirilmiştir. Tüm bunlara rağmen ceza adalet sisteminde esas kabul edilen maslahata uygunluk ilkesi başta İngiltere’de olmak üzere Kıta Avrupası hukuk sisteminden farklı olarak uzlaşmanın daha kolay uygulanabilirliğini beraberinde getirmiş ve sıkça şikâyet edilen mahkemelerin iş yükünü hafifletme açısından değer görmüştür.

İngiltere hukukunda, iddia makamı, cezanın ne olacağı konusunda görüş bildirmemektedir. Mahkemeler, uzlaşılan uyuşmazlıklarda genellikle 1/3 veya 1/4 oranında bir indirim yapmaktadır. Müdafî de, yargılamanın mahkûmiyet veya beraatla sonuçlanma ihtimali veya verilecek cezanın nasıl olacağına yönelik faile bilgi vererek uzlaşma konusunda bilgisini almaktadır. İngiltere’de, Amerika Birleşik Devletleri’nde olduğu gibi uzlaştırmanın temel prensiplerine uymayan bu nedenle farklı bir alternatif çözüm yöntemi olarak kabul edilebilecek olan iddia pazarlığı yöntemi uygulanmaktadır. Buna göre fail ile polis görüşmekte, polis faile, suçu kabul karşılığında sorguya son verme, isnadın bir kısmından vazgeçme, tutuklama konusunda ılımlı davranma gibi bir takım imkânlar sunabilmektedir. Bu sayede fail, hakkındaki isnatların bir kısmından

mahkeme önüne çıkmadan kurtulmakta, polis de suçları aydınlatma oranını yükseltmiş olmaktadır (Şahin, 1998: 274-275; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 77).

Dava açıldıktan sonra ise iddia pazarlığı ancak, iddia makamının delillerinin yetersiz olduğu durumda gündeme gelmektedir. Bu durumda savcı failin diğer isnatları kabulü hâlinde ispatında zorluk bulunan isnatları iddiasından çıkarabilmektedir. Ancak sonradan yapılacak böyle bir değişiklik için davaya bakan hâkimin muvafakati gerekmektedir (Şahin, 2005: 791-792).

Genelde İngiltere gibi yargılama giderlerinin yüksek olduğu ülkelerde, davaların çözülmesi veya geri alınması konusunda büyük bir çaba ve isteklilik vardır. Nitekim, İngiltere’de uzlaştırma programlarına 1970’li yıllardan itibaren ilgi duyulmaya başlanmıştır. 1972 tarihli Ceza Kanunu’nda tazminata ilişkin çeşitli hükümlere yer verilmiştir. 1980’li yıllardan itibaren mağdurların haklarına yönelik ilgi artmış, uzlaştırma programları faaliyete geçirilmeye başlanmıştır. 1985 yılında başta uzlaştırma olmak üzere arabuluculuk alanındaki programları düzenlemek üzere Birleşik Krallık Arabuluculuk Kurumu (*Mediation UK*) kurulmuştur. İngiltere’de faaliyet gösteren uzlaştırma kurumlarının büyük bir çoğunluğu bu kurumun üyesidir. Bu kurum uzlaştırmada uygulanmak üzere uygulama kuralları çıkarmış, uzlaştırmacıların eğitimine yardım ederek, bu husustaki plan ve projeleri teşvik etmiş, İngiltere’de uzlaştırmının gelişmesinde oldukça etkili olmuştur. İngiltere’de uzlaştırma programları bütün suç türleri açısından da uygulanabilir. Bu programların uygulanması hem failin hem de mağdurun rızasına bağlıdır. Uzlaştırma programları fail ve mağdurun doğrudan bir araya getirilmesi şeklinde uygulandığı gibi fail ve mağdur bir araya getirilmeksizin de uygulanabilmektedir. Bu ikinci yöntem daha çok mağdurun faille bir araya gelmek istemediği durumlarda başvurulmaktadır (Özbek, 2005a: 115).

İngiltere’de uzlaşma konusunda yapılan en kapsamlı çalışma 1980’lerde İçişleri Bakanlığı tarafından yapılmıştır. Bu araştırma, faille bir araya gelme imkânı sunulması hâlinde suçtan zarar görenlerin büyük çoğunluğunun bunu kabul edeceklerini göstermiştir. Üstelik uzlaşmaya katılanların büyük çoğunluğu da yaşadıkları tecrübeyi faydalı bulduklarını belirtmişlerdir. Ancak bu araştırma sırasında suçtan zarar görenlerin ve failerin bazı olumsuzluklar yaşadıkları anlaşılmış ve bunların önüne geçilmesi amacıyla “Mediation UK” tarafından uygulama rehberleri hazırlanmıştır. Daha sonra

yapılan araştırmalar da, uzlaşmanın bu standartlara uygun olarak yapıldığı durumlarda, mağdurların duydukları yüksek seviyedeki memnuniyeti doğrulamıştır. Yine araştırmalarda, doğrudan gerçekleştirilen uzlaşmanın dolaylı uzlaşmaya göre daha fazla suçtan zarar gören memnuniyeti sağladığını göstermiştir. Uzlaşma anlaşmalarının yerine getirilme oranı da, zararın giderilmesine ilişkin mahkeme kararlarının yerine getirilme oranı da oldukça yüksektir. Yine İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan araştırma, sadece doğrudan uzlaşmaya katılan failer üzerinde uzlaşmanın yeniden suç işlemeleri bakımından az da olsa olumlu etkilerinin olduğunu göstermiştir (etintrk, 2009: 369-370).

1.7.3. Almanya Ceza Hukukunda Uzlaşma

Almanya’da ceza politikası, 1990 yılından bu yana mağdur-fail arabuluculuğunu ceza muhakemesine ve cezaî müeyyideler sistemine yerleştirmeye çalışmaktadır (zbek, 2005a: 127). Alman ceza hukuku fail-mağdur arasında uzlaşmanın hukukî temelleri bakımından birden çok hukuk esasları ve hükümler içermekte ve Ceza Usul Kanunu 153/a maddesine göre, mahkemenin ve şüphelinin karar ve rızaları ile, basit bir suç hâlinde geçici olarak, faile tamir niteliğinde belirli hususları yerine getirmesini yükleyerek ve aynı zamanda mağdurla da bir uzlaşmaya çalışmaya gayret ederek faile yüklenen hüküm itibariyle kamuda, kovuşturma yapılması bakımından herhangi bir yarar bulunmadığı hususunda kanaat meydana gelmesi durumunda ve failin sorumluluğunun ağırlığı da bu konuda böylece karar verilmesi bakımından bir engel oluşturmadığında söz konusu kararı savcı verebilir (olak ve Taşkın, 2005: 727-728).

Bu nedenle de 153. madde hükmü nedeniyle az vahim suçlar bakımından mahkemenin kararına da gerek yoktur. Fail yükümlülüğünü yerine getirdiği zaman savcılık dosyayı kesin olarak ortadan kaldırır. Kamu davası açıldıktan sonra da mahkeme, savcılığın ve failin karar ve rızası hâlinde ve fail zararın giderilmesine giriştiğinde, yine dosyayı ortadan kaldırabilir (olak ve Taşkın, 2005: 728).

Ceza Usul Kanunu’nun 155/a maddesi gereğince, usulün her aşamasında savcılık ve mahkemenin daima fail-mağdur arasında bir uzlaşma olanağının araştırması ve bu uzlaşmanın gelişmesi koşullarını meydana getirmeye çalışması gerekmektedir (olak ve Taşkın, 2005: 727-728). Benzer şekilde uzlaşmayı soruşturma ya da

kovuşturma evrelerinin birine ya da her ikisine ya da sadece belli bir aşamaya sokarken belirli hukuk sistemlerinde hâkimler her zaman uzlaştırma yetkisine sahiptir. Örneğin, Almanya bu şekilde hâkim yargılamanın her aşamasında uyuşmazlığın dostane bir şekilde çözülmesi için çalışacaktır (Özbek, 2006: 237). Alman ceza hukukunda, soruşturma sonucunda kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilebilecek durumlarda bu yola başvurulamamaktadır. Uzlaşma için fail ve mağdurun gönüllü olmaları esas olmakla birlikte failin suçu ikrar etmesi gerekmektedir. Suçu kabul etmediği takdirde soruşturma sürdürülmektedir. Arabulucu tarafsız olduğunu ortaya koymalı zararın giderilmesi çabalarında etik kurallara uygunluğu sağlamalıdır (Dölling, 2005: 20).

Avusturya, Fransa gibi ülkelerde olduğu gibi Almanya'da da, yasal düzenlemeye dayanan ceza hukuku arabuluculuk programları oluşturulmuştur. Bu programlarda, ceza davaları savcı tarafından mağdur-fail arabuluculuğuna havale edilebilir ve sonuçta soruşturmanın ya da davanın düşmesine karar verilebilir (Özbek, 2005c: 141). Almanya'da arabuluculuğun gerçekleştirilmesi arabuluculuk hizmetlerine havale edilmekte, belirlenen arabulucu, genel olarak önce fail ile temasa geçmekte, ona usul hakkında bilgi vermekte ve bu konuda işbirliği yapmaya hazır olup olmadığını saptamaktadır. Durum uygun ise arabulucu o zaman mağdurla temasa geçmekte, ona usul hakkında bilgi vermekte ve bu konuda işbirliği yapmaya hazır olup olmadığını sormaktadır. Uygulamada mağdurlara göre failerin bu işleme katılmaya çok daha yatkın buldukları saptanmıştır (Dölling, 2005: 20).

Almanya'da fail-mağdur uzlaşması, özellikle basit kasten yaralama, hırsızlık ve mala zarar verme gibi orta ağırlıklı suçlarda gerçekleştirilmiştir. Uzlaştırmaya rıza gösterme oranı failerde %78-95, mağdurlarda %82-92'dir. Fail ve mağdurun vardığı uzlaşma çerçevesinde yapılan sözleşme sonucu suçtan doğan zararın önemli bir kısmı ödenmiştir. Uzlaşmaya, mülkiyete karşı işlenen suçlarda, kişilere karşı işlenmiş suçlardan daha kolay ulaşılmaktadır. Mağdurların büyük çoğunluğu, mağduriyetin fail tarafından giderilmiş olmasından ve hakem tarafından yapılan aracılık faaliyetinden çok memnun kaldıklarını açıklamışlardır. Pek çok mağdur, mağduriyetinin giderilmesindeki menfaatinin, failin cezalandırılmasından daha fazla olduğunu açıklamıştır (Özbek, 2006: 832).

Almanya’da, uzlaştırma kurumuna genel olarak ceza adalet sistemi içerisinde yer alan profesyonellerin (kolluk gevlileri, savcılık teşkilatları, hâkimler) pek rağbet etmedikleri gorlmektedir. Bununla beraber maddi ceza hukuku bakımından uzlaştırma ile ya orta düzeyde ya da az vahim olan suçlarda uygulanabilirliğinin yanında uzlaştırma gibi onarıcı uyuşmazlık gozm yollarının toplum tarafından, özellikle ceza sisteminden memnun olmayan mağdurlar tarafından, ceza hukuku uygulamacılarıyla kıyaslandığında, daha fazla kabul gordğu söylenebilir. Ancak Almanya’daki uygulamalar göstermektedir ki, uzlaştırma, uyuşmazlık gözümü için tek veya en iyi yol değil ve fakat faydalı bir araçtır (etintrk, 2009: 283-286).

1.7.4. İtalya Ceza Hukukunda Uzlaşma

İtalya Ceza Hukukuna göre uzlaşma yoluna, ancak genel olarak anlaşılarak sonulandırılmayacak, önemli ve karmaşık uyuşmazlıkların dışında kalan suçlarda gidilebilmektedir. İtalya Ceza Muhakemesi Usul Kanunu’nun m. 444 vd. göre üç yıla kadar ve ayrıca suçun şikâyete tabi olup olmadığı şartı aranmaksızın hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlar esas olmak üzere fail ve savcının anlaşmaya varması sureti ile iddianın belirlenmesidir. Tarafların anlaşma hususundaki karşılıklı teklifleri ile görüşmeler yapılmakta ve bu aşamada görüşlerde değişiklik de olabilmektedir. Fikir değişikliği son soruşturma aşamasının başlangıcına kadar mümkün kılınmıştır. Failin uzlaşma neresi sistem içerisinde ikrar anlamına gelmemektedir. Duruşma başlayıncaya kadar uzlaşma sağlanabilmektedir. Tarafları oluşturan savcı ve failden birisinin uzlaşma talebini diğerinin kabul etmemesi hâlinde hâkim teklife cevap vermeyen diğer tarafa süre vermektedir. Srenin bitiminde veya talep ile beraber kabul yönündeki irade açıklaması için özel bir görüşme düzenler. Daha yargılama aşamasına geçilmeden n soruşturma aşamasında iken son soruşturmaya geçilmeden soruşturmanın sona ermesinin sağlanması gayesi vardır. Uzlaşma içerisinde, para cezası veya tecil edilmek üzere hapis cezası talep edilebilmektedir. Uzlaşma ile cezanın miktarında en gok 1/3 oranında bir indirim yapılabilmektedir. Bu nedenle, talep edilecek ceza hürriyeti bağlayıcı ceza ise, iki yılı aşmaması gerekmemektedir. Uzlaşma ile para cezasına da hükmedilebilmektedir. Uzlaşma nihayetinde kararı hâkim vermektedir. Hâkim, uzlaşma sonucu talep edilen cezaya hükmetme veya talebi reddedip yargılama yapma yeteneğine

sahiptir. Ayrıca beraat kararı şartları varsa, beraat kararına hükmedebilir. Bu aşamalarda deliller ileri sürülemez ve ancak mevcut olan deliller üzerinden karar verilmektedir. İtalyan ceza hukuk sisteminde uzlaşmanın bu yapısı ve taraf kabul edilen savcı ve failin, talep ve tekliflerinin uzlaşma içerisindeki yeri, hâkimin kararını belirleme konusunda etkileri sebebiyle hâkimin tarafsızlığı konusunda tereddütlerle yol açmıştır (Şahin, 1998: 284-286).

Duruşma aşamasına gelindiğinde veya duruşmaya yaklaşıldığında, kısaltılmış veya hızlandırılmış muhakeme usullerinin uygulanabilmesi, sanığın rızası ile olur. Burada taraflar arasındaki anlaşma gündeme gelir. İtalya'da tarafların anlaşmaları hâlinde duruşma önemli ölçüde kısaltılmakta veya hatta yapılmayabilmektedir. Mahkemeler bu tür anlaşmaların fail açısından doğurabileceği sakıncaları ortadan kaldırmak amacıyla, bazı şekil şartları geliştirmişlerdir (Çulha, 2005: 43). İtalya'da uzlaşmanın gelişimi, yetişkinlerden tamamen ayrı olan çocuk ceza adalet sistemi çerçevesinde olmuştur ve bu konudaki uygulamaların büyük bir bölümü yine çocuk adalet sistemi içinde gerçekleştirilmektedir. Bu konuda itici güç, özellikle Fransa ve Almanya gibi ülkelerin benzer tecrübeleri ile hapis cezasının çocukların kişiliği üzerinde tamir edilemez zararlar meydana getirmesi nedeniyle nadiren başvurulması gereken bir yol olduğunun anlaşılması olmuştur (Çetintürk, 2009: 349-350).

İtalyan ceza hukuku sisteminde uzlaşmanın yaygınlığı konusunda ve her tarafta benzer miktarda uygulama sorunları yaşanmakla birlikte uzlaşmaya başvurma ve olumlu neticelenmesi bakımından bölgeler arasında farklı olmakla birlikte hâkim ve savcıların uzlaşmanın gelişmesinde ciddi katkıları vardır. Ancak hâkim ve savcılarının bunun aksine uzlaştırmacı olan birimlerle aralarında uygulamaya dair bilgi alışverişi bakımından sorunlar yaşanmaktadır (Çetintürk, 2009: 350-351).

İtalya'da uzlaşma uygulamasının çok küçük bir oranda olduğu söylenebilir. Son istatistikler her geçen gün uzlaşma uygulamalarının daha arttığını ve daha da yaygınlaştığını göstermektedir. İtalya çocuk ceza hukukunda geleneksel anlayışın uzlaşmanın lehine değiştiği görülmektedir. Bununla beraber ülke içerisinde değişik yerler bakımından uygulama başarısı bakımından farklılıklar olmakla birlikte bu durumun temel sebepleri kesin olmamakla beraber, mağdurlara ve failere yaklaşım ile ilgili ya da seçimdeki farklılıklar gösterilebilir. Suçların farklı bölgelere göre farklı

dağılımı veya uzlaşma kurumuna duyulan güvenin bölgelere göre farklılıklar gösterdiğinden kaynaklanabilmektedir. Nitekim bölgelere göre farklılığa ilişkin bir istatistik verisine göre uzlaşmada başarı bir kısım yerlerde %90'lara çıkabilirken bazı yerlerde bu oran %50'lerde kaldığı görülmektedir (Çetintürk,2009: 351-352).

1.7.5. Fransa Ceza Hukukunda Uzlaşma

Fransa'da ceza uzlaştırması (*penal mediation*) olarak adlandırılan uzlaştırma uygulamaların dayanağını, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda 1993 ve 1999 yılında yapılan değişiklikler, kararnameler (*decrees*), bakanlık tebliğleri (*circulars*) ve Milli Mağdur Yardımı ve Uzlaştırma Kurumunun (*National Institute of Victim Assistance and Mediation- INAVEM*) yayınladığı uygulama ilkeleri oluşturmaktadır. Çocuklar bakımından ise asıl hüküm, çocuk ceza adalet sistemini düzenleyen 1945 tarihli Kanunu'nun 12-1. maddesinde yer almakta ve bu düzenleme tamir (*reparation*) olarak adlandırılmaktadır (Çetintürk, 2009: 325). Öte yandan Fransa'da 1998 yılında kabul edilen "Adli Başvuru ve Uyuşmazlıkların Dostça Çözümüne Dair Kanun" ile uzlaştırma yönteminin hukuk ve ceza uyuşmazlıklarında nasıl uygulanacağı düzenlenmiştir. Bu kanunla "Adalet ve Hukuk Evleri" kurulmuş olup bu kurumlar hem hukukî hem de cezai uyuşmazlıklarda uzlaştırma faaliyetleri ile görevlidir (Hekimoğlu, 2002: 38).

Uzlaşmaya ilişkin hükümler Fransa Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu'nun 41/1 ilâ 41/3 maddelerinde bulunmaktadır. Savcı, kamu davası açmadan önce, tarafların da uygun görüşünü alarak uzlaşma yoluna başvurabilir. Ancak suç failinin veya şeriklerinin suçtan doğan zararın giderilmesini garanti etmeleri gerekir. Uzlaşma ancak orta dereceli fiiller için geçerlidir. Örneğin hafif şiddet kullanımı, basit hırsızlık, nafaka yükümünün yerine getirilmemesi ve çocukları göstermemek gibi suçlar bakımından uygulama alanı bulmaktadır (Çolak ve Taşkın, 2005: 729).

Fransız Kanununda fail devlete bir para ödemek (ön ödeme) durumunda kalmayıp sadece soruşturmaya son verilmesini gerektiren bir yükümü yerine getirmektedir ki, bunun basit şekli mağdurun zararının giderilmesidir. Buna göre savcı, soruşturma evresinde sonuç hakkında bir karara varmazdan önce mağdurun zararının giderilebileceğini saptadığında suçun neden olduğu huzursuzluğun giderilebileceğini veya bu tedbirin suçlunun iyileştirilmesine yararlı olabileceğini anladığında, bu yola

başvurur. Böylece sorun mağdurun tazminatının bir kısmından vazgeçebilmesi hâlinde birkaç hafta içinde çözülmektedir (Çulha, 2005: 43).

Uzlaştırıcı, gerçek kişi olabileceği gibi, tüzel kişi de olabilir. Örneğin mağdurlara yardım derneği uzlaştırıcı olabilir. Uzlaşmanın başarılı olması hâlinde savcı kamu adına kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verir (Çolak ve Taşkın, 2005: 729). Fransa'da arabulucular, bağımsız olarak veya akredite edilmiş bir birim bünyesinde bir personel veya gönüllü olarak çalışabilirler. Her iki durumda da, bağımsız Sivil Toplum Kuruluşları veya çeşitli STK'ların arabuluculuk hizmetleri sunduğu şemsiye kuruluşlar söz konusudur. Fransa'daki başlıca iki şemsiye kuruluş, farklı yönelime sahiptir. Institut National d'Aide aux Victimes et de Médiation (INAVEM), arabuluculuk hizmetleri de sunan mağdur destek kurumlarının şemsiye kuruluşudur. Citoyens et Justice ise, sosyal-adli dernek federasyonudur. Bu federasyonda, arabuluculuk Adalet ve Hukuk Organı'nda çalışmış olan ve hukuk altyapısı olan arabulucular tarafından sunulmaktadır (Coronas, 2008: 120-121).

Fransa'da arabuluculuk uygulaması oldukça profesyoneldir. Mağdur-fail arabuluculuğu faaliyeti sunan hizmetlerin çoğu, profesyonel arabulucular istihdam etmektedir. En büyük istisna, arabulucuların büyük çoğunluğunun gönüllülerden oluştuğu INAVEM'dir. Avukatlar veya psikologlar gibi profesyoneller de arabuluculuk faaliyetini yürütebilmektedir (Coronas, 2008: 167-168). Fransa'da INAVEM, en iyi uygulamalar belgesi ile tarafsızlık, gönüllülük, yansızlık ve gizlilik gibi arabuluculuğun temel değerlerini tanımlayan etik kuralları oluşturmuştur (Coronas, 2008: 185).

Fransa'da, mağdur hakları dernekleri, bir taraftan toplum içerisinde kendilerini güvende hissetme eksikliğinin giderilmesi diğer taraftan da mağdurların kendilerini güvende hissedememelerine ve çektikleri acılara karşılık verebilmek amacıyla mağdur-fail arabulucuğu programlarının uygulanmasında öncülük etmişlerdir (Coronas, 2008: 135).

Fransa'da arabulucular tarafından yaygın şekilde kullanılan bir uzlaştırma yöntemi ise kısa yargılama (*mini-trial*) denilen yöntemdir. Bu yöntemin özü uyuşmazlığın taraflarını doğrudan karşı karşıya getirmek ve birinci elden sorunlarını tartışmaktır. Mini-trial, iki tarafın üst düzey temsilcisi ve bunların seçtiği tarafsız üçüncü kişiden (başkan) oluşan bir heyet tarafından icra edilir. Taraflar sanki

uyuşmazlığı nihai olarak karara bağlayacak bir mahkeme önündeymiş gibi tüm iddia ve savunmalarını ve bunlarla ilgili delillerini sunarlar. Heyet tarafları dinleyip sunulan delilleri değerlendirdikten sonra her iki tarafın kabul edebileceği çözüm şekilleri üzerinde çalışır. Bu safhada tarafsız başkan, yargı yoluna gidildiğinde mevcut delillere göre mahkemenin veya hakemlerin verebileceği muhtemel kararı, yargıya gitmekle her bir tarafın elde edeceği muhtemel yararı ve karşılaşacağı zararı, bu yolla kaybedilecek zamanı ve maddi çıkarları taraflara hatırlatır ve tarafların karşılıklı tavizlerle bir noktada uzlaşmasını temine çalışır. “Mini-trial”ın bu safhası uyuşmazlıkların dostane çözümü bakımından büyük önem taşır. Bu safhada, üst düzey yetkililerce, üçüncü kişinin görüş, telkin ve tavsiyeleri ikna edici bulunduğu ölçüde uyuşmazlıklar yargı yoluna gidilmeksizin çözümlenmektedir (Özer, 2002: 17).

Uzlaşma içeriği ile Fransız ceza hukuku sistemi içerisinde çocuklar bakımından “ceza tamiri” ve yetişkinler açısından ise “ceza uzlaştırması” olarak iki tip uzlaşma usulünün kabul edildiği söylenebilir. Bununla beraber hem küçükler hem de büyükler açısından uzlaşma kurumunun verisel olarak soruşturmalarda başarılı olduğu görülmektedir (Çetintürk, 2009: 337-340).

1.7.6. İspanya Ceza Hukukunda Uzlaşma

İspanya ceza hukuku açısından itiraf eden fail hakkında basitleştirilmiş yargılama imkânı 1988’den bu yana mevcuttur (Şahin, 2005: 794). İspanya’da uzlaştırma programları fail merkezli olarak uygulanmaktadır. Uzlaştırma ilk olarak çocuk ve genç faillerin suç işlemelerinin altında yatan sebeplerin ortaya çıkarılmasında ceza adaleti sisteminin başarısız oluşu nedeniyle duyulan ihtiyacın bir sonucu olarak ortaya çıkmış, zamanla yetişkinler hakkında da uygulanmaya başlanmıştır. Uzlaştırma hizmetleri özerk topluluklar tarafından verilmektedir. Bu sebeplerle İspanyanın genelinde farklı uygulamalar görülebilir (Coronas, 2008: 118-119).

İspanyada mahkemeler, sosyal hizmetler gibi kurumların dosyayı uzlaştırma programlarına yönlendirmeleri söz konusu olduğu gibi taraflar da kendiliğinden aralarındaki uyuşmazlığın uzlaştırma programına yönlendirilmesini isteyebilmektedir. Uzlaştırmacı aracılığıyla yapılan müzakere sonucunda taraflar arasında bir anlaşma sağlandığı takdirde, bir anlaşma tutanağı hazırlanır. Bu tutanakta gerçekleşen olayın

kişisel boyutu ve doğurduğu sonuçlar ortaya konur ve varsa mutabık kalınan yükümlülükler yer verilir. Hazırlanan anlaşma tutanağı özel bir sözleşmenin yasal değerine sahiptir. Bu nedenle uygulanabilmesi için noter tarafından tasdik edilmesi gerekir. Aksi takdirde fail yükümlülükler uygun davranmaz ise anlaşmanın yasal bir değeri olmaz (Coronas, 2008: 152).

İspanya’da kural olarak kovuşturma mecburiyeti ilkesi benimsenmiştir. İspanya’da 19. yüzyıldan beri uygulanan uzlaşma genel olarak maslahata uygunluk ilkesinin bir uygulama şekli olarak kabul edilmiştir (Şahin, 2005: 794). İspanya’da uzlaştırma programlarının uygulanmasına ilişkin yasal bir dayanak bulunmamaktadır. Ancak failin duruşma öncesinde mağdura, topluma veya belli bir mağduru bulunmayan suçlarda çevreye verdiği zararı gidermesi hâlinde failin cezasında indirimine gidilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu ikinci duruma ilişkin olarak İspanyol Ceza Muhakemesi Kanunu’nda hükümler bulunmaktadır. Uzlaşma teklifi savunma makamları tarafından yapılabilmektedir. Buna göre 6 yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda, isnada konu en yüksek ceza üzerinde uzlaşıldığı takdirde hâkim duruşma yapmaksızın hüküm vermek durumundadır. Buna karşılık 6 yıldan fazla 12 yıldan az hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda hâkim uzlaşma talebini reddederek duruşma yapabileceği gibi talebi kabul ederek de kendisi serbestçe ceza miktarını tayin edebilmektedir. Uzlaşmanın sınırlı uzlaşma ve tam uzlaşma olarak iki şekli bulunmaktadır. Sınırlı uzlaşmada; savcının iddianamesi sonucu savunma makamı olarak fail ve varsa müdafii, isnada konu cezalardan en ağırını kabul ettiklerini bildirerek uzlaşma talebinde bulunurlarsa, suçun cezasının üst sınırı 6 yılı geçmeyen hapis cezası ise mahkemenin onayına gerek kalmaksızın uzlaşılan ceza üzerine yargılama sona erdirilmektedir. Burada savunma makamlarının her ikisinin yani hem sanık hem de müdafinin uzlaşmayı kabulü şarttır. Aksi takdirde duruşma yapılması gerekir. Ayrıca hâkim savcının iddianamedeki nitelendirmesinin yanlış olduğunu, isnat edilen fiilin cezasının 6 yıldan fazla hapis cezası gerektirdiğini düşünüyorsa uzlaşmayı kabul etmeyip duruşma yapabilir (Şahin, 1998: 279).

Uzlaşmanın diğer türü olan tam uzlaşmada ise, fail savcı ile görüşmek suretiyle üzerinde anlaştıkları bir fiili işlediğini kabul etmektedir. Bunun sonucunda hızlandırılmış muhakeme süreci devreye girmekte ayrıca fail iddianamede talep edilen cezanın önemli miktarda azaltılmasını garanti altına almakta ve hakkında bir takım

koruma tedbirlerinin uygulanmasını da önlemiş olmaktadır. Tam uzlaşmada fail, müdafinin de hazır bulunduğu ilk hâkim sorgusunda ikrarda bulunursa sorgu hâkimi dosyayı ceza hâkimine göndermekte, ceza hâkimi tarafları derhâl duruşmaya davet etmekte, aynı duruşmada hüküm verilmektedir (İspanyol CMK m. 789/5). Böylelikle ikrardan itibaren 24 saat içerisinde fail hakkında hüküm verilebilmektedir. Tam uzlaşma yönteminin uygulanabilmesi için sınırlı uzlaşmadan farklı olarak fail ve müdafinin dışında savcı ve hâkimin de bu yöntemin uygulanmasını uygun bulması gerekmektedir. Ayrıca savcı bu yöntemde, mağdurun zararının giderilmiş olduğunu tespit etmiş olmalı ve failin ikrarının samimi olarak pişmanlığını gösterdiği hususunda kanaat sahibi olmalıdır. Bu şartların varlığı hâlinde hâkim tarafların kanun yoluna başvurmadan vazgeçtiklerini açıklamaları şartıyla iddianamede belirtilen cezayı indirebileceği gibi tecile veya beraate de hükmedebilir (İspanyol CMK m. 794/2) (Şahin, 1998: 282-283).

1.8. UZLAŞMANIN CEZA VE CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU İLKELERİ KARŞISINDAKİ DURUMU

Ceza muhakemesi ve yargılamasının en önemli ilkelerinden birisi kovuşturma mecburiyeti ilkesidir. Ceza yargılaması iddia makamını temsil eden Cumhuriyet savcısının ve onun adına görev yapan kolluk gücünün, harekete geçmesi ile başlar. Buna göre, bir suçun işlendiği haberinin alınması üzerine, bu fiilleri takibe yetkili makamlar tarafından derhâl hazırlık soruşturmasına başlanmasını, bunun neticesinde, ceza veya emniyet tedbiri gerektirecek hususlarda fiilin ve failin belli olması, yeterli emareler teşkil edecek vakıaların bulunması yani şüphelerin ciddi olduğunun tespit edilmesi ve dava şartlarının gerçekleşmiş olması durumunda yetkili makam tarafından kamu davasının açılmasını, nihayet açılan kamu davasının, muhakeme sonuçlanıncaya kadar savcılıkça yürütülmesini ifade eden “kovuşturma mecburiyeti” (Uğur, 2007: 265; Toroslu ve Feyzioğlu, 2006: 30) ilkesi uyarınca klâsik ceza adalet sistemi ile genel anlamda modern zamanların, ceza hukuk sistemlerine kazandırdığı uzlaşma müessesesine, hukuk sistemleri açısından önceleri bir yabancılık duyulmuştur. Nitekim uzlaşma kurumu sonradan kovuşturma mecburiyeti ilkesine yabancı bir kavram olarak tanınmıştır. Kovuşturma mecburiyeti uyarınca her suçun cezai karşılığını bulması gerektiği ilkesine aykırı olduğu da düşünüldüğünde ceza hukukunun temel ilkeleri

bakımından uzlaşmanın değerlendirilmesi gerekmektedir. Uzlaşmanın maslahata uygunluk ilkesinin geçerli olabileceği durumlarda, kovuşturma mecburiyeti ilkesi ile bağdaşabileceği kabul edilmiştir (Şahin, 1998: 246).

Anglo-Sakson hukuk sisteminden doğan ve daha sonra Kıta Avrupa hukuk sistemine dâhil olan uzlaşma kurumunun önceleri, ceza muhakemesi hukuku temel ilkelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür. Ancak özellikle uygulayıcılardan kaynaklı olan ve mahkemelerin artan iş yükü ile muhakemeyi sona erdiren bu kurumun iş yükünü hafifletmesi bakımından desteklenmiştir. Bu sebeplerle ceza hukuku sisteminin temel ilkeleri bakımından uzlaşmanın değerlendirilmesi ihtiyacı doğmuştur, bunun yanında ceza muhakemesi hukukunda maddi gerçeğin araştırılması ilkesinin, yargının iş yükünü hafifletmeye yönelik amaç için feda edilip edilemeyeceği hususları dikkate değer görülmektedir (Soygüt Arslan, 2008: 55-56).

1.8.1. Adil Yargılanma Hakkı ve Uzlaşma

Adil yargılanma, hukuk veya ceza davalarında hatta belli ölçülerde idare hukuku alanındaki davalarda da, yargılamaya ilişkin ilkeleri belirleyerek, hukuk devletinin temel unsurunu oluşturmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf ülkelerin ortak mirasının bir parçasıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre, adil yargılanma hakkının demokratik bir toplumda öne çıkan yeri, bu alandaki denetim açısından mahkemeyi, soyut bir inceleme yapmaktan çok dava konusu usulün gerçeklerini incelemeye sevk etmektedir (İnceoğlu, 2007: 9).

Ceza yargılamasının amacı, medeni yargılamadan farklı olarak, şekli gerçeğin değil, insan hakları ihlallerine yol açmadan maddi gerçeğin araştırılmasıdır (Şahin, 2005: 17; Toroslu ve Feyzioğlu, 2006: 7). Klasik ceza yargılamasında, suç teşkil eden eylem ile ihlal edilen toplum düzeninin yeniden kurulması ve mağdurun zararının giderilmesi, yargılamanın adil olması ile gerçekleşebilir. Buna göre adil yargılanma hakkı genel olarak, uyuşmazlığın taraflar arasında fiili ve hukukî bir fark gözetmeksizin iddia ve savunmaların eşit ölçülerde ve karşılıklı olarak yapıldığı dürüst bir yargılama, ceza yargılaması açısından ise faile ve mağdura tanınan hakların tümü ve insan hakları ihlal edilmeksizin yapılan yargılamadır (Soygüt Arslan, 2008: 57).

Adil yargılanma hakkı kavramına, genel olarak; AİHS'nin 6. maddesi, 1982 Anayasasının 36/1 ve Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 160/2 maddelerinde yer verilmiştir. Adil yargılama ile kastedilen sadece mahkemedeki duruşma aşaması değil, geniş anlamda yargılamaya ilişkin tüm aşamalar girmektedir. Bu kapsam ile; yasal, bağımsız ve tarafsız bir mahkemeye erişim hakkı, duruşmada bulunma hakkı, aleni duruşma hakkı, kendi aleyhine tanıklık etmeme hakkı, silahların eşitliği ve çekişmeli yargı hakkı, gerekçeli karar hakkı, makul sürede yargılanma haklarını kapsamaktadır. Uzlaşmanın savcılık aşamasında da yapılıyor olması özünde yargılama faaliyetine ilişkin hakkı içerisinde barındıran adil yargılanma hakkına aykırı olduğu görünse de AİHM'ce savcılık aşamasında yürütülen uzlaşma faaliyetinin bu ilkeye aykırı olmadığı değerlendirilmiştir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 83).

Uzlaştırma esnasında, usuli haklar ve güvenceler mutlaka dikkate alınmalıdır. Bu hak ve güvencelerin yasalarla ne ölçüde düzenleneceği, her ülkenin kendi yasal geleneğine bağlıdır. Uzlaştırma esnasında, uyuşmazlığın taraflarının kişisel gereksinimlerine daha uygun ve daha kapsamlı bir uyuşmazlık çözümü sağlayabilmek amacıyla, ceza yargılamasından daha az resmi bir yapıya sahiptir. Uzlaştırmanın bu özelliği, usulle ilgili ayrıntıların düzenlenmeyeceği anlamına gelmez. Tam tersine, hukuk devleti ilkesiyle yönetilen bir toplumda ceza yargılamasında, bireylerin vazgeçilemeyecek nitelikte olan usuli hakları ve güvenceleri vardır. Bu nedenle, klâsik ceza yargılamasının tamamlayıcı bir parçası olan uzlaştırmanın, yasal düzenlemeye sahip olması ve yasal çerçevesinin belli olması gerekir. Uzlaştırmada dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur, uzlaşmaya katılan kişilerin temel hak ve hürriyetlerine uygun olarak yürütülmesidir. Bu konuyla ilgili olarak karşımıza çıkan hüküm, AİHS'nin adil yargılanma hakkını düzenleyen 6. maddesidir. Sözleşmenin 6. maddesi, bir suç isnadının yapıldığı bütün davalarda geçerlidir. Böylece, uzlaştırmanın uygulandığı bir ceza davası da bu maddenin kapsamındadır. Uzlaştırmanın geleneksel ceza yargılamasına bir alternatif olarak kullanıldığı durumlarda, Sözleşmenin 6. maddesinin öngördüğü çeşitli hakların ne ölçüde uygulanacağı daha ayrıntılı olarak irdelenmelidir (Özbek, 2005c: 151-152).

Uzlaşmanın, tarafların isteğine bağlı olması dolayısıyla adil yargılanma hakkını ihlal edilmediği düşünülebilir. Uygulama içerisinde tüm hukuk sistemlerinde uzlaşma tarafların, ancak özgür iradeleri ile gerçekleşmesi mümkün kılınmıştır. Taraflar bu hâli

ile uzlaşma iradelerini ortaya koyarlarken uzlaşma sürecinin her aşamasında bundan vazgeçebilirler. Dolayısı ile klâsik ceza adalet sistemine dönüşüm mümkün görülmektedir. Buna göre temel hedef tarafların iradelerini beyan ettiklerinde özgür olmalarını sağlamak önemli olacaktır. Tarafların iradelerinin etkilenmemesi için uzlaştırmacıların bağımsız ve tarafsız olması gerekir. Uzlaşma devam ederken ya da başında tarafların, usul ve esas bakımından uzlaşma kurumu hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir (Soygüt Arslan, 2008: 58,59).

Benzer şekilde uzlaşmanın adil yargılanma ilkesine aykırı olduğu kabul edilmemekle birlikte, uzlaştırma işlemlerinin yürütülmesi, taraflara sağlanan hakların yasaya uygun olarak kullanılması imkânının bulunup bulunmadığı gibi konularda uygulamada ortaya çıkabilecek eksiklikler adil yargılanma hakkının ihlaline yol açabilir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 87). Adil yargılanma hakkı çerçevesinde tarafların özgür iradeleri temel faktör olmakla birlikte, her an hem mağdur ve hem de failin hukukî yardım talep edebilmelerinin mümkün olmakla beraber tarafların uzlaşma prosedürünün uygulanması sırasında vazgeçme irade açıklamasında bulunmaları mümkün olduğundan adil yargılama ilkesine aykırılık taşımamaktadır (Çetintürk, 2009: 408).

1.8.2. Hak Arama Hürriyeti ve Uzlaşma

AİHS'nin 6. maddesi uyarınca her kişinin bağımsız ve tarafsız mahkemeye erişim ve böyle bir mahkeme tarafından davasının dinlenmesini isteme hakkı vardır. Hak arama özgürlüğü, Anayasamızın 36. maddesinde de düzenlenmiştir. Aynı husus Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 8. ve 10. maddelerinde de bulunmaktadır. Buna karşın, uzlaşma hâlinde yargılama yapılmamaktadır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 87). Nitekim AİHM'nin 27 Şubat 1980 tarihinde "Deweer davasında" verdiği karara göre, ceza davalarında "bir mahkemeye ulaşma hakkı" (*the right of access to a court*) hukuk davalarından daha mutlak değildir ve bu hak, kovuşturama kararı gibi bazı sınırlamalara konu olabilir. Aynı karara göre, bu haktan taraflarca feragat edilmesi mümkündür. Önemli olan, tarafların feragat beyanının sonuçlarını bilebilecek durumda olmalarıdır. Bir kovuşturmadan ayrılma (saptırma) süreci içinde uzlaştırmacıya başvurmaya karar verilmesi, mahkemeye ulaşma hakkından feragat edilmesi sonucunu doğurabilir. Burada dikkat edilecek nokta, feragatin uygun

koşullarda yapılmış olup olmadığıdır (Özbek, 2005c: 152). Böylelikle özgür irade ve tarafların uzlaşma konusunda ve hukukî sonuçları bakımından yeterli derecede bilgilendirilmiş olmaları durumunda hak arama özgürlüğü kullanılarak yargılama faaliyetinin devamı sağlanabilmektedir.

Uzlaştırma hizmeti sunan kuruluşlarca yürütülen arabuluculuk uygulamaları esnasında dikkate alınacak olan bazı temel haklar açıkça düzenlenmelidir. Bu haklar arasında öncelikle avukat tutma ve hukukî yardım alma hakkı, çeviri ve açıklama hakkı, küçükler için aile yardımı (veya gerekli olduğu takdirde diğer temsilcilerin yardımını) alma hakkı tavsiye edilip bildirilmesidir (Özbek, 2005c: 153). Bu hakların bildirilip anlatılması ile aslında uzlaşma sürecinde tarafların hak arama özgürlüğü çerçevesinde bilgilendirmenin önemi ortaya çıkmaktadır. Zaten en başta ceza hukukunda arabuluculukla ilgili ceza yargılamasının işleyişinin ve arabuluculuk hizmetlerinin yürütülmesini birbirinden ayrı tutulması gerekir. Zira bu ayırım aynı zamanda, arabuluculuğun yasal temelini de belirlemektedir (Özbek, 2005c: 152). Bu durum kendi içinde hak arama özgürlüğünün de başlangıç noktasını oluşturduğu söylenebilir.

Uzlaştırma ile tarafların hak arama hürriyeti kapsamında geleneksel ceza muhakemesi sistemine göre daha avantajlı olarak, uzlaştırmanın sağlanması hâlinde daha uzun sürebilecek yargılama faaliyetlerinden kaçınmaları sağlanarak beklentilerinin baştan telafi edilmesi mümkün kılınmaktadır (Çetintürk, 2009: 409). Hak arama özgürlüğü ve mahkemeye erişim hakkının temeli, hak sahibinin yararını korumaktır. Hak sahiplerinin daha üstün yararları bakımından bu haklardan vazgeçmelerinin sözü edilen hakların özüne aykırılık oluşturmadığı açıktır. Ancak yine de uzlaşma girişimi başlamadan yapılan delil toplanması aşamasına kadar bu ilkedен yararlanılması mümkündür. Çünkü iddia makamı CMK'nın 160/2 maddesi uyarınca; maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için failin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza etmekte ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür. Bununla beraber bu aşamaya kadar mağdurun da hakkını hukuk mahkemesinde aramak için girişimde bulunmasına bir engel bulunmamaktadır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 87,88).

Bu durum daha önceden işaret edildiği üzere, uzlaşmanın klâsik ceza adalet sisteminin alternatifi değil ve bir tamamlayıcı unsuru olduğunun göstergesidir. Nitekim

uzlaşmanın olumlu sonuçlanamaması durumunda klâsik ceza adalet sistemine göre yargılama veya soruşturma kaldığı yerden devam edecektir. Neticede klâsik ceza adalet sistemine tamamlayıcı esnek alternatif uyuşmazlık çözümlerinden olan uzlaştırmanın amacı yargı yerine geçmek değil, bunun aksine küçük uyuşmazlıkların büyüyerek başka adli olaylara sebebiyet vermeden sorunun çözülmesidir (Erdoğan, 2009: 32). Zaten tarafların devam eden bir uzlaştırma müzakeresi sırasında uzlaşmaya yanaşmaması ile birlikte hak arama faaliyetine devam edecektir. Bununla birlikte zaten uzlaştırma müzakereleri devam ederken, failin leh ve aleyhine delil toplama işlemlerine devam edilmektedir ki, bu durum başlı başına hak arama hürriyeti ile uzlaştırma müzakerelerinin çelişmediğini göstermektedir.

1.8.3. Adalete Ulaşma ve Uzlaşma

Birçok ülkede şikâyetlere neden olan davaların yargılama makamları önünde uzun süre alması, tarafların yargıya olan güvenini sarsacağı gibi davanın gecikmesinde yararı olanlara da cesaret verecektir (Erdoğan, 2009: 29). Yargı erki toplumsal barışı sağlamada devletin sahip olduğu araçlardan birisidir. Bunun yanında tarafların uzlaşması adalete aykırı bir durum değildir. “Geciken adalet adalet değildir” ilkesinin ortak kabulü ile, tarafların adalete olan inançlarını destekleyecek etkenlerden bir tanesi de tarafların uzlaşma ile uyuşmazlığı kısa sürede çözüme ulaştırmaları ile desteklenmiş olacaktır. Tarafların özgür ve sonuçları hakkında bilgilendirilmiş iradeleri ile uzlaşmanın olumlu sağlanmış olması ve yargı hakim ya da savcının da bu uzlaşma durumunu onaylaması sonucu ortaya çıkan konsensüs ile meydana daha adil bir kararın ortaya çıktığı tartışmasızdır (Şahin, 1998: 251-252).

Bir başka yönüyle uzlaşmanın taraflarına yönelik bir kabulden hareketle, bir ceza davasının arabuluculukla başarılı olarak bitirilebilmesi hâlinde, ceza adaleti mercilerinin ortaya çıkan sonucu kabul etmeleri gerektiği ve neticede ceza yargılamasının, “kovuşturmama” veya “yargılamanın durması” kararı verilerek sona erdirilmesi gerektiği de desteklenmiştir (Özbek, 2005c: 156). Makul sürede yargılanma hakkı, yargılamanın her ne pahasına olursa olsun süratle sonuçlandırılması değil mümkün olan en kısa sürede tamamlanmasını ifade eder (Erdoğan, 2009: 29).

Ceza yargılamasının uzun sürmesi, Avrupa Konseyi'ne üye birçok ülkede bilinen bir sorundur. Uzlaştırma bu açıdan, tarafları rahatlatıcı bir aşama olarak yürütülmelidir. Ceza adaleti mercileri, uzlaştırmanın makul bir süre içinde tamamlanmasını öngören kurallar koymalıdır. Uzlaştırma, belirlenen bu süre içinde tamamlanamazsa, “çabukluk ilkesi” gereğince, ceza adaleti mercileri ceza yargılamasının yeniden başlayıp başlamayacağına karar vermek zorundadır (Özbek, 2005c: 156). Bu nedenle bir sınırlayıcı olarak ifade edilmiş ise de soruşturma aşamasında ve yargılama aşamasında uzlaşma kurumunun yapı itibarıyla belli zaman ve yargılama işlemlerine kadar sonuçlandırılması kabul edilmiştir. Örneğin soruşturma aşamasında CMK'nın 253/16 maddesi uyarınca “...Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler...” şeklinde düzenleme ile prosedürün belli kural ve sürelerle tabi tutulduğu değerlendirildiğinde devletin kovuşturma mecburiyeti ilkesi uyarınca süresiz ve belirsiz süre ile uzlaşmanın olumlu sonuçlanmasını beklemeyip yargılama faaliyetini devreye sokacağını düşünmekteyiz. Zira uzlaşmanın belli koşul ve sürelerle bağlı kalmaması hâlinde tarafların yargılama sürecini tayinde ön plâna çıkıp belirleyici olacakları, bunun da keyfiliğe ve hakkın kötüye kullanılmasına yol açabileceği görülecektir.

Sonuç olarak uzlaşmanın, hem adalet hizmetlerinin tesisindeki çabukluk durumu ve hem de tarafların uzlaşma yönündeki olumlu irade uyuşmaları ile uzlaştırma girişiminde bulunan Cumhuriyet savcısı ya da hâkimlerce bunun uygun bulunması ile ortaya çıkacak konsensüs ile adalet ilkesi ile ayrı düşmediği birbirinin tamamlayıcısı olduğu değerlendirilmektedir.

1.8.4. Masumiyet Karinesi ve Uzlaşma

Masumiyet kavramından anlaşılması gereken, delillendirme yükünün iddia makamı olan savcıda bulunması, başka bir ifade ile mahkemenin olayları incelerken, fail için sadece şüphe duymasından (İnceoğlu, 2007: 93) ibarettir. Masumiyet karinesinin düzenlendiği Any'nın 38. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, suçluluğu hükmün sabit oluncaya kadar kimse suçlu sayılamayacaktır. Yani bu karineye göre

yetkili mahkeme tarafından yapılan yargılama sonucunda kişinin suçlu olduğuna karar verilmediği sürece, bu kişinin suçlu olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Aynı husus AİHS'nin 6. maddesinin ikinci fıkrasında da “Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır” şeklinde düzenleme ile masumiyet ilkesinin güvenceye bağlandığı görülmektedir.

Cumhur Şahin'in genel olarak uzlaşma ile masumiyet karinesini değerlendirirken failin delil durumuna göre ilerde beraat etme imkânı bulunan failer açısından masumiyet karinesinin ihlali olarak değerlendirmiştir. Bu değerlendirme ile aynı paralelde ilerde mevcut deliller açısından ise mahkûm olma ihtimali olduğunda ise çatışmadığı değerlendirilmiştir. Özellikle beraat etme ihtimali olan failer açısından birçok araştırma ile bu kişilerin uzlaşmayı kabul ettikleri tespit edilmiş, bununla adeta uzlaşmanın gerçek amacından uzaklaştığı ve suçsuzu cezalandırma ihtimalinin arttırdığına dikkat çekilmiştir (Şahin, 1998: 250).

Bunun aksine, 5560 sayılı Kanun ile fail tarafından suçun işlendiğinin ikrarı zorunlu kılan TCK'nın 73/8. maddesinin yürürlükten kaldırılması ve aynı kanunla değişik CMK 253. maddesinde böyle bir şartın olmaması nedeniyle uzlaşma ile ilgili yeni düzenlemenin masumluk karinesi bakımından daha uygun olduğu söylenebilir. Failin yargılanarak aklanma hakkından vazgeçmesi kendi iradesine bağlı olduğundan masumluk karinesi ile uzlaşma kurumunun çelişmediğini (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 88) düşünmekteyiz.

Arabuluculuğa başvurulması için, fail kadar mağdurun da davanın sebebini oluşturan temel maddi vakıaları kabul etmesi gerekir. Taraflar arasında böyle bir ortak anlayış sağlanmadan, tarafların arabuluculuk sürecinde bir anlaşmaya varma olasılığı sınırlı kalır. Failin buna ek olarak, kendisine isnat edilen suç da kabul etmesi gerekmemektedir. Aynı şekilde, ceza adaleti mercileri de masumiyet karinesinin (AİHS'nin m. 6/2) ihlal edilmemesi için, failin suçlu olup olmadığı meselesi hakkında önceden hüküm veremezler. Failin, mevcut vakıalar hakkında kısmen sorumlu olduğunu kabul etmesi yeterlidir. Bundan başka, uyuşmazlığın arabuluculuktan sonra dava aşamasına geri dönmesi hâlinde, failin arabuluculuğa katılmış olması, kendisinin aleyhine olacak şekilde kesinlikle kullanılmamalıdır. Benzer şekilde, arabuluculuk süreci esnasında belli vakıaların failce kabul edilmiş olması ve hatta suçun ikrar edilmiş

olması dahi, daha sonraki ceza yargılamasında aynı konu hakkında fail aleyhinde delil olarak kullanılamaz (Özbek, 2005c: 155).

Uzlaşma ile masumiyet karinesine verilen önem bakımından masumiyet karinesi gereğince; uzlaştırıcı, şüpheli ya da sanığın suçluluğu hakkında ön yargılı olamaz, şüpheli ya da sanığa karşı bir tavır takınamaz. Ancak uzlaştırmacının, tarafsızlık ilkesi uyarınca bir suçun işlenmiş olduğu ve şüpheli ya da sanığın bir kanun hükmünü ihlal etmiş olduğu gerçeğine kayıtsız kalmasını gerektirmez (Özbek, 2007: 178).

Soygüt Arslan uzlaşmanın, masumiyet karinesine aykırı olduğu düşüncesi ile ancak belli suçlar açısından uygulanması ve dar kapsamlı tutulması gerektiği ve bunun failin temel haklarının korunması bakımından gerekli olduğunu (Soygüt Arslan, 2008: 62) savunmuştur. 5560 sayılı yasa ile yapılan değişiklikten sonra uzlaşmayı düzenleyen CMK'nın 253. maddesinde uzlaşma için failin işlenen suçu ikrar etmesi gereken şartın kaldırılmış olması ve müzakereler sırasında açıklanan beyanların ileride delil olarak kullanılamaması nedenleriyle kurumun masumiyet karinesine aykırı olmadığını değerlendirmekteyim.

1.8.5. Eşitlik İlkesi ve Uzlaşma

Eşitlik ilkesi, Any'nın 10. maddesinde ifade bulmuştur. Buna göre “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar”.

Ergun Özbudun'a göre, kanun önünde eşitlik ilkesinin hukukî mahiyeti tartışmalıdır. Bu ilkenin hukuk devleti kavramı içinde mevcut olduğu düşünülebileceği gibi, bir temel hak ya da devlet yönetimine egemen bağımsız bir temel ilke olarak da değerlendirilmesi mümkündür. Eşitlik ilkesinin, bu ilkeden yararlananlar açısından bir temel hak, yani eşit muamele görmeyi ya da ayırım gözetilmemesini isteme hakkını doğurduğu kuşkusuzdur. Ancak eşitlik, aynı zamanda, muhatapları yani devlet organları ve idare makamları açısından da anayasal bir buyruk, devlet yönetimine egemen temel bir ilke olarak değerlendirmiştir (Özbudun, 1998: 113).

Bunların yanında eşitlik ilkesi yargısal anlamda, yargılama makamlarının aynı durumdaki şüpheli veya sanıklara aynı muamelede bulunmaları anlamına da gelmektedir. Doğal olarak eşit olanların eşitliği yargılamanın olmazsa olmazlarından. Eşitliğin sağlanması yargılama faaliyetinde, tarafların usulüne uygun şekilde görüşmelere çağırılması, eşit olarak söz verilmesi, görüşlerini açıklama olanağının tanınması, belge ve delilleri inceleme imkânının verilmesi ile mümkün olmaktadır (İldır, 2003: 51).

Şahin'e göre yargılama ile ispatı zor veya uzun süre alabilecek uyuşmazlıklarda uzlaşma yolu tercih edilerek bu yolla bu suçu işleyen faillelere avantajlar kazandırılır. Bunun aksine ispatı kolay olan veya kısa sürede sonuçlandırılacak küçük suçların faillerine ise maddi ceza hukuku normları tavizsiz uygulanmak suretiyle failer arasında eşitsizlik doğmuş olacağı ifade edilmiştir (Şahin, 1998: 253).

Uzlaşmada önemli olan husus tarafların aralarındaki uyuşmazlığı kendilerinin kabul ettiği bir şekilde sona erdirmeleridir. Üstelik uzlaştırmanın başlangıcında tarafların maddi bir tazmine yönlendirilmeleri, uzlaştırma sürecinin hukuk mahkemesinde görülen bir tazminat davasına dönüşme tehlikesini de içerisinde barındırmaktadır. Uzlaştırmanın amacının failin fiilinden doğmuş olan maddi ve manevi zararları gidermesinden ziyade, mağdur ve fail arasında diyalog kurulması olduğunu açıkça ortaya koyacak şekilde yapılması gerekmektedir. Ancak örneğin cinsel saldırıya uğramış bir kişinin maddi bir tazminat alması için faille bir araya gelmesi ve bunun pazarlığını yapması, elbette hem mağdur hem toplum hem de ceza adalet sistemi bakımından kabul edilemez bir durumdur. Adaletin parayla satın alınabileceği ve parası olanın cezalandırılmayacağı şeklindeki haklı bir takım şüphelerin ortaya çıkmasına da neden olur ki bu da eşitlik ilkesine açıkça aykırılık teşkil eder (Çetintürk, 2009: 567-568; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 89).

“Bunun yanında uzlaşmada, resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşılamaması hâlinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır” (CMK m. 253/6; Uz. Yön. m. 11/1) şeklinde bir düzenleme getirilmiştir. Yurt dışında bulunan taraflar bakımından ve resmi mercilere beyan edilen adreste bulunulmaması

hâlinde uzlaşma yoluna gidilmeksizin soruşturmaya veya kovuşturmaya devam edilmesi eşitlik ilkesi bakımından tartışmalıdır. Ancak eşitlik ilkesine aykırı olduğu ilk başta düşünülse bile kamu yararı ve işlenen suç ile ihlal edilen kanun hükmü uyarınca ve bu sebeple bozulan kamu düzenin tamiri açısından adaletin hızlı işlemesi ve yargılamanın sürüncemede kalmaması yönlerinden pozitif hukuk açısından yerinde bir düzenleme olduğunu değerlendirmekteyim. Kaldı ki belirlenen şekilde taraflara ulaşılamamış olması hâlinde bu kişilerin uzlaşma hükümlerinden faydalanamayacakları anlamına da gelmez. Nitekim hem soruşturma aşamasında ve hem de yargılama aşamasında tarafların uzlaştıklarına dair belgeyi yetkili makama sunması ve belgenin hukuka uygun görülmesi hâlinde onaylanan bu belge uzlaşmaya ilişkin tüm hukukî sonuçları doğuracaktır.

1.8.6. Bağımsız ve Tarafsız Hâkim İlkesi ve Uzlaşma

Bağımsız ve tarafsız hâkim ile kastedilen hâkimin karar verirken, objektifliğini, tarafsızlığını ve kişiliğinden sıyrılarak karar vermesini ifade etmekle beraber, hâkimin taraflar karşısında herhangi bir menfaat bağı içerisinde olmaması, kişisel değer yargılarından sıyrılması ve duygusallığını bir kenara bırakması gerekliliğini ifade etmektedir (Kunter ve Yenisey, 2005: 326-327; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 91). 5560 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önce uzlaşmanın şartlarından biri, failin suçunu ikrar etmiş olması idi. Suçunu ikrar ederek, uzlaşma teklifini kabul etmiş olan failin yargılanması esnasında hâkimin bu ikrardan etkilenme olasılığı bulunmaktaydı. Ancak 5560 sayılı Kanun ile ikrar zorunluluğu yasa metninden çıkarılmıştır. Böylelikle, tarafsızlık ilkesi bakımından önemli bir sorun ortadan kaldırılmıştır.

Şahin; hâkimin, yargılama bitmeden önce yargılamanın muhtemel sonucu hakkında tahminde bulunabileceğini, yargılama bitmeden düşüncesini önceden açıklayabileceğini ifade etmiştir. Örnek olarak tutukluluk hâlinin devamı yönünde karar vermesini göstermiştir. Ayrıca uzlaşmada tüm tarafların birlikte olduğu bir oturumda sonuç cezayı tam olarak belirtmemek kaydı ile hâkimin geçici bir kanaate sahip olmasını duruşma dışında olsa bile bunu beyan etmesini, hukuka aykırı olmadığını ve tarafsızlık ilkesi ile de aykırı düşmediğini ifade etmiştir. Bu durumun da tarafsızlık ilkesinin aksi olmayıp, aksine faili aydınlatma ve dürüst bir yargılamanın bir gereği

olduğunu (Şahin, 1998: 249) değerlendirmiştir. Hâkimin karar aşamasından önce belirtildiği şekilde görüş ya da fikir açıklaması tarafsızlığı ilkesine aykırı olur. Ancak hâkimin tutukluluk hâlinin devamına yönelik kararı vermesi bir görüş açıklaması sayılamaz. Nitekim uygulamada benzer şekilde failin tutukluluk hâlinin devamına karar verilen dosyalarda yüklü miktarda beraat ile neticelenen yargılamalar olmaktadır. Bununla beraber tarafların bir arada olduğu hâllerde hâkimin tarafları bilgilendirmesi faile isnat edilen suç ile ilgili olarak önceden fikir açıklaması doğru olmamakla beraber, zaten uzlaşmadan kaynaklanan hukukî neticeler ile müsnet suç ile ilgili alması muhtemel ceza miktarı konusunda bilgi vermesi uzlaşma ile ilgili kanundan kaynaklanan tarafları bilgilendirmesinden ibarettir.

Dosyada failin uzlaşma teklifini kabul ettiği, ancak uzlaşmanın herhangi bir nedenle gerçekleşmediğine ilişkin bir bilginin olması hâlinde bu bilginin hâkime tesir etmemesi gerekmektedir. Ancak kural olarak hâkimlerin bağımsız ve tarafsız olduğunu kabul etmek gerekmektedir. Çünkü hükmü veren hâkimin, böyle bir bilgiden etkilenip etkilenmediğini denetlemek mümkün değildir. Uzlaşma kurumu bakımından tarafsızlık aslında, uzlaşmayı yöneten Cumhuriyet savcısı veya hâkim ile uzlaştırmacı bakımından ortaya çıkmaktadır. Uzlaşmanın hukuka uygun olmasının şartı, yönetici olan yargı makamları ve uzlaştırmacının tarafsız kalmasıdır. Bu kişilerin taraflı davranmaları uzlaşmanın, hukuka aykırı olmasına yol açabilecektir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 92).

1.8.7. Re'sen Araştırma ve Maddi Gerçeği Araştırma İlkeleri ile Uzlaşma

Re'sen araştırma ilkesi, yargılama makamının, davayla ilgili tüm delilleri yargılamaya konu tarafların delil ikamesini beklemeksizin kendiliğinden araştırması ve toplaması anlamına gelmektedir.

Ceza Muhakemesi kuralları uyarınca Cumhuriyet savcısı ve hâkim maddi gerçeği araştırmak maksadıyla delilleri re'sen araştırmakla yükümlüdürler. Ceza Muhakemesinin amacı, gerçekte var olanı bulmak ve belirlediği bu maddi gerçekliği hukukî sonuca bağlamaktır. Bu nedenle soruşturma ve yargılama makamları maddi gerçeği araştırmakla yükümlüdür. Tarafların dosyaya sunduğu deliller, yargılama makamlarının delil ikame etme hakkını engellemez. Cumhuriyet savcısı ve hâkim, maddi gerçeğin ortaya çıkmasına yarayabilecek bütün delillerin toplanması için bir

gayret içerisinde bulunurlar. Nitekim CMK'nın 160/1 maddesine göre, bir suçun işlendiğini öğrenen Cumhuriyet savcısı işin gerçeğini araştırmak ve tarafların delil ikame etmelerini beklememekle yükümlü kılınmıştır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 94-95). Delil araştırması, fail hakkında olabilecek leh ve aleyhte olan delillerin araştırılmasından ibarettir.

Ceza muhakemesinin faaliyeti, somut olaya ilişkin olarak devletin cezalandırma hakkının doğup doğmadığını belirlemek için yapılmaktadır. Bu sebeple her olayda ayrı ayrı olarak maddi gerçeğin araştırılması esastır (Şahin, 1998: 247-248). Ceza yargılamasında Cumhuriyet savcısı maddi gerçeği her ne pahasına olursa olsun değil, insan hakları ihlallerine yol açmadan, mevzuatın belirlediği çerçevede uygun bir şekilde araştırıp bulması ve bu yolla adaletin tesisine katkıda bulunması (Gültekin, 2010a: 153) gerekmektedir.

Uzlaşmanın hukuka ve ahlaka uygun olumlu sonuçlanması hâlinde, tarafların delillerini ikame etmelerine, değerlendirmelerine gerek kalmadan uzlaşmanın olumlu sonucuna göre karar verilmesi gerekmektedir. Bu itibarla uzlaşma kurumunun re'sen araştırma ilkesine aykırı olduğunu (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 95) değerlendirmekteyim. Benzer şekil ve yaklaşım ile Şahin de uzlaşmanın, maddi gerçeği araştırma ilkesine aykırı olduğunu (Şahin, 1998: 248) ifade etmiştir. Uygulama perspektifinden düşünüldüğünde doğal olarak uzlaşmanın hukuka uygun olarak olumlu sonuçlanması ile beraber artık delil araştırılmasına girilmeyecektir. Bu bir anlamda uzlaşma işlemleri devam ederken delil araştırılması sürse de uzlaşmanın olumlu sonuçlanması ile beraber delil araştırmasını kesecektir. Bu hâli maddi gerçeğin araştırılması ilkesine uzlaşmanın aykırı olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Bunun aksine, ceza muhakemesi amaçlarından hareketle ceza muhakemesinin bir amacının da sùjelerin menfaatlerini gözetmek ve bundan hareketle toplum barışının yeniden sağlanması yatmaktadır. Suç, toplum düzenini bozan bir başlangıç ise ceza muhakemesi ve yargılama ile bozulan toplum düzeninin sağlanması, failin topluma yeniden kazandırılması, suçtan zarar görenin zararının giderilmesi amaç durumundadır. Her suçun nitelik itibarıyla toplum düzenine verdiği zarar farklı değerlendirilmelidir. Nitekim şikâyete bağlı tutulan kimi suçlar bakımından suçtan zarar görenin tatmin edilmesi daha önemli olarak görülebilmektedir. Bunun yanında yargılama ve

soruşturma makamlarının iş yoğunluğu, yargılama sürecinde kanıtlama güçlüğü, uyuşmazlığın bir an önce bitirilmesinde toplum yararının bulunması gibi nedenler de bu düşünceyi desteklemektedir. Bu nedenlerle kanun koyucu maddi gerçeğin araştırılması ilkesine bir istisna getirmiş bulunmaktadır. Bu istisnanın toplum düzeni ve barışın tesisi için ön görüldüğü ifade edilmiştir. Maddi gerçeğin bulunması ilkesi ve amacı da esasen ihlal sonucu bozulan barışın adil bir yargı kararıyla yeniden kurulması ihtiyacından doğmuştur. Zira uzlaşma ile aslında zararın giderilmesi suretiyle fail ve mağdur arasında barış yapılmasını sağlayarak adaletin temel amacının sağlanmış olduğu (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 95-96) vurgulanmaktadır.

1.8.8. Aleniyet İlkesi ve Uzlaşma

Yargılamanın aleni olması, duruşma düzeninin ve fiziki şartların verdiği olanaklar çerçevesinde, isteyen hazır bulunması ve yapılanları ve gösterilenleri görmesi kadar söylenenleri işitmesi anlamına gelmektedir. Aleniyet ile kamunun bilgisine açıklık sonucu “saydamlık” sağlanmakta, kamu denetimi gerçekleştirilerek “keyfilik” önlenmekte ve insanlar gizli yargılamaya karşı korunmaktadır. Adil yargılanma ilkesinin gerçekleşmesi bakımından alenilik demokratik toplumların vazgeçilmez ilkesidir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 88-89; Kunter ve Yenisey, 2005: 455).

AIHS'nin 6/1. maddesi uyarınca davanın aleni surette dinlenmesi ve hükmün aleni şekilde verilmesi gerekmektedir. Anayasamızın 141/1. maddesinde “duruşmalar herkese açıktır” denilmek suretiyle aleniyete vurgu yapılmıştır. CMK'nın 182. maddesinde de aleniyet ilkesi “duruşmanın açıklığı” adı altında düzenlenmiştir.

Yargılamanın şeffaf olması, demokratik toplumun unsurlarından olan adil yargılanma ilkesinin gereğidir. Aleni olmayan bir yargılama, adil sayılamaz. Yargılamanın ilke olarak kamuya açık olması, adil yargılanma hakkı açısından dava tarafları için güvence oluşturduğu oranda, kamuoyunun yargıya güvenini de artırır (Akça, 2009: 29). Yargılamanın aleniliği prensibinin ihlali, hukukî veya fiili konunun veya sürecin dışına çıkarılmakla söz konusu olabilir. Duruşmanın yeri, yapıldığı zaman ve içeriği hakkında bilgilere ulaşılabilir ise “duruşma alenidir” denilebilir.

Aleniyet ilkesinin uzlaşma kurumu ile ilişkisi bakımından farklı iki görüş mevcuttur: Birinci görüş uyarınca, uzlaşmanın duruşma dışında gerçekleşmesi durumunda aleniyet ilkesi ihlal edilmiş olmaktadır. Uzlaşma kural olarak soruşturma esnasında Cumhuriyet savcısının teklifi üzerine başlatıldığından ve soruşturma esnasında gizlilik esas olduğundan uzlaşma görüşmeleri aleniyet ilkesini ihlal eder nitelik taşımaktadır (Şahin, 2009: 247; Ildır, 2003: 49).

Karşı görüş uyarınca, uzlaşmanın aleniyet ilkesi ile çelişmediğidir. Uzlaşmada kural olarak tarafların güven ilişkisine dayalı bir görüşme yapmaları yasaklanmamaktadır. Uzlaşmanın aleni olarak yapılmaması ve daha sonra da kamuoyunun bilgilendirilmemesi aleniyet ilkesinin ihlali sayılmamalıdır. Aleniyet ilkesi ile şeffaflık duruşmada sağlanmalıdır. Muhakemenin zorunlu bir unsuru olmadığından, sağlanan uzlaşmanın daha sonra da kamuoyuna bildirilmesi gerekmemektedir (Şahin, 1998: 247; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 89). Bununla beraber uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde yargılamanın şekli değişeceğinden, aleni yargılama ilkesine uygunluğun uzlaşma ile değerlendirilmemesi gerektiği de (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 89) ayrıca vurgulanmıştır.

Uzlaşma hâlinde yargılama faaliyeti yapılmayıp ya da başlanmış olan yargılama faaliyetine son verilip uzlaşmaya bağlı olarak bir karar verilmek suretiyle mevcut yargılamanın sonlanacağı açıktır. Bununla beraber, aleniyet ilkesi ile sadece yargılamanın aleni olarak yapılması değil verilen hükmün de şeffaf olması gerekmektedir. Uzlaşma ile, ayrıca aleniyet ilkesinden beklenen, kamu yararı sağlanacağından bununla beraber aleniyetin bir diğer unsuru olan hükmün şeffaf ve aleni olması sağlanmış olacağından dolayı uzlaşmanın, aleniyet ilkesi ile çelişmediği ortaya çıkacaktır.

1.8.9. Silahların Eşitliği İlkesi ve Uzlaşma

Silahların eşitliği ilkesi yargılamadaki taraflar arasında hakkaniyete uygun bir dengenin sağlanmasını gerektirir. Bununla beraber silahların eşitliğinin denetlenmesinde önemli olan konu, eşitlik denetimine konu olan olayın yargılamadaki önemidir (İnceoğlu, 2007: 59-60). Soruşturma safhasında fail ve mağdurun müdafii ve vekil yardımından yararlanma, kendi lehine olan delillerin toplanmasını isteme, dosyayı

inceleme, belge örneği alma gibi hakları bulunmaktadır. Uzlaşma girişiminde bulunulduğunda fail ve mağdurun paralel hakları bulunmaktadır. Fail zararı gidermek karşılığında ceza almaktan kurtulmaktadır. Mağdur ise zararın giderilmesi karşısında failin cezalandırılması manevi tatmininden vazgeçmektedir. Uzlaşma ile silahların eşitliği ilkesi birbirine uygun düşmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 93). Tarafların bu yönüyle karşılıklı silahların eşitliğine sahip oldukları gibi aralarında belirlenen bağımsız ve tarafsız bir uzlaştırmacının da silahların eşitliği ilkesine uygun düştüğü görülmektedir.

1.8.10. Kusur Sorumluluğu ve Cezanın Şahsiliği İlkesi İle Uzlaşma

Kusur sorumluluğuna göre, ancak kusurlu kişi kusuru oranında sorumlu olacaktır (Şahin, 1998: 253). Any'nın 38. maddesinde düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsi olduğuna ilişkin ilke, TCK'nın 20. maddesinin birinci fıkrasında "Ceza sorumluluğu şahsidir. Kimse başkasının fiilinden dolayı sorumlu tutulamaz." şeklinde ifade edilmiştir. Bu kural gereğince, kişi ancak kendi icra ettiği ya da kusuru ile sebep olduğu fiilden dolayı sorumlu tutulabilir. Bunun yanında başkasının işlediği suça iştirak etmedikçe kimseye ceza sorumluluğu yüklenemez. Ceza sorumluluğunun şahsiliği kuralı, kusursuz ceza olmaz kuralı ile de yakın bir bağ içindedir (Özgenç, 2005: 280).

Ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinin, uzlaşma bakımından bir takım yansımaları bulunmakta ve bazı durumlarda dikkate alınması gerekmektedir. Uzlaşma sürecinde bu ilkenin ihlal edilmemesi için, uzlaşmaya katılma kararı failin kendi özgür iradesine dayanmalı, uzlaşma müzakerelerine bizzat fail katılmalı ve her şeyden önemlisi uzlaşma sonucunda tarafların üzerinde mutabık kaldıkları edim bizzat fail tarafından yerine getirilmelidir. Çünkü uzlaşmanın amacı, failin yaptığı haksızlığı anlaması, bundan pişman olarak verdiği zararları gidermeye çalışmasıdır. Bu nedenle failin yerine kanuni temsilcisinin veya müdafininin uzlaşma teklifini kabul etmesi veya uzlaşma müzakerelerine katılması veya edimin kanuni temsilci tarafından yerine getirilmesi ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesini ve kusursuz ceza olmaz ilkelerini zedeleyecek niteliktedir. Çünkü bu durumda fail yaptığı eylemin sorumluluğunu üstlenmemekte, fail dışında kusursuz üçüncü bir kişi, suçun sorumluluğunu üstlenmektedir. Yani failin eyleminden dolayı kusursuz üçüncü bir kişiye yaptırım

uygulanmaktadır. Buna göre uzlaşmanın kusur ilkesi ve cezanın şahsiliği ilkesi ile uyuşmadığı (Çetintürk, 2009: 404-405) ortaya çıkar.

Tarafların özgür iradeleri ile uzlaşma müzakerelerine katılmaları durumun değerlendirilmesi açısından önemlidir. Bununla beraber bağımsız olması gereken bir uzlaştırmacı marifetiyle uzlaşmanın sağlanması, tarafların verilen zararın niteliği ve ağırlığı paralelinde uzlaşılan bir edim üzerinde anlaşmaları ve aynı zamanda özellikle, failin uzlaşılan edimi yerine getirmesinin sağlanması hâlinde kusurlu sorumluluk ilkesi ile uzlaşmanın çelişmeyeceğini düşünmekteyim.

1.8.11. Cezanın Bireyselleştirilmesi İlkesi ve Uzlaşma

Cezanın bireyselleştirilmesi, ceza hukukunun izlediği amaçlar bakımından yaptırımın, her failin kişiliğine uydurulmasıdır (Soygüt Arslan, 2008: 67). Bununla beraber cezanın bireyselleştirilmesi ilkesi, fail hakkında işlediği bir suç nedeniyle ceza belirlenirken fiilin haksızlık içeriğinin ve kişinin kusur durumunun göz önünde bulundurulmasını (Özgenç, 2005: 582) ifade eder.

Uzlaştırma ceza hukukunun ilkelerinden birisi olan cezaların bireyselleştirilmesi ilkesine de uygun bir kurumdur. Buna göre, aynı suçu işleyenlere aynı cezanın verilmesi isabetli değildir. Önemli olan failin iyileştirilmesine uygun bir yaptırımın bulunmasıdır. (Özbek, [tarih yok]: 109).

Mağdurun, failin, bunların ailelerinin ve toplumun diğer üyelerinin uzlaştırma sürecine bireysel olarak katılımı da, taraflara uygun çözümler bulunmasına yardımcı olacaktır. Toplumun bu şekilde sürece katılması, özellikle fail yönünden ne ailesinin ne de bir sosyal çalışmacının sağlayabileceği desteği ve kontrolü sağlayacağı (Çetintürk, 2009: 194) aslında failin dikkate alındığı bir sistemi kabul eder. Bu da temelde cezanın bireyselleştirilmesi bakımından uzlaşma ile paralel ilerlediğini gösterir.

Uzlaşma ile somut cezanın, sadece fiilin ağırlığına göre değil, ayrıca failin kişiliğine de uydurulması gerekir. Bu nedenle çoğunlukla katlanabilir bir düzeye indirilmesi demek olan cezanın bireyselleştirilmesi ilkesinin göz ardı edildiği (Şahin, 1998: 252) savunulmuş ise de bizim de katıldığımız görüşe göre uzlaşma kurumu, suçluya ceza yerine mağdurun zararını gidermesi şeklinde bir seçenek sağlaması

itibariyle bireyselleştirme ilkesine uygundur (Soygüt Arslan, 2008: 67). Cezanın ödetme, acı ve ızdırap verme amacının mümkün olduğu kadar ikinci plâna atıldığı modern ceza hukuku prensiplerine göre, bireyselleştirme ilkesi temelde mağduriyetin giderilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira fail, mağduriyeti gidermekle, mağduriyeti gidermeyen diğer failden farklı olduğunu göstermiş olacak ve cezasız kalmayı ya da daha az cezayı hak eder hâle gelmiş bulunmaktadır (Özbek [tarih yok], 109). Failin özgür iradesi ile yine uzlaşma sürecine katılarak sosyal yaşantısının, ekonomik durumunun değerlendirilmesi de her fail açısından aynı eyleme yönelik farklı değerlendirilmeleri beraberinde getirecek dolayısı ile aynı eylem yönünden uzlaşma süreci ile farklı noktalara ulaşılabilmesi aynı şekilde uzlaşmanın ve cezanın bireyselleştirilmesi bakımından bir aykırılık taşımayacaktır.

1.8.12. Yüz Yüzelik, Sözlülük İlkeleri ve Uzlaşma

Hâkim, yargılama sırasında delillerle bizzat temasa geçmeli ve her şey duruşmada açıkça tartışılmalıdır. Ceza yargılamasının bu ilkesi CMK'nın 216. maddesi ile “delillerin tartışılması” 217. maddesi ile de “delilleri takdir yetkisi” başlıkları altında düzenlenmiştir. Buna karşın uzlaşma hâlinde hâkim sadece uzlaşmanın sağlanıp sağlanmadığını tespit ile sınırlı kalmakta ve uzlaşmanın olumlu sonuçlanması hâlinde “düşme kararı” vermektedir. Bu bakımdan uzlaşmanın yüz yüzelik ve sözlülük ilkelerini ihlal ettiği kabul edilmektedir. Bununla beraber bizimde katıldığımız görüşe göre uzlaşma ile hedeflenen kamu yararı ölçü kabul edilerek yasa koyucunun özellikle uzlaşmanın kapsamı bakımından bazı suçların yargılanması yerine uzlaşma ile çözüme ulaştırılması amaçlanmıştır. Yüz yüzelik, sözlülük ilkeleri ile uzlaşmanın çelişmesi buna göre adeta göze alınmış bulunmaktadır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 96).

İKİNCİ BÖLÜM

UZLAŞMANIN KOŞULLARI

2.1. UZLAŞMANIN KOŞULLARI

Uzlaşmanın hangi şartlara bağlı tutulduğu CMK'nın 253. maddesinde gösterilmiştir. CMK'nın 253. maddesi incelendiğinde, uzlaşma şartları aşağıda belirtilen şekilde sıralanabilir:

- 1- Suçun uzlaşma kapsamında bulunması,
- 2- Muhakeme ve cezalandırma şartlarının varlığı (fiilin kovuşturulabilir olması),
- 3- Mağdurun gerçek kişi veya tüzel kişi olması,
- 4- Şikâyete tâbi suçlar açısından mağdurun şikâyetçi olması,
- 5- Uzlaşmanın yetkili kimse tarafından yapılması,
- 6- Zararın giderilmesi konusunda anlaşmaya varılması,
- 7- Edimin uzlaşmaya uygun olarak giderilmesi (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 36, Özbek, 2009: 763).

Uzlaşmanın uygulanabilmesi için yukarıda belirttiğimiz koşullar ayrıntılı olarak incelenecektir.

2.2. SUÇUN UZLAŞMA KAPSAMINDA OLMASI

CMK'nın 253. maddesinde hangi suçların uzlaşma hükümlerine tabi olduğu açıklanmıştır. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar ile şikâyete tabi olup olmadığına bakılmaksızın TCK'nda yer alan; kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç m.86, m.88), taksirle yaralama (m.89), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (m.234), ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeler dördüncü fıkra hariç m.239) uzlaşma kapsamındadır. Ayrıca soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olanlar hariç olmak üzere diğer kanunlarda yer alan suçlarla ilgili olarak uzlaşma yoluna gidilebilmesi için kanunda açık hüküm bulunması gerekmektedir (Özbek, 2009: 764).

2.2.1. Şikâyete Bağlı Suçlar

Ceza Kanunumuzda yer alan ve şikâyete tabi olan suçlar, ceza miktarı veya suçun niteliği dikkate alınmaksızın uzlaşmaya tabi kılınmıştır. Ayrıca CMK'nın 253/1-b maddesinde TCK'nda yer alan bazı suçlar şikâyete tabi olmasa da uzlaşma kapsamına alınmıştır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 36).

Uzlaşma ile mevzuatta 5560 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önce uzlaşma sadece şikâyete bağlı suçlar açısından öngörülen bir usuldü. Şikâyete bağlı suçlarda geçerli bir şikâyet, kovuşturma şartıdır. Uzlaşmanın söz konusu olabilmesi için suçtan zarar görenin şikâyet hakkını kullanmış olması gerekmektedir. Soruşturulması şikâyete bağlı suçun, genel veya özel ceza kanunlarında yer almasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Nitekim İcra ve İflas Kanunu'nda, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda takibi şikâyete bağlı suçlar bulunmaktadır. TCK'nda yer verilen takibi şikâyete tabi suçlar şu şekilde sıralanabilir: Basit yaralama (m.86), taksirle yaralama (m.89), cinsel taciz (m.105), tehdit (m.106), konut dokunulmazlığının ihlali (m.116), iş ve çalışma hürriyetinin ihlali (m.117), kişilerin huzur ve sükûnunu bozma (m.123), hakaret (m.125), kişinin hatırasına hakaret (m.130-131), haberleşmenin gizliliğini ihlal (m.132), özel hayatın gizliliğini ihlal (m.134), basit hırsızlık (m.144), kullanma hırsızlığı (m.146), mala zarar verme (m.151), güveni kötüye kullanma (m.155), bedelsiz senedi kullanma (m.156), kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf (m.160), açığa imzanın kötüye kullanılması (m.209), aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali (m.233) ve sırrın açıklanmasıdır (m.239) (Metiner ve Koç, 2008: 2113-2117).

Bunların yanında uzlaşmanın koşulları arasında sayılan ve şikâyete bağlı olan suçlarda şikâyetin usulüne uygun şekilde gerçekleşmiş olması gerekmektedir (Özbek, 2009: 764; Kunter vd., 2007: 1213) Cumhuriyet savcısı ya da mahkeme, şüpheli veya sanığa uzlaşmak isteyip istemediğini sormadan önce şikâyetin usulüne uygun yapıp yapılmadığını kontrol etmelidir. Suçun kovuşturma aşamasında uzlaşmaya tabi olduğu anlaşılır ise, mağdurun yaptığı ihbar şikâyete dönüştürülür ve mağdur şikâyetten vazgeçmediği takdirde uzlaşma söz konusu olabilir (CMK m. 158/6) (Centel ve Zafer, 2008: 452).

2.2.2. Kanun Koyucu Tarafından Kanunda Özel Olarak Belirtilen Suçlar

CMK'da 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile uzlaşmanın kapsamının belirlenmesinde şikâyete bağlı suçların yanında, bazı suçların şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın açıkça uzlaştırma kapsamında oldukları düzenlenmiştir. CMK m. 253/1-b'de sayılmak yoluyla uzlaştırma kapsamına dahil edilen suçlar; kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç TCK m. 86, m. 88), taksirle yaralama (TCK m. 89), konut dokunulmazlığının ihlali (TCK m. 116), çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (TCK m. 234), ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, TCK m. 239) suçlarıdır. Dolayısıyla bu suçlardan herhangi birinin işlenmesi hâlinde fail hakkında öncelikle uzlaştırma girişiminde bulunulması gerekmektedir. Kanun koyucu tarafından sonradan yapılan bu düzenleme, uzlaşmanın amacına hizmet ettiği, uygulamada sıkça karşılaşılan ve ciddi bir iş yükünü oluşturan bu neviden suçların ayrıca kamu vicdanını, daha ağır suçlara göre az etkilediğinden bizce isabetli olmuştur. Nitekim mağdur bakımından da, rızası ile uzlaşmaya varıldığı düşünöldüğünde, toplum vicdanı ile paralellik oluşturacak şekilde yine daha ağır suçların doğurduğu etkiyi doğurmayacağı açıktır.

Her ne kadar kanun koyucu tarafından bu şekilde olumlu hareket edilerek uzlaşma kapsamı genişlemiş ise de, toplum açısından gözetilebilecek faydalar ve hem de işlenen suçun tarafları bakımından bu düzenlemeler yetersizdir (Çetintürk, 2009: 479). Örneğin, mala karşı işlenen suçlar nitelikleri itibariyle uzlaşmanın uygulanmasına çok uygun olup bu suçların uzlaştırma kapsamına alınması doğru olacaktır. Aynı şekilde TCK m. 86/1-2'de düzenlenen kasten yaralama suçu herhangi bir üçüncü şahsa karşı işlendiği takdirde uzlaştırma kapsamında olmasına rağmen TCK'nın 86/3-a maddesinde sayılan yakınlarla karşı işlendiği takdirde uzlaştırma kapsamında değildir. Üstelik bu durumda söz konusu suç şikâyete bağlı da olmamakta re'sen kovuşturulmaktadır. TCK'nın 86/3-a maddesinde sayılan yakın akrabalar arasında işlenen suçlar bakımından, aile içerisinde kısa zaman içerisinde barış tesis edilmekte ve aile düzeni eski hâle gelmektedir. Ancak suçun re'sen kovuşturulması nedeniyle bu durumda olan aile fertleri şikâyetten vazgeçmelerine rağmen, kamu davası devam ettiğinden mağdur oldukları görölmektedir. Ailenin birliğini ve düzenini korumak bakımından işlenen suçun re'sen

soruşturulabilir özelliği saklı kalabilirse de, yapılacak yeni düzenlemeler ile en azından bu suçların uzlaşma kapsamında kalmasında yarar olacaktır.

2.2.3. Şikâyete Bağlı Olmasına Rağmen Uzlaşma Kapsamı Dışında Kalan Suçlar

CMK m. 253/3' e göre “ Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ile cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda, uzlaştırma yoluna gidilemez.” Uzlaştırma Yönetmeliği m. 7/3'te de bu hüküm tekrar edilmiştir. CMK m. 253/3'teki düzenleme 19/12/2006 tarihinde yürürlüğe giren 5560 sayılı Kanun ile getirilmiştir. Dolayısıyla şikâyete tabi olup 19/12/2006 tarihinden önce işlenen suçlar, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen veya cinsel dokunulmazlığa yönelik suçlardan bile olsalar, TCK m. 7/2'ye göre lehe uygulanırlık ilkesi uyarınca bu suçlarda uzlaştırma kurumunun uygulanması mümkündür (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 37-38; Soygüt Arslan, 2008: 115-116).

Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar şikâyete tabi olsalar dahi haklarında uzlaşma hükümleri uygulanamaz. TCK'nın 102-105 maddeleri arasında cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar düzenlenmiştir. CMK'nın 253/3 maddesi gereği cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda uzlaştırma yoluna gidilemez. Ancak uygulamada, lehe yasa ve müktesep hak kavramlarına ilişkin olarak ayırksı durumlar söz konusu olabilmektedir. Şöyle ki, daha önceden cinsel dokunulmazlığına yönelik olan ve şikâyete bağlı suçlarda uzlaşma mümkün iken 5560 sayılı Kanun sonrası bu durum mümkün bulunmadığından dolayısıyla lehe yasa uyarlaması ile daha önceki suç tarihlerinde işlenen bu türden suçlarda uzlaşmanın uygulanması gerekmektedir. Kanaatimizce de yerinde olduğunu düşündüğümüz şekli ile; ailelerin kız çocuklarını ya da kadınları iradelerine aykırı şekilde, suç faili ile uzlaşmaya zorlaması tehlikesi, ülkemizin sosyal-kültürel yapısı gibi sebeplerle uzlaşma konusu edilmemesi yerinde olmuştur. Özellikle küçük şehirlerde, köylerde, ataerkil yapının ve kapalı toplum kurallarının hâkim olduğu çevrelerde, kamu davası yoluyla olayın duyulmasını engelleme, aile şerefini koruma adına mağdur kız çocuğunun ya da kadının uzlaşmaya aileleri tarafından zorlanabilmesi olası gözükmektedir. Bu anlamda cinsel suçların uzlaşma kapsamına alınmaması, yerinde bir düzenleme olarak görülmüştür (Çetin, 2009: 18; İnceoğlu ve Karan, 2008: 51).

Etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar açısından olaya bakıldığında, paydaş veya elbirliği ile malik olunan mal üzerinde hırsızlık (TCK m.144/1-a), bir hukukî ilişkiye dayanan alacağı tahsil amacıyla hırsızlık (TCK m. 144/1-b), kullanma hırsızlığı (TCK m.146), mala zarar verme (TCK m.151), güveni kötüye kullanma (TCK m.155) suçlarının aynı zamanda şikâyete bağlı oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu suçlar 5560 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce uzlaştırma kapsamındaydı. Ancak 5560 sayılı Kanun ile getirilen değişiklik sonrasında etkin pişmanlık hükümlerine yer veren suçlarda uzlaştırma imkânı ortadan kaldırıldığından, 19/12/2006 tarihinden sonra işlenen bu suçlarda artık uzlaştırmanın uygulanması mümkün bulunmamaktadır. Öğretide etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlarda uzlaştırma imkânını ortadan kaldıran CMK m. 253/3'ün isabetli olup olmadığı konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bir kısım yazarlar bu düzenlemenin isabetli olduğunu, bu tür suçlarda uzlaştırmanın uygulanmaması gerektiğini savunmakta iken bazı yazarlar ise etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlarda da uzlaştırmanın uygulanması gerektiği savunulmaktadır. Etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen bazı suçlar uzlaştırmaya çok elverişli olmasına karşılık, bu suçlarda uzlaştırma yolunun kapatılması isabetli olmamıştır (Özbek, 2007: 157). Etkin pişmanlık hükümlerinin uygulandığı ve şikâyete bağlı olan suçlarda kamu yararı ve mağdur-fail hakları bakımından uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerekir. Uzlaşmanın uygulanması ile birlikte faile şans verilmekte verilen zararın tümünün karşılanması mümkün olmadığı durumlarda mağdurun da buna rıza göstermesi ile uzlaşmanın uygulanması gerektiğini düşünmekteyiz. Bununla beraber etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması ile beraber etkinlik kazanacağı da unutulmamalıdır. Çetintürk de, etkin pişmanlık ve uzlaştırmanın birbirinden tamamen farklı kurumlar olup her iki kuruma aynı anda işlerlik tanınmasının etkinliklerini daha da arttıracaklarını, uzlaştırmanın etkin pişmanlıktan beklenen faydaları da sağlayabilecek bir kurum olduğunu düşünmektedir (Çetintürk, 2009: 483).

Etkin pişmanlık hükümlerinin uygulandığı şikâyete bağlı suçlar bakımından Nuhoğlu'nun tespiti dikkate değerdir. Nuhoğlu, etkin pişmanlık gerektiren mala zarar verilmesi suçlarında kanun koyucunun bu suçların cezasızlık sebebi mi yoksa cezada indirim sebebi mi olduğuna dikkat etmediğini eleştirmiştir. Buna göre etkin pişmanlık hükümlerinin şahsi cezasızlık hâllerinin uygulandığı hâllerde zaten hukukî barışın sağlanmış olduğunu bu hâllerde uzlaşmanın hukukî neticelerinin doğmuş olduğu

görülmektedir. Bu hâllerde Cumhuriyet savcısı CMK m. 171. maddesi uyarınca kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verecektir. Bu karara karşı itiraz da mümkün olmamaktadır. Yargılama aşamasında ise CMK m. 223/4-a maddesi uyarınca ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilecektir. Dolayısı ile bu suçların uzlaşma kapsamına alınmaması makul görülmüştür. Bunun yanında etkin pişmanlığın cezada indirim nedeni olarak öngörülen suçlarda fail cezalandırılmaktadır. Bu sebeple hukukî barış sağlanamadığından bu neviden soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan ve etkin pişmanlık hâlinin cezadan indirim sonucunu doğuran suçlar bakımından ise uzlaşma kapsamında kalması yönünde görüş belirttiği anlaşılmaktadır (Nuhoğlu, 2010: 92).

2.3. UZLAŞMA KAPSAMINDA OLMASINA RAĞMEN UZLAŞMA KAPSAMI DIŞINDA BAŞKA BİR SUÇU İŞLEMENİN AMACIYLA YA DA BU SUÇLA BİRLİKTE İŞLENEN SUÇLAR

Daha önceden Çetintürk'ün eleştirisini yaptığı ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 7. maddesinin dördüncü fıkrasındaki hüküm ile uzlaştırma kapsamına giren bir suçun, bu kapsama girmeyen bir başka suçu işlemek amacıyla ya da bu suçla birlikte işlenmiş olması hâlinde, uzlaştırma yoluna gidilemeyeceği şeklinde düzenlemenin eski düzenleme ile CMK'da uzlaştırmanın uygulanması bakımından böyle bir sınırlamanın bulunmamasını uzlaştırmanın uygulanması bakımından bu şekilde bir sınırlamanın, kanunun çizdiği yasal çerçeve içinde kalması zorunlu olan yönetmelik şeklindeki bir düzenleyici işleme getirilmesi, hukukî açıdan uygun görülmemekteydi (Çetintürk, 2009: 484-485).

Bu eleştiri haklı olup özünde, ancak yasal bir düzenleme ile çerçevesi belirlenmesi gereken yönetmelikte belirtilen bu hüküm 5918 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 8. maddesi ile CMK'nın 253. maddesi 3.fıkrasına ek fıkra getirilerek bu eksiklik giderilmiştir. Mevzuata uygun şekilde kanun çerçevesinde düzenlenmesi isabetli olmuştur. Bunun yanında Çetintürk daha önceden yönetmelik ile dahi olsa uygulamada ceza muhakemesi sistemini daha işlevsel hâle getirmek amacıyla getirilen uzlaşma kurumu uzlaştırmanın faydalarından sarfi nazar edilmesi ve buna göre, onarıcı adalet anlayışı yerine klâsik ceza adalet

anlayışını tercih edildiği anlamına geldiği uzlaştırmanın, mağdur, fail ile toplum üzerindeki faydaları dikkate alındığında ve konuya uzlaştırmanın amacı noktasından bakıldığında bu şekilde bir sınırlamaya gerek olmadığını (Çetintürk, 2009: 485) desteklemiş ise de Türk ceza yargılaması sisteminde ağır iş yükü ve hâkim, Cumhuriyet savcısı personel yetersizliği, yargılamanın hızlı olması prensipleri dikkate alındığında bu neviden karma nitelikteki uzlaşma kapsamına giren bir suçun uzlaşma kapsamına girmeyen bir suç ile birlikte işlenmesi ya da uzlaşma kapsamında kalan bir suçun uzlaşma kapsamına girmeyen bir suçun işlenmesi amacıyla işlenmesi hâlinde artık uzlaşma prosedürünün failin suç işleme yönünde ki kastının yoğunluğu açısından da bu kurumun uygulanmaması gerekir.

Yargı faaliyetine katılan hâkim ve Cumhuriyet savcıları açısından kapsamı çok geniş olan suçlarda özellikle uzlaşma kapsamına girmeyen diğer suçların da olduğu yargı ya da soruşturma faaliyetine ilişkin dosyalarda her defasında bir de uzlaşmanın uygulanıp uygulanmadığını koşulların yerine getirilip getirilmediğini kontrol edilmesini gerektirecektir. Bu durumumda da temel olarak soruşturma ya da yargılama faaliyetine ek yük getirecektir. Bu şekilde yasal düzenlemenin pratik amaca hizmet ettiğini, mevcut yasal düzenlemenin aynen korunması gerektiğini düşünmekle beraber uzlaşma kapsamına girebilecek suçların çeşitlendirilmesinde ya da genişletilmesinde fayda olacağını düşünmekteyiz.

2.4. MUHAKEME VE CEZALANDIRMA ŞARTLARININ VARLIĞI

Uzlaşma kurumunun bir suça uygulanabilmesi için öncelikle eylemin soruşturulabilir veya kovuşturulabilir olması gerekmektedir. Eylemin kovuşturulabilir olmasından maksat, yargılama şartlarının (şikâyet, talep, karar, fiil ehliyeti, yaş şartı) bulunmasıdır. Şikâyete tabi suçlar bakımından şikâyetin varlığı kovuşturulabilme için zorunludur. Şikâyet şartı gerçekleşmeden kural olarak şüpheli yakalanamaz ve isnat teşkil eden işlemler yapılamaz (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 104).

Bir fiilin soruşturulabilir olması uzlaşma hükümlerinin uygulanabilmesi için tek başına yeterli değildir. Cezalandırılabilme şartlarının da var olması gerekmektedir. Dolayısı ile ceza ehliyetinin bulunması gerekmektedir. Nitekim TCK m.31/1 uyarınca, on iki yaşından küçükler hakkında uzlaşma prosedürünün uygulanma imkânı

bulunmamaktadır (Balo, 2005: 375). Bunun yanında faile sağır ve dilsiz olması (TCK m.33), akıl hastası (TCK m.32) olması hâlinde işlediği suç nedeniyle yine ceza verilemeyecektir. Bu kişilere ceza verilemeyeceğinden uzlaşma hükümlerinin de uygulanabilmesi mümkün olmayacaktır (Uğur, 2010: 129; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 105).

Tüm bunların yanında Öztürk ve Erdem fail konumunda olacak olan bir çocuk söz konusu olduğunda devletin görevinin çocuğu topluma kazandırmak olup onunla pazarlık yapıp uzlaşmak olmadığını ifade ettikleri görülmektedir. Buna göre çocuklarda uzlaşmayı yasaklamak gerektiğini (Öztürk ve Erdem, 2008: 102) desteklemişlerse de bu durumda lehe olan uzlaşma hükümlerinden çocukları muaf tutmak anlamına gelecektir. Zira, cezai sorumluluk ceza yasalarımıza göre oniki yaşını doldurmakla başlayıp (TCK m. 31/1,2) uzlaşmadan faydalanamayan çocuğun cezalandırılması durumu doğabilecektir. Bu durumda çocuk olan failer hakkında daha aleyhe bir durum doğacağı tartışmasıdır.

2.5. MAĞDURUN GERÇEK KİŞİ VEYA ÖZEL HUKUK TÜZEL KİŞİSİ OLMASI

4721 sayılı TMK'nın 28. maddesi uyarınca; kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğmasından başlar. Bu andan itibaren suçun mağduru olunabilir (Soygüt Arslan, 2008: 124). CMK'nın 253/1. maddesinde; “Şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişisinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur” ifadesi yer almaktadır. Suçtan zarar görenin kamu hukuku tüzel kişisi olması durumunda fiil uzlaşma kapsamında bulunsa dahi uzlaşma hükümleri uygulanamayacaktır (Öztürk, 2010: 207; Soygüt Arslan, 2008: 124; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 106; Balo, 2005: 379). Buna göre; mağdur, ceza hukuku anlamında suç teşkil eden eyleme maruz kalan kişidir. Suçtan zarar gören ise, suç teşkil eden fiil ile hak veya menfaati zarar gören kişidir. Mağdur aynı zamanda suçtan zarar gören kişidir (Yıldız, 2005: 264; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 107).

2.6. ŞİKÂYETE TABİ SUÇLAR BAKIMINDAN ŞİKÂYET KOŞULU

2.6.1. Şikâyet Kavramı

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan bir fiilden zarar gören kişinin, altı aylık süresi içerisinde yazılı olarak (CMK m. 158/5), yetkili makamlardan, bu fiil hakkında kovuşturma yapılmasını istemesine şikâyet denir (Özbek, 2006: 124; Metiner ve Koç, 2008: 2105). Kural olarak ceza kanunlarında düzenlenen suçların soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı tutulmamıştır. Bununla beraber bazı hafif ve kanun koyucu tarafından re'sen takibinin toplum açısından bir yararı olmadığı düşünülen suçlarda, kanun açıkça ve ayrıca bu suçun takibini suçtan zarar görenin başvurusuna bağlı tutmuştur (Yaşar vd., 2010: 2325). Bir suçun temel şeklinin şikâyete bağlı olması, nitelikli hâllerinin şikâyete bağlı olduğunu göstermez. Şikâyete bağlı olan suçun ayrıca belirtilmediği takdirde re'sen soruşturulacaktır (Bakıcı, 2008: 1558).

Şikâyetin yazıllığı konusunda tereddüt bulunması gerekmektedir. Zira şikâyet, yazılı olabileceği gibi sözlü de olabilir. Sözlü şikâyetler tutanağa geçirilmek kaydı ile yazılı hâle getirilmesi getirilebilir (Bakıcı, 2008: 1559; Yaşar vd., 2010: 2338-2340; Sezer, 2006:47-48) “şikâyetçiyim, davacıyım, cezalandırmasını istiyorum” gibi ifadeler şikâyet anlamına gelmektedir. Şikâyette fiilden bahsedilmesi yeterli olup failerin bildirilmesi gerekmemektedir (Öztürk vd., 2010: 49; Sezer, 2006: 48; Çolak ve Taşkın, 2005: 544).

TCK'da takibi şikâyete bağlı suç terimi yerine “soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suç” terimini tercih etmiştir. Bu durum Özbek'in de belirttiği üzere şikâyeti bir soruşturma ve kovuşturma, diğer bir deyişle muhakeme şartı olarak kabul ettiğini göstermektedir. Buna göre şikâyete bağlı olan suçlarda soruşturma yapılabilmesi ve iddianamenin kabul edilebilmesi ancak suçtan zarar görenin şikâyet etmesine bağlı tutulmuş olmaktadır (TCK m. 73/1, CMK'nın m. 158, 170, 174). Nitekim CMK m. 170 iddianamede bulunması gereken unsurlar arasında şikâyette bulunan kişinin kimliğinin yanında şikâyetin yapıldığı tarihin bulunması gerekmektedir. Bunun aksi hâlinde iddianamenin iadesi kurumu devreye girecektir (CMK m. 174/1) (Özbek, 2006: 124). Bununla beraber uygulamada sıkça rastlanan durumlardan bir tanesi olma

özelliği ile Şikâyete bağlı olan suçlarda suça konu eylemin Şikâyete bağlı olması ve Şikâyet dışında başka bir suretle örneğin ihbar ile bir Şekilde soruŐtırmaya başlanması durumunda ortaya çıkacaktır.

İhbar edilen suçun Şikâyete bağlı bir suç olarak değerlendirilmesi hâlinde geçerli bir Şikâyet bulunmadığından soruŐtırmaya son verip evrakın kamu adına kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar ile sonuca bağlanması gerekmektedir. Zira zaman zaman uygulamada tereddütler doğması durumunda Şikâyet hakkı olan mağdur ya da suçtan zarar görenin beyanına baŐvurulmak istenmekte ise de soruşturma Şartı olduğu bildirildiğinden böyle bir araŐtırmaya girmeden soruşturma iŐleminin karara bağlanması fayda görölmektedir.

Benzer Şekilde Şikâyete bağlı olan suç sebebiyle yanılığya düŐülerek iddianame düzenlenmiş ve bu iddianamenin mahkemece kabul edilmesi hâlinde, tıpkı Şikâyete bağlı olan suç sebebiyle, ancak yargılama aşamasında Şikâyetten vazgeçilmesi hâlinde olduğu gibi düşme kararı verilmesi gerekmektedir (CMK m. 223/8). CMK'nda kural olarak Şikâyete bağlı suçların uzlaştırma kapsamında olduğu düzenlenmiştir (CMK m. 253/1-a). Bu suçlarda uzlaştırmanın uygulanabilmesi için her Şeyden önce usulüne uygun bir Şikâyetin varlığı gerekmektedir. Usulüne uygun bir Şikâyet gerçekte olmamıŐ ya da mağdur veya suçtan zarar gören Şikâyetinden vazgeçmiŐse uzlaştırma yoluna baŐvurulmaz. Bu gibi durumlarda Şikâyet yokluğu ya da Şikâyetten vazgeçme nedeniyle soruşturma aşamasında kovuŐtırmaya yer olmadığına, kovuşturma aşamasında ise davanın düşmesine karar verilmelidir.

2.6.2. Şikâyetin Hukuksal Niteliği

Şikâyetin, öğretide cezalandırma Şartı olduğu ya da ceza muhakemesi Şartı olduğu Şeklinde nitelendirmelerin yanında her iki görüşün karmasından Şikâyetin kısmen ceza muhakemesinden kısmen de maddi ceza muhakemesine ait kurum olduğu kabul edilmiştir. Dava Şartı gerçekte olmamadan davaya bakma imkânı bulunmamaktadır. Şikâyet de bir dava Şartı olduğundan, bir yandan ceza davasının açılmasını mümkün kılması yönü ile ceza muhakemesi hukukunu, diğer yandan failin cezalandırılmasını sağladığından ceza hukukunu ilgilendiren iki yönü (Yaşar vd., 2010: 2325) bulunduğu değerlendirilmiştir. Bunun yanında Şikâyet, cezalandırma koşulu olmayıp bir muhakeme

koşulu olduğu ifade edilmiştir. Buna göre, şikâyet kurumu maddi ceza hukukuna ilişkin bir kurum olmayıp ceza muhakemesi hukukuna ilişkin bir düzenleme olarak değerlendirilmiştir. Zira şikâyet, suçun oluşması bakımından gerekli bir koşul olmadığı gibi bir fiilin şikâyet edilmesinin doğrudan sonucu da, o fiilden dolayı cezalandırılmanın gerçekleştirilmesi değildir. Şikâyet koşulunun gerçekleşmesi, esas olarak suç oluşturduğu iddia olunan fiil ya da eylem dolayısıyla bir soruşturmaya ve kovuşturmaya olanak tanıdığı (Yıldız, 2005: 261-262) ifade edilmiştir.

2.6.3. Şikâyet Süresi

Şikâyet belirli bir süreye bağlı kılınmış ise bu süre içerisinde yapılması gerekir. Kural olarak şikâyet TCK m. 73/1 maddesi uyarınca altı aylık bir süreye bağlı kılınmıştır. Bu süre şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden başlamaktadır (Sezer, 2006: 47; Çolak ve Taşkın, 2005: 544). Fail ve fiilin suçtan zarar gören tarafından öğrenilmesi şartı suçtan zarar gören açısından, kanun koyucunun lehe hüküm tesis ettiği görülmektedir (Yaşar vd., 2010: 2335). Belirlenen altı aylık süre hak düşürücü bir süre niteliğindedir. Bu sürenin zamanaşımı değil hak düşürücü süre olmasının sonuçları ise altı aylık şikâyet süresi bakımından durma ve kesilmenin söz konusu olmamasıdır. Bununla beraber söz konusu süre ancak kusursuz olarak geçirilmesi hâlinde eski hâle getirme (CMK m. 40) mümkün olmaktadır (Öztürk vd., 2010: 48-49). Şikâyet hakkını kullanma süresinin şikâyete konu suça bağlanan zamanaşımı süresini geçmemesi gerekmektedir (TCK m. 73/2) (Metiner ve Koç, 2008: 2109).

2.6.4. Şikâyet Etme Yetkisi

Şikâyete hakkı olanlar kural olarak suçtan zarar gören kişilerdir (Yaşar vd., 2010: 2332; Bakıcı, 2008: 1562). Burada suçtan zarar gören kavramı ile ifade edilen suçla haklı bir yararı ihlal edilen kimse kavramı algılanması gerekmekte olup bu durum doğrudan suçtan zarar gören mağdur kavramını içine alan bir kavram olarak kabul edilmesi gerekir. Zira her zaman şikâyet hakkını kullanan doğrudan haklı bir yararı ihlal edilen mağdur kavramına denk gelmemekle birlikte suçtan zarar gören her zaman için suçun mağduru olmak zorunda değildir. Örneğin suçtan zarar görenlerin akıl hastası

veya küçük olması hâlinde kanuni temsilcileri onlar adına kullanabilirler (Yıldız, 2005: 264).

Şikâyet hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır. Bu nedenle kural olarak miras yoluyla geçmez. Bu kuralın istisnası TCK'nın 131. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre mağdur şikâyet etmeden önce ölmüş ve şikâyet hakkı kullanılmamışsa bu durumda ölenin ikinci dereceye kadar üst soy ve alt soyu ile eş ve kardeşleri tarafından şikâyet hakkı kullanılabilir. Bu hususta yapılan şikâyet ancak hakaret açısından kullanılabilir (Yaşar vd., 2010: 2328). Şikâyet hakkının kullanılması mümeyyizlere aittir. Ancak şikâyet yetkisini mağdurun veya yasal temsilcinin avukatı da kullanabilmektedir (Öztürk vd., 2010: 48). Şikâyetçinin reşit olması şartı bulunmamaktadır. Tüzel kişiler bakımından, ancak yasal temsilcileri aracılığı ile şikâyet hakkı kullanılabilir. Tüzel kişiler bakımından şikâyete hakkı olan kişilerin ve bu suretle temsilcinin araştırılması gerekir. Şikâyetçi olan temsilcinin görev süresi dolması hâlinde yerine gelen yeni temsilcinin şikâyetten vazgeçmesi mümkündür. TMK'nın 16. maddesi uyarınca ayırt etme gücüne sahip küçükler doğrudan doğruya aleyhlerine işlenen suçlardan dolayı dava ve şikâyet hakkına sahip bulunurlar. Bu husus Yargıtay'ın 15/04/1942 gün 14/9 sayılı İBK'nda açıklığa kavuşturulmuştur (Bakıcı, 2008: 1562). Ancak suçtan zarar gören kimse, yaşının küçüklüğü, akıl hastalığı, akıl zayıflığı gibi nedenlerle ayırtım gücüne sahip değilse şikâyet hakları veli veya vasileri tarafından kullanılır. Bir kimsenin ayırtım gücüne sahip olup olmadığı temin edilecek doktor raporu ile anlaşılabilir. Nitekim Yargıtay 9. CD'nin 29/11/2007 tarih ve 2007/3724-2007/8821 karar sayılı kararında özetle şikâyete bağlı olan suç kapsamında 15 yaşından küçük olan mağdurun şikâyetinden vazgeçmesi olayında şikâyetinden vazgeçtiği tarihte mümeyyiz olup olmadığının doktor raporu ile tespit edilip sonuca göre hüküm verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Yaşar vd., 2010: 2333).

Birden fazla kişinin aynı suçtan mağdur olması hâlinde, her birinin birbirinden bağımsız olarak şikâyet hakkı bulunmaktadır. Böyle bir durumda, şikâyete konu haklar arasında bağlantı bulunması hâlinde suçtan zarar görenlerden sadece birinin şikâyeti soruşturmaya başlanması bakımından yeterlidir. Suç oluşturan eylem tek eylem olup birden fazla kişiye karşı işlenmiş ise ihlal edilen haklar arasında da bağlantı bulunmaz ise soruşturma, şikâyet eden kişi bakımından başlatılacaktır. Bir kişi veya birden fazla kişiye karşı suçun işlenmesi ve zincirleme suç hükümlerinin uygulanabilir olduğu

hâllerde her bir suç ve suçtan zarar gören kişi bakımından şikâyet koşulunun ayrı ayrı gerçekleşmesi sağlanmaya çalışılacaktır. Şikâyet hakkı olanlardan birinin yasal şikâyet süresini geçirmesi hâlinde diğerlerinin haklarının düşmesine engel olmayacaktır (Bakıcı, 2008: 1562).

2.6.5. Şikâyet Uzlaşma İlişkisinden Doğan Sonuçlar ve Değerlendirme

İlk yasal düzenlemelerle uzlaşma aslında sadece şikâyete bağlı suçlar bakımından geçerli iken daha sonradan uzlaşma kurumu hem amacına hizmet etmesi bakımından hem de toplumsal ihtiyaçlar ve yargılama faaliyetinden kaynaklanan talepler ile şikâyete bağlı olan suçlar dışına da yayılmış ve uzlaşmanın uygulama alanı ceza sistemi bakımından genişlemiştir. Bununla beraber uzlaşma kapsamında değerlendirilmesi gereken hukuka aykırı bir fiil ya da eylemin uzlaşma kapsamında kalıp şikâyete bağlı olması hâlinde dikkat edilmesi gereken husus şudur. Şikâyete bağlı olup, etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar ve cinsel suçlar bakımından bir engelin bulunmadığı normal süreçte öncelikle geçerli bir makama iletilmiş, yetkili kimse tarafından süresi içerisinde yapılan geçerli bir şikâyetin bulunması gerekmektedir.

Uzlaşma kurumunun işleyişinde, uzlaşmanın şartları, soruşturulması ve kovuşturulması bakımından, şikâyete bağlı olan suçlar açısından hem soruşturma hem de kovuşturma safhâlarında şikâyet ve uzlaşma açısından, bazı kıyaslamalar mümkün görünmektedir. Buna göre öncelikle uzlaşma kurumunun, şikâyete bağlı suçlar bakımından uygulanması zor görülmektedir. Zira şikâyetten vazgeçme, yargılamanın ya da soruşturmanın bir karar verilmeksizin ya da fazladan olarak sürecin uzamaksızın bir neticeye vardırması açısından daha fazla olanak sağlamaktadır. Şöyle ki, suçtan zarar gören şikâyete bağlı olarak soruşturulan ve kovuşturulan suçlarda hüküm kesinleşinceye kadar şikâyetinden vazgeçmek suretiyle muhakemenin düşmesini veya soruşturmanın sonuçlanmasını sağlamak olanağına sahip bulunmaktadır (TCK m. 73/4; CMK m. 223/8). Yine, uzlaşma kurumunun uygulanması şikâyetten vazgeçme ile kıyaslandığında daha zor ve masraflıdır. Şikâyetten vazgeçmede fail mağdura herhangi bir ödemede bulunmak zorunda değildir (CMK m. 253/22). Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 31/6. maddesi uyarınca uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde uzlaşma giderlerinin Devlet

Hazinesi tarafından karşılanmasını öngörmektedir. Buna karşın olarak ise uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde, uzlaşma giderleri hakkında, yargılama giderlerine ilişkin hüküm uygulanacaktır (Uz. Yön. m. 31/5). Bu hâli ile yargılama sonunda cezaya ya da güvenlik tedbirine mahkûm edilmesi hâlinde, bütün yargılama giderleri çerçevesinde masrafların faile yüklenmesi durumu doğacaktır (CMK m. 325/1). Dolayısıyla şikâyetten vazgeçme kurumunun işletilmesinde gerek uygulayıcılar gerekse, uzlaşmanın tarafları açısından tercih edilecek bir yol olarak görünmektedir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 113; Çetin, 2009: 11).

Şikâyet ve uzlaşma arasında bir diğer karşılaştırmada karşımıza bu defa neticeleri bakımından bir fark doğduğu görülecektir. Buna göre CMK'nın 253/17. maddesine göre, uzlaşmanın suçtan zarar gören ve failin özgür iradeleri ile gerçekleşmesi ve bu durumun da Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından saptanması gerekecektir. Yani uzlaşmanın tarafların özgür iradeleri ile gerçekleşmediğine kanaat getiren Cumhuriyet savcısı ya da hâkim uzlaşmanın sonucunu hukuka aykırı görmesi hâlinde kabul etmeme dolayısı ile onaylamama yetkisine sahip bulunmaktadır. Buna karşın şikâyetten vazgeçmede ise Cumhuriyet savcısı ya da hâkimin, suçtan zarar görenin zararının giderilip giderilmediğini araştırma yetkisi bulunmadığı gibi, suçtan zarar görenin şikâyetinden vazgeçmesinin onun özgür iradesine dayanıp dayanmadığını araştırma yetkisi bulunmamaktadır. Suçtan zarar görenin şikâyetinden vazgeçmesi hâlinde bunu kabul etmemek yetkisi Cumhuriyet savcısı ya da hâkime tanınmamış olup, soruşturma evresinde Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına dair karar (CMK m. 172/1), kovuşturma evresinde ise hâkim tarafından davanın düşürülmesine (CMK m. 223/8) karar vermeleri zorunlu kılınmıştır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 113-114).

Bir başka fark ise, mağdur veya suçtan zarar gören, şikâyetten vazgeçme beyanında açıkça şahsi haklarından da vazgeçmemiş ise, şahsi haklarından vazgeçmemiş kabul edilir. Uzlaşmada ise; taraflar arasında uzlaşmanın sağlanması hâlinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz ya da açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır (CMK m. 253/19; Uz. Yön. m. 23/7) (Sezer, 2010: 104).

2.7. UZLAŞMANIN YETKİLİ KİMSE TARAFINDAN YAPILMASI

2.7.1. Uzlaşma Hak ve Yetkisi, Uzlaşma Teklifinin İki Tarafa Yapılması Zorunluluğunun Bulunmaması

Şikâyet hakkında olduğu gibi uzlaşma hakkı da mağdur veya suçtan zarar gören ve şüpheliye aittir. Uzlaşma teklifinde bulunulacaklar arasında herhangi bir sıra öngörülmemiştir. Ancak uzlaşma teklifinde bulunulan ilk kişi uzlaşmayı reddetmiş olsa dahi diğer tarafa da uzlaşma teklifinde bulunulmalıdır (Özen, 2010: 313). Bu durum soruşturma aşamasında kamu davasının açılmasının ertelenmesi ve kovuşturma aşamasında ise hükmün açıklanmasının geriye bırakılması bakımından önem kazanmaktadır. Nitekim Yargıtay 5. CD'nin 28/02/2007 tarih ve 2007/1567 Esas 2007/1608 Karar sayılı kararı ile Yargıtay 2. CD'nin 10/04/2008 tarih ve 2007/20171 Esas ve 2008/6917 Karar sayılı kararlarında taraflardan birisine yapılan uzlaşma önerisinin kabul edilmemesi ile yetinilerek yargılamaya devam ile hüküm kurulması CMK'nın 253 ve 254. maddelerine aykırı kabul edilmişse de (Özen, 2010: 313) karşılıklı anlaşmayı içeren kurumun amacına uygun olanı ise; her zaman için aynı anda soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı ve kovuşturma aşamasında hâkim önünde bulunmayacak olan taraflardan birinin uzlaşmayı kabul etmemesi hâlinde bununla yetinilmesi gerekmektedir. Benzer şekilde Parlak/İpek de uzlaşma teklifinin bir tarafın kabul etmemesi hâlinde diğer tarafa yapılmasının gerekli olmadığını kabul etmişlerdir. Zira 5560 sayılı Kanun ile CMK'nın 253. maddesinde yapılan değişiklikle uzlaşma teklifinin ilk olarak faile götürülmesinin ve uzlaşma işlemlerine başlanabilmesi için failin suçu kabul etmesinin gerekeceği yönündeki eski düzenleme kaldırılmış bulunmaktadır. Ayrıca mevcut yasal düzenleme kapsamında tarafların mutlaka her ikisine de uzlaşma teklifinin götürülmesi koşuluna da yer verilmemiştir (İpek ve Parlak, 2009: 83). Aksine fail ya da mağdurun uzlaşmak istemediğini uzlaştırma makamlarına beyan etmesi hâlinde diğer tarafın uzlaşmaya davet edilmesinin gerekmeyeceği hususunun düzenleme altına alındığı görülmektedir. Nitekim Uzlaştırma Yönetmeliği'nde bu yönde düzenleme bulunmaktadır. Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 10. maddesinde “uzlaşma teklifinde bulunanlardan herhangi biri en geç üç gün içinde teklifi

yapan adli kolluk görevlisine ya da Cumhuriyet savcısına kararını bildirmediği takdirde uzlaşma teklifi reddedilmiş sayılır” denilerek taraflardan birisinin uzlaşmak istemediği yönündeki beyanının uzlaşmanın sonuçlanması bakımından yeterli hâle geldiği görülmektedir (İpek ve Parlak, 2009: 84). Yargıtay 2. CD’nin 5560 sayılı Kanun değişikliğinden sonraki uygulamasının bu yönde olduğu görülmektedir. Yargıtay 2. CD’nin 25/06/2007 tarih 2007/8903 Esas ve 2007/9307 Karar sayılı kararı ile “ sanığın 15/12/2005 tarihli celsede uzlaşmayı kabul etmediğinin beyan etmesi karşısında CMK’nın 253 ve 254. maddeleri uyarınca uzlaşma işlemlerinin yapılmasına gerek olmadığından tebliğnamedeki bozma düşüncesine iştirak edilmemiştir” (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 172).

2.7.1.1. Küçüklere ve Kısıtlılara Uzlaşma Teklifi

CMK’nın 253. maddesinin 4.fikrasında şüphelinin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması hâlinde teklifin kanuni temsilcisine yapılacağı belirtilmiştir. Maddede küçüklere ilişkin bir düzenleme mevcut olup kısıtlılara ilişkin bir düzenlemeye ise yer verilmemiştir. Kanun koyucu 5560 sayılı Kanun ile CMK’nın 253. maddesini değiştirerek uzlaşma teklifinin kanuni temsilcilere yapılabileceğini kabul etmiştir. Kaymaz ve Gökcan’a göre maddede her ne kadar reşit olmama hâli öngörülmüş ve temyiz gücü olmayan kısıtlılardan söz edilmemiş ise de, kısıtlıların düzenleme harici bırakılmaması gerektiğini düşünmüşlerdir. Nitekim, uzlaşmanın bir yönüyle taraflar arasında borç ilişkisi kuran bir hukukî kurum olması nedeniyle Medeni Hukukun genel kuralları açısından değerlendirildiğinde, mümeyyiz olmayanlar hakkında da aynı uygulama yapılması (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 165) gerektiğini ifade etmişlerdir.

Ayrıca CMK metninde uzlaşmaya konu olayda taraflardan kısıtlı bulunması hâlinde ne şekilde hareket edileceği Uzlaştırma Yönetmeliği’nde ifadesini bulmuştur. Nitekim, Uzlaştırma Yönetmeliği’nin 8. maddesinin 2. fıkrasında, tarafların küçük olmalarının yanında kısıtlı olmaları hâlinde ve mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücünün bulunmaması hâlinde uzlaşma teklifinin nasıl yapılacağı da düzenlenmiştir. Buna göre, fail, mağdur veya suçtan zarar görenin kısıtlı olmaları hâlinde de uzlaşma teklifi yasal temsilcilerine yapılacaktır. Cumhuriyet savcısı, reşit

olan mağdur veya suçtan zarar gören, fail açısından ayırt etme gücünün varlığını araştırarak, kişinin ayırt etme gücünün bulunduğunu tespit ederse uzlaşma teklifini kendisine yapacak, aksi takdirde yasal temsilcisine uzlaşma teklifinde bulunacaktır. Uzlaşma teklifi; ayırt etme gücü bulunmayan kısıtlı velayet altındaysa velisine, vesayet altındaysa vasisine yapılacaktır. Vasinin uzlaşma teklifi hakkında vereceği karar vesayet makamının onayına tabi olmayacaktır. Çünkü TMK'nın 462. maddesinde vasinin hangi işlemlerinin vesayet makamının onayına tabi olacağı sayılmış olup maddede uzlaştırmadan bahsedilmemiştir. Ayrıca CMK m. 253/4'te de uzlaşma teklifinin yasal temsilciye yapılacağı düzenlenmiş, yasal temsilcinin kararı başka bir kişi veya makamın onayına da tabi tutulmamıştır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 166). Mevcut mevzuat düzenlemeleri dikkate alındığında, uzlaşma teklifi ile ilgili küçükler hakkında düzenleme getiren kanuni çerçeve bakımından aynı şekilde kısıtlılar hakkında uzlaşma teklifinin şekli konusunda sistematik bakımdan kanuni bir düzenleme ile yeniden belirlenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Küçük veya kısıtlı ile onun adına uzlaşma teklifini kabul edip etmeme konusunda karar verme yetkisine sahip olan yasal temsilcisi arasında menfaat çatışması olursa bu durumda uzlaşma teklifinin kime yapılacağına ilişkin mevzuatta düzenleme yoktur. Ancak bu durumda genel ilkelerden hareketle, küçük ya da kısıtlıya kayyım tayin edilerek uzlaşma teklifi kayyım yapılmalıdır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 167; İpek ve Parlak, 2009: 104).

Suçtan zarar gören veya mağdur kendini ifade edemeyecek ya da uzlaşmanın sonuçlarını anlayamayacak kadar küçük yaşta ise, uzlaşma hak ve yetkisi kanuni temsilcisinde olacağından kanuni temsilcinin açık irade beyanına önem verilmelidir. Özen uzlaşma önerisinin, tarafların ayırtım yeteneğine sahip bulunmaları bu suretle mümeyyiz olmaları hâlinde önerinin küçüklere yapılacağını kabul etmiş olmakla birlikte ayırtım yeteneğine sahip bulunan küçüklerin irade beyanlarına üstünlük tanınmasını gerektiğini savunmuştur (Özen, 2010: 314). Şikâyet hakkının kullanılmasında mümeyyiz küçüğün şikâyetten vazgeçmesi mümkün değilse uzlaşma, yasal temsilciye teklif edilecektir. 5560 sayılı Kanun ile değişik CMK'nın 253/19. maddesine göre: "Uzlaşmanın sağlanması hâlinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır." Gökcan/Kaymaz'a göre, uzlaşmanın bir tazminat istenmemesi sonucunu doğurduğu hâllerde uzlaşma teklifi

mağdur veya suçtan zarar gören mümeyyiz küçüğe yapılmalı ve TMK'nın 16. maddesi ile paralellik sağlanması bakımından kanuni temsilcinin rızası aranmalıdır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 131). Aynı paralelde Hüsamettin Uğur benzer tespitle şüphelin reşit olmaması hâlinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcisine yapılması kanunen öngörülmüş ise de maddi bir yükümlülük altına sokmayacak, özür dileme veya buna benzer ifa edilebilecek bir yükümlülük olması hâlinde, henüz reşit olmayan küçüğün ayırt etme yeteneği gelişmiş ise uzlaşma teklifinin kabulü hâlinde bu uzlaşmanın geçerli sayılması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun yanında Uğur, suçtan zarar gören veya mağdur bakımından ise uzlaşma teklifinin, bir daha uzlaşma sağlanması hâlinde soruşturmaya konu olay sebebiyle tazminat davası açılmayacağından kanuni temsilciye yapılması gerektiğini (Uğur, 2010: 138-139) desteklemiştir.

Anlatılan şekilde yapılacak uygulamada, ayrıca karışıklıklara sebebiyet vereceği bununla birlikte fiil ehliyetinin kullanımı açısından belli bir yaşın belirlenmesinde fayda bulunmaktadır. Nitekim bu kriterin bulunmaması hâlinde bir ceza yargılamasında uzlaşmaya ilişkin bu defa küçüğün ayırt etme gücünün gelişip gelişmediği konusunda tartışma doğurabilir ve fazladan hukukî bir yargılamaya dönüşmesinin önü açılmış olmaktadır. Bu doğrultuda uzlaşmaya varılması ile birlikte borç doğurucu bir işlem gerçekleştirildiği de düşünüldüğünde mevcut yasal düzenlemenin isabetli olduğunu düşünmekteyim. Buna göre ister fail olsun ister mağdur veya suçtan zarar gören olsun uzlaşma teklifinin kanuni temsilciye yapılması gerekir. Parlak/İpek de benzer görüşle küçüklerde uzlaşma teklifinin mutlaka kanuni temsilciye yapılması gerektiğini (İpek ve Parlak, 2009: 98) desteklemişlerdir. Ancak kazai rüşd, yani mahkeme kararı ile küçüğün reşit olmasına karar verilmesi hâlinde uzlaşma teklifi bu küçüğe yapılabilecektir (Uğur, 2010: 138).

2.7.1.2. Reşit Olunması Halinde Uzlaşma Teklifi

Suçun soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olan uzlaşma kapsamında kalan suçlar bakımından suçun mağduru, suçtan zarar gören veya failinin reşit olması, anlama ve isteme yeteneğini ortadan kaldıran bir hâlin bulunmaması ve suçun mağduru veya zarar göreninin şikâyetçi olması hâlinde uzlaşma teklifi kendisine yapılmalıdır. Mağdur veya suçtan zarar gören şikâyetçi olmaz ise ortada soruşturulabilir

suç olmadığından uzlaşmanın uygulanabilmesi söz konusu olamayacaktır. Re'sen soruşturmanın yürütüldüğü hâllerde mağdurun, suçtan zarar gören veya failin reşit olması ve anlama-isteme yeteneğini ortadan kaldıran bir hâlin bulunmaması durumunda uzlaşma teklifi kendisine yapılmalıdır.

2.7.1.3. Uzlaşma Teklifinin Müdafii veya Vekile Yapılması Halinde

Tarafların müdafii veya vekillerinin uzlaşma teklifine cevap verip veremeyecekleri hususunda uygulamada tereddüt yaşanmaktadır. CMK'nın 253/13. maddesinde tarafların veya vekilinin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi hâlinde uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır hükmü bulunmaktadır. Bu hükümden hareketle taraflar yerine vekilin de uzlaşma müzakeresine katılabileceği, dolayısı ile müvekkili ile ilgili uzlaşma hakkında beyanda bulunabileceği sonucuna varılmaktadır. Bu cümleden olarak taraflar yerine taraf avukatlarına da uzlaşma teklifinde bulunulabileceği sonucuna varılmaktadır (Özen, 2010: 314). Yargıtay'ın bu konuda farklı kararları bulunmaktadır. Zira Yargıtay 3. CD 28/05/2008 tarih 2006/14767 Esas 2008/7308 Karar sayılı kararı ile özetle sanık müdafii uzlaşma konusunda beyanda bulunmak için süre istediğine göre sonraki oturumda bu hususta diyecekleri sorulmadan karar verilmesi doğru değildir, şeklindeki kararı ile taraf vekil ya da müdafilerine uzlaşma teklifinde bulunulabileceği ifade edilirken tersi yönde kararları da bulunmaktadır. Nitekim Yargıtay 2. CD 15/02/2007 tarih 2007/3 Esas ve 2007/4277 Karar sayılı kararı ile de mahkemece sanıklardan uzlaşma isteyip istemediklerinin sorulmadığı, sanıklar müdafininin uzlaşmak istemediklerine ilişkin beyanı ile yetinildiği, şeklinde uzlaşmanın taraflara sorulması gerektiği de savunulmuştur (Özen, 2010: 314).

Taraf vekili ya da müdafilerine uzlaşma teklifinde bulunulmasına ilişkin olarak Özen'in ikili bir ayrıma giderek bu durumu açıkladığı görülmektedir. Bu ikili ayrım da çerçevenin uzlaşma teklifine ilişkin olarak uzlaşmanın tarafların leh ya da aleyhlerine göre sonuç doğurmasından hareket edilerek açıklama yoluna gidilmiştir. Özellikle taraf vekil ya da müdafilerinin ister atanmış olsun ister seçilmiş olsun soruşturma ya da yargılama içerisinde tarafın lehine olan uzlaşma teklifinin kabulüne ilişkin beyanda bulunulabileceği desteklenmiştir. Bunun tersine olarak uzlaşma teklifinin reddi hâlinde ise seçilmiş vekil açısından şikâyette bulunma ve şikâyetten vazgeçmeye ilişkin kurallar

kıyasen uygulanarak şikâyetle bulunma ve şikâyetten vazgeçme veya uzlaşma teklifinin reddi yönünde açık bir yetkisinin bulunması gerekecektir. Seçilmiş bir müdafii açısından ise uzlaşma teklifinin veya uzlaşmanın reddi yönünde açık bir yetkisinin olması gerekir. Aksi hâlde uzlaşma teklifinin reddi için bizzat muhakeme taraflarının dinlenilmesi gerekecektir. Atanmış müdafii veya vekiller açısından ise uzlaşma teklifinin reddi hâlinde muhakeme taraflarının bizzat dinlenilmesi gerektiği desteklenmiştir (Özen, 2010: 314-315). Kanaatimizce Yargıtay 2. CD'nin 15/02/2007 tarih 2007/3 Esas ve 2007/4277 Karar sayılı kararı doğrultusunda tarafların özgür iradeleri doğrultusunda uzlaşmaya ilişkin irade açıklamalarının esas alınması gerekir (Özen, 2010: 314). Bu hâliyle müdafii veya vekillerin, uzlaşmaya ilişkin teklife beyanda bulunma konusunda irade açıklamalarında yol gösterici olduğu ve hukukî yardımda bulunabileceğini değerlendirmekteyiz. Ayrık olarak müdafii veya vekile tarafın uzlaşmaya ilişkin açık bir yetki vermesi hâlinde doğal olarak vekil veya müdafinin bu konuda beyanda bulunma hakkının doğacağını düşünmekteyiz. Benzer görüşle uzlaşma teklifinin mutlaka fail, mağdur veya suçtan zarar görene yapılması gerektiği bunun aksi hâlinde vekil ya da müdafiiye yapılan uzlaşma teklifinin geçersiz olacağı kabul edilmiştir (İpek ve Parlak, 2009: 98).

2.7.1.4. Özel Hukuk Tüzel Kişilerine Uzlaşma Teklifinde Bulunulması Halinde

Tüzel kişiler, 4721 sayılı TMK'nın 47. maddesine göre, "başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları, kendileri ile ilgili özel hükümler uyarınca tüzel kişilik kazanırlar. Amacı hukuka veya ahlaka aykırı olan kişi ve mal toplulukları tüzel kişilik kazanamaz" amir hükmü ile tüzel kişilerin ne şekilde hukukî kişilik kazanmaları düzenlenmiştir. Tüzel kişiler, toplumsal hayatın doğurduğu çeşitli ihtiyaçları gidermek için insanların güçlerini bir araya getirmeleri sonucu olarak doğmuşlardır. Tüzel kişiler, suçun mağduru olamaz. Tüzel kişiler suçtan zarar gören olarak dava ve duruşmalara organları veya temsilcileri aracılığı ile katılan olarak katılabilirler (CMK m. 249) (Sezer, 2010: 107).

Özel hukuk tüzel kişilerinde uzlaşma, tüzel kişiliğin yetkili temsilcisine yapılır. Bu nedenle de uzlaştırma makamları tarafından yetili temsilcinin kim olduğunun ticaret

sicil memurluklarından öğrenildikten sonra uzlaşma teklifinde bulunulur (İpek ve Parlak, 2009: 98).

2.7.2. Sonuç

Uzlaşma işlemlerine katılabilecek kişiler, CMK'nın 253. maddesinin 13. fıkrasında açık olarak düzenlenmiştir. Buna göre, uzlaşma müzakerelerine fail, mağdur, suçtan zarar gören, kanuni temsilci, müdafî ve vekil bu işlemlere katılabilirler. Bu kişilerin müzakerelere katılmalarında herhangi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Ancak mazeretsiz olarak müzakerelere katılmamaları hâlinde uzlaşmayı kabul etmemiş sayılacaklardır (İpek ve Parlak, 2009: 99). Uzlaşma hakkı, fail, mağdur veya suçtan zarar görene aittir. Failin, mağdurun veya suçtan zarar görenin reşit olmaması hâlinde uzlaşma teklifinin kanuni temsilcisine yapılacağı belirtilmiştir. Ancak failin, mağdurun kanuni temsilcisi olması hâlinde ne olacağına ilişkin yasada açıklık bulunmamaktadır. Böyle bir durumda, failin uzlaşma hak ve yetkisine sahip olmayacağı açıktır. 5395 sayılı ÇKK'nın 7. maddesinin 7. fıkrası uyarınca, korunmaya muhtaç veya suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir alınması gereken hâllerde, hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararları yanında, TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir. Dolayısı ile failin, mağdurun kanuni temsilci olması hâlinde mahkeme eliyle, küçük mağdurun velayet hakkı bakımından karar alınması yerinde olacaktır.

2.8. ZARARIN GİDERİLMESİ KONUSUNDA ANLAŞMAYA VARILMASI

2.8.1. Zararın Belirlenmesi, Maddi ve Manevi Zarar

Taraflar kendilerine yapılan uzlaşma teklifini özgür iradeleriyle kabul ettikleri takdirde, uzlaştırma müzakereleri başlar. Nitekim CMK'nın 253. maddesinin 17. fıkrasında “Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder” denmektedir. 19. fıkrasında ise “Uzlaşma sonucunda şüphelinin edimini def'aten yerine getirmesi hâlinde, hakkında

kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir” denmektedir. Görüldüğü üzere müzakereler sonucunda taraflar uzlaşmaya konu zarar ve bu zararın giderilme yöntemi üzerinde anlaşabildikleri takdirde, uzlaştırmacı bu hususu tutanağa bağlar. Bunun akabinde fail, uzlaşılan edimi anlaşmaya uygun olarak giderdiği takdirde, Cumhuriyet savcısı kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararlar soruşturmayı sonlandırır. Yargılama aşamasında ise düşme kararı ile yargılamaya son verilecektir. Uzlaşma Yönetmeliği'nin 20. maddesinde “edimin konusu” başlığı altında uzlaşmaya konu edimler açıklanmıştır. Uzlaşmanın konusu olan edim, maddi ve manevi zararlardır. Bu hâli ile üzerinde uzlaşılan edim maddi veya manevi bir zararın karşılığı olabileceği gibi, örneğin özür dileme şeklinde de olabilir. Uzlaşılan edimin fail tarafından, usulünce yerine getirilmesi hâlinde soruşturma veya kovuşturmayaya devam edilemez.

Suçtan doğan zararın ödenmesi ile ifade edilen, genelde maddi zararın aynen veya nakden tazmin edilmesi demektir. Suçtan doğan zararın giderilmesi ise, maddi veya manevi zararın özellikle de para dışındaki yollarla giderilmesi demektir (Centel ve Zafer, 2008: 456). Zararın belirlenmesi meselesinde zararın çerçevesinin tespitinde fayda vardır. Nitekim zararın, ikili bir ayırım ile açıklandığı görülmüştür. Buna göre zarar maddi zarar ve manevi zarar olarak çerçevesi çizilmiştir.

Maddi zarar ile ifade edilen genelde, mağdurun maruz kaldığı haksız fiilden önceki ekonomik durumu ile haksız fiilden sonraki ekonomik durumu arasındaki farktır. Farkın belirlenmesindeki unsur mağdurun rızasına aykırı olarak meydana gelen zarar olup malvarlığındaki azalmadan ibarettir. (Sezer, 2006: 50). Bu zararın belirlenmesinde bir bilirkişinin yardımından faydalanılabilir. Örneğin kasten yaralama, ya da taksirle yaralama suçlarında oluşan maddi zarar genel olarak tedavi masrafları, tedavi süresince çalışmaktan kaynaklanan kazanç kaybı ve varsa çalışma gücünden yoksun kalmaktan kaynaklanan zararlar olarak örneklenebilir. Öte yandan zararın doğmasında mağdurun kendi kusuru da etkili olmuş olabilir. Bu durumun uzlaştırma müzakereleri sırasında uzlaştırmacı tarafından dikkate alınması, tarafsızlık ilkesine uygun bir şekilde mağdurun taleplerinin makul bir seviyeye çekilmesi için uzlaştırmacının rehberlik yapması gerektiği kabul edilmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 138).

Manevi zarar ile ifade edilen ise, mağdurun haksız fiil nedeniyle manevi cephesinde oluşan psikolojik sarsıntı (Centel ve Zafer, 2008: 456) olup, bu sarsıntı ile

kişinin duygu yaşamında bir kayıp söz konusu olmaktadır. Bunun yanında manevi zarar, genelde haksız fiilin, kişinin şahıs varlığına yönelmesi durumunda doğar. Manevi zarara konu olan alan genelde kişinin maddi nitelikte olmayan kişisel değerlerini kapsar. Bunları da kişinin şeref ve haysiyet, özel yaşam, isim, resim, özgürlükler gibi değerlerini ihtiva eder. Manevi zararlar kapsamında mağdurun uğramış olduğu psikolojik zararlar anlatılır (İpek ve Parlak, 2009: 71-72; Sezer, 2006: 51). Manevi zararda, mağdur kişilik haklarına yapılan saldırı nedeniyle acı ve elem duymaktadır. Bu zararın tazmini, parasal bir edim şeklinde olabileceği gibi özür dilenmesi gibi maddi olmayan yöntemlerle de söz konusu olabilir. Uzlaştırmanın uygulanmasında da gerek manevi tazminat yoluyla gerekse de maddi ve parasal bir değeri olmayan başka bir yolla manevi zararın tazmini konusunda anlaşılması mümkündür.

2.8.2. Zarar veya Mağduriyeti Giderme Yöntemleri

Fail ve mağdur, suçtan ortaya çıkan maddi veya manevi zararın kısmen veya tamamen giderilmesi şartı ile bir anlaşmaya varılabilirler. Fakat asıl önemli olan failin mağdura bir miktar para ödeyebileceği gibi, eski hâlin iadesi yolu ile de zararın aynen tazmini de mümkün görülmektedir. Buna göre failin, mağdurun yanında ücretsiz olarak çalışmak, hayır amaçlı kuruluşlara bağışta bulunmak, özür dileme şeklinde geniş yelpazeli olarak zararın giderilmesi konusunda mağdur ile anlaşabilmesi mümkündür (Özbek, 2009: 791). Nitekim CMK'nın 253. maddesinde, “mağdurun zararının ödenmesi veya giderilmesinden” söz edilerek, bu gidermenin para ödeme dışında da olmasına imkân tanınmıştır (Özbek, 2005b: 314).

5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesinde, gerek TCK m. 73/8'de gerekse de CMK'nın 253. maddesinde uzlaştırmanın gerçekleşebilmesi için, failin, “failinden doğan maddi ve manevi zararın tümünü veya büyük bir kısmını ödemeyi veya zararları gidermeyi kabul etmesi” gerektiğinden bahsedilmekteydi. Bu düzenlemeler özellikle manevi zarar açısından, ekonomik bir değer taşımayan özür dileme, pişmanlık belirtme gibi bir şekilde edimde bulunulması hâlinde uzlaşmanın gerçekleşmiş sayılıp sayılmayacağı hususunda bir açıklık içermiyordu. 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle ve 26/07/2007 tarihli Uzlaştırma Yönetmeliği ile bu sorun giderilmiş görülmektedir. CMK m. 253/19'da sadece, “edimin yerine getirilmesinden”

bahsedilmektedir. Maddede, değişiklik öncesi durumun aksine zararın tümüyle veya büyük kısmıyla ödenmesi gereğinden bahsedilmemiş ve hatta maddenin 19. fıkrasına ilişkin gerekçede edimin özür dileme gibi yollarla da gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir.

Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 20. maddesinde de edimin ifa yöntemlerine ilişkin daha ayrıntılı düzenleme yapılmıştır. Buna göre taraflar;

* Fiilden kaynaklanan maddi veya manevi zararın tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,

* Mağdurun veya suçtan zarar görenin haklarına hâlef olan üçüncü kişi ya da kişilerin maddi veya manevi zararlarının tamamen ya da kısmen tazmin edilmesi veya eski hâle getirilmesi,

* Bir kamu kurumu veya kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluş ile yardıma muhtaç kişi ya da kişilere bağış yapmak gibi edimlerde bulunulması,

* Mağdurun, suçtan zarar görenin veya bunların gösterecekleri üçüncü şahsın, bir kamu kurumunun ya da kamu yararına hizmet veren özel bir kuruluşun belirli hizmetlerini geçici süreyle yerine getirmesi veya topluma faydalı birey olmasını sağlayacak bir programa katılması gibi diğer bazı yükümlülükler altına girilmesi,

* Mağdurdan veya suçtan zarar görenden özür dilenmesi, şeklindeki edimlerden bir ya da bir kaçını seçebilecekleri gibi, hukuka uygun olmak kaydıyla başka edimler de kararlaştırabilirler. Failin kitap okuması, uyuşmazlığın doğmasına neden olan bazı yerlere girmemesi, mektup yazması, suç hakkında karşılıklı duygu ve düşüncelerin açıklanmasıyla yetinilmesi gibi hususlar kararlaştırılabilecek edimlere örnek olarak gösterilebilir (Çetintürk, 2009: 156).

Bunların yanında kanunda zararın tazmin yöntemi konusunda bir sınırlama yapılmamıştır. Başka bir ifadeyle, maddi zararın maddi tazmin yöntemleri ile giderilmesi ve manevi zararın da manevi yöntemlerle giderilmesi ya da başka bir biçimde bir tazmin yöntemi zorunlu tutulmadığı görülmektedir. Bu nedenlerle maddi zararın manevi bir yöntemle ya da manevi zararın maddi bir tazmin yöntemiyle giderilmesi olanaklıdır. Nitekim özür dileme her iki zarar türü bakımından bir tazmin yöntemi olarak ortaya çıkacaktır. Fakat, uzlaşmanın, mağduru şikâyetten vazgeçirmeye zorlama için bir fırsat olarak kullanılması tehlikesi gözden uzak tutulmamalıdır

(Kaymaz ve Gökcan, 2010: 398). Fail ile mağdurun özgür iradeleri ile uzlaşma teklifini kabul etmeleri gerekmektedir. Bunun için de tarafların uzlaşmanın hüküm ve sonuçları bakımından bilgilendirilmiş olmaları gerekmektedir. Yine tarafların uzlaşma iradelerini açık ve duraksamasız olarak beyan etmeleri gerekmektedir. Dolayısıyla, uzlaşmanın tarafların özgür iradeleri ile olup olmadığının denetlenmesi gerekmektedir.

2.8.3. Zararın Tespiti

Fiilin neden olduğu zararın boyutlarının ne şekilde saptanacağı konusu uzlaşmaya ilişkin hükümlerde düzenlenmemiştir. Bu nedenle farklı görüşler vardır. Uzlaştırmacının kurum içerisindeki görev ve fonksiyonu ve tarafsız konumu gereği zararın belirlenebilmesi için bilirkişi incelemesi yaptırılmayacağı düşünülmektedir. Öğretide de bu yönde düşünülmekte ve uzlaştırmacının tanık dinleyemeyeceği, bilirkişi incelemesi yaptırılmayacağı ve maddi gerçeği araştıramayacağı ifade edilmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2010: 397; Kunter vd., 2007: 1219). Üzerinde uzlaşım istenen konunun teknik bilgi gerektirmesi hâlinde, ücreti taraflarca karşılanmak şartıyla bilirkişiden faydalanılabileceği de ileri sürülmektedir (Centel ve Zafer, 2008: 458). Bilirkişi atama yetkisinin soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısına (CMK m. 63/3), kovuşturma aşamasında hâkim veya mahkemeye (CMK m. 63/2) ait olması nedeniyle uzlaştırmacı bilirkişi atama yetkisine sahip değildir. Ancak bilirkişiye ihtiyaç duyulması hâlinde uzlaştırmacı nedenlerini açıklayarak soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısından, kovuşturma aşamasında hâkimden, zararın tespiti için bilirkişi atanması talebinde bulunabilir. Böylelikle CMK'nın 63. maddesi hükmüne uygunluk sağlanmış olur. Zararın hesaplanmasının teknik bilgi gerektirdiği durumlarda, taraflar zarar miktarı konusunda uzlaşamazlarsa, bilirkişilik kurumundan yararlanılması mümkün olmalıdır. Örneğin bir trafik kazasından kaynaklanan uzlaşma sürecinde uzlaştırmacının; eksik olduğu düşünüldüğünde usulüne uygun olarak soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısından ya da yargılama aşamasında hâkimden bir keşif yapılması ve bilirkişi dinlenilmesi ya da raporun düzenlenmesini talep edebilmelidir. Tüm bunlara rağmen zararın belirlenebilmesi için, soruşturma belgelerine yansıyan tutanaklar, tanık anlatımları ve tarafların ifadelerinden yararlanılabileceği gibi, tarafların sunacakları bilgi ve belgelerden de yararlanılabilir (Kaymaz ve Gökcan, 2010: 397).

2.9. UZLAŞMADA EDİM

2.9.1. Edimin Belirlenmesi

Uzlaşma, işlenen bir suçtan zarar gören mağdurun veya hakkı ihlal edilen gerçek veya tüzel kişinin, failden zararını giderilmesini istemesi ve iki tarafın özgür iradeleriyle üzerinde anlaştıkları giderim biçimini ifa edilmesiyle uyuşmazlığın sona erdirilmesi prensibine dayanmaktadır (Bahriyeli, 2008: 446). Buna göre uzlaşmada edimin konusunu teşkil eden şey haksız fiil ile verilen zarardır. Uzlaşmada edimin hangi tür edim olacağı konusunda kanunda bir sınırlama yapılmamıştır. Bu durma rağmen edimin, hukukun genel ilkeleri çerçevesinde hukuka uygun olması ve tarafların özgür irade ile vardıkları uzlaşma noktası olmalıdır. Edimin özgür iradeye dayanıp dayanmadığının ve hukuka uygun olup olmadığının denetimi, soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı ve yargılama aşamasında hâkim tarafından yapılmalıdır (Kaymaz ve Gökcan, 2010: 400).

Edim, genel olarak borç ilişkisi ile ilgili olup, borçlar hukukunda kullanılan bir kavramdır. Borç ilişkisini de kuran dört neden bulunmaktadır. Bunlar yasa (vergi mükellefiyeti gibi), sözleşmeden kaynaklanan borç, haksız fiil ve sebepsiz zenginleşmeden kaynaklanan borç ilişkilerini ifade eder. Edim terimi, borçlunun ifa ile yükümlü olduğu bir davranış biçimini ifade eder. Haksız fiil hukukunda fiiliyle başkasına zarar veren kişinin edimi, verdiği zarar bedelini ödemek veya eski hâle getirmek gibi ifa yöntemlerinden oluşmaktadır. Edimin mutlak surette maddi ve ekonomik bir karşılığı olan bir ifadan ibaret olmayıp ceza hukuku anlamında suçtan zarar gören mağdura manevi yönden yarar sağlayan ifaların da edim içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2010: 398-399).

Neticede edimin konusu üzerinde herhangi bir yasal sınırlama bulunmamaktadır. Varılan uzlaşma ile edimin kapsamını mağdurun tatmin olmasını sağlayacak her yolu kapsar (İpek ve Parlak, 2009: 75; Centel ve Zafer, 2008: 456). Hukukun genel ilkeleri ve ahlaka aykırı bulunmamak koşuluyla her türlü maddi ve manevi ifa edimin konusunu oluşturabilir. Dolayısıyla edimin sınırını hukuk ve ahlak çizmektedir. Bu durumda hukuka veya ahlaka aykırı ya da objektif olarak yerine getirilmesi imkânsız olan edimlerin yerine getirilmesi istenemez (Kaymaz ve Gökcan, 2010: 399).

2.9.2. Edimin Yerine Getirilmesi

Uzlaştırmanın hukukî sonuç doğurabilmesi için kararlaştırılan edimin yerine getirilmiş olması gerekmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 138). Bu doğrultuda örneğin maddi veya manevi tazminat, bir hayır kurumuna bağış yapmak gibi parasal bir edim söz konusu ise ödenmesi, özür dileme, pişmanlık belirtme gibi parasal bir karşılığı olmayan bir edim söz konusu ise bunun yerine getirilmesi de gerekmektedir. Nitekim Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 15/04/2008 tarih ve 2008/2-73 Esas, 2008/88 Karar sayılı kararında uzlaştırmanın hukukî sonuç doğurabilmesi için kararlaştırılan edimin yerine getirilmiş olması gerektiğine değinmiştir. Söz konusu karara konu olayda, sanık duruşmada suçunu ikrar ederek öz ağabeyi olan katılan ile uzlaşmayı kabul etmiştir. Katılan ise sanığın zararını gidermesi hâlinde uzlaşmaya hazır olduğunu, kendisine 150 YTL vermesi hâlinde uzlaşacağını belirtmiştir. Bunun üzerine mahkemece sanıktan sorulduğunda, sanık 150 YTL vermek suretiyle uzlaşmayı kabul etmiş, mahkeme de bu hususu nazara alarak uzlaşmanın gerçekleştiğinden bahisle kamu davasının düşürülmesine karar vermiştir. CGK ise; uzlaşma kurumunun hüküm ifade edebilmesi için gerek ilk düzenleniş şeklinde gerekse sonradan düzenlenen şekilde zararın ödenmesinin en önemli koşul olduğunu, zararın ödenmemesi hâlinde uzlaşmanın sağlanamayacağını, dosya kapsamında zararın ödendiğine dair herhangi bir bilgi bulunmadığını, o hâlde zararın ödenmesi koşulunun gerçekleşmediğinin açık olduğunu vurgulamış, mahkemece sırf sanığın zararı ödeyeceğine ilişkin taahhüdüne dayanılarak ve zararın ödenip ödenmediği hususu araştırılmayarak kamu davasının düşürülmesine karar verilmesini yasaya aykırı bulmuştur (İpek ve Parlak, 2009: 73-74).

Bunların yanında tarafların herhangi bir edim kararlaştırmaksızın uzlaşmaları da mümkündür. Kaldı ki uzlaştırma konusu suçun işlenmesinden dolayı herhangi bir zarar doğmamış da olabilir. Bu durumda mağdur herhangi bir tazminat talebinde bulunmadığı takdirde mevcut hâl üzere uzlaşmanın gerçekleştiğini kabul etmek gerekir. Nitekim Yargıtay'ın da aynı yönde kararları bulunmaktadır (Yargıtay 6.CD 14/10/2008 tarih ve 2007/11061 Esas 2008/16846 Karar sayılı kararına "...sanığa 04/10/2006 tarihli oturumda uzlaşma önerisinde bulunulduğu ve sanığın uzlaşmak istediğini belirttiği, yakınının ise bundan önceki 17/07/2006 günlü oturumda, zararı olmadığı için

karşılanmasının da söz konusu olmadığını, uzlaşmış kabul edilmesini istediği yönündeki anlatımı karşısında, uzlaştırıcı tarafından yapılacak bir işlem bulunmaması nedeniyle mahkemece bu durumun tespitiyle ÇKK'nın 24. ve CMK'nın 253-254. maddeleri uyarınca davanın düşmesine karar verilmesi gerekirken..." şeklindeki karar ile uzlaşmaya konu bir edimin mutlak olarak bulunmasının gerekmediği yönündeki kararı ile edim olmaksızın uzlaşmanın sağlanabileceği vurgulanmıştır. Bu hâli ile uzlaşma kapsamında fail tarafından hukuka uygun olma şartının arandığı pozitif katkısının aranacağı aktif bir ifa zorunluluğu bulunmamaktadır.

2.10. UZLAŞMANIN CUMHURİYET SAVCISI VEYA HÂKİM TARAFINDAN TESPİTİ

Yukarıda belirtildiği üzere, Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder (CMK m. 253/17; Uz. Yön. m. 21/3). Bu düzenleme daha önceden ise TCK'nın 73. maddesinin 5560 sayılı Kanun ile kaldırılan 8. fıkrasında da, Cumhuriyet savcısının veya hâkimin tarafların özgür iradeleri ile uzlaştıklarını saptaması öngörülüyordu. CMK'nın 253/17. maddesi uyarınca uzlaşmanın, Cumhuriyet savcısı veya hâkim, tarafların özgür iradelerine binaen oluştuğunu ve edimin hukuka uygun olduğunu tespit ederse geçerli kabul edilerek (Centel ve Zafer, 2008: 457; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 189; Özbek, 2009: 793) raporun onaylanması gerekir. Bu hâliyle kanunda açıkça uzlaşmanın, hâkim veya Cumhuriyet savcısının gözetim ve denetiminde gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dolayısı ile hâkim ve Cumhuriyet savcısının uzlaşmanın şartlarının oluşup oluşmadığını denetleme yetki ve görevleri bulunmaktadır. Cumhuriyet savcısı uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığını saptamanın dışında, üzerinde uzlaşılan edimin hukuka uygun olup olmadığını da belirlemelidir. Hukuka aykırı bir durum tespit ettiğinde uzlaştırma raporu veya belgesini onaylamamalıdır (Uz. Yön. m. 21/4). Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin makul, hukuka ve ölçülülük ilkesine uygun olduğunu belirler ve bu yönde kanaat sahibi olursa, raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza etmelidir. Aksi hâlde Cumhuriyet savcısı, raporu onaylamaz ise

onaylamama gerekçesini rapora yazar. Bu durumda uzlaşma gerçekleşmemiş sayıldığından artık tekrar uzlaşma yoluna başvurmaya veya taraflara, söz konusu eksikliğin giderilmesi için ilave süre vermeye imkân bulunmamaktadır. Ancak Cumhuriyet savcısı, raporu, tarafların özgür iradelerine dayanmaması ya da edimin hukuka aykırı olması sebebiyle değil de raporun ilamlı icraya dayanak belge niteliğinde olduğunu göz önüne alarak, raporda düzeltilmesi mümkün olan şekle ilişkin bir eksiklik (örneğin basit yazım hataları, hesap hataları, maddi hatalar gibi) veya edimin ölçülü olmaması gibi bir sebeple reddetmesi hâlinde, uzlaşma gerçekleşmemiş sayılmalı ve taraflara bu şekil eksikliğinin giderilmesi için süre verilmelidir (Özbek, 2009: 793). Bizce de uygun olan bu tür şekil eksikliğinden kaynaklanan sebeplerle uzlaşmama riskinin ortadan kaldırılması gerekir. Burada önemli olan uzlaşma müzakerelerine bağlanan sürelerin aşılmamasına dikkat edilmesi gerektiğidir.

Soygüt Arslan'ın da değindiği üzere Cumhuriyet savcısı veya hâkimin, eski düzenlemenin aksine olarak; zira 5560 sayılı Kanun değişikliklerinden önce uzlaştırmamanın gerçekleşmesi için zararın tamamının veya büyük bir kısmının tazmini şarttı, artık tazminat miktarı üzerinde denetim yetkisi bulunmamaktadır. Ancak edimin gabin derecesinde olması hâlinde hukuka uygunluk denetimi kapsamında ele alınmalıdır (Soygüt Arslan, 2008: 135). Bu kapsamda Cumhuriyet savcısı ya da hâkim tarafından yeniden denetim ve gözetleme yetkisinin kullanılması gerekmektedir.

Cumhuriyet savcısı ya da hâkim bu şekilde denetim yetkisini kullanırken, hukuka uygun olmadığını tespit etmesi hâlinde soruşturma aşamasında soruşturmaya ve yargılama aşamasında ise yargılamaya devam edeceklerdir. Tam tersine Cumhuriyet savcısı veya hâkimin uzlaşma raporunu uygun bulması ile soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığı kararı veya kamu davasının açılmasının ertelenmesi, kovuşturma aşamasında ise davanın düşmesine veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir (Soygüt Arslan, 2008: 135).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UZLAŞMA USULÜ ve SONUÇLARI

3.1. SORUŞTURMA AŞAMASINDA UZLAŞMA

Uzlaşmanın muhakeme şartı olduğu dikkate alınarak, soruşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olması hâlinde öncelikle uzlaşma girişiminde bulunulmalı, buna göre soruşturmanın hukukî durumu değerlendirilmelidir. Buna göre, soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tâbi olması hâlinde uzlaşma prosedürü uygulanmaksızın veya usulüne uygun uzlaşma yapılmaksızın kamu davası açılması iddianamenin iadesi nedeni olmaktadır (CMK m. 174/1-c) (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 39; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 193; Özen, 2007: 25). Uzlaşma esas olarak soruşturma evresinde ve Cumhuriyet savcısının kontrol ve denetiminde gerçekleşir (Şahin, 2009: 68). Bu kapsamda soruşturma aşamasında uzlaşma kapsamında kalan suç veya suçlar nedeniyle yapılacak uzlaşma işlemleri önem kazanmaktadır.

3.1.1. Suçun İşlendiğine Dair Yeterli Şüphenin Cumhuriyet Savcısı Tarafından Tespiti

CMK'nın 253. maddesinde, uzlaşmanın uygulanabilmesi için failin suçu işlediği hususunda yeterli şüphenin bulunması gerektiğine dair açık bir düzenleme yoktur. Ancak CMK m. 253/8'de, uzlaşma teklifinde bulunulmasının soruşturma konusu suça ilişkin delillerin toplanmasına ve koruma tedbirlerinin uygulanmasına engel olmayacağı düzenlenmiştir. Uzlaştırma Yönetmeliği'nin "Uzlaşma Teklifi" başlıklı 8. maddesinde ise şüpheliye uzlaşma teklifinde bulunulabilmesi için suçun işlendiği hususunda yeterli şüphenin varlığı gerektiği açık bir şekilde vurgulanmıştır. Burada her ne kadar yeterli şüpheden kastedilen ne olduğu belirlenmemiş ise de yeterli şüpheden umulan CMK'nın 170. maddesinde sayılı olan kamu davasının açılmasında gösterilecek kadar yeterli delil olduğu düşünülmektedir. Burada yeterli şüpheden anlaşılması gereken, şüphelinin söz

konusu suçı işlemiş olma ihtimalinin, işlememiş olma ihtimalinden daha fazla ve güçlü olması ve buna göre mevcut delillerle bir mahkûmiyet kararının çıkmasının mümkün olmasıdır (Gültekin, 2010b: 127-128). Nitekim yeterli şüphede temel kıstas şüpheli hakkında kamu davası ikame edilecek kadar toplanmış olan delili ifade etmektedir. CMK'nın 170/2 maddesine göre “soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı bir iddianame düzenler” amir hükmüne göre bizce uzlaşma teklifinde bulunulurken kamu davası açmaya yeterli delilin toplandığı zaman teklifin yapılabileceği yönündedir. Soygüt Arslan’a göre de iddianame düzenlenmesi için temel bir şart olan soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturması kuralı uzlaşma bakımından açıkça ön görülmemiş olsa da aranması gereken bir koşuldur (Soygüt Arslan, 2008: 136).

Yeterli delil toplanmadan uyuşmazlığın uzlaşmaya sevk edilmesinin birçok olumsuz etkisi olduğu muhtemeldir. Buna göre böyle bir durumda failin uzlaşmada istekli davranması hemen hemen imkânsız olmaktadır. Dolayısıyla uzlaşma süreci genellikle olumsuz olarak sonuçlanır ve uzlaşmada beklenen fayda gerçekleşmiş olmaz. Bu nedenle henüz yeterli delilin toplanmadığı kolluk aşamasında uzlaşma teklifinde bulunulmasından kaçınılmalıdır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 39). Ancak uygulamada evrak henüz kolluk aşamasında iken, Cumhuriyet savcısı tarafından kendisine kolluk tarafından suça ilişkin olarak aldığı ihbar veya şikâyet kapsamında taraflara, delil değerlendirilmesi evrak fiziken de çoğu zaman görülme de kolluk birimlerine, taraflara uzlaşma teklif edilmesi talimatı verilmektedir. Bunun tersine Cumhuriyet savcısı, yapılan ihbar veya şikâyete konu suçun uzlaştırma kapsamında olduğunu belirlese bile hemen uzlaşma teklifinde bulunmamalıdır. Öncelikle suça isnat edilen suça ilişkin etkin bir soruşturma yaparak delilleri değerlendirdikten sonra suçun işlenip işlenmediği hususunda kanaat sahibi olmalı, failin suçu işlediği hususunda CMK m. 170/2 anlamında kamu davası açmaya yeterli şüphe bulunduğu kanısına varırsa, ancak o zaman faile uzlaşma teklifinde bulunmalıdır.

Yine yeterli delilin olmadığı durumlarda kötü niyetli şüphelilere pirim verilmekte bu hâliyle yeterli delilin olmadığını bilen şüpheliler uzlaşmak ister gibi görünüp süreci uzatabilir ve bu arada delillerin karartılması için gerekli zamanı kazanmış olabilirler. Ayrıca böyle bir durumda mağdurun da etkin olarak pazarlık gücü

bulunmayacaktır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 39). Yeterli delilin bir fail hakkında toplanmış olması ile bir başkasının suçu üstlenmiş olması önlenmiş olacaktır (Çulha, 2005: 48; Soygüt Arslan, 2008: 136). Uzlaşma teklif edilmeden önce soruşturma konusu delillerin toplanması, suçun mahiyetini ortaya koyarak uzlaşmaya tâbi olup olmadığını belirlemek ve uzlaşma sağlanamazsa delillerin kaybolması tehlikesinin ortadan kaldırmak için de gereklidir (Özbek, 2009: 771-772).

Tüm bunlara rağmen uzlaşma sürecinin harekete geçirilmiş olması daha sonra da delil toplanması gibi soruşturma işlemlerinin devamına engel olmayacaktır. Zira uzlaşma süreci ceza muhakemesi işlemleri dışında bir aşama değildir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 39). Benzer açıklama Özbek tarafından da desteklenmiş ve CMK'nın 253/8 ile Uzlaşma Yönetmeliği'nin 6/5. maddelerinden kaynaklanan delillerin toplanmasını engel bir hâlin uzlaşmadan kaynaklanmayacağı vurgulanmış ve uzlaşma teklif edildiğinde uzlaşmanın sonucu henüz bilinmediğinden delillerin toplanmasına devam edilmesi ön görülmüştür (Özbek, 2009: 771). Çetintürk ise bu düzenlemenin genel olarak olumlu olduğunu, ancak uygulama açısından da haklı olan; uzlaşmanın başarılı olması ve kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmesi durumunda, delillerin toplanması ve koruma tedbirlerinin uygulanması için harcanan emeklerin ve yapılan masrafların boşa gideceğini (Çetintürk, 2009: 559) değerlendirmiştir.

Yeterli şüphe oluşturacak delilin bulunup bulunmadığı hususunda takdir yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Cumhuriyet savcısı suçun işlendiğine dair yeterli şüphe oluşturacak delilin bulunduğu kanaatindeyse uzlaşma teklifinde bulunacak aksi hâlde kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verecektir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 39-40).

Her ne kadar Soygüt Arslan'ın 5560 sayılı Kanun ile değişik CMK'nın 253 ve 254. maddelerinde “yeterli şüphe” ölçütüne yer verilmemiş olması talihsizlik olarak (Soygüt Arslan, 2008: 136) değerlendirilmiş ise de uygulamadan da oluştuğu üzere ve öğretide ancak yeterli şüphenin oluştuğu kanaatine varıldığında uzlaşma prosedürünü uygulanacağı tartışmasız olduğundan bu konuda artık kanun ile düzenlenmesi gerektiği düşüncesinde olunmaması gerekir.

Cumhuriyet savcısının suçun uzlaşma kapsamında olup olmadığı ve yeterli şüphenin bulunup bulunmadığı hususlarında doğru karar vermesi iddianamenin iadesini düzenleyen CMK'nın 174. maddesi açısından da önem taşımaktadır. Nitekim CMK'nın 174/1(c) fıkrasına göre uzlaşmaya konu bir suç nedeniyle yapılan soruşturmada bu usule başvurulmadan iddianame düzenlenmesi, iddianamenin iadesi sebebi sayılmaktadır (Soygüt Arslan, 2008: 138; Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 40). Bu nedenle Cumhuriyet savcısı soruşturma sonucunda yeterli şüphe konusunda kanaat sahibi olursa ve suçu uzlaştırma kapsamında bir suç olarak nitelendirirse taraflara uzlaşma teklifinde bulunmalıdır. Böylece iddianamenin uzlaştırma nedeniyle iadesi ve yargılamanın sırf bu nedenle gereksiz yere uzaması önlenmiş olur. Yargıtayın benzer yönde uzlaşma kapsamında bulunan suç sebebiyle uzlaşma müessesesinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Nitekim Yargıtay 4. CD 2007/1202 Esas 2007/2661 Karar sayılı kararı ile “kovuşturulması yakınmaya bağlı olan suçta uzlaşma hükümlerinin uygulanması gereklidir” (İpek ve Parlak, 2009: 148) şeklindeki kararı ile uzlaşma kapsamında olan suç sebebiyle uzlaşma girişiminde bulunulması gerektiği yönünde karar verdiği görülmektedir.

3.1.2. Suçun Uzlaşma Kapsamında Olup Olmadığının Tespiti

Soruşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olup olmadığını takdir yetkisi Cumhuriyet savcısına aittir. Cumhuriyet savcısı soruşturulan suça ilişkin yapacağı hukukî nitelermeye göre, suçun uzlaşmaya tâbi suçlardan olması hâlinde, taraflara uzlaşma teklifinde bulunacaktır. Buna göre; Cumhuriyet savcısı öncelikle soruşturma konusu suçun işlendiğine dair yeterli şüphe oluşturacak delilin bulunup bulunmadığını değerlendirecek, delilin bulunduğu kanaatine varacak olursa bu kez atılı suça ilişkin hukukî nitelme ile suçun uzlaşma kapsamında olup olmadığını tespit edecektir. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete tâbi olan bir suç söz konusu olması hâlinde ise şikâyet şartının gerçekleşip gerçekleşmediğini belirleyecek akabinde ise tüm şartların gerçekleştiği kanaatine varılması durumunda Cumhuriyet savcısı uzlaşma usulünü işletecektir. Ancak Cumhuriyet savcısının yaptığı hukukî nitelermeye göre suçun uzlaşma kapsamında olmadığını takdir ederek kamu davası açması hâlinde, mahkemenin hukukî nitelermenin yanlış yapıldığı ve fiilin uzlaşma kapsamında bir suç

oluşturduğu gerekçesi ile iddianamenin iadesi kararı vermesi yetkisi bulunmamaktadır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 40). Zira CMK'nın 174/2 maddesi uyarınca “suçun hukukî nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilmez” amir hükmü uyarınca hukukî nitelendirmeden yapılan iddianamenin iadesini yasakladığını görmekteyiz. Tüm açıklamalar ışığında uzlaşmanın koşulları bölümünde belirtilen şartların oluşması kül hâlinde değerlendirilerek uzlaşma girişiminde bulunulacaktır.

3.1.3. Taraflara Uzlaşma Teklifinde Bulunulması

Cumhuriyet savcısı suçun uzlaşma kapsamında olduğunu ve failin suçu işlediği hususunda yeterli şüphenin varlığını saptadıktan sonra taraflara uzlaşma teklifinde bulunacaktır uzlaşma teklifinin nasıl yapılacağı konusunda Uzlaşma Yönetmeliği'nin 8-12. maddeleri arasında ayrıntılı açıklamalara yer verilmiştir. Soruşturma konusu suçun uzlaşmaya tabi olması ve işlendiği hususunda yeterli şüphenin bulunması hâlinde Cumhuriyet savcısı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Buna göre, uzlaşma teklifi ilgilinin huzurda bulunması durumunda sözlü olarak yapılacaktır. Cumhuriyet savcısı veya Cumhuriyet savcısının yazılı ya da acele hâllerde sözlü talimatı üzerine adli kolluk tarafından uzlaşma teklifi yapılabilir. 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik öncesi dönemde faile uzlaşma teklif edilebilmesi için failin suçu ve suçtan doğan sorumluluğu kabul etmesi şartı aranıyordu. Ayrıca uzlaşma teklifinin önce faile yapılması (Soygüt Arslan, 2008: 138), failin kabul etmesi hâlinde mağdura bu durumun bildirilerek ona da teklif yapılması söz konusuydu. Uzlaşma teklifi yapılabilmesi için tarafların huzurda bulunması gerekmektedir. Ancak bu şekilde sıralama yapmanın, fail açısından suçu kabul şartı aramanın ve uzlaşma hususunda beyanlarının alınması için tarafların huzurda bulunması şartını aramanın sakıncalı olduğu, uzlaşmanın uygulanmasında sıkıntı yaşandığı görülmüş, 5560 sayılı Kanun ile CMK'nın 253. maddesinde yapılan değişikliklerle bu sakıncalı prosedür giderilmeye çalışılmıştır.

5560 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle uzlaşma teklifinin öncelikle faile yapılması şartı kaldırılmış, uzlaşma teklifinin yapılmasında herhangi bir sıra öngörülmemiştir. Uzlaşma teklif edilen tarafın uzlaşmayı kabul etmemesi hâlinde diğer tarafa uzlaşma teklifinde bulunulması zorunluluğu bulunmamaktadır (Ceza

Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 41). Yargıtay da 5560 sayılı Kanun değişikliklerinden sonra artık uzlaşma teklifi için bir sıra takibinin gerekli olmadığını kabul etmektedir. Nitekim Yargıtay 4. CD 07/11/2007, 2007/7402 esas 2007/8957 Karar sayılı kararı ile “Uzlaşma teklifinin şüpheli veya mağdurdan herhangi birisine yapılmış olması ve bunlardan birinin teklifi reddetmesi ya da reddetmiş sayılması durumunda uzlaşma ile ilgili usul hükümlerinin uygulandığı, ancak olumlu sonuçlanmadığından soruşturmaya devam edilmesi gerektiği kabul edilmelidir” şeklinde içtihadıyla uzlaşma teklifinde şartları konmuş bir sıralamanın bulunmadığını göstermiştir.

Bunun dışında uzlaşma teklifi için failin suçu ve suçtan doğan sorumluluğu kabul etmesi şartı kaldırılmıştır. Uygulamada zorluk çekilen bir diğer husus olan uzlaşma teklifinin nasıl yapılacağı hususunda da esneklik sağlanmış, açıklamalı tebligat ve istinabe yoluyla uzlaşma teklifinde bulunulabileceği, tarafların, kendilerine uzlaşma teklifinde bulunulmasından itibaren 3 gün içinde kararlarını bildirmedikleri takdirde teklifi reddetmiş sayılacakları belirtilmiştir (Çetintürk, 2009: 556-559).

5550 sayılı Kanun ile getirilen düzenlemelerden birisi de uzlaşma teklifinin bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması zorunluluğunun kaldırılmasıdır. Zira; CMK'nın 253/4. maddesine göre uzlaşma kapsamında kalan bir suç sebebiyle Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine taraflara adli kolluk görevlileri tarafından uzlaşma teklifinde bulunulacağı düzenlenmiş bulunmaktadır. Hem Cumhuriyet savcısının yapacağı teklif ve hem de Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine kolluk marifeti ile taraflara yapılacak uzlaşma teklifleri Uz. Yön'nin 8/3 maddesi uyarınca Uzlaşma Yönetmeliği'nin ekinde yer alan Ek 1/a, Ek 1/b sayılı uzlaşmanın mahiyeti, uzlaşmayı kabul veya reddetmenin hukukî sonuçlarının bulunduğu uzlaşma teklif formlarının hazır bulunan ilgiliye imzalatılarak verilmesi ve formda yer alan bilgilerin açıklanması suretiyle yapılır. Cumhuriyet savcısı veya talimatı üzerine adli kolluk, taraflara sadece formu imzalatmakla yetinmemeli, formda yer alan hususlar hakkında tarafları ayrıntılı şekilde bilgilendirmelidir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 41). Bu husus kanun tarafından ayrıca düzenlenmiştir. Buna göre sadece formun tanzim edilerek imzası yerine CMK'nın 253/5. maddesine göre “uzlaşma teklifinde bulunulması hâlinde, kişiye uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukukî sonuçları anlatır” amir hükmü uyarınca uzlaşma teklifinde

bulunacak olan Cumhuriyet savcısına, hâkime ve kolluk görevlisine bir yükümlülük getirmiş bulunmaktadır.

Uzlaşma bakımından mağdur ve fail hakları ile hem uzlaşmadan beklenen faydaların yerine gelmesi hem de uzlaşmanın yaygınlaşması bakımından Mustafa Albayrak'ın önerisine hak vermemek mümkün değildir. Uzlaşma teklifinin zamanlamasına dikkat etmek gerekir. Zira olayın sıcığı sıcığına yapılan uzlaşma teklifi tarafların olayın gerçekleştiği ilk zamanlarda birbirlerine karşı acımasız olup kin ve nefretle bakmaktadırlar. Bu nedenle uzlaşma teklifinin yapıldığı ilk zamanlarda teklifin reddedilme oranı oldukça yüksek olacaktır. Oysa; hem şikâyete bağlı suçlar bakımından hem de çok daha nitelikli olaylarda zaman içerisinde şikâyetten vazgeçme oranı yüksektir. Bu nedenle uzlaşma teklifinin yapılacağı zaman bakımından uygun olan zamanın belirlenmesi fayda doğuracaktır (Albayrak, 2010: 343).

3.1.3.1. Teklifin Tebligat veya İstinabe Yoluyla Yapılması, Uzlaşma Teklifi İçin Zorla Getirme Kararı Verilememesi

Her ne kadar uzlaşmada asıl olan uzlaşma teklifinin uzlaşma makamlarının huzurunda yapılması (İpek ve Parlak, 2009: 89) esas ise de CMK'nın 253/4. maddesinde “Cumhuriyet savcısı uzlaşma teklifini açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla da yapabilir.” hükmü uyarınca uzlaşma teklifinin Cumhuriyet savcısı tarafından açıklamalı tebligat veya istinabe yoluyla yapılabileceği öngörülmüştür. Bu durum, Uzlaşma Yönetmeliği'nin 9/1. maddesinde de düzenlenmiştir. İstinabe yoluyla yapılan teklifin Uzlaşma Yönetmeliği'nin 8. ve 9. maddelerine uygun olması gerekmektedir. Şu hâlde Cumhuriyet savcısı, huzurunda olmayan ilgiliye uzlaşma teklifini, uzlaşmanın içeriği, hüküm ve sonuçlarını açıklayan bir yazı ile birlikte tebligat yoluyla gönderebilecektir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 167-168). Tarafların yazılı açıklamaları anlamadıkları, soru sormak istedikleri ya da tereddütleri olduğu hâllerde bu belirsizliklerin uzlaşma teklifinde bulunan kişilerce ortadan kaldırılması gerekir. Açıklamalı tebligat yöntemi ile taraflara uzlaşma teklifi yapılabilmesi nedeniyle bu imkânın ortadan kalktığı (İnceoğlu ve Karan, 2008: 57) ifade edilerek tebligat ile uzlaşma teklifinde bulunulmasına eleştiri getirilmiştir. Cumhuriyet savcısınca ya da kovuşturma aşamasında hâkim tarafından verilen birçok karar benzer şekilde tarafların yokluğunda verilebilmektedir. Soruşturma

ya da kovuşturmayı bitiren kararların tebligat ile tebliği durumunda taraflara anlatılması söz konusu değildir. Buradan hareketle uzlaşma teklifinin tebligat ile yapılabilmesi düzenlemesi yerinde olmuştur. Uzlaşma teklifinin tebligat ile yapılabilmesi imkânının bulunması yargılama faaliyetinin iş yükünün artmasına engel olunması açısından da isabetli olmuştur.

Çıkarılan uzlaşma çağrısının hukukî netice doğurması bakımından buna ilişkin olarak okunaklı şerhin çağrı kâğıdı üzerine şerh verilmiş olmasına ve tebliğin 7201 sayılı Tebligat Kanunu ve Tüzüğüne uygun olarak yapılmasına bağlıdır. Bununla beraber, Uzlaşma Yönetmeliği'nin 8/2. maddesi uyarınca Uzlaşma Yönetmeliği'nin ekinde bulunan Ek/a ve Ek/b sayılı uzlaşma teklif formlarının çağrı kâğıdına eklenmesi ve tebligat üzerine bu durumun şerh verilmesi gerekir (İpek ve Parlak, 2009: 92). Tarafların farklı coğrafi sınırlar içerisinde olmaları hâlinde ise uzlaşma teklifi adres mahâl Cumhuriyet başsavcılığına yazılacak istinabe müzekkeresi ile yapılması mümkündür. Bu durumda, istinabe makamı tarafından da aynı şekilde Uzlaşma Yönetmeliği'nin ekinde bulunan Ek/a ve Ek/b sayılı uzlaşma teklif formlarını ve gerekli şerhi çıkarılacak çağrı kâğıdına eklemesi gerekir (İpek ve Parlak, 2009: 92).

Cumhuriyet savcısının huzurda uzlaşma teklifinde bulunmak amacıyla taraflara çıkardığı davetiye icabet etmeyen tarafların, uzlaşma teklifinde bulunulmak üzere zorla getirilmesinin mümkün olup olmadığı hususu tartışmalıdır (İpek ve Parlak, 2009: 93). CMK'nın 253/4. maddesinde uzlaşma teklifinin açıklamalı tebligat ya da istinabe yolu ile de yapılabileceği öngörülmüştür. Yine Uzlaşma Yönetmeliği'nin 8/4. maddesinde uzlaşma teklifinde bulunmak için çağrının telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yaralanılmak suretiyle de yapılabileceği öngörülmüştür. Diğer taraftan CMK'nın 145. maddesinde ifadesi alınacak veya sorgusu yapılacak kişinin davetiye ile çağrılacağı, CMK'nın 146. maddesinde ise 145. maddesine göre çağrıldığı hâlde gelmeyen şüpheli veya sanığın zorla getirilebileceği öngörülmüştür. Her üç düzenleme birlikte değerlendirildiğinde, uzlaşma teklifi için teklifte bulunulacak şüpheli hakkında zorla getirme kararı verilemeyeceği sonucuna varılmıştır. Bunun yanında mağdur bakımından CMK'nın 233. maddesinde mağdurun Cumhuriyet savcısı tarafından çağrı kâğıdı ile çağrılıp dinleneceği ve çağrı bakımından tanıklara ilişkin hükümlerin uygulanacağı öngörülmüş, CMK'nın 44. maddesinde ise usulüne uygun çağrılıp da gelmeyen tanığın zorla getirilebileceği öngörülmüştür.

Her iki düzenlemede mağdurun ifade için çağrılmasına ilişkindir. Tüm açıklamalar ışığında, ayrıca uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine bağlı olduğu gerçeği karşısında, mağdur veya suçtan zarar gören ya da failin uzlaşma teklifi için zorla getirilemeyeceği düşünülmüştür. (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı; 2009: 41). Her ne kadar İpek ve Parlak uzlaşmanın, failin lehine bir durum olması göz önüne alınarak zorla getirme kararı çıkarılmasında sakınca hâli bulunmadığını (İpek ve Parlak, 2009: 93) değerlendirmiş iseler de bunun yerinde olmadığını düşünmekteyim. Zira; CMK düzenlenişi ve tarafların çağrılma usulü kapsamında anlatıldığı üzere bunun yanında uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayalı olması birlikte değerlendirildiğinde zorla getirme müessesesinin uygulanmaması gerektiğini düşünmekteyim. Nitekim Yargıtay 4. CD 31/01/2007 tarih, 2006/9889 Esas, 2007/970 Karar sayılı kararı ile zorla getirme kişi özgürlüğünü kısıtlamaktadır; bu nedenle zorla getirme, ancak yasada öngörülen durumlarda kullanılabilir bir koruma tedbiridir. Ayrıca uzlaşmayı düzenleyen hükümlerde failin zorla getirilmesinden bahsedilmediğini belirterek, failin uzlaşma teklifinde bulunulmak üzere zorla getirilmesinin mümkün olmadığına karar vermiştir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 164).

Uz. Yön'nin 8/4. maddesine göre, uzlaşma teklifi, çağrı, telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilecektir. Ancak, bu çağrı uzlaşma teklifi anlamına gelmeyecektir (Çetintürk, 2009: 556; İpek ve Parlak, 2009: 93; Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 41).

3.1.3.2. Taraflara Ulaşılamaması Halinde Uzlaşma Teklifi

CMK'nın 253/6. maddesi ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 11. maddesine göre “resmî mercilere beyan edilmiş olup soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama, yurt dışında bulunma veya başka bir sebeple uzlaşma teklifinde bulunulacak kişiye ulaşılabilmesi hâlinde, uzlaştırma yoluna başvurulmaksızın soruşturma sonuçlandırılır.” amir hükmü bulunmaktadır. 5560 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten önce uzlaştırma kapsamındaki suçlarda taraflara ulaşılabilmesi soruşturmanın önemli derecede uzamasına yol açıyordu. Mevzuatta yapılan bu değişikliklerle gerçekte uyuşmazlığın daha kısa sürede çözmesi hedeflenen uzlaştırma

kurumunun soruşturma veya kovuşturmayı uzatan bir sebep hâline gelmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Çetintürk, 2009: 558).

Yargıtay 2. CD 30/04/2007 tarih ve 2007/1561 Esas ve 2007/5875 Karar sayılı kararı ile “müştekinin, sanık suçu ve suçtan doğan zararı kabul etse bile, uzlaşmak istemiyorum şeklindeki beyanı ve sanığın açık adres bırakmadan adresinden ayrılmış olması sebebiyle bulunamadığından, CMK'nın 253/6. maddesi uyarınca sanığa uzlaşma teklif edilmemesinde usul ve yasaya aykırı bir durum görülmediği ve sanığın ekonomik ve sosyal durumunun araştırılmaması sonuca etkili olmadığından tebliğnamedeki bu hususlara ilişkin bozma düşüncelerine iştirak edilmemiştir”(Çetintürk, 2009: 558).

Çetintürk'e göre uzlaştırmada asıl olan mağdurun, fail ile bir araya gelmesi ve uyuşmazlık ve çözüm yolları hakkında karşılıklı olarak birlikte çözüm bulmaları olduğundan, bu hüküm isabetli görülmüştür (Çetintürk, 2009: 558-559). Dahası uzlaşma kurumunun yargılama faaliyetlerinde hızlılığı da amaçladığından soruşturma iş yükü bakımından ve hızlilik açısından da bu düzenleme isabetli olmuştur.

Buna göre soruşturma dosyasında adresi konusunda beyanda bulunan şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören adres değişikliği hâlinde bu durumu Cumhuriyet savcılığına bildirmelidir. Aksi hâlde, kendisine ulaşılamaması nedeniyle uzlaşma yoluna gidilmemesinin hukuka aykırı olduğu iddiasında bulunulamayacaktır. Ancak bu hâlde Cumhuriyet savcısının adres araştırması yoluna gitmesinde yasal bir engel bulunmamaktadır. Yine yurt dışında bulunma hâlinde Cumhuriyet savcılıklarınca adresin bilinmesi veya bilinmemesinin uzlaşma yoluna gidilmesi açısından bir önemi bulunmamaktadır. Ayrıca açıklanan nedenler dışında ilgililere ulaşılamaması hâlinde uzlaşma prosedürü uygulanmadan soruşturma işlemlerine devam edilebilmektedir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 44; İpek ve Parlak, 2009: 93-97; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 172-173).

3.1.3.3. Adli Kolluğun Uzlaşma Teklifi

Adli kolluk görevlileri uzlaşma teklifinde bulunabilirler. Nitekim uzlaştırmaya tabi suçlarda, Cumhuriyet savcısının talimatı ile adli kolluk da taraflara uzlaşma teklifinde bulunabilir (CMK m. 253/4; Uz. Yön. m. 8/1). Cumhuriyet savcısı talimatı yazılı verir. Ancak acele hâllerde, en kısa sürede yazılı hâle dönüştürülmek kaydıyla

sözlü talimat da verilebilir (CMK m. 161/3; Uz. Yön. m. 8/1). Uzlaşma teklifinde bulunulurken, taraflara uzlaşmanın içeriği, hüküm ve sonuçları bakımından aydınlatıcı bilgi verme yükümlülüğü adli kolluk görevlileri için de geçerlidir. Buradan hareketle adli kolluk tarafından uzlaşma teklifinde bulunulması ancak yüz yüzelik bir ilişkinin bulunması hâlinde geçerli olacaktır. CMK'nın 253/4 maddesinde yer alan uzlaşmanın açıklamalı tebligat veya istinabe yolu ile yapılabileceğine ilişkin hüküm, adli kolluk tarafından yapılacak uzlaşma tekliflerinde geçerli değildir (İpek ve Parlak, 2009: 132; Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 1580; Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 43). O hâlde istinabe veya tebligat yoluyla uzlaşma teklif edilmesi hâlinde, uzlaşmanın bu şekilde sadece soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilebildiğini görmekteyiz. Yönetmeliğin 8/3 maddesi uyarınca ilgili form açıklanmak ve imzalatılmak suretiyle ilgili tarafa verilir. Kolluk tarafından düzenlenecek formun şekli Uzlaştırma Yönetmeliği'nin ekinde (Ek 1/a) yer almaktadır. Uzlaşma teklifini yüze karşı yapan kolluk görevlileri, Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 8. maddesinin 4. fıkrası uyarınca ilgiliyi telefon, faks, telgraf ile çağırabilecektir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 169). Ancak bu çağrı uzlaşma teklifi anlamına gelmez (Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 1581) .

Mevzuatımızda adli kolluğa uzlaşmada sınırlı bir yetki verildiği görülmektedir. Adli kolluk ancak Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine ve ancak sadece uzlaşma teklifinde bulunabildiği görülmektedir. Uzlaşma teklifi de soruşturmanın başlangıç aşamasında genelde yeterli delil toplanılmamış olması sebebiyle yapılamaz. Bu hâli ile ancak yeterli delil olması hâlinde uzlaşma teklifinde bulunulacağı açıktır. Yeterli delil ise soruşturma kapsamında genelde ilerleyen aşamalarda elde edilmektedir. Dolayısıyla bu sürecin aktif olarak işletilmesi durumunda uzlaşma teklifi ancak soruşturma aşamasında yeterli delile ulaşılabilen soruşturmanın genelde son aşaması olan Cumhuriyet savcısının huzurunda verilebilmektedir. Adli kolluğun uzlaşma teklifinde bulunması bir kanuni zorunluluk değil ancak bir imkân durumundadır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 43). Cumhuriyet savcısının talimatı ile adli kolluğa uzlaşma teklifinde bulunma yetkisinin verilmesi isabetli olmuştur (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 169). Adli kolluk görevlilerinin her şeyden önce adli işlemlere yönelik yapacağı işlemler Cumhuriyet savcısının gözetim ve denetimi altında bulunmaktadır. Adli kolluğun taraflara uzlaşma teklifinde bulunması nitekim

Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine olması ve adli kolluğa delilleri değerlendirme ve serbest hareket ederek herhangi bir inisiyatif kullanımı verilmediği görülmektedir. Uzlaşma teklifinde bulunulması hâlinde de adli kolluk tarafa uzlaşma teklif formunu imzalatıp bir suretini kendisine verecektir. Ayrıca tarafa uzlaşma teklif formunda yazılı hususlar hakkında açıklama yapacaktır. Adli kolluğun hukuk bilgisine ve yeni bir kurum olan uzlaştırmaya yeterince vakıf olmadığı, bilgilendirme yükümlülüğünü istenen ölçüde yerine getiremeyeceği iddia edilmiştir. Ancak gerek adli kolluk görevlilerinin mensup oldukları ve görev yaptıkları birimlerin gerekse o yer Cumhuriyet savcılarının vereceği açıklamalar, açılacak seminerler ve verilecek eğitimler (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 43) ile adli kolluk görevlilerinde olması muhtemel bilgi yetersizliği telafi edilebilecektir.

Adli kolluğun çocuklara uzlaşma teklifinde bulunup bulunamayacağı ayrıca değinilmesi gereken bir diğer konudur. Buna göre, ÇKK'nun 15. maddesine göre gecikmesinde sakınca bulunan hâller saklı olmak üzere çocuklar hakkındaki soruşturmalar çocuk bürosunda görevlendirilen Cumhuriyet savcısı tarafından yapılabilmektedir. Bunun yanında uzlaşmanın soruşturmada gerçekleşmesi hâlinde yargılama şartı ortadan kalkar ve devamında soruşturmaya devam edilemez. Uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde soruşturmaya devam edilebilecektir. Yargıtay 4. CD'nin 31/01/2007 tarih ve 2006/9889 Esas ve 2007/970 Karar sayılı kararına göre uzlaşma teklifi bir soruşturma işlemi değildir ve uzlaşma kurumu tarafların iradeleri ile gerçekleştirebilecekleri bir barış yoludur. Bu nedenlerle bizzat çocuklara değil, ancak çocukların kanuni temsilcilerine kolluk görevlileri tarafından uzlaşma teklifinde bulunulabilir. Bu teklif diğer adli kolluk görevlilerin uzlaşma teklif edebilecekleri hâllere göre, ancak Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine yapılabilecektir (Uğur, 2010: 139-140).

Bunların yanında uzlaşma ile yargılama faaliyetinin sùjelerinden olan yargı erkinin, uzlaşmadan umulan faydalarından birisi de sağlanmış olacak ve aynı şekilde soruşturma işlemlerinin yeniden tekrarlanması haklı olarak engellenmiş olacaktır. Nitekim adli kolluk birimlerinin tüm işlemlerini soruşturmada Cumhuriyet savcısının adına yaptığı ve bu işlemleri de ancak Cumhuriyet savcısının talimatları üzerine yerine getirdiği açıktır (CMK m. 164/2). Kolluğun tüm bunların yanında uzlaşma işlemlerini ancak Cumhuriyet savcısının talimatı üzerine yapacağı açık olmakla beraber kendi

başına uzlaştırma işlemlerine başlaması mümkün olmadığı anlaşılmaktadır (Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 1580-1581). Ancak soruşturma aşamasında taraflar açısından uzlaşma faaliyetinde kolluk görevlilerine daha fazla imkân sağlanması gerekir. Nitekim mukayeseli hukuk açısından konuya bakıldığında diğer ülkelerdeki kolluk görevlilerine ülkemizden çok daha fazla uzlaşma veya benzer kurumlar içerisinde görev verilmiştir.

Örneğin İngiltere’de onarıcı adalet açısından “uyarma” kurumu uygulaması dikkat çekmektedir. Bu sistem ile suç teşkil eden eylemin, en başından adli makamlara ulaşmamasını amaçlayan bir yargılamadan saptırma faaliyeti olarak düşünülebilmekte ve bu sistemle amaçlanan basit suçlarda veya kabahat uygulamalarından failin bir sonraki benzer hareketinin önlenmesi ve faile yeniden şans tanınmasıdır (Soygüt Arslan, 2010: 294). Uyarma sisteminin yanında Japonya, Belçika, Avustralya gibi kimi ülkelerde yaygın olarak kolluk bakımından “önemsiz suçların elden çıkarılması” sistemi uygulanmaktadır. Bu sisteme göre polis kısa bir araştırmanın ardından olayın adli makamlara intikal edebilecek nitelikte olup olmadığını değerlendirme yetkisine sahip bulunmaktadır. Özellikle Japonya’da Ceza Muhakeme Hukukundan kaynaklanan yetki ile polis, adli sicil kaydı olmayan kişiler bakımından kumar, kavga gibi suçlarda olayın adli makamlara gönderilmemesine karar verebilmektedir (Soygüt Arslan, 2010: 294).

“Geciken adalet, adalet değildir” sözünden hareketle ülkemizde de soruşturma işlemleri arasında ciddi bir yekûnu oluşturan, suç ve ceza politikası dengesi dikkate alınarak belirlenecek hafif nitelikteki suçlarda kolluk görevlilerine “uyarma” ve “önemsiz suçların elden çıkarılması” gibi yöntemleri uygulama imkânları sağlanarak adliyelerde iş yükünün önemli bir oranda azalması sağlanabilecektir. Bu sayede Cumhuriyet savcısının uyarma ya da önemsiz suçların elden çıkarılması şeklindeki hukukî imkândan yararlanarak bu suçlara göre daha nitelikli olaylar ile ilgilenmesi sağlanacaktır. Bunların ışığında özellikle uzlaşma kurumunun uygulanmasında kolluk görevlilerine, hukuk eğitimi almış kolluk görevlilerinin sayısında artış sağlanarak yapılacak yasal düzenlemelerle uzlaştırımacı sıfatı yüklenebilir. Bunun yanında adli kolluğa istinabe veya tebligat ile uzlaşma teklifinde bulunabilmesi Cumhuriyet savcısının vereceği yazılı ya da kısa zamanda yazılı emre çevrilecek şifahi talimat üzerine bu şekilde tebligat çıkarabilme ve istinabe talebinde bulunabilme imkânı tanınmalıdır.

3.1.3.4. Tarafların Uzlaşma Teklifinde Karar Vermesi

Tarafların uzlaşma teklifine karar vermeleri belirli şekil şartlarına bağlanmakla beraber öncelikle geçerli bir uzlaşma teklifinde karar vermek üzere belirli bir süre şartı bulunmaktadır. Buna göre, fail ile mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde, uzlaşma önerisini kabul ettiğini teklif eden Cumhuriyet savcısına veya hâkime veya adli kolluğa bildirmelidir. Uzlaşma teklifinde bulunulduğu tarihten itibaren üç gün içinde kararını bildirmemesi hâlinde uzlaşma teklifini reddetmiş sayılır, teklifin tebligat yoluyla yapılması mümkün olduğundan, cevabın yazılı olarak verilmesi zorunlu olmadığı gibi, ilgilinin savcılığa gelerek beyanda bulunması da yeterlidir. Kararını bu süre içerisinde bildirmez ise, uzlaşma teklifini reddetmiş sayılır (CMK m. 253/4; Uz. Yön. m.10).

Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, uzlaşma teklifini kabul eden şüpheli uzlaşmadan yararlanır. Uzlaşma teklifini kabul etmeyen veya üç gün içinde sessiz kalan kimseler uzlaşmayı kabul etmemiş sayılır (CMK m. 253/5). Üç günlük süre, yüz yüze yapılan teklifte, uzlaşma teklifinde bulunulduğuna ilişkin tutanağın tarafa imzalatılmasıyla başlar. Açıklamalı tebligat yoluyla yapılan teklifte ise süre, tebliğ tarihinden itibaren başlaması gerekmektedir.

Bir tarafa usulüne uygun olarak uzlaşma teklif edilmiş ve üç gün içinde olumlu veya olumsuz cevap verilmemiş ise, uzlaşma teklifi reddedilmiş sayılmakla birlikte, tarafların sonradan anlaşarak Cumhuriyet savcısına uzlaşma belgesini ibraz etmeleri mümkündür (CMK m. 253/16; Uz. Yön. m. 17/2). Kanunda belirlenen üç günlük karar süresinin, soruşturma ve uzlaştırma sürecinin sürüncemede kalmasını önlemeye yönelik bir düzenleme olduğu (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı s.44) anlaşılmaktadır.

Uzlaşma teklifinin, taraflardan biri tarafından reddedilmesi hâlinde Uzlaşma Yönetmeliği'nin 10. maddesinde CMK'nın 255. maddesi hükmü “Aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan kişi uzlaşmadan yararlanır.” amir hükmü saklı kalmak üzere diğer tarafa uzlaşma teklifinde bulunulmayacaktır. Birden çok fail tarafından işlenen suçlarda yalnızca uzlaşan fail uzlaşmadan faydalanacağından, bir fail uzlaşma teklifini reddetmiş sayılsa bile diğer faillere de uzlaşma teklifinde bulunulması gerekir. Uzlaşma teklifine

zamanında cevap verilmemesi hâlinde artık uzlaşma teklifinde bulunulan taraf yönünden süreç tamamlanmış ve uzlaşma gerçekleşmediği varsayılarak soruşturmanın sonuçlandırılması gerekmektedir.

Taraflar, uzlaşma teklifine süresinde cevap vermediklerinden teklifi reddetmiş sayılsalar bile uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler (CMK m. 253/16). Bu durumda taraflar arasında uzlaşma gerçekleşmiş sayılır. Bu durumda gözden kaçırılmaması gereken Cumhuriyet savcısının, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygunluğunu takdir etme yetkisi bulunmaktadır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 44). Tarafların uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilmeleri uygulamada bir soruna sebebiyet verebilir. Zira Cumhuriyet savcısının iddianameyi düzenleyip mahkemeye göndermesi hâlinde mahkemenin, soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren CMK'nın 174/1 maddesi uyarınca 15 gün içerisinde iddianamenin iadesine ilişkin karar vermesi mümkün bulunmaktadır. Buna göre 15 günlük süre içerisinde tarafların uzlaştıklarını gösteren belgeyi Cumhuriyet savcısına vermeleri hâlinde ne olacağıdır. İddianamenin düzenlendiği tarihe kadar şeklindeki bir ibarenin bulunması sebebiyle artık mevcut düzenleme ile Cumhuriyet savcısının iddianamenin düzenlendiği ve mahkemeye gönderildiği tarih itibarıyla soruşturmadan el çekilmiş olmakla beraber uzlaşmanın gerçekleşmemiş olduğu düşünülmelidir. Ancak yasada yapılacak bir düzenleme ile iddianamenin mahkemece değerlendirileceği 15 günlük süre dikkate alınarak özellikle 15 günlük süre içerisinde taraflarca uzlaşıldığına dair belgenin verilmesi hâlinde eğer başka yönlerden iddianame iade edilmeyecekse, kovuşturma aşamasında uzlaşmaya dair hükümlerin uygulanması kabul edilebilir. Aksi durumda iddianamenin iadesi gerçekleşmiş ve bu karar kesinleşmiş ise soruşturma aşamasında uzlaşma hükümlerinin tekrar Cumhuriyet savcısı tarafından değerlendirilmesi gerektiğine dair düzenleme yapılabilir. Bu da uzlaşma kültürünün yaygınlaşmasına ek imkân sağlamış olacaktır.

3.1.4. Uzlaştırmacı Atanmaksızın Uzlaşmanın Gerçekleştirilmesi

Soruşturma aşamasında herhangi bir uzlaştırmacı atanmaksızın Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat uzlaştırma işlemlerini gerçekleştirebilmesinin yanında tarafların kendi aralarında aynı Şekilde uzlaşma işlemlerini gerçekleştirme imkânları bulunmaktadır.

3.1.4.1 Cumhuriyet Savcısı Tarafından Uzlaşma İşlemlerinin Gerçekleştirilmesi

Tarafların uzlaşma teklifini kabul etmesi hâlinde Cumhuriyet savcısı uzlaştırmayı bizzat gerçekleştirebilir (CMK m. 253/9; Uz. Yön. m.13/1). Teklifin kabulü üzerine uzlaşma görüşmeleri başlar. Ceza Muhakemesi Kanunu ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin bu hükümlerine istinaden Cumhuriyet savcısı CMK'nın 253. maddesinde ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nde düzenlendiği Şekilde tarafları bizzat uzlaştırmaya çalışabilecektir.

Uzlaştırmanın Cumhuriyet savcısı eliyle yürütülmesi bakımından birtakım eleştirileri beraberinde getirmiştir. Özbek'e göre, iddia görevini yerine getiren Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacı olması, uzlaştırma kurumunun yapısıyla bağdaşmaz. Ayrıca uzlaştırıcının bağımsız ve tarafsız olması gerekir. Oysa yürütmenin bir görevlisi olan Cumhuriyet savcısının, uzlaştırıcı kadar bağımsız ve tarafsız olduğu söylenemez. Uzlaştırma müzakereleri gizli olarak yürütüldüğünden, uzlaştırma sırasında fail samimi davranarak bazı olayları veya suçu ikrar edebilir. Uzlaşmanın sağlanamaması ve kovuşturma aşamasına geçilmesi hâlinde, Cumhuriyet savcısının, huzurunda gerçekleşen uzlaştırma müzakerelerinde verilen bilgileri kovuşturma aşamasında kullanması mümkün olup, bu durum uzlaştırmanın amacıyla bağdaşmaz. Diğer taraftan, Cumhuriyet savcılarının uzlaştırmacılık yapmaları, üstlendikleri görevleriyle de bağdaşmaz. Cumhuriyet savcısının uzlaştırma müzakerelerine katılarak failin suça ilişkin açıklama ve hatta kabullerini öğrenmesi hâlinde, onun lehine delil toplaması, iddia makamı olarak olaya ışık tutması ve maddî gerçeği yansıtan bir hükmün elbirliğiyle verilmesi için gayret göstermesi tehlikeye girebilir (Özbek, 2007: 171, Özbek, 2009: 776). Bu düşüncelerin yanında yoğun iş yükü nedeniyle de Cumhuriyet savcısının tarafları uzlaştırmada ayrıca zaman kaybetme gibi bir sorunla karışılacağından özellikle uzlaşmanın, tayin edilen uzlaştırmacılar tarafından

yürütülmesinde fayda vardır. Nitekim Çetintürk de uzlaştırma kurumunun uygulanmasına dair adli kolluğa uzlaşma teklifinde bulunma yetkisinin getirilmesi, istinabe yolu ile teklifte bulunabilmesi ile beraber teklifte bulunulduktan itibaren üç gün içerisinde teklife cevap verilmemesi hâlinde uzlaşma önerisinin kabul edilmediği gibi uzlaştırmaya dair getirilen kolaylıklarla beraber Cumhuriyet savcısına tüm bunların yanında fazladan mesai kullanılmasını gerektirecek uzlaşma müzakerelerini yürütmesini (Çetintürk, 2009: 488-490) sakıncalı bulmuştur.

Yine uzlaştırma işlemlerini yürüten kişilerin belirgin olan bağımsız ve yansız hareket etme özelliği bakımından benzer şekilde uzlaşmanın Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülmesinde sakıncalı bulunmuştur (Çulha, 2010: 193). Tüm eleştirilerin yanında Cumhuriyet savcısının ve CMK'nın 254. maddesi kapsamında kovuşturma kapsamında ise hâkim tarafından uzlaştırmanın bizzat yürütebilme yetkilerinin mevzuatta yerini bulması isabetli olmuştur. Özellikle özür dileme gibi basit edimli uzlaştırma işleri bakımından soruşturmanın ve kovuşturmanın seri şekilde işleyişini sağlayacaktır. Benzer şekilde fiilin niteliğine göre hakaret veya yaralama olayı gibi olaylarda tarafların uzlaşmasının kolay olacağı bununla beraber trafik kazaları, iş kazası sonucu yaralanmalarda vb. gibi suçlarda uzlaşma müzakerelerinin ağırlığı değerlendirildiğinde uzlaşmanın diğer davalardaki süreci etkilediğinden uzlaştırmacı görevlendirilmesinde fayda bulunur. Bunun dışında uzlaşılması kolay olabilecek dosyalarda uzlaşmanın Cumhuriyet savcısı tarafından devam edebileceği desteklenmiştir (Öztürk, 2010: 217).

Her şeyden önce uzlaştırma Cumhuriyet savcısı tarafından gerçekleştirilirse, Uzlaştırma Yönetmeliği'nde belirtilen forma uygun raporun doldurulup imza altına alınması gerekmektedir (Uz. Yön. m. 21/5). Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde tarafların imzalarını içeren raporda ne suretle uzlaşıldığının açıkça belirtilmesi gerekmektedir (Uz. Yön. m. 21/2). Cumhuriyet savcısı uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu tespit ederse raporu mühür ve imza altına alır. Aksi hâlde raporu onaylamayacaktır. Onaylamama gerekçesini de rapora yazar (Uz. Yön. m. 21/4). Uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde Cumhuriyet savcısı, duruma göre kamu davasını açacak veya kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verecek ya da kamu adına kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verecektir.

3.1.4.2. Tarafların Aralarında Anlaşarak Uzlaştıklarını Beyan Etmeleri

Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, taraflar uzlaştıklarını gösteren belge ile soruşturma evresinde en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak, uzlaştıklarını beyan edebilirler (CMK m. 253/16; Uz. Yön. m. 17/2). Tarafların anlaşarak Cumhuriyet savcısına başvurmaları da mümkündür. Tarafların aralarındaki uzlaşmaya vardıkları belgenin Uzlaştırma Yönetmeliği'nin ekinde yer alan uzlaştırma raporu örneğine uygun olarak doldurulması gerekir. Ancak bu hâlde de Cumhuriyet savcısının, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığı ve edimin hukuka uygun olup olmadığı hususunda değerlendirme ve takdir yetkisi vardır. Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine dayanmadığı veya edimin hukuka uygun olmadığı kanaatinde ise, tarafların uzlaştıkları konusundaki beyanlarına itibar etmeyecektir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 45). Cumhuriyet savcısının uzlaşmanın sağlandığına dair olumlu kanaati ile uzlaşma belgesini mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasına koyar (CMK m. 253/17). Uzlaşma teklifi taraflardan biri veya her ikisi tarafından reddedilmiş veya uzlaşma teklifi kabul edilip de uzlaştırma müzakereleri sırasında uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde kendi aralarında anlaşılır ve bunu imzalı-yazılı bir belge hâline getirirlerse ve bu anlaşma metnini iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına sunarak uzlaştıklarını bildirebilirler (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 174-175).

Tarafların aracısız uzlaşmaya varmalarından kastedilen tek başına tarafların yüz yüze uzlaşmaya vararak aralarında bir belge düzenlemeleri değildir. Bununla beraber tarafların müdafii ve vekillerinin bir araya gelerek uzlaşmayı sağlamaları mümkün olduğu gibi taraflardan birisinin avukatının diğer tarafla uzlaşmaya varması da olanaklı olmakla beraber bunu da aracısız uzlaşma olarak saymak gerekir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 174).

3.1.5. Uzlaştırmacı Vasıtasıyla Uzlaşma

3.1.5.1. Uzlaştırmacının Görevlendirilmesi ve Nitelikleri

Ceza Muhakemesi Kanunu anlamında uzlaştırma, “şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar gören arasında işlenen bir suçtan kaynaklanan uyuşmazlığın, Kanun ve Yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak, tarafsız bir avukat veya hukuk öğrenimi görmüş kişiler aracılığıyla giderilmesi işlemidir”. Yönetmeliğe göre uzlaştırma “uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırmacı aracılığıyla ya da hâkim veya Cumhuriyet savcısı tarafından anlaştırılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini ifade eder (Uz. Yön. m. 4-c). Bundan hareketle uzlaştırmacı, taraflar arasındaki müzakereleri yöneten, Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından görevlendirilen hukuk öğrenimi görmüş kişiyi veya Cumhuriyet savcısı ya da mahkemenin isteği üzerine baro tarafından görevlendirilen avukatı ifade etmektedir. Uzlaştırmacıların sayısı, uyuşmazlığın niteliği göz önünde bulundurularak Cumhuriyet savcısınca tespit edilir (Uz. Yön. m. 13/3).

Fail ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma teklifini kabul etmeleri hâlinde, Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmayı kendisi gerçekleştirebileceği gibi, bir avukatın uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesini bağlı bulunduğu barodan isteyebilir ya da Yönetmelikte nitelikleri belirlenen hukuk öğrenimi görmüş bir kimseyi görevlendirebilir (CMK m. 253/9; Uz. Yön. m. 13/1). Görüldüğu üzere uzlaştırmacı Cumhuriyet savcısı dışında da barodan bir avukat ya da hukuk öğrenimi görmüş bir kişi olabilmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 175; Özbek, 2007: 169-170).

İster baro tarafından tayin edilen uzlaştırmacı ister hukuk öğrenimi görmüş olan uzlaştırmacı olabilmek için kanunda belli bir eğitim, uzmanlık ve tecrübe koşulunun öngörülmesi, uzlaştırma eğitiminden geçen kişilerin uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesi daha makul olacaktır (Özbek, 2007: 173). Cumhuriyet savcısı bir avukatın uzlaştırmacı olarak görevlendirilmesi yolunu tercih ederse baro uzlaştırmacı avukat görevlendirecektir. Tarafların üzerinde anlaştığı avukatın soruşturmanın yapıldığı yer barosuna kayıtlı olması şartı bulunmamaktadır (Uz. Yön. m. 14/2). Baro tarafından yapılacak görevlendirmede öncelikle tarafların üzerinde anlaştığı ve uzlaştırma üzerine eğitim almış avukatların tercih edilmesine dikkat edilmelidir (Uz. Yön. m. 13/2-14/2). Bunun yanında uzlaştırmacı olarak atanacak kişilerin belirlenmesinde CMK’nda

belirlenen hâkimin davaya bakamayacağı ile tarafsızlığını şüpheye düşürecek sebeplerden dolayı reddini gerektiren hâller, uzlaştırmacı görevlendirilmesi ile ilgili olarak da göz önünde bulundurulması gerekir. Uzlaştırmacı bu gibi hâllerde Cumhuriyet savcısını durumdan haberdar eder. Bunun yanında tarafların bu uzlaştırmacının görevlendirilmesi bakımından rıza göstermeleri hâlinde uzlaştırmacı olarak görev yapabilir (Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 1582).

Hukuk öğrenimi gören kişi ise, Yönetmelikte, hukuk fakültesi ile programlarında yeterince hukuk bilgisine yer veren siyasal bilimler, iktisadi ve idari bilimler, maliye alanlarında en az dört yıllık yüksek öğrenim görmüş ya da hukuk dalında yüksek lisans ya da doktora yapmış ve baroya kayıtlı avukat olmayan kişi olarak tanımlanmıştır (Uz. Yön. m. 15). Hukuk öğrenimi görmüş kişinin ayrıca, taksirli suçlar hariç olmak üzere, TCK'nın 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş ve affa uğramış, ertelenmiş ya da paraya çevrilmiş olsa bile kesinleşmiş bir kararla veya devletin güvenliğine, anayasal düzene, bu düzenin işleyişine, milli savunmaya, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk suçları ile yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlardan ya da zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, yağma, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihâleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama, kaçakçılık, vergi kaçakçılığı, gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma, yalan tanıklık, haksız mal edinme suçlarından biriyle hüküm giymemiş olması gerekmektedir (Uz. Yön. m. 15/1-d). Hukuk öğrenimi görmüş kişiler, ağır ceza merkezi Cumhuriyet başsavcılıkları tarafından belirlenen listeye kayıtlı olanlar arasından seçilirler. Bu listelerde adı yazılı bulunanlar ülke çapında uzlaştırma görevi alabilirler (Uz. Yön. m. 15/2).

26 Temmuz 2007 tarihli ve 26594 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren, Ceza Muhakemesi Kanunu'na göre Uzlaştırmacının Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin bazı maddelerinin iptali ve yürütmenin durdurulması talebiyle İstanbul Barosu Başkanlığınca açılan dava üzerine, Danıştay Onuncu Dairesinin 11/03/2008 tarihli ve 2007/6843 sayılı kararıyla verilen yürütmenin durdurulması talebinin reddine itiraz üzerine, Danıştay İdarî Dava Daireleri Kurulunun 15/05/2008 tarihli kararı ile anılan Yönetmeliğin 13'üncü maddesinin 2 ve 4'üncü fıkraları ile 14'üncü maddesinin 2'nci fıkrasının yürütülmesinin durdurulmasına oyçokluğu ile

15'inci maddesinin 1'inci fıkrasının (b) ve (c) bentlerinin yürütülmesinin durdurulmasına oybirliği ile karar verilmiştir (Adalet Bakanlığı, 2008) .

Bu karar nedeniyle şu an için uzlaştırmacı olarak avukatların dışında sadece hukuk fakültesi mezunları görevlendirilebilir. Bununla birlikte yürütmenin durdurulması kararı üzerine, şu an için tarafların aralarında anlaşarak bir uzlaştırmacı seçmeleri mümkün değildir. Uzlaştırmacı Cumhuriyet savcısının talebi üzerine soruşturmanın yapıldığı yer barosu tarafından görevlendirilecek veya Cumhuriyet savcısı, ağır ceza merkezi Cumhuriyet başsavcılığında hukuk öğrenimi görmüş kişilerden oluşturulan listeden bir kimseyi uzlaştırmacı olarak görevlendirecektir. Söz konusu yürütmenin durdurulması kararının yerinde olmadığını değerlendirmekteyim. Macit ve Ademoğlu'nun bu yöndeki tespitlerinin yerinde olduğu düşünülebilir. Şöyle ki, uzlaşmanın konusunu teşkil eden meselenin karmaşık bir sorun olup varılan sözleşmenin hukuka uygun olup olmadığını değerlendirmek için uzlaşma işlemlerinin hukukçulara yaptırılması ya da uzman kişiler arasından seçim yapılması uygun görülebilir. Ancak sadece basit bir özür dileme ya da toplumun kabul ettiği ve hukuk düzenince uygun görülen başka bir davranış şekli ile sonuçlandırılabilen uzlaşma müzakereleri için çok fazla eğitim gerekmemektedir. Uzlaştırmacıların sadece hukukçular arasından seçilmesi bu kurumun amacına hizmet etmeyeceği gibi Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin R(99) 19 numaralı tavsiye kararına da uygun görülmemektedir. Bu nedenle uzlaştırmacıların toplumun her kesiminden, yerel kültür ve toplum hakkında iyi bilgi sahibi olan, uzlaşma hizmeti için gerekli olan doğru karar ve kişisel özelliklerine sahip, oturduğu yerde sözünün dinlenmesi ihtimali olan ve bu sebeple toplum içinde itibar gördüğü tespit edilen ve hukukçu olmayan diğer kişiler arasından da seçilebilmelidir. Bu uzlaştırmacıların seçimindeki görev, uyuşmazlıklara bağlı olmadan önce Adli Yargı İlk Derece Adalet Komisyonu Başkanlığında olmalı ve gerekirse de yine komisyonlara bunların görevlerine son verme imkânı bulunabilmelidir. Bu düzenlemenin bulunması kurumun işlerlik kazanması ve istenilen sonucun doğmasını sağlayacaktır (Mecit ve Ademoğlu, 2010: 373).

Bu tespitin haklılığı ile beraber mevzuatımızda yeni bir teşkilat olarak değerlendirilebilecek ve kapsamı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu çerçevesinde kurulan müdürlüklerin uzlaşma müzakerelerinde yasal düzenlemeler ile aktif katılımları sağlanabilir. Nitekim Denetimli

Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu'nun 10/1 maddesi uyarınca Adalet komisyonunun bulunduğu yerdeki Cumhuriyet başsavcılığına bağlı olarak bir şube müdürlüğü kurulur. İş durumu ve coğrafi konum göz önüne alınarak Genel Müdürlüğün önerisi ve Bakanlık onayı ile şube müdürlüğü bulunmayan ilçelerde de denetimli serbestlik ve yardım hizmetlerini yürütmek üzere şube müdürlüğüne bağlı büro kurulabilir. Ayrıca buna ek olarak aynı Kanun'un 10/3. maddesi ile de şube müdürlüklerinde bir şube müdürü, bürolarda bir şef, yeterli sayıda psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog, öğretmen, benzeri alanlarda eğitim alan personel ile bu alanda özel hizmet içi eğitim almış diğer ünvanlardaki personel ve yönetim hizmetlerini yürütecek görevliler bulunur. Tüm ülke genelinde kurumsal yapılanmanın ne kadar zor olduğu düşünüldüğünde bu kadar geniş bir kamu teşkilat ağının uygulamada yerini alması ile birlikte bu kurumlara hukuk fakültesi mezunlarının kadro ile alınarak uzlaşma konusunda verilecek eğitim ile yine uzlaşma kapsamında kalan suçlar bakımından görevlendirmeler yapılabilir.

Uzlaştırmacıların, uzlaştırma işlemlerinin; sosyal ve psikolojik yönleri olan bir alternatif uyuşmazlık çözüm boyutu olması, işin niteliği gereği birden fazla insan faktörü bulunduğu dikkate alınarak tarafların uzlaştırılmasında başarı sağlayabilmeleri için, kişiler arasında iletişim kurma, sağlıklı karar alabilme gibi konularda yetenekli olunması gerekliliği tartışmasızdır. Nitekim Çulha da uzlaşmanın basit bir pazarlık olmadığını birçok yönüyle ancak eğitilmiş olan hukuk eğitimi görenlerin uzlaştırmacı olabileceklerini vurgulamıştır. Buna göre, uzlaştırmacının, uzlaştırma müzakerelerindeki evrelerden bilgi sahibi olması gerektiğini haklı olarak değerlendirerek uygulamada ise bu eğitim şartı dikkate alınmaksızın doğrudan nöbet listeleri çerçevesinde görevlendirmelerin yapıp olumsuz neticeler (Çulha, 2010: 194) sebebiyle eleştiri de getirmiş olup bu eleştiriler dikkate değerdir.

Cumhuriyet savcılarını tarafından seçilecek uzlaştırmacıların yetiştirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bununla beraber uzlaştırmacıların saygın, sözü dinlenir kişiler olmasına özen gösterilmesi gerekir (Albayrak, 2010: 343). Uzlaştırmacılar yönünden eğitimin gerekliliği belli sebeplerle açıklanabilir. Nitekim uzlaştırmacıların en azından taraflarla nasıl iletişim kuracağı, müzakereleri nasıl yürüteceği, taraflar arasındaki uyuşmazlığın analizi gibi konularda eğitilmiş olması gerekmektedir. Bu paralelde Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 30. maddesinde ayrıntılı olarak eğitim işlemleri

belirtilmiştir. Buna göre uzlaştırıcı olarak görevlendirilecek kişilerin görevlerine başlamadan önce eğitim almaları ve görev yaptıkları sürece meslek içi eğitime tâbi tutulmaları sağlanır. Bu eğitim alternatif uyuşmazlık çözümü ve müzakere hünerleri ile yöntemlerini geliştirmeyi, mağdur, suçtan zarar gören, şüpheli ya da sanık ile birlikte çalışmanın özel koşulları ve ceza adaleti sistemi hakkında bilgi sahibi olma hususlarında yeterlilik kazandırmayı amaçlamalıdır. Eğitimin konusu; görev yapacak kişilerin sahip olmaları gereken asgari nitelikler, bilgi düzeyi ve kişisel yeteneklerinin geliştirilmesinden oluşur. Uzlaştırıcı olarak görevlendirilecek kişilere uzlaştırmanın hukukî niteliği ve sonuçları, uzlaştırmanın uygulama alanları, iletişim esasları, soru ve müzakere teknikleri, müzakere yönetimi, uzlaştırma raporu, uyuşmazlık analizi, uzlaştırmaya tâbi suçlar ve etik kurallar konularında eğitim verilir. Uzlaştırıcı olarak görevlendirilecek kişilerin eğitimi, Adalet Akademisi, Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Türkiye Barolar Birliği, ilgili barolar ve bu konuda eğitim veren üniversiteler ile işbirliği içerisinde yerine getirilir (Uz. Yön. m. 30).

3.1.5.2. Uzlaştırmacının Görevi

Uzlaştırmacı bir avukat ise, baro tarafından görevlendirilmekle, Cumhuriyet başsavcılıklarında oluşturulan listede yer alıp hukuk öğrenimi görmüş başka bir kimse ise, Cumhuriyet savcısı tarafından görevlendirilmekle uzlaştırmacı sıfatını kazanır. Danıştay İdarî Dava Daireleri Kurulunun 15/05/2008 tarihli yürütmenin durdurulması kararı ile artık hukukçu kadrosu dışındakilerinin uzlaştırmacı olarak atanamayacaklarını hatırdaki tutmak gerekir. Uzlaştırmacının delil toplaması veya yargılama yapması mümkün değildir. Uzlaştırmacı araştırma yapmadığı gibi uyuşmazlığı çözen yargılama makamı gibi hareket etmesi söz konusu olamamaktadır. Uzlaştırmacı, taraflar arasındaki uyuşmazlığı barış ortamı sağlayarak gidermeye çalışmaktadır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 176).

Uzlaştırmacı, yasal görevlendirme sonucunda yargı faaliyetine iştirak etmek suretiyle kamu görevinin yürütülmesine iştirak etmektedir (TCK m. 6/c). Ancak uzlaştırmacının iddia görevi olmadığı görülür. Uzlaştırmacı, müdafaa görevi de yapmaz. Taraflar arasındaki uyuşmazlığın “edime” dayanan parasal ve maddi yönünü uzlaştırdığı için, “yargılama benzeri bir görev” yaptığı söylenebilir. Fakat, uyuşmazlığın esasına

girmesi söz konusu olmadığı için, tam bir “yargı görevi” de olmadığı desteklenmiştir (Kunter vd.,2007: 1213). Bu nedenle de uzlaştırmacı ceza hukuku anlamında kamu görevlisi kabul edilir. Dolayısıyla uzlaştırmacının görevi nedeniyle işlediği suçlar bakımından kamu görevlisi olarak cezalandırılması gerekmektedir. Örneğin uzlaştırmacının taraflardan birisine yanlış veya eksik bilgi vermek suretiyle uzlaşmanın konusunu teşkil eden edime dair tazminatın belirlenmesine etki ederse bu durumda görevi kötüye kullanma suçunu işlediği kabul edilebilir. Bunun tersine uzlaştırmacının kendisine yönelik işlenen suçlardan dolayı aynı şekilde kamu görevlisi sayılmasından kaynaklı olarak işlenen suçun kamu görevlisine yönelik işlenmiş bir suç olarak kabulü gerekmektedir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 177). Nitekim buna dair herhangi bir ceza soruşturması veya kovuşturmasında esas olan bu geçerli görevlendirmenin dosyaya intikali ile sıfatın belirlenmesine esas teşkil edecektir.

3.1.5.3. Uzlaştırmacılara İlişkin Etik Kurallar

Uzlaştırmacıların belli etik kurallara riayet etmesi, uzlaştırma sürecinin başarılı olması için zorunludur. Nitekim Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 30. maddesi ile uzlaştırmacının belli etik kurallara bağlılığı mevzuat dâhilinde belirlenmiştir. Buna göre uzlaştırmacı olarak görevlendirilecek avukatların seçimi, eğitimi, uymakla yükümlü oldukları etik kurallar ve standartları gösteren ilke ve esasların, Türkiye Barolar Birliği tarafından değerlendirileceği öngörülmüştür (Uz. Yön. m. 30/5).

Bu paralelde Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 28. maddesinde bentler hâlinde uzlaştırmacıya dair asgari etik kurallar sıralanmıştır. Bu kurallar, Avrupa Komisyonu'nun desteğiyle hazırlanan ve 2 Temmuz 2004 tarihinde Brüksel'de yapılan bir konferansla uygulamaya koyulan Arabuluculara Yönelik Avrupa Etik Kuralları (*European Code of Conduct for Mediators*) esas alınarak belirlenmiştir (Özbek, 2009: 784). Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 28. maddesi uyarınca getirilen düzenleme ile uzlaştırmacı, bağımsız ve tarafsız hareket eder, tarafların ortak yararlarını gözetir. Müzakerelerde tarafların yeterli ve eşit fırsatlara sahip olmasına özen gösterir. Masumiyet karinesi gereğince şüpheli ya da sanığın suçluluğu hakkında ön yargılı olamaz, şüpheli ya da sanığa karşı bir tavır takınamaz. Uzlaştırmacı, müzakerelere başlamadan önce taraflara uzlaşmanın temel ilkelerini, kendisinin tarafsızlığını,

uzlaştırma süreci ve sonuçlarını, uzlaştırıcı ile tarafların uzlaştırmadaki işlevlerini, gizlilik yükümlülüğünü açıklar ve süreci anlamalarını sağlar. Uzlaştırıcı, tarafların birbirlerine saygılı davranmaları, müzakerelere iyi niyetle katılmaları ve bildikleri hususları açıklamaları konusunda bilgilendirir. Uzlaştırıcı, uyuşmazlığın çözülmesi için taraflara yardımcı olur ve anlaşmalarını teşvik eder, ancak baskı yapamaz. Herhangi bir tarafın leh veya aleyhine görüş bildiremez, tarafları bağlayıcı bir karar veremez. Uzlaştırıcı, tarafların hüküm ve sonuçlarını bilerek ve özgür iradeleriyle anlaşmaya varmalarını sağlayacak uygun tedbirleri alır.

Uzlaştırıcı en başta insan haklarına saygılı, dürüstlük ve kararlılık içerisinde hareket etmelidir. Görevlerini yerine getirirken aşağılayıcı, onur kırıcı veya küçük düşürücü davranışlardan uzak olmalı (Öztürk, 2010: 217) bunun yanında taraflara mevcut liyakatini göstermelidir. Uzlaştırıcı, müzakerelere başlamadan önce taraflara uzlaşmanın temel ilkelerini, kendisinin tarafsızlığını, uzlaştırma süreci ve sonuçlarını, gizlilik yükümlülüğünü anlatıp tarafların süreci anlamaları hakkında bilgi vermekle yükümlüdür (Balo, 2005: 375). Masumiyet karinesine dikkat ederek failin suçluluğu hakkında önyargılı olmamalı ve tarafların birbirlerine saygılı davranmalarını sağlamalıdır. Taraflardan birisinin sosyal yönden güçlü olmasının görüşmelere yansıtılmamasını sağlamalıdır (Mecit ve Ademoğlu, 2010: 375). Bu çerçevede uzlaştırıcı, öncelikle, uzlaştırma müzakereleri süresince taraflara eşit mesafede ve saygılı davranmalı, tarafların müzakerelerde yeterli ve eşit söz hakkına sahip olmasını sağlamalıdır. Uzlaştırıcı, uzlaştırma için güvenli ve rahat bir ortam oluşturmalı, tarafların zarar görme olasılıklarına karşı hassas olmalı ve birbirlerine saygılı davranmalarına azami özen göstermelidir. Uzlaştırıcı, görev yaptığı olayla ilgili olarak daha sonra vekil veya müdafî sıfatıyla görev üstlenmemelidir. Uzlaştırıcı taraflardan bağımsız olmalıdır. Uzlaştırıcı, bağımsızlığını veya taraflarla arasında menfaat çatışması yaratabilecek veya bu izlenimi verebilecek durumları açıklamadan görev yapmamalı veya göreve başlamışsa devam etmemelidir. Uzlaştırıcı, uzlaştırma müzakereleri sırasında, uyuşmazlığın tarafları arasında tarafsız bir şekilde hareket etmeye ve taraflardan hiçbirinin etkisi altında kalmaksızın onları uzlaştırmaya özen göstermelidir (Çulha, 2010: 199-201; Özbek, 2007: 177-178; Özbek, 2009: 783).

3.1.5.4. Uzlaştırmacıya Soruştırma Dosyasında Yer Alan Belgelerin Verilmesi

Öncelikle görevlendirilen uzlaştırmacının sağlıklı bir uzlaştırma işlemine yürütmesi için dosya hakkında olayın oluşuna dair gerçek bilgiye sahip olması gerekmektedir. Bunun için uzlaştırmacı, öncelikle mağdurun zararının ne olduğunu, miktarını ve niteliğini tespit etmelidir. Bunun yanında uzlaştırmacı, mağdur ve failin belgelere yansıyan kişiliklerini değerlendirip seçeceği müzakere şekli, tekniği ve plânında bunu gözetmelidir. Uzlaştırmacı en son olarak da mağdur ile fail arasındaki somut ihtilafın ne olduğunu, şiddetini, bu ihtilafın nedenlerini ve mağdurun veya mağdurun çevresinin bu ihtilaftan nasıl etkilenmiş olabileceğini, failin sorumlu tutulduğu eyleminin nedenlerini ve failin de bu ihtilaftan nasıl etkilendiğini değerlendirmelidir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 47).

Yukarıda belirtilen zorunlu gerekliliklerle görevlendirilen uzlaştırmacıya, soruştırma dosyasında yer alan, uzlaştırma konusu suç ya da suçlara ilişkin belgelerden uzlaştırma için gerekli olup da Cumhuriyet savcısı tarafından uygun görülenlerin birer örneği verilir. Cumhuriyet savcısı uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu belirtir (CMK m. 253/11; Uz. Yön. m. 16). Uzlaştırma müzakerelerinin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için, Cumhuriyet savcısı veya hâkim uzlaştırma süreci başlamadan önce, suçla ilgili olaylar hakkında soruştırma dosyasında yer alan bilgi ve belgeleri uzlaştırmacıya vermelidir. Bununla beraber, soruştırma dosyasında başka bir suçla ilişkin belgeler de bulunabilir. Soruştırma evresindeki usul işlemleri gizli olduğundan (CMK m. 157), bu belgelerin uzlaştırmacıya verilmesi gizlilik ilkesine zarar verebilir. Bu yüzden, soruştırma dosyasında yer almakla beraber, uzlaştırmaya tâbi suçla ilgisi olmayan belgeler uzlaştırmacıya verilmemelidir. Soruştırma dosyasında yer alan belgelerin örneği uzlaştırmacıya verilirken, Cumhuriyet savcısı ve uzlaştırmacının imzasını içeren bir tutanakla tespit edileceği öngörölmüştür (Uz. Yön. m. 16/3). Bu belgeleme, Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacıya, soruşturmanın gizliliği ilkesine uygun davranmakla yükümlü olduğunu hatırlatmasının (CMK m. 253/11) ve uzlaştırmacının, uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırmak zorunda olduğuyuz günlük sürenin (CMK m. 253/12; Uz. Yön. m. 17/1) başlangıcının tespiti bakımından önem taşır (Mecit ve Ademoğlu, 2010: 373; Özbek, 2009: 782; Özbek, 2007: 176; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 178).

3.1.5.5. Uzlaştırmacı Ücreti

Uzlaştırmacıya tayin edilecek ücret konusu, CMK'nın 253/22 ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 31. maddeleri ile düzenlenmiştir. Buna göre kanun ile getirilen düzenlemeye göre Cumhuriyet savcısı tarafından uzlaştırmacıya “çalışma ve masraflarıyla orantılı bir ücret takdir edilerek ödenir. Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, yargılama giderlerinden sayılır. Uzlaşmanın gerçekteşmesi hâlinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır” (CMK m. 253/22).

Uzlaştırmacıya soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından masraflar hariç, 5320 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun Yürürlük ve Uygulama şekli Hakkında Kanun'un 13. maddesi gereğince hazırlanan, “Ceza Muhakemesi Kanunu Gereğince Görevlendirilen Müdafii ve Vekillere Ödenecek Ücret Tarifesi”nde soruşturma aşaması için belirlenen miktarın iki katını geçmemek üzere bir ücret ödenir. “Bu ücret, uzlaştırmacının, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin yaşı, olgunluğu, eğitimi, sosyal ve ekonomik durumu gibi belirgin farklılıkları değerlendirmede ve tarafları uzlaştırmadaki becerisi, bu süreçte gösterdiği çaba ve gayreti, harcadığı emek ve mesaisi gibi faktörlerin yanı sıra, uyumazlığın kapsamı ve niteliği de dikkate alınarak çalışmasıyla orantılı ölçüde belirlenir. Uzlaştırmacı tarafından zorunlu yol giderleri de dâhil olmak üzere yapılan masraflar, anılan ücret tarifesinde soruşturma aşaması için belirlenen miktarı geçmeyecek şekilde ayrıca ödenir” (Uz. Yön. m. 31/1). Bu hükmün yerinde liği isabetli olup, Çetintürk'ün her olayın niteliğine göre uzlaştırmacı ücretinin uzlaştırmacının çalışması ve masrafları dikkate alınarak, uzlaştırmaya giden dosyaların kapsamı ve taraf sayıları birbirinden farklı olacağından, uzlaştırmacıların harcayacağı emek de aynı olmayacağından bütün uzlaştırmacılar maktu bir ücret vermenin hakkaniyete uygun görülmemesi ve bu sebeple uzlaştırmacılar farklı ücret belirlenmesi gerekliliği yönündeki tespiti haklı kabul edilmelidir (Çetintürk, 2009: 542).

Görevlendirilen uzlaştırmacıya takdir edilen ücret, uzlaştırma işlemleri sonunda düzenlenecek raporun ibrazından sonra makul süre içerisinde Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından sarf kararı ile ödenir (Uz. Yön. m. 31/2). Birden fazla uzlaştırmacının

görevlendirildiği hâllerde takdir edilecek ücret, bu kişilere katkıları oranında paylaşılır (Uz. Yön. m. 31/3).

Uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri, CMK'nın 324. maddesi kapsamında yargılama giderlerinden sayılır (Uz. Yön. m. 31/4). Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde bu giderler Devlet Hazinesi tarafından karşılanır (CMK m. 253/22; Uz. Yön. m. 31/6) (Parlar ve Hatipoğlu, 2008: 1585). Özbek'in bu hükmün uygulanması konusundaki çekincesi yerindedir. Zira uzlaştırmacı ücretinin yargılama giderlerinden sayılarak Devlet Hazinesi tarafından karşılanması, günümüzün ekonomik koşulları dikkate alındığında isabetli değildir. Bunun yerine, uzlaştırmacı listesinde kayıtlı bulunan uzlaştırmacılara, yılda belirli bir saat veya belirli sayıda davada ücretsiz uzlaştırmacılık yapmak zorunluluğunun öngörülmesi ve uzlaşmaya başvuranlar için adli yardımdan yararlanma imkânının tanınması daha isabetli olacaktır. Aksi hâlde, uzlaştırma yaygınlaştığında, Devlet Hazinesine küçümsenmeyecek bir yük getirmesi kaçınılmaz olacaktır (Özbek, 2009: 798; Özbek, 2007: 193).

Ayrıca Özbek'e göre, uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde giderlerin kim tarafından karşılanacağına kanunda belirtilmemiş olması önemli bir eksiklik (Özbek, 2009:798; Özbek, 2007: 193) olarak belirtilmiş ise de, aslında uzlaştırmada ücretin belirlenmesi hususu Yönetmelik çerçevesinde daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Yine CMK kapsamında 253. madde ile zaten ayrıntılı olarak düzenlen uzlaşma kurumunun bir de teferruat sayılabilecek yönleri ile düzenleme getirmesi yersiz olacaktır. Bundan hareketle yönetmelik ile uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderleri hakkında Kanunun yargılama giderlerine ilişkin hükümleri uygulanır (Uz. Yön. m. 31/5) düzenlemesi ile ücretin nasıl takdir edileceğine dair açıklık getirilmiştir. Nitekim CMK'nın 324. maddesi ile başlamak ve 330. maddesi dâhil olmak üzere yargılama giderlerinin ne şekilde belirleneceği ve yükleneceği düzenlenmiştir.

Çetintürk uzlaşmanın gerçekleşmemesi hâlinde uzlaştırmacı ücreti ve diğer uzlaştırma giderlerinin faile yükleneceğini ve bunun doğal olarak mağdur tarafından uzlaşmanın sağlanılmamaya çalışılması şeklinde kötüye kullanılması yolunu açabileceğini, failin uzlaşma yönünde uzlaşmanın temel ilkesi olan özgür irade ile değil de baskı altında uzlaşmaya yakın durabileceği (Çetintürk, 2009: 543) tespitinde

bulunmuştur. Bu tespite hak vermek mümkün değildir. Nitekim uzlaşma sağlanamaz ise soruşturma sonucunda kamu davası açılmaz veya kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilirse, uzlaştırma giderleri hazine tarafından karşılanır. Kamu davasının açılması hâlinde ise ücretler hakkında CMK'nın 324 ve devamı maddeleri uygulanacaktır. Kural olarak beraat kararı verilirse yargılama giderleri hazine üzerinde bırakılırken mahkûmiyet, güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi, hükmün açıklanmasının geriye bırakılması veya cezanın ertelenmesine karar verilmesi hâlinde ise uzlaşma ve diğer yargılama giderleri fail üzerinde bırakılacaktır (Soygüt Arslan, 2008: 174). Bu sebeple uzlaşma hakkında bilgilendirilecek taraflar ücretin bu şekilde belirleneceklerini düşündüğünde özgür iradenin bozulmayacağını etki görmeyeceğini düşünmekteyim. Uzlaştırmacının çalışması karşılığında uzlaştırma ücreti talep etmediği hâllerde, sarf ettiği masrafları hariç, kendisine yargılama giderleri kapsamında bir ücret ödenmez (Uz. Yön. m. 31/7).

3.1.6. Uzlaşma Müzakereleri

3.1.6.1. Uzlaşma Müzakerelerinin Yapılacağı Yer

Cumhuriyet savcısı veya mahkemece görevlendirilen uzlaştırmacı, taraflar ve varsa vekil veya temsilcileri ile en kısa sürede temasa geçerek tüm taraflar için uygun bir toplantı gününü belirler (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 181). Uzlaştırmacı bununla beraber toplantı yerini, tarihi ve saatini taraflara tebliğ eder. Her ne kadar uzlaşma görüşmelerinin nerede yapılacağı belirtilmemiş ise de Uzlaştırma Yönetmeliği'nde uzlaştırmacının yapılacağı yer bakımından düzenleme getirmiş olup buna göre; Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 29. maddesine göre, uzlaştırma müzakereleri; kamu kurum ve kuruluşlarının bu amaçla ayrılan yerlerinde, tarafların kabul etmesi şartıyla uzlaştırmacının faaliyetlerini yürüttüğü büroda, tarafların menfaatlerine uygun, kendilerini huzurlu hissedecekleri güvenli bir ortamda veya taraflarca kabul edilen bu işe uygun başka yerlerde, gerçekleştirilebilir (Uz. Yön. m. 29/1). Bunun dışında adliye binalarında uzlaştırma yapılması mümkün kılınmış ve buna dair de düzenleme getirilmiştir. Nitekim uzlaştırma müzakereleri, adliye binalarında uzlaştırma müzakerelerinin yapılabilmesi amacıyla, imkânlar ölçüsünde toplantı odaları tahsis

edilebilir. Toplantı odalarının düzenlenmesi, büro hizmetlerinin ve gerekirse güvenliğin sağlanması, uzlaştırma toplantıları için tahsis sıra ve saatleri Cumhuriyet başsavcılığı tarafından yerine getirilir (Uz. Yön. m. 29/2).

Özellikle güvenlik ve uzlaştırıcı avukatın tarafsızlığına duyulan güvenin sağlanması bakımından görüşmelerin adliye binasında ve sadece bu görüşmeler için ayrılmış gerekli donanıma, sahip olan yerlerde yapılmasının (Soygüt Arslan, 2008: 141) daha isabetli olacağı değerlendirilmiştir. Bunun yanında tarafların birbirlerine veya uzlaştırmanın yapıldığı yerin dışındakilerinin taraflara baskı yapmasının önüne geçmek amacıyla güvenli olabilecek polis noktasına yakın olmasının faydalı olacağı (Öztürk, 2010: 222) değerlendirilmiştir. Müzakerelerin, tarafsızlık ve gizlilik ilkelerinin tam manasıyla sağlanabilmesi açısından adliye binalarında bu iş için ayrılmış güvenliği sağlanmış odalarda gerçekleştirilmesinin, işin yargısal bir faaliyet olup uzlaştırmacının da görevlendirilmesi ile birlikte kamu görevlisi sıfatını kazanacağından adliye binalarında bu iş için ayrılan yerlerde, yerine getirilmesinin isabetli olacağını değerlendirmekteyim. Bununla beraber denetimli serbestlik şube müdürlüklerinin de uzlaştırma müzakerelerinin sağlıklı yürütülebileceği yerlerden olduğu düşünülebilir.

3.1.6.2. Uzlaşma Müzakerelerine Katılabilecekler

Uzlaştırma müzakerelerine şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî ve vekil ile tarafların üzerinde anlaşığı diğer kişiler katılabilir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin kendisi veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin haklı bir mazereti olmaksızın müzakerelere katılmaktan imtina etmesi hâlinde, ilgili taraf uzlaştırmayı kabul etmemiş sayılır (CMK m. 253/13; Uz. Yön. m. 18/1). Tarafların uzlaştırma müzakerelerine bizzat katılmaları zorunlu görülmemektedir. Taraflardan birinin yaş küçüklüğü veya kısıtlılık altında olması gibi bir sebeple kanuni temsilcisinin varlığı hâlinde uzlaştırma müzakerelerine kanuni temsilcileri katılabilir. Bunun yanında taraflar kendileri katılmaksızın vekil ve müdafileri aracılığıyla da müzakereleri sürdürebilirler. Ancak mağdur veya suçtan zarar gören müzakerelere bizzat katılmayıp, vekili katıldığı takdirde, vekilin mağdur veya suçtan zarar gören adına uzlaşmayı kabul veya reddetmesi için vekâletnamesinde bu konuda özel yetkisinin bulunması gerekir (Soygüt Arslan, 2008: 146).

Kanunda ve Yönetmelikte, “ tarafların üzerinde anlaşığı diğer kişilerin” de müzakerelere katılabileceği öngörülmemiştir. Çözümü uzmanlığı, özel veya teknik bilgiyi gerektiren uyuşmazlıklarda, müzakereleri kolaylaştırmak maksadıyla, tarafların olumlu görüşü alınmak suretiyle ve Cumhuriyet savcısının onayıyla müzakerelere, uyuşmazlık konusunda uzmanlığı olan kişiler (örneğin bir malî müşavir, muhasebeci, doktor gibi) de katılabilmelidir. Bu hâllerde uzmanın ücreti, uzmanı müzakerelere getiren tarafça karşılanır. Uzmanın da uzlaştırmacının usul ve esaslarına riayet etmesi gerekir (Özbek, 2007: 180). Bir bilirkişinin CMK kapsamında soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı ve kovuşturma aşamasında ise hâkim tarafından dinlenebileceği unutulmamalıdır. Uzlaştırmacının teknik konuda ya da uzmanlık içeren bir konuda müzakerelerin tıkandığı uzlaştırmacı tarafından bildirilmişse artık Cumhuriyet savcısı ya da hâkimin gerekli görmesi hâlinde bilirkişiye müracaat ederek teknik yardım alabilir. Alınan teknik yardım da uzlaştırmacı ile paylaşılır. Bu sebeple de olsa müzakerelerin özel yapısı ve safahatı ile ilerde doğurabileceği sonuçlar bakımından belirtilen kimseler dışındakilerin müzakerelere katılmaması gerekir. Mevcut eksiklik veya ihtiyaç duyulan konuda Cumhuriyet savcısı ya da hâkime başvuru imkânı bulunmaktadır.

3.1.6.3. Uzlaşma Müzakerelerinin İşleyişi

Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntemle ilgili olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebilir; Cumhuriyet savcısı, uzlaştırmacıya talimat verebilir (CMK m. 253/14; Uz. Yön. m. 18/2). Kanun’un müzakere süreci ile ilgili hükümler içeren bu fıkrasında, “müzakerelerde izlenmesi gereken yöntem” ve müzakerelerin nasıl olacağı konusunda bir açıklama yapılmamıştır. Müzakereler, uzlaşma sağlanabilmesi için gereken sayıda, ortak veya ayrı ayrı gerçekleştirilecek toplantılarla sürdürülmelidir (Uz. Yön. m. 18/2).

Uzlaştırmacı, müzakereler sırasında izlenmesi gereken yöntem veya uzlaştırmacının seyriyle ilgili olarak Cumhuriyet savcısıyla görüşebilir. Kanun’da, Cumhuriyet savcısının, uzlaştırmacıya talimat verebilmesinin öngörülmesi, uzlaştırma sürecinin esnek bir süreç olması ve uzlaştırmacının bağımsızlığı (Özbek, 2007: 180-181) gibi hususlar dikkate alınarak yerinde bir düzenleme olmadığı hususu haklı olup,

aslında Cumhuriyet savcısının uzlaştırma süreci veya soruşturma dosyasıyla ilgili konularda uzlaştırmacıyla görüşmesi, bilgi alış verişinde bulunması şeklinde bir düzenleme daha yerinde olacaktır.

Uzlaştırmada uzlaştırmacının, taraflarla ortak toplantılar gerçekleştirilebileceği gibi, gerektiğinde özel toplantılar da yapılabileceğinden (Uz. Yön. m. 18/3), mümkün olduğu takdirde, adliye binalarında uzlaştırma müzakerelerinin yapılması için en az iki ayrı toplantı odası tahsis edilmelidir. Yönetmelikte, müzakerelerin görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle de yapılabileceği öngörülmek suretiyle, gelecekte yaygınlaşacak olan online uyuşmazlık çözümünün önü açılmıştır (Uz. Yön. m. 18/4) (Özbek, 2009: 787).

Uzlaştırma müzakereleri tanışma ile başlar (Kunter vd., 2007: 1219). Müzakerelerin yönetimi uzlaştırmacıya aittir (Uz. Yön. m. 4/1-ç). Uzlaştırmacı, savcılıktan gelen dosyayı özenli bir biçimde inceledikten sonra, tarafları olayların özelliğine göre aynı anda çağırıp çağırmayacağı, nasıl bir yöntem izlemesi gerektiği konularında bir plân yapmalıdır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 46). Nitekim uzlaştırmacının başarılı sonuçlanması, uzlaştırma sürecinin sağlıklı başlamasından doğar. Uzlaştırmaya hazırlık aşaması, tarafları müzakere masasına getirmekten ibarettir. Bu aşama, davanın uzlaştırmacıya gönderilmesiyle başlar. İdeal olanı, uzlaştırmaya hazırlık ve uzlaştırma sürecinin aynı uzlaştırmacı tarafından yürütülmesidir. Uzlaştırmaya hazırlık aşamasında yerine getirilmesi gereken üç temel görev vardır: Buna göre, 1) Faile, uzlaştırmacının mahiyetinin anlatılması ve failin uzlaştırma müzakerelerine katılması için hazırlanması, 2) Mağdurun uzlaştırmaya katılmaya rıza göstermesi ve uzlaştırma müzakerelerine hazırlanması için mağdurla görüşülmesi, 3) Uzlaştırma müzakerelerinin plânlanması ve programlanmasıdır (Özbek, 2007: 144-145).

Uzlaşma müzakereleri öncelikle müzakerelere katılanların tanışması ve uzlaştırmacının tarafları sıkmayacak kısa bir konuşması ile başlar. Uzlaştırmacı tarafından uzlaşma sürecinin gizliliği, uzlaştırmacının tarafsızlığı ve bir karar merci gibi hareket etmeyeceği, uzlaşma sürecinde ortaya koyulan delillerin ileride açılacak bir davada delil olarak kullanılmayacağı gibi hususlar açıklanmalıdır. İkinci aşamada bilgi aşaması olup asıl amaç uzlaştırma sürecine katılan taraflar ve uzlaştırmacının müzakere

içerisinde birbirlerine sorular sorarak birbirlerini tanımaları amaçlanmaktadır. Üçüncü aşamada ise uzlaştırmacının, gerekirse taraflarla ayrı ayrı toplanıp aralarındaki sorunların azaltılmaya çalışılması ve sorunu daraltmaya dönük olmalıdır. Uzlaştırmacı genel olarak sorun daraltırken çözüm üretmeyip tarafların çözüm üretmelerine yardımcı olacaktır. Dördüncü aşamada tarafların uzlaşmaya dair tekliflerini belirlemeleri istenebilir. Beşinci aşama müzakere aşaması olarak kabul edilmiş ve bu aşamada her iki tarafın kazançlı çıkması amacı ile müzakere yapılır, ayrıca detayların da çözümsüz bırakılmamasına özen gösterilecektir. Uzlaştırmada son aşamada artık uzlaşmanın sağlandığı ve aralarında emin oldukları sözleşmenin hazırlanması onaylanmasından ibarettir. Ancak uzlaştırmanın sağlanamamış olması hâlinde önceki aşamalara da tekrar dönülebilir (Kunter vd., 2007: 1219-1222).

3.1.6.4. Uzlaşma Müzakerelerinin Gizliliği ve Aleyhe Delil Yasağı

Gizlilik uzlaştırmanın temel ilkesini oluşturur (Kunter vd., 2007: 1219). Uzlaşma müzakereleri gizli olarak yürütülür. Uzlaştırmacı, uzlaştırma sürecinde yapılan açıklamaları, kendisine aktarılan veya diğer bir şekilde öğrendiği olguları gizli tutmakla yükümlüdür (CMK m. 253/13; Uz. Yön. m. 19/1). Uzlaştırmacı bu müzakereler bağlamında öğrendiği bilgiler bakımından sır saklama yükümlülüğü altındadır. Örneğin uzlaştırma müzakerelerine, medya organları ile birlikte gelinemez (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 50). Müzakerelerin devamı sürecinde mağdur, fail ve katılmaya hakkı olanlar bu süreçteki bilgileri açıklayamazlar. Bu hüküm, uzlaştırmanın en önemli özelliklerinden biri olan gizlilik ilkesini düzenlemektedir. Ceza uyuşmazlıklarında uzlaştırma, hem tarafların düşüncelerini özgürce açıklayabilmesini sağlamak ve bu sayede bir anlaşmaya varmalarını kolaylaştırmak, hem de tarafların menfaatlerini korumak amacıyla gizli yürütülmelidir (Özbek, 2007: 182; Özbek, 2005b: 317).

Uzlaştırma müzakerelerinin gizli olmasının sebebi soruşturmanın gizliliği olmayıp, gizliliğin, uzlaştırmanın ve aslında alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının temel özelliği olmasıdır. Nitekim kovuşturma aşaması alenî olmasına karşılık, bu aşamada uzlaştırmaya başvurulursa, uzlaştırma müzakereleri tıpkı soruşturma aşamasında yapılan müzakereler gibi gizli olarak yürütülür (Özbek, 2009: 788).

Gizlilik ilkesi uyarınca uzlaştırma müzakerelerine katılan kişiler sınırlı olarak sayılmış buna göre, fail ve mağdur ile bunların kanunî temsilcileri, müdafii veya vekilleri ile uzlaştırmacı müzakerelere katılabilecekler olarak sayılmışlardır. Bunlar dışında müzakerelere üçüncü kişilerin katılması yasaklanmıştır. Müzakereler aşamasında gizliliğe riayet edilerek özellikle uzlaştırmacının bu hususa dikkat etmesi gerekmekte olup, belirtilen kişiler dışında üçüncü kişilerin alınmamasına dikkat etmelidir. Uzlaştırmanın doğrudan Cumhuriyet savcısı veya kovuşturma aşamasında hâkim tarafından yürütülmesi hâlinde gizlilik kuralına özen gösterilerek müzakerelere taraflar, kanunî temsilci, müdafii ve vekiller ile görevli zabıt kâtibi dışında bir kimsenin görüşmede hazır bulunmaması sağlanmalıdır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 186). Nitekim bu husus Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 18/1. maddesi uzlaştırmaya katılacak kişileri tahdidi olarak sayması kül hâlinde gizlilik ilkesine göre mevzuatın düzenleme getirdiği görülmektedir.

Gizlilik ilkesinin gereği olarak, tarafların uzlaştırma müzakerelerine katılması, uzlaştırma sırasında ileri sürülen bilgi ve belgeler, yapılan açıklamalar, taraflarca izin verilmedikçe daha sonra açıklanamaz. Uzlaştırma girişiminin başarısız olması nedeniyle daha sonra dava açılması hâlinde, uzlaştırma sırasında failin bazı olayları veya suçu ikrar etmiş olması davada aleyhine delil olarak kullanılamaz (CMK m. 253/20; Uz. Yön. m. 19/2) (Malkoç ve Yüksektepe, 2005: 647). Burada kastedilen, soruşturma dosyasında yer almayan, ilk defa uzlaşma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalardır. Dosyada yer alan bilgilerin uzlaşma müzakereleri sırasında tekrar edilmiş olması, bu bilgilerin delil olarak kullanılmasına engel değildir. Aynı durum, daha önce mevcut olan belge veya olgular bakımından da geçerlidir. Daha önce mevcut olan bir belge veya olgunun uzlaştırma müzakereleri sırasında ileri sürülmüş olması, bunların delil olarak kullanılmasına engel teşkil etmez (Uz. Yön. m. 19/4). Müzakereler sırasında yapılan açıklamalar, lehe veya aleyhe olacak şekilde, mevcut soruşturma ve kovuşturmada delil olarak kullanılamayacağı gibi başka bir ceza veya disiplin muhakemesinde, hukuk davasında, idari bir davada veya başka herhangi bir uyuşmazlıkta da delil olarak kullanılamayacaktır. Böylece, özellikle, uzlaşma hususunda bu nedenle çekingen davranan şüpheliler bakımından önemli bir güvence sağlanmış olmaktadır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 50; Özbek, 2007: 183). Aleyhe delil yasağının getiriliş amacı olarak taraflar arasında tereddüt ve korku kaldırılarak

uzlaşmanın daha kolay yapılmasını ve tarafların uzlaşma sırasında rahat davranmasını sağlamak (Ünver ve Hakeri, 2010: 718) amaçlanmaktadır.

Müzakerelere katılanlar elde ettikleri bilgilere ilişkin tanıklık yapmaya zorlanamazlar (Uz. Yön. m. 19/2). Gizlilik ilkesinin sonucu olarak, uzlaştırma müzakerelerine katılan şüpheli, mağdur, suçtan zarar gören, kanunî temsilci, müdafî, vekil ve uzlaştırmacı, mevcut veya başka bir soruşturma ve kovuşturmada ya da dava sürecinde, uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar ve verilen bilgiler hakkında tanıklık yapmaktan muaf tutulmalıdırlar (Özbek, 2009: 789).

Başka bir suretle elde edilebilen ya da yeni bir suç teşkil eden beyan ve belgeler, gizlilik kapsamına girmemektedir. Uzlaştırma müzakerelerinde ileri sürülen ve gizlilik kapsamına giren bir bilgi veya delil, uzlaştırma müzakerelerinde ileri sürülmemiş olsa dahi, uzlaştırma müzakerelerinden bağımsız olarak elde edilebilecekse, sırf uzlaştırma müzakerelerinde ileri sürülmüş olmasından dolayı gizlilik sayılamaz ve daha sonra başlatılan bir soruşturma, kovuşturma veya dava sürecinde incelenebilir. Nihayet uzlaştırmacı, görevi sırasında bir suç işleneceğine dair elde ettiği bilgileri ya da başka bir suretle öğrendiği işlenmiş olan suç konusunda Cumhuriyet savcısını bilgilendirmelidir. Cumhuriyet savcısının vereceği talimata göre hareket edilmelidir. Bu durumda gizlilik ilkesi uygulanmamalıdır. Uzlaştırmacının öğrendiği suç konusunda yetkili makamları bilgilendirme yükümlülüğü atanmak sureti ile kazandığı kamu görevi sıfatından kaynaklandığı da söylenebilir.

3.1.6.5. Uzlaşma Müzakerelerinde Süre

Uzlaştırmacı olarak atananların uzlaşmayı sonuçlandırması bakımından, Kanun'da bir süre öngörülmüştür. Bu süre soruşturma aşamasını soruşturmayı sürüncemede bırakmayacak makul bir uzlaştırma süresi (Özbek, 2007: 178) olarak öngörülmüştür. Uzlaştırmacı, soruşturma dosyasındaki belgelerin örneğinin kendisine verilmesinden itibaren 30 gün içerisinde uzlaşmayı sonuçlandırmalıdır. Cumhuriyet savcısı bu süreyi, uzlaşma müzakerelerinin durumuna göre re'sen veya uzlaştırmacının talebi doğrultusunda, yirmi günü geçmemek kaydıyla bir kez uzatabilir. Cumhuriyet savcısı, uzlaştırma süresinin uzatılmasına ilişkin kararını uzlaştırmacıya bildirir (CMK m. 253/12; Uz. Yön. m. 17/1). Uzlaştırmacının Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından

gerçekleştirildiği hâllerde de bu süreler uyulur (Uz. Yön. m. 17/3). Bu sürenin aşılması hâlinde uzlaşmanın başarısızlıkla sonuçlandığını kabul etmek gerekir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El kitabı, 2009: 51). Böyle bir durumda, taraflar, uzlaştıklarını gösteren bir belge ile Cumhuriyet savcısına iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar başvurabilirler (Uz. Yön. m. 17/2). Uzlaşma için öngörülen ve kesin nitelikte bulunan bu sürelerin uzlaşmanın ruhuna uygun bulunmamaktadır. Zira uzlaşmada tarafların birden fazla olması ya da teknik nitelikte olabilecek uyuşmazlık konularında mevzuatın bu şekilde belirlediği süreler üzerinden meselenin bir uzlaşmaya, ancak belli sürede ulaşmasını beklemek yerinde olmayabilir. Nitekim Çetintürk’de bu sürelerin bir takım uyuşmazlıkların çözümünde yetersiz olabileceği konusundaki tespitine katılmamak mümkün değildir. Çetintürk’e göre, uzlaştırma uygulamalarının ne kadar zaman alacağı konusunda bir fikir sahibi olmadan uzlaştırma süresinin sınırlandırılması yerinde olmadığını, mağdur ve fail sayısı ile suç tipinin bu süreyi etkileyeceğini tespit etmiştir. Bu şekilde belirli bir süre öngörülmesinin, karışık olabilecek uzlaştırma müzakereleri bakımından uzlaştırıcı üzerinde bir baskı oluşturarak, uzlaştırmanın kalitesini de etkileyebileceğini haklı olarak vurgulamıştır (Çetintürk, 2009: 544). Bu ve benzeri doğabilecek sorunlar nedeniyle uzlaştırma müzakereleri bakımından suçun niteliğine, uzlaşmaya konu teklifler ve kabullerinin niteliği ile tarafların durumuna göre, uzlaştırma için uygun bir sürenin Cumhuriyet savcısı tarafından belirlenmesinin amaca daha uygun olduğunu düşünmekteyim.

3.1.6.6. Uzlaşma ve Zamanaşımı

Uzlaşmada zamanaşımı bakımından ikili bir ayırım ile değerlendirilebilir. Buna göre ilk düzenleme ile, başarısızlıkla sonuçlanan bir uzlaşma süreci bakımından zamanaşımının durması, taraflardan birine ilk uzlaşma teklifinde bulunduğu tarihten başlayıp, uzlaşma girişiminin sonuçsuz kaldığı tarihe kadar söz konusu olmaktadır. Olumlu sonuçlanan uzlaşma sürecinde ise, ilk uzlaşma teklifinde bulunduğu tarihten uzlaşma raporunun Cumhuriyet savcısına sunulduğu tarihe kadar zamanaşımı durur (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 55). Mevzuatın zamanaşımını düzenlemesine göre, şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenden birine ilk uzlaştırma teklifinde bulunduğu tarihten itibaren, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kaldığı ve en

geç, uzlaştırmacının raporunu düzenleyerek Cumhuriyet savcısına verdiği tarihe kadar dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi işlemez (CMK m. 253/21; Uz. Yön. m. 24/1). Her ne kadar uzlaştırma süresi oldukça kısa olsa da, özellikle bazı kanunlarda yer alan dava sürelerinin kısalığı karşısında, bu düzenleme önem arz etmektedir. Nitekim bazı ceza davaları bakımından dava zamanaşımından başka, kovuşturma koşulu olarak dava süreleri öngörülmüştür. Örneğin 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 26/1. maddesine göre belirlenen 2 veya 4 aylık sürelerle soruşturmanın tamamlanmasının gerekip kamu davası açma şartının bu sürelerle bağlı kılınması (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 158) gibi soruşturmalar bakımından uzlaştırmanın etkinliğinin sağlanabilmesi ve kötüye kullanılmasının önlenmesi bakımından, uzlaştırma süresince dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresinin işlememesi önem taşır (Özbek, 2009: 785).

Tarafların veya kanunî temsilcisi ya da vekilinin uzlaşma müzakerelerine katılmaktan imtina etmesi, müzakereler sırasında taraflardan birinin yazılı veya sözlü olarak uzlaşmadan vazgeçtiğini bildirmesi üzerine, düzenlenen raporun Cumhuriyet savcısına verildiği tarihten itibaren dava zamanaşımı ve kovuşturma koşulu olan dava süresi yeniden işlemeye başlar (Uz. Yön. m. 24/3). Uzlaştırmanın doğrudan Cumhuriyet savcısı tarafından yapılması hâlinde, bu nedenler gerçekleştiği takdirde, bu tarihten itibaren dava zamanaşımı ile kovuşturma koşulu olan dava süresi yeniden işlemeye başlar. Cumhuriyet savcısı durumu tutanakla tespit eder (Uz. Yön. m. 24/4).

Dava zamanaşımı bakımından getirilen diğer düzenleme ise edim aşamasında gündeme gelmektedir. Başarı ile sonuçlanan uzlaşmada edimin yerine getirilmesinin ileri bir tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hâlinde kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecek ve bu karar devam ettiği sürece zamanaşımı işlemeyecek, duracaktır (CMK m. 253/19) (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 55).

3.1.7. Uzlaşma Sonucu

Uzlaştırma süreci, uzlaştırma sonucunda rapor düzenlenmesi, tarafların veya kanunî temsilcisi ya da vekilin müzakerelere katılmaktan imtina etmesi veya taraflardan birinin yazılı veya sözlü olarak uzlaşmadan vazgeçtiğini bildirmesiyle sona erer.

Uzlaştırmanın sonuçsuz kalması hâlinde tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez (CMK m. 253/18; Uz. Yön. m. 6/4) ve bundan sonra kovuşturma aşamasında da artık uzlaşma yoluna gidilemez.

3.1.7.1. Uzlaşma Raporunun Hazırlanması

Uzlaştırma müzakereleri sonucunda, uzlaştırmacı tarafından tanzim edilen belgeye “Uzlaşma Raporu”; bu rapor üzerine Cumhuriyet savcısı tarafından tanzim edilen belgeye ise “Uzlaşma Tutanağı” denir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 51).

Uzlaştırma müzakereleri olumlu veya olumsuz olarak sonuçlandığında, uzlaştırmacı bir rapor hazırlar. Uzlaştırma müzakereleri sonunda uzlaştırmacı, Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-2 sayılı Uzlaştırma Raporu Örneğine uygun ve taraf sayısından bir fazla olarak hazırladığı raporunu, kendisine verilen belge örnekleri ve varsa yapmış olduğu zorunlu yol giderlerini gösteren belge, gider pusulası veya rayice uygun yazılı beyan ile serbest meslek makbuzuyla birlikte gecikmeksizin Cumhuriyet savcısına verir (Uz. Yön. m. 21/1). Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde, tarafların imzalarını da içeren raporda, ne suretle uzlaşıldığı ayrıntılı olarak açıklanır (CMK m. 253/15; Uz. Yön. m. 21/2). Rapor, icra edilebilecek bir ödeme emri içermesi hâlinde daha sonra ilâmlı icraya konu olabileceğinden, uzlaşma sürecini doğru ve eksiksiz bir şekilde belgelemelidir. Rapor ile birlikte, uzlaştırmacıya önceden verilmiş olan soruşturma dosyasındaki belge örnekleri Cumhuriyet savcısına teslim edilir. Uzlaştırma sonunda taraflar anlaşmaya varırsa, uzlaşma konusu, yeri, tarihi, karşılıklı yerine getirilmesi gereken hususlar tereddüde yer vermeyecek şekilde raporda belirtilmeli ve rapor fail, mağdur, varsa avukatları, kanunî temsilcileri ve uzlaştırmacı tarafından imzalanmalıdır.

Tarafların uzlaşmamaları hâlinde uzlaştırma raporunda bunun nedenleri anlatılmalıdır. Ancak müzakerelerin gizliliği kuralının bir sonucu olarak uzlaştırma raporunda tarafların müzakereler boyunca yaptığı açıklamalar, beyanlar ve davranışları hakkında raporda yer verilmemeli (Özbek, 2007: 189; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 188), uzlaşmanın sağlanamamasının hangi tarafın davranışlarından kaynaklandığı konusunda, ilgili tarafı suçlar tarzda beyanlardan kaçınılmalıdır. Bu durum gizlilik ilkesinin yanında

delil yasağına uyulması bakımından önemlidir. Raporla, sadece uzlaşmanın sağlanamamasının gerekçesi kısaca açıklanmalıdır. Nitekim bu mevzuatta yerini almış ve Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 21/2. maddesine "...uzlaştırma müzakereleri sırasında suçun işlenmesine ilişkin olarak yapılan açıklamalara raporda yer verilmez" amir hükmü ile açıklık getirmiştir.

Cumhuriyet savcısı tarafından incelenecek olan bu raporun, mümkün olduğunca yeknesak biçimde düzenlenmesi için, Yönetmeliğin 21. maddesindeki unsurları taşıması ve Yönetmeliğin ekinde yer alan Ek-2 sayılı Uzlaştırma Raporu Örneğine uygun olması gerekir (Özbek, 2007: 189-190). Nitekim Cumhuriyet savcısı, kendisine sunulan bu raporu, anılan gerekli unsurların bulunup bulunmadığı hususunda incelemelidir.

Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde uzlaştırma raporu, taraflara ve varsa müzakereye katılan müdafî, vekil ya da kanuni temsilcilere de imzalatılmalıdır. Tarafların uzlaşmaları hâlinde, usulüne uygun olarak hazırlanan uzlaştırma raporunun hukukî sonuç doğurabilmesi, İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesi anlamında ilam niteliğini haiz belge sayılabilmesi için raporun Cumhuriyet savcısı tarafından denetlenerek onaylanması gerekir. Nitekim Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını ve edimin hukuka uygun olduğunu belirlerse, raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder (CMK m. 253/17; Uz. Yön. m. 21/3). Bu hâli ile, uzlaştırma raporu kendisine bağlanan hukukî sonuçları doğurur (Soygüt Arslan, 2008: 166; Özbek, 2007: 190). Cumhuriyet savcısı, uzlaşmanın, tarafların özgür iradelerine dayandığını, edimin makul, hukuka ve ölçülülük ilkesine uygun olduğunu belirler ve bu yönde kanaat sahibi olursa, raporu veya belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder. Aksi hâlde Cumhuriyet savcısı, raporu onaylamaz ve onaylamama gerekçesini rapora yazar. Bu durumda uzlaşma gerçekleşmemiş sayılır (Uz. Yön. m. 21/4). Cumhuriyet savcısı uzlaştırma sürecinin usulüne uygun gerçekleştiğinden emin olmalıdır. Uzlaştırma sürecinde tarafların iradesi cebir veya tehdit ile sakatlanmışsa, taraflar özgür iradeleriyle hareket edememişse veya zarar uzlaşmaya uygun olarak giderilmemişse Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmayla yer olmadığı kararı verilmemeli ve kamu davası açılmalıdır. Cumhuriyet savcısı, bu hususlarla sınırlı olarak uzlaştırma sürecini denetlemelidir. Bunların dışında Cumhuriyet savcısı tarafından herhangi bir şekilde uzlaştırmacının atanmaksızın, uzlaştırmacının Cumhuriyet savcısı tarafından yapıldığı

hâllerde; raporun bu işlemin niteliğine uygun kısımları doldurulur, mühür ve imza altına alınarak soruşturma dosyasında muhafaza edilir (Uz. Yön. m. 21/5).

Uzlaştırmanın raporunu sunması konusunda bir süre öngörülmemiş, sadece Uzlaştırma Yönetmeliği'nde raporun geciktirilmeksizin sunulmasından bahsedilmiştir (Uz. Yön. m. 21/1). Kaymaz ve Gökcan söz konusu raporun uzlaştırıcı tarafından geciktirilmeksizin verilmesinden, bu raporun makul bir süre içerisinde verilmesinden (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 189) bahseder. Kanun koyucu tarafından uzlaştırma müzakerelerini, başlaması ve sonuçlandırılması bakımından belli sürelerle bağlamışken uzlaştırmanın raporunu sunması hususunda mevzuatta bir süreye yer verilmemesi çelişki doğurmuştur. Bu sebeple uzlaştırmanın raporunu sunması ile ilgili olarak mevzuatta belirli bir süreye yer verilmesi, raporun mümkün olan en kısa sürede sunulmasının sağlanması bakımından daha uygun olacağı düşünülebilir.

3.1.7.2. Uzlaşma Belgesinin Hazırlanması

Fail ile mağdur veya suçtan zarar görenin, uzlaştırıcı görevlendirilmeden önce veya uzlaşma teklifinin reddedilmesinden sonra, uzlaştırmanın yardımı olmadan kendilerinin müzakere ederek anlaşmaya varmaları durumunda, müzakereler sonunda düzenlenen anlaşma metnine Ceza Muhakemesi Kanunu'nda "uzlaşma belgesi" denilmiştir (CMK m. 253/19). Uzlaşan taraflar, niteliğine uygun düştüğü ölçüde Uzlaştırma Yönetmeliği ekinde yer alan Ek-2 formundaki hususlara uygun bir uzlaşma belgesi düzenlemelidirler (Uz. Yön. m. 22/1). Burada dikkate alınacak husus uzlaşma belgesinin Uzlaştırma Yönetmeliği'nin ekinde yer alan Ek-2 de bulunan örnek metin ile birebir benzemesine gerek olmadığıdır (Sezer, 2010: 126). Cumhuriyet savcısı, tarafların düzenlediği bu belgenin, tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığı (Yenisey, 2010: 13) ve edimin hukuka uygun olup olmadığını denetledikten sonra, hukuka uygun olduğuna kanaat getirirse raporu ve belgeyi mühür ve imza altına alarak soruşturma dosyasında muhafaza eder (Uz. Yön. m. 22/1). Takibi şikâyete bağlı suçlarda, mağdur veya suçtan zarar görenin şüpheli ile anlaşarak şikâyetinden vazgeçmesi hâlinde bu belgenin düzenlenmesi gerekmez (Uz. Yön. m. 22/2). Nitekim suçtan zarar gören tarafın olay sebebiyle şikâyetinden vazgeçmesi hâli yeterli olmaktadır.

3.1.7.3. Uzlaşma Raporu veya Belgesinin Hukuki Niteliği

Cumhuriyet savcısının, kendisine ibraz edilen uzlaşma raporunu onaylaması, sadece uzlaşma raporunun kesinleştiğini tespit eden bir şerh niteliğinde olmayıp, aynı zamanda uzlaşma raporunun veya belgesinin usule, şekle ve kamu düzenine uygunluğu bakımından rapora geçerlilik veren ve uzlaşma raporunu “icra kabiliyetini haiz ilâm niteliğinde bir belge” hâline getiren yargısal bir işlemdir. Uzlaşma raporu veya belgesi ancak Cumhuriyet savcısının bu onayından sonra, İİK'nın 38. maddesi anlamında ilâm niteliğindeki belge vasfını kazanabilir (Özbek, 2007: 190). Uzlaştırmacı tarafından Cumhuriyet savcısının onayına sunulan bu rapor dışında tarafların uygun şartları oluştuğunda hazırladıkları belgeyi sunmaları hâlinde onaylanan uzlaşma belgesi açısından aynı hukukî nitelik geçerlidir (Özen, 2010: 324). CMK'nın 253/19 ve Uz. Yön.'nin 23/6 ve 27/7. maddelerine göre, edimin yerine getirilmemesi hâlinde uzlaştırma raporu veya belgesi, 09/06/1932 tarihli ve 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu'nun 38. maddesinde yazılı ilam mahiyetini haiz belgelerden sayılacaktır. Ayrıca uzlaşmanın sağlanması hâlinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmayacak, açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılacaktır.

3.1.8. Soruşturma Aşamasında Uzlaşmanın Hukuki Sonuçları

3.1.8.1. Uzlaşmanın Olumlu Sonuçlanmasının Hukuki Sonuçları

3.1.8.1.1. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verilmesi

Kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreye soruşturma evresi denmektedir. (CMK m. 2/1-e) Uzlaştırma sonucunda şüphelinin, edimini def'aten (bir defada) yerine getirmesi hâlinde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir (CMK m. 253/19; Uz. Yön. m. 23/1). Geçerli bir uzlaşmaya varıldığında, Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar vermesi zorunludur (Karaaslan, 2007: 300). Dolayısı ile aynı şüpheli hakkında yeni delil ortaya çıkmadıkça aynı suça ilişkin olarak

dava açılmaz. Bu düzenleme Soygüt Arslan tarafından çağdaş hukuk düzenleri bakımından bireylerin her an bir dava tehdidi ile karşı karşıya kalınmaması bakımından önemli düzenleme olarak değerlendirilmiştir (Soygüt Arslan, 2008: 158). Def'aten yerine getirme dışındaki edimin ifası hâllerinde verilen kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı, edimin bütünüyle ifa edilmesi üzerine kaldırılarak, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı vermek gerekecektir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 54). Bu durumda da kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı, edimin ifasının garantisi amacıyla verildiğinden, ifa süresince şüpheli 171. maddedeki yükümlülüklerle tabi olmayacaktır (CMK m. 231/10).

3.1.8.1.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı

Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hâlinde, CMK'nın 171. maddesinde belirtilen şartları aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir (Uz. Yön. m. 23/2). Erteleme süresince zamanaşımı işlemez (Uz. Yön. m. 23/3) (Karaaslan, 2007: 300). Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi hâlinde, CMK'nın 171/4. maddesindeki şart aranmaksızın kamu davası açılır (Uz. Yön. m. 23/5). Uzlaştırma sonunda mağdurun, suçtan ortaya çıkan maddî veya manevî zararının kısmen veya tamamen giderilmesi şartıyla bir anlaşmaya varılmış ve bu doğrultuda bir edimin yerine getirilmesi taahhüt edilmiş olabilir. Fail edimini def'aten yerine getirirse, erteleme kararı kaldırılarak hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararı verilir (Uz. Yön. m. 23/4). Bundan sonra yeni delil meydana çıkmadıkça, aynı fiilden dolayı şüpheli hakkında kamu davası açılmaz (CMK m. 172/2).

3.1.8.1.3. Suçtan Doğan Zarara İlişkin Tazminat Hakkının Sona Ermesi

Uzlaşmanın sağlanması hâlinde, soruşturma konusu suç nedeniyle hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır (Uz. Yön. m. 23/7). Şüphelinin, edimini yerine getirmemesi hâlinde uzlaşma raporu veya belgesi, 09/06/1932 tarihli ve 2004 sayılı İİK'nın 38. maddesinde yazılı ilâm mahiyetini haiz belgelerden sayılır (CMK m. 253/19; Uz. Yön. m. 23/6). Uzlaştırmayla

aynı zamanda mağdurun veya suçtan zarar görenin maddî ve manevî zararlarının karşılanması amaçlandığından, uzlaşmanın sağlanması hâlinde, artık soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılmaz, açılmış bir dava varsa bundan kanun gereği feragat edilmiş sayılır. Ayrıca, şüphelinin edimini yerine getirmemesi hâlinde uzlaşma raporu veya belgesi, İcra ve İflâs Kanunu'nun 38. maddesinde yazılı ilâm niteliğinde belgelerden sayıldığından, bu raporun ilâmlı icraya konulması ve faile, İİK'nin 24. ve müteakip maddelerine göre icra emri gönderilmesi mümkündür (Özbek, 2009: 796). Bununla beraber kovuşturma aşamasında aynı şekilde uzlaşma raporu veya belgesinin kovuşturma aşamasında hâkim tarafından özgür iradenin varlığı ve edimin hukuka uygunluğu bakımından denetlenerek onaylanması ve mühür altına alınmasından sonra fail edimi ifa etmediği takdirde, mağdurun hukuk mahkemelerinde tazminat veya alacak davası açmasına gerek yoktur. Yazılı ilâm hâlini alan uzlaşma tutanağı artık İİK'nin 38. maddesine dayanarak ilâmlı icra yoluyla failden edimin ifasını talep edebilir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 207).

Çetintürk'e göre, uzlaştırma sırasında mağdur, çok büyük ihtimalle uzlaşmak adına bazı fedakârlıklarda bulunacak, mahkemeden alabileceği tazminatın çok azına razı olarak faille anlaşabilecektir. Ancak, uzlaşmanın sağlanması hâlinde, soruşturma konusu suç nedeniyle tazminat davası açılması yasaklanmış ve açılmış olunan tazminat davasından da feragat edilmiş sayılacağı düzenlenmiştir. Buna göre mağdurun, edimini yerine getirmeyen fail hakkında tazminat davası açması mümkün olmayacaktır. Bu da fedakârlık yaparak uzlaşan mağdurun, failin edimini yerine getirmemesi durumunda cezalandırılması, failin de yükümlülüklerini yerine getirmemesi nedeniyle mükâfatlandırılması anlamına gelecektir. Bu nedenle failin edimini yerine getirmemesi durumunda, kamu davası açıldığı veya hüküm açıklandığı gibi, fedakârlık ederek uzlaşan mağdurun da tazminat davası açma hakkı elinden alınması ihtimali (Çetintürk, 2009: 537-538) bakımından uygulamada bazı sıkıntılara sebep olabileceğini ifade etmiştir. Bununla beraber, uzlaşma hâlinde zaten zararın giderilecek olması, uzlaşmanın tarafların özgür iradelerine bırakılmış olması ve uzlaşmanın adliyenin iş yükünün azaltılması amacıyla olması nedenleriyle, tazminat davası açılmayacağına dair düzenlemenin (Soygüt Arslan, 2008: 160) isabetli olduğunu değerlendirmekteyim.

Tüm bu tespitlerin yanında uzlaşma kurumunun işletilebilmesi için, diğer koşulları yanında, zararın tamamının veya önemli bir kısmının ödenmesinin kabul

edilmesi emredilmektedir. Zararın tamamının ödenmesi hâlinde yasaya uygunluk bulunduğundan bir sorun çıkmayacaktır. Ünver ve Hakeri'nin de tazminat davası açılabilmesinin engellenmesi bakımından bir başka yönden eleştiri getirmişlerdir. Nitekim Ünver ve Hakeri'ye göre Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı yargılama aşamasında ise hâkim uzlaşma belgesinin veya raporunun tarafların anlaşmalarını gösteren bu belge veya raporu gabin unsurlarını ihtiva eder şekilde tespit etmeleri hâlinde onaylanmaması gerektiğini belirttikten sonra eğer uzlaşma için öngörülen yasal süre aşılmamışsa yeniden taraflara gerekli sürenin verilmesi sağlanarak yeni bir uzlaşma raporunun hazırlanması için süre vermelidirler. Ödenecek miktar bu derece aşırı fazlalıkta değilse veya zarardan az ve fakat kanunun aradığı oranda zararın önemli bir kısmı ise, bu rapor uygulamaya konacak ve fakat sadece ceza hukuku alanına ilişkin bir sonuç doğurucu etki ve neticeye neden olacaktır. Ödeme miktarının çokluğu özel hukuk davasını engellemeyeceği gibi, miktarın zarardan az olması ne soruşturmanın devamına ne ek ve kısmi bir uzlaşma rapor ve kurumunun yeniden işletilmesine neden olmayacaktır. Buradan hareketle uzlaşma ile varılan anlaşmanın dışında tazminat davasını gerektirecek zarar ile orantılı olmayan bir uzlaşma raporu hazırlanması hâlinde tazminat davasının açılması uzlaşmanın ancak bir ceza hukuku kurumu olması ve bu alanda netice doğurması bakımından özel hukuka dair doğrudan tazminat davasının açılmamasını ya da açılmış olan davadan feragati (Ünver ve Hakeri, 2010: 721-722) doğru görmemişlerdir.

3.1.8.1.4 Uzlaşma Sonucunda Verilen Kararlara Karşı Başvurulan Kanun Yolları

Uzlaştırma sonucunda verilecek kararlarla ilgili olarak, Ceza Muhakemesi Kanunu'nda öngörülen kanun yollarına başvurulabilir (CMK m. 253/23). Buna göre, soruşturma aşamasında, Cumhuriyet savcısının verdiği kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararına veya kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair verilen kararlara ilişkin olarak mağdur, suçtan zarar gören kararın kendisine tebliğinden itibaren 15 gün içerisinde kararı veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı Ağır Ceza Mahkemesine en yakın Ağır Ceza Mahkemesi Başkanlığına itiraz yoluna başvurulabilir (CMK m. 173/1).

Kovuřturma aşamasında mahkemece verilen dūřme kararına karşı ise istinaf yoluna başvurulacaktır. Kural bu olmakla beraber, CMK'nın Yürürlük ve Uygulama Őekli Hakkında Kanunu'nun 8/1. maddesi uyarınca, Bölge Adliye Mahkemeleri'nin göreve başlama tarihine kadar 1402 Sayılı CMUK'un temyize ilişkin 305 ilâ 326. maddeleri 322. maddenin 4, 5 ve 6. fıkraları hariç yürürlüğünü sürdüreceğinden, bu tarihe kadar dūřme kararlarına karşı temyiz yoluna gidilecektir. Ayrıca, kamu davasının açılmasından sonra uzlaşma koşullarının varlığına karşın, hâkimin uzlaşmayı uygulamaması, CMK m. 288 uyarınca temyiz nedenidir. Nitekim kovuşturma aşamasında mahkemece uzlaşma nedeniyle verilen dūřme kararına karşı, uzlaşmanın yöntemine uygun yapılmadığı, atılı suçun uzlaşmaya tabi olmadığı, tarafların bu husustaki beyanlarının özgür iradelerine dayanmadığı gibi çeşitli gerekçelerle temyiz yoluna başvurulabilir. Bununla beraber hakkında kamu davası süren sanık hakkında Őartları oluşup uzlaşma nedeniyle hükmün açıklanmasının geriye bırakılması yönünde karar verilmesi hâlinde CMK'nın 231/12. maddesine dayanılarak itiraz edilebilir.

3.1.8.2. Uzlaşmanın Olumsuz Sonuçlanmasının Hukuki Sonuçları

3.1.8.2.1. Soruşturmaya Devam Edilmesi

Soruşturma aşamasında uzlaştırma girişimi sonuçsuz kalır veya uzlaşma teklifi kabul edilmekle birlikte müzakereler olumsuz sonuçlanır ise soruşturmaya devam edilerek soruşturmanın sonucuna göre kamu davasının açılmasının gerekip gerekmediğine karar verilir. Soruşturma aşamasında taraflara uzlaşma teklifinde bulunulabilmesi için failin atılı suçu işlediği hususunda yeterli Şüphenin varlığının gerekli olduğu göz önüne alınacak olursa, uzlaştırma girişiminin sonuçsuz kalması veya müzakerelerin olumsuz sonuçlanması hâlinde genellikle uzlaşmanın olumsuz sonuçlanması hâlinde kamu davasının açılacağı söylenebilir. Ancak bunun tersine yerinde olduğunu değerlendirdiğim bir diğer tespite göre haklı sayılabilecek delillerin ortaya çıkması durumunda kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilebileceğidir. Nitekim uzlaşmanın olumlu sonuçlanmaması durumunda bu uzlaştırma sürecine girilirken yeterli olmayan delil ile ya da yeterli delile rağmen başlatılan sürecin sonunda aksi yönde delillerin ortaya çıkması ya da eldeki delillerin

hukuka aykırılığı nedeniyle zayıflaması durumunda, Cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebilir (Soygüt Arslan, 2008: 167). Bu gündelik uygulama faaliyetlerinde sıkça karşılaşılan bir durum olup, özellikle kolluk aşamasında henüz soruşturmaya yeni başladığı sırada yeterli delilin olmadığı durumlarda uzlaşma teklif edildiğinden ve uzlaştırmanın başarısızlıkla sonuçlanması hâllerinde soruşturmanın nihayetinde kamu davası açmaya yeterli delil elde edilmediğinden ya da atılı suçun yasal unsurları oluşmadığından kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararlar verilmektedir.

3.1.8.2.2. Yeniden Uzlaşma İşlemi Yapılamaması

Ceza Muhakemesi sistemimizde uzlaştırma, asıl olarak soruşturma aşamasında uygulanması öngörülen bir kurumdur. Uzlaştırmanın kovuşturma aşamasında uygulanması ancak istisnai durumlarda söz konusu olabilmektedir. İster soruşturma aşamasında ister kovuşturma aşamasında olsun uzlaştırma yalnızca bir kez uygulanabilir. Uzlaştırmanın sonuçsuz kalmasından sonra tekrar uzlaştırma yoluna başvurulması mümkün değildir (CMK m. 253/18). Bu düzenlemenin amacı, uzlaştırmanın ceza muhakemesini uzatan bir sebep hâline gelmesinin önüne geçilmesidir. Soruşturma aşamasında uzlaştırmanın sonuçsuz kalmasından sonra tarafların uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilmeleri mümkündür (CMK m. 253/16). Bunun sonucu olarak uzlaşmanın yasal sonuçlarının ortaya çıktığını (Karaaslan, 2007: 302) kabul etmek gerekir. CMK'nın 253. maddesinin 16. ve 18. fıkraları birlikte değerlendirildiğinde, soruşturma aşamasında uzlaşma teklifini reddeden taraflar kovuşturma aşamasında, uzlaşma belgesiyle mahkemeye müracaat ederek uzlaştıklarını bildirdikleri takdirde bu uzlaşmanın geçerli olup olmayacağı hususu tartışmalıdır. Mevcut yasal düzenlemeler karşısında, soruşturma aşamasında uzlaşma teklifini reddeden tarafların, kovuşturma aşamasında uzlaşma belgesiyle mahkemeye müracaat etmeleri hâlinde, mahkemece uzlaşmanın gerçekleştiğinden bahisle düşme kararı verilmesi mümkün olmaması gerekir.

3.1.8.2.3. Uzlaşmaya Varılması ve Yerine Getirilememesi

Uzlaşmanın hukukî sonuçları üzerinde değerlendirme yapılırken Çetintürk'ün yaptığı tespit üzerinde durmak gerekir. Şöyle ki, uzlaşmaya varılıp failin edimi, elinde olmayan nedenlerden dolayı yerine getirememesi hâlinde hukukî sürecin ne olacağıdır. Zira fail, bazı durumlarda yüklendiği edim şartını yerine getirmek istemesine rağmen hastalık, ekonomik sıkıntıya düşmesi ya da failin kendisi ve elinde olmayan ekonomik koşullar içerisinde kalabilir. Böylesi durumlarda kamu davasının açılması ya da hükmün açıklanması adil netice doğurduğu tartışmalı olmaktadır. Buna göre, makul çözüm olarak uzlaşılan edim üzerinde, başvurulacak yöntem Cumhuriyet savcısı veya hâkim kararı ile tadilat yapılmasına olanak tanınmasıdır (Çetintürk, 2009. 541).

3.1.8.2.4. Bilgi ve Belgelerin Aleyhe Kullanılmaması

Uzlaştırma müzakereleri sırasında yapılan açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz (CMK m. 253/19; Uz. Yön. m. 19/2). Yeni CMK sisteminde delillerin kullanılması yasaklılığı sadece somut olaya bağlı ceza soruşturması ya da kovuşturmasını (Balo, 2005: 376, 383) değil, herhangi bir nedene dayalı davalarda, hatta disiplin soruşturmalarında (Yenisey, 2010: 11) da geçerlidir. Delil yasağının kapsamı mevzuatta düzenlendiği şekle göre açıkça müzakere aşamasında yapılan açıklamalar, bilgi ve belgeleri kapsamakla birlikte bu yasak Cumhuriyet savcısının, daha taraflara uzlaşma teklif edilmeden önceki failin ikrara varan savunmaları ya da ortaya konan diğer delil ve açıklamaları kapsamayacaktır (Soygüt Arslan, 2008: 168).

3.2. KOVUŞTURMA AŞAMASINDA UZLAŞMA

Kovuşturma aşaması, iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi ifade eder (CMK m. 2/1-f). Kovuşturma aşamasının aksine uzlaştırma esasında soruşturma aşamasında uygulanması gereken bir usul olarak düzenlenmiştir. Mahkemenin uzlaşma konusundaki görevi istisnaidir (Karaaslan, 2007: 299). Uzlaştırma mümkün olduğunca soruşturma aşamasında uygulanacak, sadece belli ve sınırlı sayıdaki şartların varlığı hâlinde kovuşturma aşamasında uygulanması söz konusu olabilecektir. Bununla beraber uzlaşmaya tabi olan bir suç sebebiyle tamamlanacak soruşturmada uzlaşmaya dair prosedürün tamamlanması aynı zamanda

iddianamenin değerlendirilmesi bakımından da önemlidir. Nitekim, CMK'nın 174/1-c maddesi uyarınca, önödeme veya uzlaşmaya tâbi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan hâllerde önödeme ve uzlaşma usulü uygulanmaksızın iddianame düzenlenmesi, iddianamenin iadesi nedeni olarak (CMK m. 174/1-c) sayılmıştır. Bu nedenle soruşturma aşamasında uzlaşma kurumu uygulanmaksızın kovuşturma aşamasına geçilemeyecektir. Cumhuriyet savcısı iddianameyi uzlaşma kapsamındaki bir suça ilişkin olarak düzenlemesine karşın, uzlaşma prosedürünü uygulamamışsa iddianame iade edilecektir (İpek ve Parlak, 2009: 127-128; Özbek, 2007: 194; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 193). Genel olarak soruşturma aşamasında uzlaşma kapsamında kalan suç sebebi ile başvuru bir yol olduğundan, mahkeme aşamasında uygulanacak uzlaştırmaya ilişkin olarak mevzuatımızda ayrıntılı düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna rağmen yol göstermesi bakımından mahkeme tarafından yapılacak uzlaşma bakımından bir eksiklik olmadığı mevzuatın düzenleniş biçiminden anlaşılmaktadır. Zira, kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması hâlinde, uzlaştırma işlemleri CMK'nın 253. maddesinde belirtilen esas ve usûle göre, mahkeme tarafından yapılır (CMK m. 253/1; Uz. Yön. m. 25/1) amir hükmü karşısında kovuşturma aşamasında; hâkim veya Ağır Ceza Mahkemesi'nde mahkeme heyeti, uzlaşma girişimine dair uygulamada, soruşturma aşamasında görev almış olan Cumhuriyet savcısının izleyeceği yöntem ve esasa bağlı olduğu çerçevelenmiştir. Bu doğrultuda uzlaşma teklifi, uzlaştırmacı atanması, uzlaştırma raporunun denetlenmesi gibi soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısınca gerçekleştirilen hususlar kovuşturma aşamasında mahkeme hâkimi veya heyeti tarafından gerçekleştirilir.

Kamu davası açıldıktan sonra suçun uzlaşmaya tâbi olduğu anlaşılan hâller, Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 25. maddesinde sayılmıştır. Buna göre, a) Kovuşturma konusu suçun hukukî niteliğinin değişmesi nedeniyle uzlaşma kapsamında olduğunun anlaşılması, b) Soruşturma aşamasında uzlaşma teklifinde bulunulması gerektiğinin ilk olarak mahkeme aşamasında anlaşılması, c) Cumhuriyet savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin doğrudan doğruya mahkeme önüne gelen uzlaşmaya tâbi bir fiilin varlığı, ç) Mahkeme aşamasında kanun değişikliği nedeniyle fiilin uzlaşma kapsamına girmesi (Uz. Yön. m. 25/1). Tahdidi sayılan bu dört durumun dışında, taraflara ulaşılamadığı için CMK m. 253/6 uyarınca “Resmî mercilere beyan edilmiş olup da

soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanunî temsilcisine ulaşılamaması hâlinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.” Ancak asıl sorun kovuşturma aşamasında uzlaşmaya ilişkin hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağıdır. Uzlaştırma uygulanmaksızın kamu davası açılan durumlarda, kovuşturma aşamasında taraflara ulaşmanın mümkün olması hâlinde de uzlaştırmanın uygulanabileceği kabul edilmesi gerekir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 194). Buna göre Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 25. maddesine göre kamu davası açıldıktan sonra, kovuşturma evresinde uzlaştırmaya başvurulabilecek hâller başlığı altında, uzlaştırma işlemleri soruşturma aşamasında belirtilen usul ve esaslara göre mahkeme tarafından yapılacaktır.

3.2.1. Kovuşturma Evresinde Uzlaşmaya Başvurulabilecek Haller

3.2.1.1. Suçun Uzlaşmaya Tâbi Olduğunun Kovuşturma Aşamasında Anlaşılması

3.2.1.1.1. Suçun Niteliğinin Değişmesi

Cumhuriyet savcısı soruşturulan suçun niteliğini tayin ve takdir ederken, fiilin uzlaşmaya tâbi olmadığı görüşünde ise kamu davası açmak üzere iddianame düzenleyecektir. Bu takdirde, fiilin nitelendirilmesinden dolayı iddianamenin iade edilemeyeceği kuralı (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 193) nedeniyle, mahkemenin iddianameyi kabul etmesi ve uzlaşma hükümlerini kendisinin uygulaması gerekmektedir. Örneğin fiilin TCK'nın 106. maddesinin 1. fıkrasının ilk cümlesindeki tehdit suçunu oluşturduğu kanısıyla iddianame düzenlenmiş ve bu şekilde kamu davası açılmış iken, mahkemenin yargılama sırasında fiilin, aynı fıkranın 2. cümlesindeki şikâyete tabi sair kötülük tehdidi niteliğinde bulunduğu kanaatine ulaşması mümkündür. Mahkeme bu hâlde kanaatini bir ara kararı ile belirleyerek taraflara uzlaşma teklifinde bulunmalı ve kabul edilmesi durumunda 253. maddedeki yöntemle göre uzlaşma hükümlerini uygulamalıdır.

3.2.1.1.2. Suçun Uzlaşmaya Tâbi Olduğunun İlk Kez Kovuşturma Evresinde Anlaşılması

Kural olarak uzlaştırmanın soruşturma evresinde yapılması gerektiğinden, Cumhuriyet savcısının uzlaştırma girişiminde bulunup, olumlu ya da olumsuz olarak sonuçlandırmadan iddianame düzenlememesi gerekir. Bu girişim yapılmadan dava açılmak üzere iddianame düzenlemesi ancak Cumhuriyet savcısının suçun uzlaşmaya tâbi olmadığı kanısında olması durumunda söz konusu olabilir.

Bundan başka, Cumhuriyet savcısı fiili uzlaşmaya tâbi bir suç olarak nitelemesine karşın, unutmaya veya yanlış sonuca uzlaşmaya başvurmadan (Özbek, 2007: 194; Soygüt Arslan, 2008: 177) dava açmış ve hâkim de suçun uzlaşmaya tabi olduğunu gözden kaçırmak suretiyle iddianameyi kabul etmiş olabilir. Böyle bir hâlde artık sonradan iddianamenin iade edilmesi mümkün bulunmadığından, uzlaşma prosedürünü hâkimin işletmesi gerekecektir.

3.2.1.2. İddianame Düzenlenmeksizin Açılan Davalarda Uzlaşma

Bir kısım suçlarla ilgili özel hüküm bulunması ya da failin sıfatı nedeniyle özel soruşturma usulünün geçerli olması dolayısıyla, Cumhuriyet savcısı tarafından soruşturma yapılmaksızın kamu davasının açılması söz konusu olabilir. Örneğin, 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanunu'nun 7. maddesi gereği kolluğun düzenlediği tutanağın mahkemeye verilmesiyle (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 192) ya da 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 53/c maddesinde belirtilen özel soruşturma usulü dolayısıyla soruşturmanın idare tarafından görevlendirilen soruşturmacı tarafından yapılarak davanın açılması (Özbek, 2007: 194) hâlinde, Cumhuriyet savcısı tarafından yürütülen bir soruşturma evresi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, CMK'nın 253. maddesinde Cumhuriyet savcısına verilen uzlaştırmayla ilgili yetkilerin bu evrede kullanılması mümkün olmamakta, ancak dava açıldıktan sonra mahkemenin uzlaştırma hükümlerini uygulaması gerekmektedir.

3.2.1.3. Dava Açıldıktan Sonra Kanun Değişikliği Nedeniyle Suçun Uzlaşma Kapsamına Girmesi

Ceza davasının açılmasından sonra suçun bir kanun değişikliği sonucunda uzlaşmaya tâbi kılınması durumunda da, uzlaşma hükümlerinin uygulanması gerekecektir (Uz. Yön. m. 25/1-ç). Aslında Yönetmelikte böyle bir düzenleme yer almasa da, aynı sonuca varmak gerekirdi. Çünkü bir ceza muhakemesi kurumu olan uzlaşmaya ilişkin kanun değişikliği, mahkemenin dosya üzerinde tasarrufta bulunma imkânı devam ettiği sürede derhâl uygulanabilecektir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 56). Bu bakımdan suçun, kanun değişikliği ile uzlaşma kapsamına giren bir suç hâline gelmesi durumunda uzlaşma hükümleri mahkeme tarafından tatbik edilmez ise bu durum temyiz incelemesi esnasında bozma nedeni olabilecektir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 195). Bununla beraber uzlaştırma girişiminin fail bakımından lehe sonuçlar doğurması bakımından yargılama devam ederken sonradan, yargılamaya konu olan suçun uzlaşma kapsamında kalan suç olması hâlinde fail lehine “lehe kanun uygulaması” gereği (TCK'nın 7/2) uzlaşma girişiminde bulunulması gerekir.

3.2.1.4. Soruşturma Evresinde Taraflara Ulaşılamadığı İçin Uzlaşma Teklifinin Yapılamamış Olması

Daha önceden açıklandığı üzere resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşamaması hâlinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır (CMK m. 253/6). Buna göre, belirtilen adreste bulunamama ya da başka bir nedenle taraflara ulaşamaması hâlinde yine birine uzlaşma teklif edilemez ise, Cumhuriyet savcısı uzlaşma hükümlerini uygulamadan soruşturmayı sonuçlandırır ve iddianameyi mahkemeye sunar. Bundan sonra uzlaşma ile ilgili hükümler, bu kişilere ulaşılması hâlinde mahkeme tarafından tatbik edilecektir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 194-195).

3.2.2. Uzlaşma Usulü

3.2.2.1. Uzlaşmanın Mahkeme Tarafından Yapılması

CMK'nın düzenlenişi bakımından, mahkeme aşamasında uzlaştırmaya ilişkin olarak ayrıntılı düzenleme yapılmamıştır. Mahkeme aşamasında yapılacak uzlaştırmalar soruşturma aşamasında uzlaştırmanın uygulanmasını dzenleyen CMK'nın 253. maddesinde belirtilen esas ve usullere göre yapılacaktır (CMK m. 254/1). Buradan hareketle, CMK'nın 253. maddesiyle Cumhuriyet savcısına uzlaştırma konusunda verilen yetkilerin, mahkeme aşamasında yapılacak uzlaştırmada hâkime ait olduğu söylenebilir. Hâkim yargılama aşamasında yargılamaya konu suçun uzlaştırma kapsamında bir suç olduğunu ve soruşturma aşamasında uzlaştırmanın uygulanmadığını tespit ederse, CMK'nın 253. maddesinde belirtilen şekilde uzlaştırma işlemlerini başlatır. Uzlaştırmanın usulü, CMK'nın 253. maddesinde dzenlendiğinden, mahkeme de aynı usule uyularak uzlaştırma işlemleri gerçekleştirilir. Mahkeme, uzlaştırma işlemlerine ilişkin tebligat ve yazışmaları duruşma gününü beklemeden dosyazerinden de yapabilir (Uz. Yön. m. 25/2).

Mahkeme, taraf teşkili sağlandıktan sonra, taraflara uzlaşmaları teklifinde bulunur. Mahkemece yapılacak uzlaşma teklifi, uzlaşmanın mahiyeti ile Uzlaştırma Yönetmeliği'nin ekinde yer alan Ek 1/c sayılı Uzlaşma Teklif Formunun ilgiliye imzalatılarak verilmesi ve formda yer alan bilgilerin açıklanması suretiyle yapılır. Bu husus zapta geçirilerek bilgilendirme yükümlülüğü yerine getirilir ve uzlaşma teklifinde bulunulduğuna ilişkin formun imzalı rneği kovuşturma dosyası içine konulur (Uz. Yön. m. 26). Genel olarak soruşturma aşamasında açıklanan usul ve esasa dair açıklamaların ve yöntemlerin aynı şekilde kovuşturma aşamasında uygulanması gerekir. Bu kapsamda uzlaşma teklifinde bulunulması, uzlaştırmacı atanması, müzakere aşaması, uzlaştırmacı creti, delil yasağı ve aleyhe tanıklık yasağı, müzakerelerin gizliliği, uzlaştırmadaki süre gibi konularda aynı yöntemin uygulanması gerekir (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 57).

Soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacı olmasında belirlenen sakıncalar gibi hâkimin de uzlaştırma yapabilmesine karşın, hâkim önünde uzlaştırma yapılması, hâkimin müzakereler sırasında olaya ilişkin olarak yapılan açıklamaları duyacağı için, etkilenmesi olabileceğinden hâkimin tarafsızlığı ilkesiyle çelişecektir. Bu nedenle uzlaştırmanın hâkim tarafından yapılmaması, bunun yerine bir uzlaştırmacı atanması yerinde olur (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 58). Aksi hâdde, hâkimin yasaklanması veya reddine sebep olabilir (Kunter vd., 2007:

1223). Bu türden sakıncalarına rağmen, tıpkı Cumhuriyet savcısının uzlaştırmacı olabileceğine dair yasal düzenlemenin yerinde olacağı ve bunun çoğu zaman uzlaşma kapsamında kalan suçların bir uzlaşma girişimi ile kısa zamanda yargılamanın sonuçlanmasını sağlayacağı tartışmasızdır. Nitekim uzlaşmanın duruşma sırasında taraflarca önerilerek kabul edilmesi durumunda da hâkimin bu doğrultuda karar vermesi olanaklıdır. Örneğin mağdurun, duruşma sırasında sanığın özür dilemesi karşılığında uzlaşacağını belirtmesi ve sanığın da o esnada bu yaklaşımı kabul edip özür dilediğini açıklaması durumunda, hâkimin gelişmeyi tutanağa kaydedip uzlaşma gerçekleştiği için düşme kararı vermesi mümkün olacaktır. Hal böyle iken uzlaştırmaya dayanak teşkil eden edimin bu şekilde basit türden olması durumunda dolayısı ile hâkimin de bu uzlaşmayı gerçekleştirebilmesi ve kanunen çerçevesinin belirlenmesi yerinde olmuştur.

3.2.2.2. Tarafların Uzlaşarak Mahkemeye Başvurmaları

CMK'nın 254. maddesinde, mahkemenin uzlaştırma işlemlerini 253. maddede belirtilen esas ve usule göre yapacağı belirtilmiştir. Kovuşturma aşamasında; mahkemenin uzlaşma teklifinin, taraflarca reddedilmesi hâlinde kovuşturmaya devam edilerek hüküm kurulabilecektir. Bu şekilde ortaya çıkacak uzlaştırmaya ne şekilde girişileceği ya da sonuçlanacağı konusunda aynı paralelde soruşturma aşamasında izlenen yöntem uygulanacaktır. Zira soruşturma aşamasında, CMK'nın 253/16. maddesi uyarınca, uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler (CMK m. 253/16). Benzer şekilde bu madde kovuşturma aşamasında da uygulanabilecektir. Nitekim taraflar uzlaştıklarını mahkemeye belgelere ve mahkemeye başvururlar ise hâkimin uzlaşmayı tespit edip uygun bulması durumunda uzlaşma doğrultusunda hüküm kurulması gerekecektir. Soruşturma aşamasında tarafların en son uzlaşma yönündeki iradelerini açıklamaları ve bu durumun hukukî sonuç doğurması iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar geçerli sayılmaktadır. Mahkeme aşamasında yapılan uzlaşma teklifi reddedilmesine rağmen, taraflar uzlaştıklarını gösteren belge ile en geç duruşmanın sona erdiği açıklanıp hüküm verilmeden önce mahkemeye başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler (Uz. Yön. m. 25/3). Bu hüküm DİDK,

CMK'nın 253. maddesinde belirtilen uzlaşmaya ilişkin esas ve usullerden hangilerinin kovuşturma aşamasında da uygulanabileceğinin ceza mahkemesince belirlenebileceği, yargı yerince belirlenmesi gereken bir konunun idari işlemle belirlenmesinin hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 25. maddesinin 3. fıkrasının yürütülmesini durdurmuştur (DİDK., 15.05.2008, 2008/463 itiraz sayılı kararı). Yargılamanın son bulma anına kadar tarafların uzlaştıklarını bildirmeleri mümkün olmalıdır. Uzlaşmanın muhakemeyi kısaltan ve suçtan doğan zararın giderilmesini sağlayan işlevleri itibariyle kovuşturma aşamasında tarafların benzer yönüyle lehlerine getirilen bu düzenlemeden faydalanmaları gerekmektedir. Aksine bir yorum, uzlaşma kurumunun uygulanmasının engellenmesi ile iş yükünün artmasına neden olacağı gibi, usul ekonomisi ilkesiyle çatışacak ve uzlaşma kurumunun mevzuat ile düzenleniş amacına aykırılık teşkil edecektir. Bu kapsamda henüz kesinleşmemiş ve itiraz ya da temyiz üzerine hükme karşılık gelen yargı yollarının kullanılması hâlinde ve yeniden yargılama faaliyetini yürüten mahkemeye uyuşmazlığın gelmesi hâlinde yeniden uzlaşma girişiminde bulunulması gerekmektedir.

3.2.3. Kovuşturma Aşamasında Uzlaşmanın Hukuki Sonuçları

3.2.3.1. Uzlaşmanın Gerçekleşmesi

Uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde, edimin yerine getiriliş şekline göre mahkemece verilecek kararlar, CMK'nın 254. maddesinin ikinci fıkrasında sayılmıştır (Özbek, 2007: 196). Uzlaşma gerçekleşir ise mahkeme tarafından davanın düşmesine ya da şartları olduğu takdirde hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilecektir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 198). Uzlaşma hükümlerine rağmen, toplanan deliller ve dosya kapsamına göre sanık hakkında beraat kararı verilmesi durumu varsa artık uzlaşma hükümleri uygulanamayacak ve sanık hakkında beraat kararı verilmesi gerekecektir (Balo, 2005: 384).

3.2.3.1.1. Düşme Kararı

Duruşmada uzlaşma girişimi başarılı olur ve edim def'aten yerine getirilirse, düşme kararı verilir (Uz. Yön. m. 27/1) (Kunter vd., 2007: 1223). Düşme kararına karşı kanun yolu (istinaf ve temyiz) açıktır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 58). Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verildikten sonra uzlaşma uyarınca edim tümüyle ifa edilmiş ise, geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesi kararı verilir. Edimin ifasının ileri bir tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi dolayısıyla verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı, edimin ifasını güvence altına almaya yöneliktir. Bu nedenle, CMK'nın 231. maddesindeki şartlar ile, hükmün açıklanmasının geri bırakıldığı sürede sanık için geçerli olan yükümlülükler burada söz konusu değildir. Edim tümüyle ifa edildikten sonra, CMK'nın 254. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen edimin def'aten yerine getirilmesindekine benzer şekilde, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı kaldırılarak düşme kararı verilmelidir.

3.2.3.1.2. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması

Edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi hâlinde; sanık hakkında, CMK'nın 231. maddesindeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir (Uz. Yön. m. 27/2). Geri bırakma süresince zamanaşımı işlemez (Uz. Yön. m. 27/3). Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmesi hâlinde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilir (Uz. Yön. m. 27/4). Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, uzlaşmanın gereklerinin yerine getirilmemesi hâlinde, mahkeme tarafından, CMK'nın 231/11 maddesindeki şartlar aranmaksızın hüküm açıklanır (CMK m. 254/2; Uz. Yön. m. 27/5) (Özen, 2007: 29).

Hükmün açıklanmasının geriye bırakılmasına dair karar verilirken dikkat edilmesi gereken gözden kaçırılmaması gereken bir sorun vardır. Zira hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilmesi için, sanığın savunmasının alınması, delil ikamesinin sonuçlanması, yargılamanın tümüyle sona erdirilerek mahkemenin uyuşmazlık konusunda bir yargıya ulaşması gerekmektedir. Esasında verilecek karar mahkûmiyet kararıdır. Mahkeme, tüm unsurlarıyla bir mahkûmiyet

kararı kurmakta, ancak sonuç olarak bu kararın açıklanmasını geri bırakmaktadır. Nitekim hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı üzerine edim ifa edilmezse, mahkûmiyet hükmü açıklanacaktır. Bu bakımdan, uzlaşmaya tâbi bir fiilin yargılanması sırasında, uzlaşma hükümlerinin uygulanması konusunda mahkemenin dikkatli olması ve özellikle uzlaştırmacı atanmasının zamanını iyi tayin etmesi yerinde olacaktır. Çünkü uzlaşma hükümleri, mahkûmiyet kararının alternatifi olmaktadır. Bu nedenle, yapılan yargılama sonucunda beraat kararı verilmesi gerekmekte ise mutlaka bu karar verilmeli, uzlaşma sağlansa dahi uzlaştırma hükümleri uygulanmamalıdır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 59; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 199).

3.2.3.2. Uzlaşmanın Gerçekleşmemesi

Uzlaşma sürecinin başarısız sonuçlanması hâlinde, mahkeme, uzlaşmanın başarısız sonuçlandığını tespit ederek, duruşmanın devamına karar verecektir. Dolayısı ile, uzlaşma müzakereleri sonunda şartlar gerçekleşmez ise yargılamaya devam edilecek ve hükümle yargılamaya son verilecektir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 198).

3.2.3.3. Uzlaşma Sonucunun Özel Hukuk Bakımından Etkileri

CMK'nın 253/19. maddesi uyarınca; yerine getirilmeyen edim bakımından uzlaşma raporu veya belgesi ilâm niteliğinde belge sayılır. Edim alacaklısı, rapor veya belgeyi ilâmlı icra yoluyla takip ederek edim borçlusu veya borçlularından tahsil edebilir. CMK'nın 254. maddesinde aynı düzenlemenin yapılmamış olması bir eksiklik değildir. Zira 254. maddenin 1. fıkrasında yapılan atıf dolayısıyla, mahkemece yapılacak uzlaşma işlemleri bakımından 253. maddedeki tüm kurallar (254. maddede istisna getirilmedikçe) burada da geçerli olacaktır (Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı, 2009: 60; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 200). Uzlaşmanın sağlanması hâlinde, kovuşturma konusu suç nedeniyle hukuk mahkemesinde tazminat davası açılmaz; açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılır (CMK m. 253/19; Uz. Yön. m. 23/7).

3.2.4. Birden Fazla Şüpheli/Sanık Bakımından Uzlaşma

Daha önce ele alındığı üzere aralarında iştirak ilişkisi olsun veya olmasın birden çok kişi tarafından işlenen suçlarda, ancak uzlaşan şüpheli veya sanık uzlaştırmadan yararlanır (CMK m. 255/1; Uz. Yön. m. 6/2). Bu hüküm, birden çok şüpheli veya sanığın bulunması hâlinde, sadece mağdurla uzlaşan şüpheli veya sanığın uzlaştırmadan yararlanacağı, diğer şüpheli veya sanıklar hakkında ise kovuşturma açılacağı veya kovuşturmayla devam edileceği, bu durumun da uzlaştırmadan amaçlarıyla bağdaşmadığı gerekçesiyle öğretide eleştirilmiştir. Buna göre, “iştirak hâlinde suç işlemiş sanıklardan biri hakkındaki şikâyetten vazgeçme, diğerlerini de kapsar” (TCK m. 73/5) hükmü, uzlaştırmada da uygulanmalıdır. Zira uzlaştırmayla şikâyet kurumu benzer hukukî etki ve sonuçlara sahiptir. Şikâyetten vazgeçildiğinde, dava bütün şerikler hakkında düşmekteyken, uzlaştırmada sadece uzlaşılan şerikler bakımından davanın düşmesi isabetli değildir (Özbek, 2007: 198). Her ne kadar bu düzenleme ile uzlaşmanın, mağduriyetin giderilmesi temeline dayanması ile bağdaşmamakla birlikte, Anayasa'nın 38. maddesi ile TCK'nın 20. maddesinde düzenlenen ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine, cezanın bireyselleştirilmesi ilkesine uygundur. Zira, birden fazla fail hakkında dava açılması ve yargılama yapılması hâlinde cezanın bireyselleştirilmesi ilkesi gereğince farklı ceza ve güvenlik tedbirlerine hükmedilmesi söz konusu olacağından, bir şüpheli veya sanığın mağdur ile anlaşarak elde edeceği sonucun diğer failere de etki etmesi, kanuna ve ceza hukukunun temel ilkelerine ve hukuka aykırı olacaktır. Bununla birlikte yargılamaya alternatif ve tamamlayıcı olduğunu düşündüğümüz uzlaşmanın temel özelliklerinden birisi de bu kurumun iradiliği esas almasıdır (Soygüt Arslan, 2008: 180).

3.3. UZLAŞMANIN DİĞER SONUÇLARI

3.3.1. Uzlaşma ve Müsadere

Uzlaştırmayla birlikte uygun güvenlik tedbirlerine başvurulması mümkün hatta zorunludur. Çünkü güvenlik tedbirleri uzlaştırmadan farklı olarak, failin ıslahının ötesinde suç oluşturan fiili işleyen kişinin korunmasına ve iyileştirilmesine, suç oluşturan fiili işleyen kişinin çevresine ve hatta ailesine karşı korunmasına, suç

oluşturan fiili isleyen kişiden toplumun korunmasına hizmet edeceği gibi, suçun konusuyla ve suçun işlenmesinde kullanılan araçla ilgili olarak da uygulanmaktadır. Bu bakımdan güvenlik tedbirleri uzlaştırmadan çok farklı bir fonksiyon ifa etmektedir. Örneğin uzlaştırma kapsamındaki bir suçun silahla işlenmesi durumunda silah hakkında eşya müsaderesine ilişkin hükümlerin uygulanması gereklidir.

Kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan, suçun işlenmesine tahsis edilen veya suçtan meydana gelen eşyalar iyi niyetli üçüncü kişilere ait olmamak şartıyla müsadere edilebilir. Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan ve kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olan eşyalar da müsadere edilebilir (TCK m. 54/1). Bu hükme göre, kural olarak bir eşyanın müsadere edilebilmesi için ortada kasten işlenmiş kesinleşen bir suçun varlığına bağlıdır (İpek ve Parlak, 2009: 135). TCK'nın 54/4. maddesine göre ise, üretimi, bulundurulması, kullanılması, taşınması, alım ve satımı bizatihi suç oluşturan eşyanın müsadere edileceği hükme bağlanmış, bu tür eşyaların müsadere için herhangi bir şart öngörülmemiştir.

TCK m. 54/1. kapsamındaki bir eşyanın müsadere edilebilmesi için, söz konusu eşyanın kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanıldığı, suçun işlenmesine tahsis edildiğinin veya suçtan meydana geldiğinin yapılacak yargılama sonucunda saptanmış olması gerekir. Oysa uzlaşmanın gerçekleşmesi hâlinde sonuçlanan bir yargılama söz konusu olmayıp, suçun işlenip işlenmediği hususunda bir tespit yapılmamaktadır. Bu nedenle uzlaşma hâlinde TCK m. 54/1 kapsamına giren eşyanın müsadere mümkün değildir (Soygüt Arslan, 2008: 163; Kaymaz ve Gökcan, 2007: 209). Dolayısıyla uzlaşmanın gerçekleştiğinden bahisle kovuşturmaya yer olmadığına veya kamu davasının düşürülmesine karar verilmekle birlikte TCK m. 54/1 kapsamındaki eşyanın da sahibine iadesine karar verilmelidir. Bizim de katıldığımız görüşe uzlaşma ile aslında soruşturma ve kovuşturmanın devamını engellemesi ile ceza hukuku uyumsuzluğu bakımından sonuç doğurması ile ilgili olup suçta kullanılan ve değerlendirilmesi TCK'nın 54/1. maddesi kapsamında kalan eşyanın müsadere gereklidir. Nitekim uzlaşma kural olarak mahkûmiyeti engelleyen bir kurumdur. CMK'nın uzlaşma ile ilgili hükümlerinde müsadere bakımından bir düzenleme olmaması bir eksiklik olmasının yanı sıra uygulamada da farklılıklara sebebiyet verebileceği eleştiri konusu edilebilir (Ünver ve Hakeri, 2010: 728). Dolayısı ile suçta kullanılan veya kullanılmak üzere hazırlanan eşya ile (TCK m. 54/1) veya suçtan elde edilen eşyanın, bunların

değerlendirilmesi nedeniyle kazancın (TCK m. 55/1-2) soruşturma veya kovuşturma aşamasında CMK'nın 256. ve devamı maddeleri uyarınca müsadere gerekip, soruşturma aşamasında müsadereye konu talebin ise mahkemesinden talep ile mümkün olabilir.

TCK m. 54/4 kapsamında kalan eşyaların müsadere için herhangi bir şart öngörülmemiştir. Uzlaşma girişiminin olumlu sonuçlanması hâlinde müsadere uygulanması gerekir. Uzlaşma nedeniyle kovuşturmaya yer olmadığına karar veren Cumhuriyet savcısı TCK m. 54/4 kapsamındaki eşyanın müsadere için CMK'nın 256 vd. maddelerine dayanarak müsadere davası açmalıdır. Kovuşturma aşamasında ise mahkemenin uzlaşma nedeniyle düşme veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı vermeden önce müsadere konusu eşya yönünden ayırma kararı vermesi doğru olur. Böylelikle TCK m. 54/4 kapsamındaki eşyanın müsadere sorunu CMK'nın 256 ve devamı maddeleri uyarınca müsadereye ilişkin hükümlerin uygulanması gerekir (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 209).

3.3.2. Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Hakkı

CMK'nın 144/1-c maddesi uyarınca: “Genel af veya özel af, şikâyetten vazgeçme, uzlaşma gibi nedenlerle hakkında kovuşturmaya yer olmadığına veya davanın düşmesine karar verilen veya kamu davası geçici olarak durdurulan veya kamu davası ertelenen veya düşürülenler; kanuna uygun olarak yakalanmış veya tutuklanmış iseler, bu nedenlerle tazminat isteyemeyeceklerdir”. Bu durumda uzlaşmanın sağlanması nedeniyle yargılaması yapılamamış ve suçsuzluğu yönünde kesin ve her türlü şüpheden arî olarak kanaat edinilememiş kimseler koruma tedbirleri neticesinde uğramış oldukları zararlar için tazminat isteyemeyeceklerdir (İpek ve Parlak, 2009: 134). Dikkate alınması gereken durumu ise CMK kapsamında tazminat talep edememe hâli yalnızca “kanuna uygun olarak yakalanan veya tutuklanan” kişilerle ilgilidir. Bu nedenle örneğin, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında; kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilenler (CMK m. 141/1-a) uzlaşma hükümlerinden yararlansa bile tazminat hakkının saklı olduğu anlaşılmaktadır (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 208).

3.3.3. Uzlaşma ve Tekerrür

TCK'nın 58. maddesi uyarınca tekerrürün uygulanabilmesi için bir mahkûmiyet hükmünün kurulması gerekmektedir. Bu itibarla uzlaşmanın amaçlarından olan ve daha yargılama sonuçlanmadan uyuşmazlık çözüme kavuştuğundan ve ortada bir mahkûmiyet hükmü kurulmadığından tekerrürün uzlaşmada uygulanamayacağını görmekteyiz.

Her ne kadar CMK'nın 253 ve devamı maddelerinde düzenlenen uyuşmazlığın uzlaşma ile çözüme kavuşturulmasında daha önceden kasıtlı bir suçtan alınan mahkûmiyet kararının ve şartları olduğundan tekerrüre esas alınan bir sabıka kaydının süreklilik kazanması hâlinde uzlaştırma girişimine engel olması bakımından yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulduğu, bu durumun suç işleyerek uzlaşmadan yararlanan bir kişinin bu durumu kötüye kullanabileceği (Kaymaz ve Gökcan, 2007: 210) savunulmuş ise de; uzlaşma esasında birçok süjeyi “suçtan zarar gören, mağdur, fail, suça sürüklenen çocuk” gibi bir arada taşıdığından ve tarafların özgür iradeleri ile vardıkları bir çözüm olduğundan önceki hükümlülüğün uzlaşma girişimine engel olmamasının isabetli olduğunu düşünmekteyim.

3.3.4. Uzlaşma ve Ceza İlişkisinin Sona Ermesi

Uzlaşma ile fail ve mağdur arasındaki uyuşmazlık hakkında zararın giderilmesi konusunda anlaşmış olmaktadır. Uzlaşılan karar gereği, zarar kararlaştırılan tazminatın ödenmesi ya da edimin yerine getirilmesi suretiyle giderildiğinde ya ceza davası açılmamakta ya da açılan dava düşürülmektedir. Böylelikle fail ile devlet arasındaki ceza ilişkisi sona ermekte ve fail cezalandırılmaktan kurtulmaktadır.

3.3.5. Uzlaşma ve Şikâyetin Geri Alınması

Uzlaştırma kapsamındaki suçların birçoğunun şikâyete tabi suçlar olması, uzlaştırma ile şikâyet arasında ilişki doğurmaktadır. Her şeyden önce şikâyete tabi suçlarda uzlaştırmanın uygulanabilmesi, usulüne uygun bir şikâyetin varlığına bağlıdır. Uzlaşma şartının şikâyete bağlı olan suçlar bakımından, şikâyet koşulu gerçekleşmeden, şikâyete bağlı olarak kısmen de olsa yapılmış bir soruşturma ve bu soruşturmaya dayalı

elde edilen ve kamu davası açmaya yeterli delile ulaşılmadan uzlaşma girişiminde bulunulmamalıdır. Uygulamada daha önceden açıklandığı üzere şikâyet hakkı kullanılır kullanılmaz genel olarak mevzuatın düzenlemesi hilafına uzlaşma girişiminde bulunulmaktadır. Bunun bazı sakıncaları bulunmaktadır. Nitekim dava açılmayacak (kovuşturma evresinde ise davaya devam edilmesini engelleyen) bir durum olması hâlinde uzlaşma kurumu işletilmemelidir. Ancak uzlaşma sağlanamaz ise şikâyetten vazgeçme kurumu işlevini devam ettirir. Şikâyet genel olarak uzlaşma kurumunun işletilebilmesi için var olması gereken soruşturma ve kovuşturma için bir ön koşul olduğu için, uzlaşma gerçekleşmeyince şikâyetin geri alınması mümkün ise de şikâyet yapılmamışsa veya geri alınmışsa artık ortada bir soruşturma veya kovuşturma olmayacağı için uzlaşma kurumunun işletilmesi mümkün değildir (Ünver ve Hakeri, 2010: 719-720).

Uzlaştırmanın uygulanması şikâyet kurumuna göre daha zor ve masraflıdır. Uzlaştırmanın uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken, uzlaştırıcı atanması, mağdurun zararlarının giderimi hususunda anlaşılması, müzakereler için yer belirlenmesi, uzlaşma raporunun hazırlanması, uzlaştırmanın sonuçsuz kalması ve mahkûm olunması hâlinde uzlaştırma giderlerinin ödenmesi gibi prosedürler bulunmaktadır. Tüm bunların dışında şikâyetten vazgeçme çok kolay olup mağdur veya suçtan zarar görenin bu husustaki iradesini yetkili makamlara yazılı veya sözlü açıklaması yeterlidir. Uzlaştırmada Cumhuriyet savcısının, uzlaştırmanın tarafların özgür iradelerine dayanıp dayanmadığını denetim yetkisi bulunmaktadır. Oysa şikâyetten vazgeçmede böyle bir denetim söz konusu değildir (Yıldız, 2005: 276). Bu nedenlerle uzlaşmanın daha çok şikâyete bağlı olan suçlar bakımından uygulanması, genel olarak uygulamada uzlaşma kurumunun işletilmesine engel olacaktır.

3.3.6. Uzlaştırıcı Formlarının Bastırılması, Dağıtımı ve Tutulacak Kartonlar

Uzlaştırma Yönetmeliği'nin ekler bölümünde gösterilen Ek 1/a sayılı uzlaşma teklif formu dışındaki formlar, Cumhuriyet başsavcılıklarınca ilgili ödenek kaleminden harcama yapılmak suretiyle yeterli sayıda bastırılarak mahkemelere ve Cumhuriyet savcılarına dağıtımı yapılır (Uz. Yön. m. 33/1). Adli kolluk tarafından yapılacak

uzlaşma teklifi formlarının bastırılması ve dağıtımı işlemleri ilgili adli kolluk tarafından yerine getirilir (Uz. Yön. m. 33/2).

Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 32. maddesinde, uzlaştırmaya ilişkin sağlıklı istatistiklerin oluşturulabilmesi amacıyla (Özbek, 2007: 198), uzlaştırma sonunda Cumhuriyet savcısı veya mahkeme tarafından verilecek kararların, tutulan kartonlara konulacağı öngörülmüştür. Bu maksatla Cumhuriyet başsavcılıklarında, uzlaşma sonucu verilen kovuşturmayaya yer olmadığına ve kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair kararların; mahkemelerde ise düşme ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair kararların bir örneğinin saklandığı özel bir karton tutulur. Bu kartonlara konulacak karar nüshalarında ilgisine göre Cumhuriyet savcısının ya da hâkim imzası ile Cumhuriyet başsavcılığı ya da mahkeme mührünün bulunması zorunludur. Çetintürk, uzlaşmadan kaynaklı kararların kaydı için tutulan kartonları, gerek uzlaştırmmanın kötüye kullanılmasını engellemek, gerekse de uzlaştırma kararı verecek kişilerin daha doğru bir değerlendirme yapabilmelerini sağlamak amacıyla, uzlaştırmaya katılan failer bakımından merkezi bir kayıt sisteminin tutulmasını da değerlendirerek Uzlaştırma Yönetmeliği'nin 32. maddesine göre her bir Cumhuriyet başsavcılığında ayrı olarak tutulacak kartonları bu amaçların gerçekleştirilmesi bakımından yeterli görmemiştir. Bu kartonların yanında bu neviden kayıtların adli sicile kaydı gerektiğini (Çetintürk, 2009: 573) düşünmüştür.

SONUÇ

Temellerini onarıcı adalet felsefesinden alan ve onarıcı adalet kavramının gelişmesinden beslenen uzlaşma kurumu, Klasik Ceza Adalet sisteminin alternatifi olarak değil ve ancak tamamlayıcı unsuru olarak doğmuştur. Uzlaşma kurumu, modern çağın gereksinimleri doğrultusunda zorunlu olarak ve yargılamanın farklı sùjelerinin artan talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda hukukun organik yapısından kaynaklı olarak hukuk sistemine sonradan girmiş, uyuşmazlığın çözümü konusunda farklı yollar gösteren yeni bir sistemdir. Uzlaşma kurumu hem suçtan doğan mağduriyetin giderilmesi hem toplum barışının sağlanması hem de yargı yükünün azaltılması amacıyla getirilen bir kurumdur. Bu kurum başta Anglo-Sakson hukukunda doğmuş ve Anglo-Sakson hukukunun etkisiyle Kıta Avrupası hukukuna girmiştir. Daha sonradan tarihi gelişimleri farklı olsa da birçok ülkede uygulana gelen bir kurumdur. Türk ceza hukukunda, başta 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda düzenlenen ve sonradan 5560 sayılı Kanun ile getirilen düzenlemeler ile sadece 5271 sayılı CMK'da düzenlenmiş uyuşmazlığın, geleneksel cezalandırıcı sistemden farklı olarak çözüme ulaştırıldığı bir kurumdur. Bunun yanında en son 5918 sayılı Kanun ile getirilen düzenleme ile yasal çerçeve son halini almış bulunmaktadır.

Uzlaşmanın kabulüyle, kamu hukuku içerisinde yer alan ve devletin çok etkin ve geniş bir role sahip olduğu geleneksel ceza adalet anlayışının felsefesinde büyük bir değişim olduğu dikkate değerdir. Uzlaşmanın kabulü ile, fail ve mağdurun ister atanan bir bağımsız uzlaştırmacı aracılığı ile ister soruşturmayı yürüten Cumhuriyet savcısı ister yargılamayı yapan hâkim tarafından aralarındaki uyuşmazlığı çözüme vardırılmalarının sağlanması durumunda kamusal nitelikte bir yetki olan ceza vermek yetkisinden devletin vazgeçtiği, yani cezalandırma hakkının adeta suçtan zarar gören ve failin tasarrufuna bırakıldığı anlamına gelmektedir. Yargılamanın hızlandırılması, mahkemelere gelen iş yükünün azaltılması, yargılama maliyetlerinin düşürülmesi, mağdur ve suçtan zarar görenin zararlarının zamanında karşılanması, failin ise, daha ağır cezalardan kurtulması ve sosyal barışın sağlanması açısından uzlaşma kurumunun

uzlaşmanın uygulandığı diğer ülkelerde olduğu gibi hukukumuzda girmesi yerinde olmuştur.

Uzlaşmanın yasal güvenceler ile düzenlenmesi bu kurumun zamanla göstereceği aksaklıkların da çözümü ile yargılama faaliyetinde etkinliği unutulmuş olan ve pasif konumda olan sùjeler bakımından güvence doğurmuştur. Nitekim mağdurlar ilk defa, ceza yargılamasının sùjesi olmanın ötesinde, aktif duruma gelmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte mağdurlar uyuşmazlığın çözüme vardırılması konusunda söz hakkı elde etmişlerdir. Mağdur, haksız fiil sonucu maruz kaldığı maddi ve manevi zararları müzakereler aracılığı ile anlatabilme, bu zararların nasıl giderilebileceği konusunda fikrini söyleyebilme imkânına kavuşmuştur. Mağdurun ceza yargılama sisteminde aktif konuma gelmesinin yanında bu kurum sayesinde failin de konumu artık değişmiştir. Fail ceza almamak için isnat edilen eylemi inkâr etme pozisyonundan sıyrılmış olup uzlaşma sayesinde yaptığı haksızlığın mağdur ve toplum üzerindeki etkilerini düşünme ve sebep olduğu zarar nedeniyle pişmanlık duyarak, bu zararın sorumluluğunu kabullenme ve bu zararı gidermeye çalışan aktif bir kişi konumuna getirilmiştir. Ayrıca fail bakımından klâsik ceza adalet sisteminden kaynaklı olarak yapılacak yargılaması sonucu muhtemel verilecek cezadan ve bunun oluşturacağı olumsuz etki olan sabıka almadan, kurtulma imkânı sağlamış olmaktadır.

Ülkemizde uzlaşma kurumunun sonradan hukuk sistemine girmesi, başta bu kuruma yabancılık yaşanmıştır. İlk düzenleme hâli ile kurumun işlevselliğinden dolayı eksiklikler kısa zamanda belirmiştir. Nitekim uygulamadan da kaynaklı faktörlerin etkisi ile beraber 5560 sayılı Kanun ile yapılan düzenlemeler ile uzlaşma kurumunun daha açık ve anlaşılır bir duruma gelmesi sağlanmıştır. Özellikle mevcut yasal düzenlemelerdeki yelpaze genişliğinin; bu doğrultuda 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında çıkarılarak, sadece 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile son şeklini alması isabetli olmuştur. Bunun yanında Uzlaştırma Yönetmeliği'nin de çıkması ile beraber uzlaşma kurumunun uygulanması bakımından birçok açığı kapatmış görülmektedir. Ancak mevcut düzenlemelerin yeterli olduğu söylenemez. Hem uzlaşma kurumunun prosedüründen kaynaklı hem de uzlaşma kapsamında kalan suçların çeşitliliği konusunda sıkıntılar vardır. Zira mevcut koşullarda zaten ciddi anlamda iş yükünün ağırlığından kaynaklı sıkıntılar dile getirilmekte ise de bunun üzerine kurumun işleyişinden kaynaklı olarak fazladan iş yükü getirdiği açıktır.

Bunun yerine yapılacak olan kanuni düzenlemeler ile örneğin, Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüklerinde ve ayrıca kolluk birimlerinde personel yapısında hukuk fakültesi mezunu olan personel alımları sağlanarak uzlaşmanın daha yaygın hâle gelmesi sağlanabilir. Bu neviden uzlaştırmacılık görevinin yüklendiği kurumları koordine ve denetleme yapacak birim olarak da Cumhuriyet savcılarının yapılacak iş bölümleri ile atanmaları mümkün olabilir. Hatta yargılama aşamasında uzlaşma kapsamında kalan bir suçun yargılamasının yapıldığı tespiti hâlinde bu birimlere aktarılması sağlanarak yargılama için uzlaşma girişiminde bulunma süreci bekletici mesele yapılabilir. Bu şekilde uzlaşma kapsamında kalan suçların çözümü bir yerde adliye dışı bırakılarak yargıda oluşabilecek daha az cezayı gerektirir suçların, ayrıca iş yükü olması engellenecektir. Uzlaşma kapsamında kalan suçların çözüme ulaştırılması yolunda, kayıt dışı kalmasını engellemek üzere uzlaşma girişiminin olumlu ya da olumsuz sonuçlanmasına göre ister yargılama aşamasında ister soruşturma aşamasında kendisine bağlanan hukukî neticeler ile yargı makamları eli ile sonuçlanması gerektiğini düşünmekteyim.

Yapılacak olan yasal düzenlemeler ile uzlaşma kapsamında kalan suçların, yeniden gözden geçirilmesi sağlanarak toplumsal düzen ile ceza politikası dikkate alınarak çeşitliliğin artırılması sağlanabilir. Örneğin, şikâyetten vazgeçilmesinin daha kolay olması ve soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısının ve yargılama aşamasında ise hâkimin şikâyetten vazgeçmeyi denetleme imkânının bulunmaması ve şikâyetten vazgeçmeden kaynaklı olan hukukî neticeler ile uzlaşmanın olumlu sonuçlanması hâlinde verilecek kararlar bakımından benzerlikler bulunduğu açıktır. Bu bakımdan uzlaşmayı yüklü miktarda uygulama alanı bulan sadece şikâyete bağlı suçlar ile sınırlı tutmak doğru değildir. Dolayısı ile öncelikle şikâyete bağlı olup uzlaşma harici tutulan etkin pişmanlık hükümlerini içeren suçların ilk etapta uzlaşma kapsamına alınması yararlı olacaktır. Bu durumda cinsel suçlar yönünden ise şikâyete bağlı olsalar bile uzlaşma harici tutulmaya devam etmesi yerinde olacaktır. Bunun yanında aile içerisinde gerçekleşen kasten yaralama suçlarında TCK'nın 86/1 ve 86/2 maddesi kapsamında kalan suçlar yönünden uzlaşma kapsamına alınmaları faydalı olacaktır.

Uzlaşmanın yaygınlaşmasını sağlamanın yollarından birisi de kuşkusuz kurumun yeterince bilinmesinden ve anlaşılmasından bu konuda oluşacak toplumsal ve yaygın bilinçlenmeden geçer. Bu da uzlaşmanın bilgi ve emek isteyen bir süreç olduğunu

göstermektedir. Uzlaşmayı uygulama konumunda olan kişilerin, özellikle uzlaşmanın felsefi temeli olan onarıcı adalet düşüncesi ve uzlaşma konusunda eğitim almaları son derece önemlidir. Uzlaşmanın uygulanabilirliğini sağlamak da oldukça önemlidir. Bu bakımdan Adalet Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği başta olmak üzere yazılı ve görsel medya gibi iletişim araçları kamu eli ile de kullanılmak sureti ile bu şekilde kamuoyunun, kurum hakkında asgari olarak bilgilendirilmesi sağlanabilir. Uygulamacıların katkılarıyla uzlaşmadan beklenen faydaların elde edilmesi mümkün olacaktır. Bu bakımdan özellikle uygulama birliğini de sağlamak amacıyla, yine kamu eli ile uzlaştırmacıların, Cumhuriyet savcılarının ve hâkimlerin kurum hakkında verilecek olan eğitim programları ya da seminerler vasıtasıyla bilgi zenginliklerinin artırılması sağlanabilir.

Uzlaşma kurumunun uygulanabilirliği ülkelerin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısına bağlıdır. Uzlaşma, klâsik ceza adaleti sisteminin adalet anlayışında temel bir değişimi ifade etmektedir. Uzlaşma kurumunun yaygınlaşması için ciddi bir eğitim, personel ve alt yapı ihtiyacı vardır. Ancak sayılan tüm ihtiyaçlar toplum barışı ve düzeni bakımından gerekli ve yerine getirilmesi gereken unsurlardır. Şöyle ki, uzlaşmanın yaygınlaşarak uygulanması hâlinde, adliyelerin ağır iş yükünde büyük miktarda azalma olacağı tartışmasızdır. İş yükünün azalması ile birlikte yargılama makamlarının, uzlaşma kapsamında kalmayan daha nitelikli işlere daha fazla mesai verme imkânı sağlanmış olacaktır. Bununla birlikte yargılama faaliyetinin süjesi olan mağdurun, suçtan gördüğü zararın eski hâle getirilmesi sağlanacak, ya da büyük oranda zararı telafi edilecek bu suretle muhtemel faile duyulabilecek husumetin önüne geçilmiş olacaktır. Öte taraftan failin ise sebep olduğu zararı gidermesi imkânı sağlanmış olacak ve pişmanlığı ortaya çıkacak bununla birlikte bozulan ilişkileri eski hâle getirme çabası ortaya çıkacaktır. Tüm bunlar yaşanırken suç sebebiyle bozulan toplumsal düzen, uzlaşma girişiminin başarılı sonuçlanması ile birlikte büyük oranda tamir edilecek ve toplumsal barış yeniden tesis edilmiş olacaktır.

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı, (2008), Ceza Muhakemesi Kanununa Göre Uzlaştırmanın Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. 01/02/2011 tarihinde erişilmiştir: <http://www.cigm.adalet.gov.tr/yonetmelikler/yonetmelikmetinleri/uzlasma>
- Akça, Ç., (2009), “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarından Arabuluculuk ve Uzlaştırma”, *Hukuk Gündemi Dergisi*, Bahar 2009, Ankara, S.10, ss.25-36.
- Albayrak, M., (2010), *Notlu-Atıflı-Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Altıparmak, C., (2009), *100 Başlıkta Soruşturma Evresi El Kitabı*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Aras, B., (2009), “Genel Olarak Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları”, *T.C Adalet Bakanlığı Adalet Dergisi*, Eylül 2009, Ankara, S.35, ss. 58-76.
- Bahriyeli, K., (2008), Ceza Muhakemesi Hukuku’nda Uzlaşma Kurumu, (Ed.), C. Ülgen, C. Ongun, *Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türk Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku* içinde, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, ss. 431-461.
- Bakıcı, S., (2008), *5237 Sayılı Yasa Kapsamında Ceza Hukuku Genel İlkeleri*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Balo, Y.S., (2005), *Teori ve Uygulamada Çocuk Ceza Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Biçkin, İ., (2006), “Genel Olarak Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”, *HPD*, S.7, İstanbul, ss.34-39.
- Centel, N. ve H., Zafer, (2008), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Basım, İstanbul.
- Ceza Uyuşmazlıklarında Uzlaşma El Kitabı*, (2009), *T.C. Adalet Bakanlığı, UNDP*, Ankara.

- Coronas, C.C., (2008), *Mağdur- Fail Arabuluculuğu Hizmetlerinde İyi Uygulamalar*, (Ed.) G. Jahic, B. Yeşiladalı, *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Bakışı* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, ss.109-202.
- Çetin, S.H., (2009), “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma”, *TBBD*, S. 82, ss.1-33.
- Çetintürk, E., (2008), *Onarıcı Adalet*, HD Yayıncılık, Ankara.
- Çetintürk, E., (2009), *Ceza Adalet Sisteminde Uzlaştırma*, HD Yayıncılık, Ankara.
- Çolak, H. ve Taşkın, M., (2005), *Açıklamalı-Karşılaştırmalı-Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Çulha, R., (2005), *Uzlaşma*, (Ed.) F. Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma* içinde, Arıkan Kitap, İstanbul, ss.41-59.
- Dölling, D. (2005), *İşlenen Suç Nedeniyle, Suç Failleri ve Mağdurları Arasında Arabuluculuk (Mediation)*, (çev.) S. Dönmezer, (Ed.) F. Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma* içinde, Arıkan Kitap, İstanbul, ss.17-21.
- Erdoğan, Y.G., (2009), “Alternatif Uyuşmazlık Çözümlerinin Hukuki Temelleri, Hak Arama Özgürlüğü İle İlişkisi, Olumlu ve Olumsuz Yönleri”, *Hukuk Gündemi Dergisi*,Yaz 2009, Ankara, S.11, ss.21-36.
- Gözübüyük, Ş., (2005), *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Gültekin, Ö., (2010), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Şüphe Kavramı”, *THD*, Haziran 2010, Ankara, S.46, ss.121-138.
- Gültekin, Ö., (2010), “İddianamenin Yerine Geçen Belgeler İddianamenin İadesine Konu Olabilir mi?”, *T.C Adalet Bakanlığı Adalet Dergisi*, Eylül 2010, S.37, ss.147-164.
- Hekimoğlu, F., (2002), “Fransa’da Hukuki Danışmanlık ve Arabuluculuk Uygulaması”, *ABD*, S. 2002/2, ss.33-38.

- Yılmaz, E., Hukuk Sözlüğü, (1986), *Hukuk Sözlüğü*, Ankara, Seçkin Yayınevi.
- Ildır, G., (2003), *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü (Medeni Yargıya Alternatif Yöntemler)*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- İnceoğlu, A. A. ve U. Karan, (2008), *Türkiye’de Ceza Davalarında Uzlaşma Uygulamaları: Hukuki Çerçevenin Değerlendirilmesi*, (Ed.) G. Jahic, B. Yeşiladalı, *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Bakışı* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, ss.45-81.
- İnceoğlu, S., (2007), *Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği*, Council of Europe, Şen Matbaa, Ankara.
- İpek, A.İ. ve E., Parlak, (2009), *İçtihatlarla Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Jahic, G. ve Yeşiladalı, B., (2008), *Onarıcı Adalet: Yeni Bir Yaklaşım*, (Ed.) G. Jahic, B. Yeşiladalı, *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Bakışı* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, ss.15-20.
- Karaaslan, E., (2007), “Ceza Yargılamasında Uzlaşma”, *T.C Adalet Bakanlığı Adalet Dergisi*, Eylül 2007, Ankara, S.29, ss.276-307.
- Kaymaz, G. ve H.T., Gökcan, (2007), *Uzlaşma ve Önödeme*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Kaymaz, S. ve H.T. Gökcan, (2010), “Uzlaşmada Edimin Konusu”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Özel Sayı, S.1, İstanbul, ss.391-410.
- Kunter, N. ve F. Yenisey, (2005), *Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Özet Kitap, İstanbul.

- Kunter, N., F. Yenisey ve A. Nuhoğlu, (2007), *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, Beta Basım, İstanbul.
- Macuncu, M., (2005), *Amerikan Hukuk Sisteminde Anlaşmazlıkların Alternatif Çözümleri*, (Ed.) F. Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma* içinde, Arıkan Kitap, İstanbul, ss.61-71.
- Malkoç, İ. ve M. Yüksektepe, (2005), *Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu*, Malkoç Kitabevi, Ankara.
- Mecit, K. ve İ. Ademoğlu, (2010), “Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yollarından Uzlaşma Kurumunun Gelişimi ve Hukukumuzdaki Yeri”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Özel Sayı, S.1, İstanbul, ss.348-390.
- Metiner, H. ve E.A. Koç, (2008), *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu Genel Hükümleri*, Yorum Basım Yayın, Ankara.
- Nuhoğlu, A., (2010), “Uzlaşma Bakımından Şikayete Bağlı Suçlar”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Özel Sayı, S.1, İstanbul, ss.86-92.
- Özbek, M., (2005), “Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin “Ceza Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk” Konulu Tavsiye Kararı”, *AÜHFD*, C.7, S.1, Ankara, ss.127-166.
- Özbek, M., (2005), “Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaştırma”, *AÜHFD*, C.54, S.3, Ankara, ss.289-321.
- Özbek, M., (2006), “Avrupa Konseyince Adalet Hizmetlerinin Etkinliğinin Artırılması İçin Öngörülen Tedbirler”, *AÜHFD*, C.55, S.1, Ankara, ss.207-292.
- Özbek, M., (2007), “Ceza Muhakemesi Kanununda Yapılan Değişiklikler Çerçevesinde Mağdur Fail Uzlaştırmasının Usûl ve Esasları”, *AÜHFD*, C.56, S.4, Ankara, ss.123-205.

- Özbek, M.S, (2005), *Çağdaş Ceza Adalet Sistemlerinde Alternatif Çözüm Arayışları ve Arabuluculuk Uygulaması*, (Ed.) F. Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma* içinde, Arıkan Kitap, İstanbul, ss.85-157.
- Özbek, M.S, (2009), *Alternatif Uyuşmazlık Çözümü*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Özbek, V.Ö., (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Özbek, V.Ö., [Tarih Yok], *Ceza Hukukunda Suçtan Doğan Mağduriyetin Giderilmesi*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Özbudun, E., (1998), *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Özen, A., (2007), “Yeni Düzenlemeler Işığında Uzlaşma”, *İstanbul Barosu Dergisi*, C.81, S.1, İstanbul, ss.21-33.
- Özen, A., (2010), “Ceza Yargılamasında Uzlaşma”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Özel Sayı, S.1, İstanbul, ss.311-326.
- Özer, A., (2002), *Aracı Kuruluşlar ile Yatırımcılar Arasında Sermaye Piyasası Faaliyetlerinden Kaynaklanan Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümünde Arabuluculuk Yöntemi*, SPK Yayınları, Ankara.
- Özgenç, İ., (2005), *Türk Ceza Kanunu Gazi Şerhi*, T.C. Adalet Bakanlığı Eğitim Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Özgenç, İ., (2008), *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Öztürk, B. ve M.R. Erdem, (2008), *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Öztürk, B., D. Tezcan, M. R. Erdem, Ö. Sırma, Y. F. Saygılar ve E. Alan, (2010), *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Öztürk, Y., (2010), “Uygulayıcı Bakışı ile Uzlaşma”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Özel Sayı, S.1, İstanbul, ss.204-282.
- Parlar, A. ve M. Hatipoğlu, (2008), *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Yorumu*, Yayın Matbaacılık, Ankara.
- Pelikan, C., (2008), *Onarıcı Adalet Üzerine*, (Ed.) G. Jahic, B. Yeşiladalı, *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Bakışı* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, ss.21-28.
- Sezer, A., (2006), “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu’nda Soruşturulması ve Kovuşturulması Şikayete Bağlı Suçlar ve Uzlaşma”, *THD*, Ekim 2006, Ankara, S.2, ss.41-56.
- Sezer, A., (2010), *Öğreti ve Uygulamada Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Soyaslan, D., (2007), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Soygüt Arslan, M.B., (2008), *Türk Ceza ve Ceza Usul Hukukunda Uzlaşma Kurumu*, Galatasaray Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Soygüt Arslan, M.B., (2010), “Ceza Hukukunda Mağdurun Korunması ve Onarıcı Adalet Anlayışı”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Özel Sayı, S.1, İstanbul, ss.283-310.
- Soysal, T., (2005), *Türk Ceza Hukukunda Uzlaşma*, (Ed.) F. Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma* içinde, Arıkan Kitap, İstanbul, ss.203-246.
- Şahin, C., (1998), “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, *SÜHFD*, C.VI, S.1-2, Konya, ss.221-297.
- Şahin, C., (2005), *Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Şahin, C., (2009), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

- Şenli, E., (2009), *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır.
- Tanrıver, S., (2000), “Hukuk Yargısında Etkinliğin Sağlanması İçin Alınması Gereken Önlemler Üzerine”, *AÜHFD*, C.49, S.1, ss.67-83.
- Taşdemir, K. ve R., Özkepir, (2007), *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Taşkın, M. (2010), “Fransız Ceza Hukukunda Uyuşmazlıkların Muhakeme Dışı Çözüm Yolları Bağlamında Yaptırım Sözleşmesi ve Müessesenin Türk Ceza Hukukunda Uygulanabilirliği”, *THD*, Ocak 2010, Ankara, S.41, ss.17-46.
- Tongür, A.R., (2008), *Ceza Hukukunda Yeni Boyutlarıyla Erteleme*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul.
- Toroslu, N. ve M., Feyzioğlu, (2006), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Turhanlı, T., (2008), *Onarıcı Adalet*, (Ed.) G. Jahic, B. Yeşiladalı, *Onarıcı Adalet, Mağdur-Fail Arabuluculuğu ve Uzlaşma Uygulamaları: Türkiye Bakışı* içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul, ss.9-14.
- Uğur, H., (2007), “Ceza Muhakemesinde Kovuşturma Mecburiyeti İlkesinden Maslahata Uygunluk İlkesine”, *TBBD*, Kasım-Aralık 2007, S.73, ss.256-288.
- Uğur, H., (2010), “Suça Sürüklenen ve Suç Mağduru Çocuklarda Uzlaşma” *THD*, Mart 2010, S.43, ss.123-144.
- Ünver, Y. ve H., Hakeri, (2010), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Yaşar, O., (2007), *Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yaşar, O., H.T. Gökcan ve M. Artuç, (2010), *Yorumlu-Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, Adalet Yayınevi, Ankara.

Yenisey, F., (2010), “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma Hakkında Temel Bilgiler”, *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi*, Özel Sayı, S.1, İstanbul, ss.7-17.

Yıldız, A.K., (2005), *Uzlaşma-Şikayet İlişikisi (Y. TCK m. 73)*, (Ed.) F. Yenisey, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma* içinde, Arıkan Kitap, İstanbul, ss.259-280.

Yücel, M., (2008), *Türkiye’de Yargının Etkinliği*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Fotoğraf

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Nazım TUNÇ
Doğum Yeri ve Tarihi : Ergani-20/05/1978

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Yüksek Lisans : Bilecik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu
Öğrenimi : Yönetimi ABD
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : Hâkim Adaylığı
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Adalet Bakanlığı

İletişim

Adres :
Tel : 505 – 772 3321
E-Posta Adresi : nazimtunc78@yahoo.com

Diğer :

Tarih :

İmza